Janusz Korczak

Cum iubești un copil

Dreptul copilului la respect

Cum iubești un copil

Dreptul copilului la respect

Janusz Korczak este pseudonimul lui Henryk Goldszmit (1878–1942), activist social, medic pediatru, pedagog, scriitor și profesor. Și-a făcut studiile la Universitatea din Varșovia, între 1905 și 1912, apoi a lucrat la Spitalul de Copii Berson & Bauman din capitala Poloniei.

Din tinerețe a simțit nevoia unei schimbări sociale și a luptat pentru drepturile celor discriminați, de la copii la femei, muncitori și minorități naționale. Această nevoie s-a concretizat în 1912 prin înființarea unui orfelinat pentru copii evrei. În programul de conducere al orfelinatului, copiii și educatorii lor erau implicați și răspunzători în egală măsură de tot ce se întâmpla. La vremea respectivă, acest model de conducere era o inovație. În 1919 a pus bazele unei case pentru copii polonezi, la Pruszków, care s-a numit „Casa Noastră" și care funcționa după aceleași principii ca orfelinatul pentru copii evrei.

Numele lui apare în panteonul celor mai de seamă pedagogi, fiind unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai mișcării „noua educație", iar gândirea lui Janusz Korczak stă la baza Convenției ONU privind drepturile copilului, adoptată în 1989.

Totodată, este considerat o autoritate morală a secolului al XX-lea și una dintre cele mai tragice figuri din istoria Poloniei, în vara lui 1942 fiind ucis în lagărul de la Treblinka, împreună cu angajații și cei aproximativ 200 de copii din orfelinatul său. La Varșovia a fost ridicat un monument în memoria lor.

Janusz Korczak

Cum iubești un copil

Dreptul copilului la respect

Ediția a II-a, revizuită

Prefață de
AGNIESZKA SKIETERSKA

Traducere din polonă de
VASILE MOGA

CURTEA VECHE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
KORCZAK, JANUSZ
Cum iubeşti un copil - Dreptul copilului la respect / Janusz Korczak ; pref. Agnieszka Skieterska ; trad. Vasile Moga .- Ed. a 2-a reviz. - Bucureşti : Curtea Veche Publishing, 2019

ISBN 978-606-44-0326-1

I. Skieterska, Agnieszka (pref.)
II. Moga, Vasile (trad.)

159.9

ISBN epub: 978-606-44-0359-9
ISBN mobi: 978-606-44-0360-5
Carte publicată şi în ediţie digitală

Redactor: Mihnea Gafiţa
Corector: Cornelia Florea
Tehnoredactor: Dana Ionaşcu

CURTEA VECHE PUBLISHING
Str. Aurel Vlaicu nr. 35, Bucureşti, 020091
redacţie: 0744 55 47 63
distribuţie: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 35 97 21
fax: 021 223 16 88
redactie@curteaveche.ro
comenzi@curteaveche.ro
www.curteaveche.ro

JANUSZ KORCZAK
Jak kochać dziecko • Prawo dziecka do szacunku

Ilustraţiile din cuprinsul cărţii au fost puse la dispoziţie de Institutul Polonez din Bucureşti şi provin din colecţiile Korczakianum – atelierul Muzeului Varşoviei.

Carte publicată pentru prima data în limba română la Curtea Veche Publishing în anul 2012.

© Curtea Veche Publishing, 2019
pentru prezenta versiune în limba română

CUPRINS

Prefață de Agnieszka Skieterska 7

Cum iubești un copil

Copilul în familie 15
Internatul 179
Coloniile de vacanță 275
Casa Orfanilor 326

Dreptul copilului la respect

Disprețul, neîncrederea 419
Aversiunea 428
Dreptul la respect 438
Dreptul copilului de a fi ceea ce este 445

PREFAȚĂ

Conceptul de educație pentru copii dezvoltat și descris de către Janusz Korczak (1878–1942) a revoluționat pedagogia contemporană din întreaga lume. Puțini știu că tocmai ideile medicului și educatorului polonez, născut la Varșovia într-o familie de evrei, cu numele de Henryk Goldszmit, au devenit bază și o importantă sursă de inspirație pentru legislația postbelică în privința copiilor – „Declarația drepturilor copilului" din anul 1959 și „Convenția privind drepturile copilului" adoptată de Organizația Națiunilor Unite pe 20 noiembrie 1989.

Cel de-al doilea act juridic este până astăzi cel mai important document internațional care apără drepturile și libertățile copiilor.

Cartea *Cum iubești un copil. Dreptul copilului la respect* este una dintre cele mai importante lucrări pedagogice din creația lui Janusz Korczak. Aceasta constituie un compendiu al ideilor sale despre educație.

Încă din tinerețe, Korczak a luptat pentru drepturile celor discriminați, nu doar ale copiilor, ci și ale femeilor, muncitorilor și minorităților naționale. Activitatea de

medic l-a sensibilizat, însă, în mod deosebit la nedreptățile comise față de cei mici și lor le-a dedicat întreaga sa viață. A renunțat să-și întemeieze o familie, luând în grija sa sute de copii orfani.

Începând cu 1912, împreună cu Stefania Wilczyńska a condus, la Varșovia, Casa Orfanilor pentru copiii de origine evreiască, iar din 1919, în colaborare cu Maryna Falska, și orfelinatul Casa Noastră pentru copiii polonezi.

Principiile de funcționare ale celor două orfelinate erau inovatoare. Acestea se bazau pe autoadministrare și pe implicarea activă a elevilor în organizarea lor. Ceea ce particulariza metoda lui Korczak erau regulile bine definite care domneau în cele două centre, cu caracter obligatoriu atât pentru elevi, cât și pentru educatorii acestora. Respectând drepturile fundamentale ale copilului, Korczak îi angaja în participarea activă la viața așezământului prin îndeplinirea unor sarcini precise.

În acest mod, pedagogul Korczak i-a făcut pe copii coresponsabili în procesul educațional, tratându-i la fel ca pe adulți. Era un tip de parteneriat care, acum 100 de ani, constituia o adevărată revoluție. Korczak afirma: „Copilul este o ființă rațională, care cunoaște bine nevoile, greutățile și obstacolele din viața sa." Nu erau importante „ordinul despotic, rigorile impuse și controlul neîncrezător", ci primau „înțelegerea plină de tact, credința în experiență, colaborare și coabitare".

Un alt element important al autonomiei copiilor în așezămintele conduse de Korczak îl reprezentau tribunalele colegiale. Membrii acestora, aleși prin tragere la sorți, examinau problemele semnalate, bazându-se pe Codexul elaborat de pedagog. Organizarea socială a copiilor constituia o garanție a dreptății și a egalității în drepturi, instanța apărându-i pe copii împotriva erorilor și abuzurilor comise de educatori. Elevii și pedagogii erau răspunzători în egală măsură de conflictele care apăreau.

În activitatea sa de educator, Janusz Korczak a recurs cu încredere la noile mijloace mass-media. În anul 1926, a fondat gazeta redactată de copii, *Mały Przegląd (Mica Revistă)*, supliment săptămânal la cotidianul pentru adulți *Nasz Przegląd (Revista Noastră)*. Faptul a reprezentat un eveniment la scară mondială: o gazetă pentru copii, scrisă de copii.

Tematica articolelor era foarte largă, de la problemele actuale din Polonia și din lume, până la chestiuni de ordin personal ale tinerilor reporteri. *Mały Przegląd* s-a bucurat de o enormă popularitate, ceea ce a reprezentat o dovadă a succesului colaborării pe bază de parteneriat dintre adulți și copii. Sub pseudonimul „Bătrânul Doctor", Korczak a realizat și o emisiune radiofonică foarte populară pentru cei mici, în cadrul căreia propaga ideea drepturilor copilului.

Korczak a fost, de asemenea, literat, autor de cărți și colaborator la diferite reviste – de la cele de publicistică până la cele științifice și autor de cărți pentru copii. Cel mai cunoscut roman al său, *Król Maciuś Pierwszy* (*Regele Macius Întâiul*), disponibil și în limba română, a fost tradus în peste 20 de limbi.

Considerat unul dintre cei mai renumiți pedagogi ai tuturor timpurilor și un precursor al acțiunilor în beneficiul drepturilor copilului, Korczak se numără printre cei mai importanți reprezentanți ai mișcării Noua Educație, precum John Dewey, Maria Montessori sau Herbert Spencer. Renumitul educator este apreciat drept una dintre cele mai importante autorități morale ale secolului al XX-lea și una dintre cele mai tragice figuri din istoria Poloniei.

De profesie a fost medic, însă munca pe care a desfășurat-o cu copiii a depășit cu mult granițele medicinii.

A fost, în primul rând, un pedagog remarcabil, care a reevaluat complet principiile educației din vremea sa.

Fundamentul conceptului de educație creat de Janusz Korczak reprezintă o perspectivă complet nouă în atitudinea față de copil, care pentru pedagogul polonez este om în aceeași măsură în care este și un adult, și nu este cu nimic mai prejos decât acesta. De la naștere i se cuvin același respect și aceleași drepturi de care beneficiază adulții. Necunoașterea sau lipsa experienței nu reprezintă o manifestare a slăbiciunii copilului, ci doar o etapă în procesul dezvoltării, care este extrem de solicitant și dificil. Korczak considera perioada copilăriei drept cea mai importantă etapă a vieții.

„Bătrânul Doctor", fin observator, era pe deplin conștient de diferențele dintre copii, vedea că au caractere și personalități diferite, preocupări și nevoi diferite, iar cheia către educarea lor era abordarea individuală. De aceea, asculta atent ceea ce avea de spus fiecare dintre ei și adapta metodele educaționale în mod individual. Știa că, pentru a educa bine copiii, trebuie mai întâi să-i cunoști bine. În cărțile lui Korczak nu vom găsi, deci, reguli și principii rigide, ci doar exemple și îndrumări generale, care dau posibilitatea adaptării procesului educațional nevoilor fiecărui copil.

Relația apropiată, respectul, eliminarea violenței, aprecierea demnității copilului ca valoare primordială în procesul educației, interacțiunea dintre copii și adulți reprezintă baza pe care se sprijină pedagogia lui Korczak.

Doctorul din Varșovia considera că cei mici au toate drepturile fundamentale: dreptul de a se autoexprima, dreptul la intimitate și proprietate și dreptul la necunoaștere și nereușită.

A avut curajul de a avea încredere în copii, știa că ei înșiși își cunosc cel mai bine emoțiile, visurile și nevoile, așadar se cuvine ca opiniile lor să fie luate în considerare.

În accepția sa, rolul de bază al adultului este de a ajuta copilul să ajungă singur la adevăr, încercând să-l înțeleagă, nu să-l schimbe.

Korczak a subliniat faptul că o valoare educativă mult mai mare o are traversarea de către copil a unei anumite experiențe și tragerea unor concluzii pe baza acesteia, decât aceeași informație transmisă de către educator sub forma unei observații sau a unui avertisment. De aceea, nu trebuie să îi ținem pe copii departe de lume, ci să le îngăduim să o descopere singuri și, în acest mod, să-și modeleze propria personalitate, dezvoltându-se și învățând să deosebească binele de rău.

Korczak nu dorea să-i ferească pe copii de consecințele și experiențele negative, considerându-le indispensabile pregătirii lor pentru viața în societate. Cu toate acestea, pedagogul polonez era conștient de uriașa responsabilitate aflată pe umerii adulților și sublinia faptul că îndeplinirea acestui rol necesită din partea adulților răbdare și dedicație, precum și o dezvoltare continuă.

Trebuie să evidențiem faptul că Janusz Korczak a exclus complet din procesul educațional orice formă de violență fizică și verbală bazată atât pe superioritatea vârstei, cât și pe cea a funcției deținute. În această privință a fost foarte categoric. Mesajul lui Korczak, în sensul că educația ar trebui să se bazeze pe iubire înțeleaptă, înțelegere și respect, ne pare astăzi ceva firesc și evident, iar postulatul de eliminare a violenței din procesul educațional este în continuare o temă de actualitate.

„Bătrânul Doctor" din Varșovia a rămas credincios idealurilor sale până la sfârșit. Când, în 1940, germanii care au ocupat Polonia i-au mutat pe toți evreii în ghetoul din Varșovia, inclusiv pe copiii din Casa Orfanilor și pe Korczak însuși, el nu a profitat de ajutorul oferit în mai multe rânduri din partea prietenilor de a părăsi locul care îi punea viața în pericol. Nu a dorit să-i abandoneze pe cei

192 de copii. În timpul lichidării ghetoului din Varșovia de către germani, alături de copii străbătea liniștit străzile din Varșovia spre trenurile cu vagoanele de vite, care urmau să-i transporte spre lagărul de exterminare nazist din Treblinka, unde au fost uciși cu toții. Acest marș al lui Korczak alături de copii a devenit unul dintre simbolurile celui de-Al Doilea Război Mondial.

Pentru a simți mai bine spiritul renumitului pedagog, în afară de lectura cărților sale, merită, de asemenea, să vedeți filmul *Korczak* din 1990, al cărui autor este celebrul regizor polonez Andrzej Wajda, după scenariul premiatei regizoare Agnieszka Holland.

AGNIESZKA SKIETERSKA,
directoarea Institutului Polonez din București

Cum iubești un copil

Oricum, a te naște nu-nseamnă a învia;
mormântul te sloboade, dar nu-ți este mamă.
JULIUSZ SŁOWACKI, *Anhelli*

Copilul în familie

1

CUM, CÂND, CÂT – DE CE?

Presimt multe întrebări care vor aştepta răspunsuri, multe îndoieli care-şi vor căuta lămurirea.

Şi răspund: Nu ştiu.

Ori de câte ori, lăsând această carte din mână, începi să torci firul propriilor tale gânduri, cartea îşi va fi îndeplinit scopul. Dacă, răsfoind la repezeală filele ei, vei căuta indicaţii şi reţete şi vei fi dezamăgit că sunt prea puţine, să ştii că acele puţine sfaturi şi indicaţii pe care le găseşti au ajuns în textul cărţii nu pentru c-ar fi scăpat atenţiei autorului, ci în ciuda voinţei lui.

Nu ştiu şi nici n-am cum să ştiu în ce fel nişte părinţi pe care eu nu-i cunosc pot educa, în condiţii pe care eu nu le cunosc, un copil pe care eu nu-l cunosc – subliniez: *pot* educa, nu spun: *doresc* să educe, nici: *ar trebui* să educe.

„Nu ştiu" – în ştiinţă, aceasta e nebuloasa originară a devenirii, a apariţiei unor alte idei, tot mai apropiate de adevăr.

„Nu ştiu" – pentru o minte neiniţiată în modul ştiinţific de gândire, nu e decât un vid chinuitor.

Vreau să învăţ să-nţeleg şi să iubesc acest „nu ştiu" creator, minunat, plin de viaţă şi de uimitoare surprize, al cunoaşterii contemporane în ceea ce priveşte copilul.

Aş vrea să se înţeleagă că nici o carte şi nici un medic nu pot înlocui propria gândire plină de afecţiune, propria capacitate de observare atentă.

Adeseori, întâlnim persoane care consideră că maternitatea înnobilează femeia, că femeia numai ca mamă se maturizează spiritual. Da, maternitatea dictează cu litere de foc obligativitatea rezolvării unor probleme care implică toate domeniile vieţii exterioare şi interioare; numai că aceste probleme pot trece neobservate, sau pot fi amânate, din laşitate, pentru un viitor cât mai îndepărtat, sau pot provoca un sentiment de revoltă că soluţionarea lor nu poate fi cumpărată cu bani.

A-i cere cuiva să ofere nişte idei definitive este ca şi cum, femeie fiind, i-ai propune unei alte femei să nască un copil care să fie al tău. Există gânduri şi idei care trebuie să se nască din propria ta durere şi acestea sunt cele mai preţioase. Ele vor hotărî dacă, mamă fiind, îl vei alăpta la sân sau cu lapte de vacă, dacă-l vei creşte de pe poziţie de om sau de femelă, dacă-l vei îndruma sau îl vei târî, legat cu sfoara constrângerii, sau dacă, atâta timp cât e mic, nu vei face altceva decât să te joci cu el, găsind în mângâierile lui o compensaţie pentru mângâierile prea rare sau brutale ale soţului; iar mai târziu, când va mai creşte, îi vei da frâu liber sau îţi-l vei subjuga.

2

ZICI MEREU: „COPILUL MEU".

Când, dacă nu în perioada sarcinii, sunt cel mai îndreptăţite aceste cuvinte? Inima copilului, mică doar cât un sâmbure de piersică, bate ca un ecou al pulsului inimii tale. Respiraţia ta îi oferă şi lui oxigenul de care are nevoie. Un sânge comun circulă şi în el, şi în tine şi nici o picătură roşie de sânge nu ştie încă dacă va rămâne a ta ori a lui sau va fi vărsată şi va muri ca tribut cerut de marea taină

a conceperii și a nașterii. Codrul de pâine pe care îl mesteci este pentru el materialul de construcție din care-și va construi picioarele cu care va alerga, pielea care-l va înveli, ochii cu care va privi, creierul în care va înmuguri gândirea, mâinile pe care le va întinde spre tine, zâmbetul cu care va striga: „Mamă".

Împreună veți trăi momentul decisiv; împreună veți îndura o suferință comună.

Ceasul va bate porunca: Gata.

Și, în același timp, el va spune: „Vreau să-mi trăiesc propria viață"; iar tu-i vei răspunde: „Trăiește-ți de-acum propria viață". Cu opinteli extreme ale tuturor măruntaielor îl vei expulza, fără să te gândești la durerea lui; din răsputeri și cu fermitate el se va smulge din trupul tău, fără să se gândească la durerea ta.

Brutal act.

Câtuși de puțin; și tu, și copilul executați o sută de mii de vibrații insesizabile, subtile, miraculos de abile, pentru ca, luându-și partea lui de viață, totuși să nu ia mai mult decât i se cuvine de drept din ceea ce este universal, veșnic.

Copilul meu.

Nu, nici chiar în cursul lunilor de sarcină, nici în momentul nașterii, copilul nu e al tău.

3

COPILUL PE CARE L-AI NĂSCUT CÂNTĂREȘTE ZECE FUNȚI*.

Există în el opt funți de apă, o mână de carbon, calciu, azot, sulf, fosfor, potasiu, fier. Ai născut opt funți de apă și doi de cenușă. Fiecare picătură din acest copil *al tău* a fost aburul norilor, un cristal din fulgul de zăpadă, a fost

* Sau *pfund*, unitate de măsură pentru greutate din spațiul germanic și anglo-saxon (germ. *Pfund*; engl. *pound*), egală cu 453 de grame; deci, copilul cântărește circa 4,5 kg. (*N. trad.*)

ceaţă, rouă, izvor, mâl în canalul comunal. Fiecare atom de carbon sau de azot a fost legat cu milioane de legături.

Tu n-ai făcut decât să iei ceea ce a existat deja... Pământul suspendat în infinit.

Soarele, cel mai apropiat pârtaş, la 50 de milioane de mile.* Diametrul măruntului nostru Pământ nu măsoară decât 3.000 de mile** de foc şi o scoarţă sleită, subţire de doar 10 mile.

Pe această scoarţă subţire, care închide în sine atâta foc, printre oceane, este aruncată o mână de uscat.

Pe uscat, printre copaci şi arbuşti, printre insecte şi păsări şi animale, furnică oamenii.

Printre milioanele de oameni, ai mai născut încă unul; ce?

Un firicel neînsemnat, un grăunte de praf – nimic.

Şi este atât de firav, încât îl poate ucide o simplă bacterie care, mărită de o mie de ori, abia dacă devine un punctuleţ vizibil pentru ochiul nostru...

Dar acest *nimic* este frate în carne şi oase cu valurile mării, cu viforul, cu fulgerul, cu Soarele, cu Calea Lactee. Acest firicel de praf este frate cu spicul de grâu, cu firul de iarbă, cu stejarul, cu palmierul – cu orice pui de pasăre, de leu, cu orice mânz ori căţel.

Există în el ceva ce simte, caută, suferă, doreşte, se bucură, iubeşte, are încredere, urăşte, crede, se îndoieşte, îmbrăţişează şi respinge.

Acest fir de praf va cuprinde cu mintea lui totul: stele şi oceane, munţi şi prăpăstii. Şi care poate fi conţinutul sufletului, dacă nu universul, unic şi desmărginit?

---

* Circa 80,5 milioane km. De fapt, distanţa dintre Pământ şi Soare e de circa 149,6 milioane km. (*N. trad.*)

** Circa 4.800 km. De fapt, diametrul Pământului e de 12.756 km. (*N. trad.*)

Iată care e contradicția din ființa umană, apărută din tină, dar în care Dumnezeu și-a găsit sălaș.

4

ZICI: „COPILUL MEU".

Nu, acesta e copilul în comun al mamei și al tatălui, al bunicilor și al străbunicilor.

Eul îndepărtat al cuiva, eul care a dormit în șirul înaintașilor săi, acel glas din mormântul putrezit, uitat de cine-știe-când, vorbește deodată prin acest copil.

Acum trei sute de ani, în timp de pace sau de război, cineva s-a făcut stăpânul altcuiva în caleidoscopul raselor care se amestecau, al popoarelor, al claselor – de bunăvoie sau prin violență, într-un moment de spaimă sau de dragoste amețitoare – cineva a trădat sau a sedus, cine poate ști cine sau când, dar Dumnezeu a scris totul în cartea destinului, iar antropologul își propune să ghicească despre ce e vorba din forma capului și din culoarea părului.

Uneori, copilul sensibil fabulează, spunând că el, probabil, este un copil găsit, adoptat în casa părinților săi. Se mai întâmplă și așa: ca părinții lui să fi murit prematur.

Copilul este un pergament scris până în cel mai mic colțișor cu mici hieroglife, dintre care nu poți descifra decât puține, pe cele mai multe le poți elimina sau șterge, scriind peste ele și umplând astfel spațiul cu propriul tău conținut.

Cumplită lege. Ba nu, frumoasă lege. În fiecare copil al tău, ea instituie prima verigă dintr-un lanț nemuritor de generații. Caută, adormită în acest copil străin al tău, propria ta părticică. Poate o găsești, poate reușești s-o dezvolți.

Copilul și nemărginirea. Copilul și veșnicia.

Copilul – un firicel de praf în univers. Copilul – o clipă în timp.

5

ZICI: „AR TREBUI CA EL SĂ... VREAU CA EL SĂ..."

Și cauți modelul a ceea ce va trebui să fie el, cauți viața pe care o dorești pentru el.

Ce contează că-n jur totul este mediocritate și platitudine?

Ce contează că-n jur totu-i cenușiu?

Lumea se agită, aleargă, își face de lucru – griji meschine, aspirații mărunte, scopuri orizontale...

Speranțe înșelate, regrete care macină, dor nesfârșit... Nedreptatea-i stăpână.

Indiferența rece te face sloi de gheață, ipocrizia îți taie răsuflarea.

Tot ce are colți și gheare atacă și persecută, tot ce-i discret se ascunde, făcându-se mic.

Și nu numai că suferă, dar își face reproșuri de unul singur...

Ce va ajunge, oare?

Un luptător sau doar un muncitor, un conducător sau doar un soldat de rând? Și va fi, oare, fericit?

Unde e fericirea? Ce este fericirea? Cunoști drumul spre ea?

Există, oare, cineva care știe drumul?

Oare vei reuși?...

Cum să prevezi, cum să-l protejezi?

Un fluturaș deasupra cascadei înspumate a vieții. Cum să-i dai rezistență, dar fără să-i îngreunezi zborul, cum să-l călești, dar fără să-i istovești aripile?

Așadar, cu propriul tău exemplu, c-un ajutor, c-un sfat, c-o vorbă?

Și dacă le refuză?

După ce face cincisprezece ani, el va privi spre viitor, tu – spre trecut. În tine vor trăi amintiri și tabieturi, în

el – nestatornicie şi speranţe îndrăzneţe. Tu ai îndoieli, el aşteaptă cu încredere; tu ai temeri, el e neînfricat.

Tinereţea, chiar dacă nu persiflează, nu exclude, nu dispreţuieşte, întotdeauna va vrea să schimbe trecutul plin de defecte.

Aşa trebuie să fie. Şi totuşi...

N-are decât să caute, dar să nu rătăcească; n-are decât să se cațere, dar să nu cadă; n-are decât să-şi taie un băţ din pădure, dar să nu vină cu mâinile însângerate; n-are decât să se ia la trântă, dar cu grijă, cu grijă.

Va zice: „Eu sunt de altă părere. Pân-aici cu protecţia." Cu alte cuvinte, n-ai încredere?

Cu alte cuvinte, eu, mama ta, nu-ţi mai sunt de nici un folos? Dragostea mea ţi-e povară?

Copil nesăbuit, care nu ştie ce-i viaţa, copil fără minte, copil nerecunoscător.

6

NERECUNOSCĂTOR.

Oare Pământul îi este recunoscător Soarelui că luminează? Sau copacul îi e recunoscător seminţei pentru că din ea a crescut?

Sau privighetoarea îi cântă mamei sale pentru c-a încălzit-o la pieptul ei?

Îi vei da, oare, copilului tău ceea ce ai primit de la părinţi sau doar îi vei împrumuta, cu condiţia să-ţi restituie tot, notând cu sârguinţă şi calculând procentele?

Dragostea să fie, oare, un serviciu pentru care vrei răsplată?

„Cioara-mamă se zbuciumă ca o nebună, se aşează, pur şi simplu, pe umerii băiatului, prinde cu ciocul băţul acestuia, zboară pe deasupra lui şi bate cu ciocul ca un ciocan în trunchiul copacului, rupe crenguţe – şi cârâie, scoţând un sunet răguşit, forţat, uscat de disperare. Când băiatul îi aruncă puiul, ea se trânteşte la pământ, târându-şi aripile,

deschizând ciocul, vrând să cârâie – dar din gâtlejul ei nu mai iese nici un sunet, așa că bate din aripi și țopăie înnebunită, caraghioasă pe lângă picioarele băiatului. Iar când el îi omoară toți puii, zboară în copac, se uită la cuibul gol și, învârtindu-se-n jurul lui, se gândește la ceva" (Żeromski).

Dragostea de mamă e o stihie. Oamenii au transformat-o în avantajul lor. Întreaga lume civilizată, inclusiv masele largi, neatinse de cultură, practică infanticidul. Un cuplu de părinți cu doi copii, dar care ar fi putut avea doisprezece, e un cuplu ucigaș a zece copii care nu s-au născut și printre care se afla unul, tocmai acela care era „copilul lor". Printre cei nenăscuți, l-au ucis poate pe cel mai valoros.

Și atunci, ce-i de făcut?

Trebuie să educăm nu copiii care nu s-au născut, ci pe cei care se vor naște și vor trăi.

Imatură nemulțumire.

Mult timp, n-am vrut să-nțeleg că trebuie, totuși, să existe un calcul și o grijă pentru copiii care se vor naște. În robia ocupației țariste, supus, fără drepturi de cetățean, indiferent, nu-mi dădeam seama că, odată cu copiii, ar trebui să se nască școli, ateliere unde aceștia să găsească de lucru, spitale, condiții civilizate de existență. Astăzi, văd fertilitatea nechibzuită ca pe o nedreptate și ca pe o fărădelege săvârșită din superficialitate. Ne aflăm, poate, în ajunul unor noi reglementări dictate de doctrina eugeniei sau de politica demografică.

7

VA FI, OARE, SĂNĂTOS?

E ciudat cum acest copil deja nu mai este ea însăși. Cu doar puțin timp în urmă, în timpul sarcinii și al vieții

în doi, temerile legate de copil erau o parte din temerile mamei legate de propria-i persoană.

Atât de mult și-a dorit să se termine odată, atât de mult a vrut să trăiască momentul acesta, când copilul este în afara ei. Credea că se va elibera de griji și temeri.

Și-acum?

Ciudat: înainte, copilul îi era mai apropiat, era mai al ei și ea era mai sigură de securitatea lui, îl înțelegea mai bine. Credea că știe, că se va pricepe. Dar, din momentul în care mâini străine – experimentate, salariate, sigure de ele – l-au luat în grija lor, iar ea a fost trecută pe planul doi, se simte neliniștită.

Lumea i-l răpește deja.

Și-n lungile ore de inactivitate impusă, o serie întreagă de întrebări se ivesc: ce i-am dat, cu ce l-am înzestrat, cum l-am ferit de rău?

Dacă-i sănătos, atunci de ce plânge?

De ce-i așa slab, de ce nu știe să sugă, de ce nu doarme, de ce doarme prea mult, de ce are căpșorul așa de mare, de ce ține piciorușele îndoite și pumnișorii strânși, de ce are pielea așa de roșie, bubulițe albe pe năsuc, de ce se uită strâmb, de ce sughite, de ce strănută, de ce se îneacă, de ce-i răgușit?

Așa-i normal? Dar dacă mă mint?

Uită-te la el ce mic e, ce neajutorat; nu seamănă cu niciunul dintre cei mici și fără dinți pe care i-a văzut pe stradă, în parc. Oare așa va arăta și el peste vreo trei, patru luni?

Dar dacă ei se-nșeală?

Nu cumva mi-l disprețuiesc?

Mama ascultă cu neîncredere ce-i spune medicul, îl urmărește cu privirea: ar vrea să citească în ochii lui, să ghicească din felul cum dă din umeri, cum ridică din sprâncene, din ridurile lui de pe frunte: oare spune adevărul, nu cumva are ezitări, este, oare, suficient de atent?

8

E FRUMOS? NU C-AȘ ȚINE LA ACEST LUCRU. Așa spun mamele cu prefăcătorie, vrând doar să sublinieze ce concepție serioasă au ele despre misiunea educației.

Frumusețe, farmec, statură, o voce plăcută – toate acestea sunt un capital pe care i l-ai oferi copilului tău, așa cum sănătatea, mintea îi ușurează drumul vieții. Nu trebuie, totuși, să supraevaluăm valoarea frumuseții: atunci când nu e sprijinită și de alte valori, aceasta poate chiar să dăuneze. Cu atât mai mult, se impune o gândire mereu trează.

Într-un fel va trebui educat copilul frumos și cu totul altfel cel urât. Și, cum nu există educație fără participarea copilului, nu trebuie ascunsă față de copil, dintr-un sentiment de jenă, problema frumuseții, pentru că tocmai acest lucru strică.

Falsul dispreț față de frumusețe este o rămășiță medievală. Cineva care e sensibil la frumusețea unei flori, a unui fluture, a unui peisaj ar putea fi, oare, indiferent la frumusețea umană? Vrei să-i ascunzi copilului faptul că e frumos? Dacă acest adevăr nu i-l va spune nici una dintre multele persoane care-l înconjoară în casă, i-l vor spune alții, oamenii de pe stradă, din magazin, din parc, de peste tot – i-l vor spune cu o exclamație, cu un zâmbet, cu o privire, indiferent că-i vorba de adulți sau de copii de aceeași vârstă cu el. Îi vor spune despre nedreptățirea copiilor urâți și hidoși. Iar el va înțelege că frumusețea oferă privilegii, așa cum înțelege că mâna aceasta chiar a lui este și se poate servi de ea.

Așa cum un copil slab se poate dezvolta în mod favorabil, iar unul sănătos poate fi victima unei catastrofe, la fel un copil frumos poate fi nefericit, iar cel înarmat cu blindajul urâțeniei – neremarcat, nebăgat în seamă – poate trăi fericit. Pentru că trebuie să ții minte că viața, în

momentul în care observă orice valoare pozitivă, importantă, va încerca s-o cumpere, să şi-o însuşească sau s-o fure. Din acest echilibru, constituit din mii de vibraţii, apar surprizele care-l uimesc pe educator, făcându-l să exclame de atâtea ori: dar de ce?

Nu mă interesează frumuseţea! Începi cu o greşeală şi cu un fals.

9

OARE VA FI CUMINTE?

Dacă mama îşi pune cu teamă această întrebare încă de la început, în scurt timp ea îi va pretinde să fie cuminte.

Mănâncă tot, chiar dacă eşti sătul, chiar dacă mănânci în scârbă; du-te la culcare, chiar dacă te duci cu lacrimile în ochi, chiar dacă vei aştepta o oră întreagă până s-adormi. Pentru că trebuie, pentru că-ţi spun eu, ca să fii sănătos.

Nu te juca-n nisip, poartă pantalonaşi strâmţi, nu-ţi ciufuli părul, pentru că vreau să-ţi stea frumos.

Încă nu vorbeşte... E mai mare decât... dar tot nu... Învaţă greu...

În loc să-l observe, ca să-l cunoască şi altădată să ştie, mama se ia după cel dintâi exemplu de „copil reuşit" care-i iese-n cale şi-i impune copilului său aceste cerinţe: iată modelul, aşa trebuie să ajungi şi tu.

Nu se poate ca, din nişte părinţi cu dare de mână, să iasă un copil care să ajungă meşteşugar. Mai bine să ajungă un om nefericit şi demoralizat. Nu dragostea faţă de copil, ci egoismul părinţilor; nu binele individual, ci ambiţia de grup; nu căutarea unui drum personal, ci jugul şabloanelor.

Există structuri mintale mai active, altele mai pasive; unele vioaie, altele apatice; unele consecvente, altele capricioase; unele supuse şi altele încăpăţânate, creatoare sau imitative, sclipitoare sau conştiincioase, concrete sau

abstracte, științifice sau literare; cu o memorie excelentă sau mediocră; dotate cu iscusință în aplicarea practică a cunoștințelor dobândite sau cu onestitatea îndoielii; cu un despotism înnăscut sau cu capacitate de reflecție sau simț critic; există evoluții timpurii și altele târzii, există unilateralitate sau multilateralitate în preocupări.

Dar pe cine interesează toate acestea?

„Să termine măcar patru clase primare" – glăsuiește resemnarea părintească.

Presimțind splendida renaștere a muncii fizice, văd pentru acest domeniu candidați provenind din toate clasele sociale. Dar văd, în același timp, și lupta părinților și a școlii cu fiecare inteligență atipică, aparte, slabă sau inegală.

Nu: o fi oare cuminte? Ci: cât de cuminte va fi?

Un apel adresat familiei ca, de bunăvoie, să accepte acest sacrificiu dificil. Testul de inteligență, alături de cele psihotehnice, va tempera în mod eficient ambițiile egoiste. Bineînțeles, acesta va fi refrenul unui viitor îndepărtat.

10

UN COPIL BUN.

Trebuie să avem grijă să nu confundăm *bun* cu *comod*.

Nu prea plânge, nu ne trezește noaptea, e de încredere, binedispus – adică e bun.

E rău, capricios, țipă mereu, fără o cauză evidentă, îi dă mamei mai multe emoții negative decât pozitive.

Indiferent de felul cum se simt, există nou-născuți congenital mai răbdători sau mai puțin răbdători. Într-un caz, e suficientă o singură unitate de durere pentru a provoca zece unități de țipăt; în alt caz, la zece unități de disconfort, copilul reacționează cu o singură unitate de plâns.

Unul este somnolent – cu mişcări leneşe, suge încet, plânge fără o tensiune acută, fără o participare afectivă evidentă.

Altul este iritabil, are mişcări vii, somnul uşor, suge cu lăcomie, ţipă până se-nvineţeşte.

Nu se mai opreşte din plâns, i se taie răsuflarea, trebuie reanimat, uneori cu greu revine la viaţă. Ştiu: e bolnav, îl vindecăm cu untură de peşte, cu fosfor, cu dietă fără lapte. Dar această boală îi permite sugarului să crească şi să devină un om adult, cu o voinţă puternică şi colici abdominale, dar cu o minte genială. Napoleon plângea mult când era mic.

Toată educaţia contemporană cere ca nou-născutul să fie comod pentru părinţi şi tinde pas cu pas, în mod consecvent, să adoarmă, să înăbuşe, să distrugă tot ce înseamnă voinţa şi libertatea copilului, tăria lui de caracter, forţa pretenţiilor şi a proiectelor lui.

Da, cuminte, ascultător, bun, comod, dar nu ne gândim că va ajunge lipsit de voinţă interioară şi neajutorat în viaţă.

11

O SURPRIZĂ DUREROASĂ de care va avea parte tânăra mamă este ţipătul copilului.

Ştia, desigur, că un copil mai şi plânge, dar, când se gândea la propriul ei copil, îi scăpa din vedere acest lucru; se aştepta ca el să-i ofere numai zâmbete fermecătoare.

O să aibă grijă să-i anticipeze nevoile, o să-l crească în mod judicios, aşa cum se cresc copiii acum, sub supravegherea unui medic competent. Copilul ei nu va fi pus în situaţia de a plânge. Dar vine noaptea, când cade frântă de oboseală şi muncită încă de ecoul viu al orelor de chin prin care a trecut şi care au durat, parcă, secole. Abia a apucat să simtă dulceaţa oboselii de-acum debarasate de

orice griji, a unui moment de destindere pentru care să nu-și facă reproșuri, a odihnei după atâta muncă, după un efort la limita disperării, primul din viața ei atât de puțin pregătită pentru confruntări dure. Abia s-a lăsat dusă de iluzia că totul s-a sfârșit și că el – al doilea chip al ei – răsuflă și el ușurat. Cufundată în emoții tăcute, capabilă doar să-i pună întrebări pline de șoapte tainice naturii, care nici măcar nu așteaptă un răspuns.

Când, deodată...

Țipătul despotic al copilului care vrea ceva, se plânge de ceva, cere ajutor, dar ea nu-l înțelege.

Fii trează!

Când nu pot, nu vreau, nu știu.

Acest prim țipăt la lumina lămpii de veghe este prevestirea unei vieți dedublate: o viață de adult, obligată la atâtea concesii, renunțări, jertfe și care se apără; și o altă viață, nouă, tânără, care-și cucerește drepturi, doar pentru ea.

Astăzi nu-l condamni; el nu înțelege, doar suferă. Dar este înscrisă pe cadranul ceasului și ora când, în viitor, vei spune: și eu simt, și eu sufăr.

12

EXISTĂ NOU-NĂSCUȚI ȘI SUGARI care plâng puțin – cu atât mai bine. Dar sunt și dintre aceia cărora, când țipă, li se umflă venele pe frunte, fontanela e pe punctul de a exploda, fața și capul devin stacojii, buzele se învinețesc, maxilarul inferior lipsit de dinți tremură, burta se umflă, pumnii se strâng spasmodic, picioarele se agită. Apoi tac deodată, neputincioși, cu o expresie de renunțare totală, se uită la mamă „plini de reproș", mijesc ochii implorând somnul și, după câteva respirații rapide, un alt atac de plâns, la fel ca precedentul sau poate mai puternic.

Oare cât pot să reziste plămânii lui firavi, inimioara și creierul lui fraged?

Ajutor, medicul!

Trece o veşnicie până să vină medicul, să-i asculte cu un zâmbet îngăduitor temerile, atât de străin, de inaccesibil, atât de profesional; pentru el, copilul meu este doar unul dintr-o mie. A venit ca să şi plece, într-o clipă, spre alţi suferinzi, să asculte alte tânguiri; a venit acum, ziua în amiaza mare, când totul pare mai vesel, pentru că-i soare, pentru că lumea umblă pe stradă; a venit tocmai acum, când copilul doarme, epuizat probabil de orele de nesomn, acum când abia se mai văd urmele nopţii oribile care tocmai a trecut.

Mama ascultă, uneori ascultă fără să înţeleagă ce spune medicul. Se risipesc ireversibil visurile ei despre medicul prieten, îndrumător în tot ce are de făcut, călăuză pe acest drum atât de dificil.

Îi achită onorariul cuvenit şi rămâne iar singură, cu convingerea amară că medicul e indiferent, că nu-i decât un străin care n-o va înţelege. Şi, de altfel, chiar şi el ezita, pentru că n-a spus nimic hotărât.

13

DACĂ TÂNĂRA MAMĂ AR ŞTI cât de decisive sunt aceste prime zile şi săptămâni, nu atât pentru sănătatea de azi a copilului, cât pentru viitorul amândurora...

Şi ce uşor e să compromiţi totul!

În loc să se împace cu ideea că aceasta e realitatea, că la fel cum, pentru medic, copilul ei reprezintă un subiect de interes doar în măsura în care-i aduce un anumit profit sau îi satisface ambiţiile, tot aşa pentru această lume el nu reprezintă nimic, nu e preţios decât pentru ea...

În loc să se împace cu nivelul actual al cunoaşterii, care bănuieşte anumite lucruri, se străduieşte să le cunoască, cercetează şi avansează; ştie, dar n-are certitudini; te ajută, dar nu-ţi oferă garanţii...

În loc să constate vitejește: creșterea unui copil nu-i o joacă plăcută, ci o sarcină care-ți cere mult efort și nopți nedormite, un capital de trăiri dureroase și atâtea gânduri...

În loc să topească toate acestea în focul propriilor ei simțăminte, remodelându-le într-o conștiență solidă, fără amăgiri, fără mofturi copilărești și deziluzii de multe ori egoiste, ea mută copilul și dădaca într-o cameră mai îndepărtată, pentru că este „incapabilă să asiste la" suferința mititelului, este „incapabilă să audă" chemările lui îndurerate sau cheamă iar și iar medicul sau medicii, fără să câștige nimic din aceste experiențe și rămânând doar maltratată, înnebunită, mută de atâta suferință.

Cât de naivă mai e bucuria mamei, când înțelege gânguritul aproape indescifrabil al copilului, când ghicește cuvintele lui stâlcite și abia articulate!

Abia acum?... Doar atât?... Nimic mai mult?

Dar limbajul plânsului și al râsului, limbajul privirilor și al felului cum își mișcă buzele, limbajul mișcărilor trupului și al felului cum suge?...

Nu renunța la aceste nopți. Ele îți oferă ceea ce nu-ți poate oferi cartea, nici sfatul cuiva. Pentru că aici nu e vorba doar de valoarea științifică, ci și de aceea a transformării sufletești care nu mai permite revenirea la reflecții sterile: ce-ar fi putut să fie, ce-ar fi trebuit, ce-ar fi fost bine, dacă..., ci te învață să acționezi în condițiile date.

În timpul acestor nopți poate lua naștere un minunat aliat, un înger păzitor al copilului: intuiția inimii de mamă, clarviziunea la apariția căreia contribuie: voința cercetătoare, gândirea trează și sentimentul netulburat.

14

UNEORI SE ÎNTÂMPLA AŞA: eram chemat de o mămică.

„La drept vorbind, copilul este sănătos, n-are nimic. Dar aş vrea să vă uitaţi la el."

Mă uit la el, îi dau câteva sfaturi, răspund la întrebări. Copilul e sănătos, drăguţ, vesel.

La revedere.

Şi, în aceeaşi seară sau a doua zi: „Domnule doctor, copilul are febră".

Mama descoperise ceea ce eu, medicul, n-am putut descifra la o cercetare superficială, în cursul unei vizite scurte.

Aplecată deasupra micuţului ore în şir, fără să dispună de metode de observaţie, ea nu ştie ce a văzut şi, neavând încredere în sine însăşi, n-are curajul să mărturisească subtilele remarci pe care le-ar avea de făcut.

Dar a observat că, deşi nu-i răguşit, copilul are totuşi vocea mai voalată. Gângureşte parcă mai puţin sau mai încet. Odată a tresărit în somn mai tare ca de obicei. A zâmbit, după ce s-a trezit, dar mai slab. A supt parcă mai încet, cu pauze ceva mai mari, de parcă ar fi fost atent la altceva. Râzând, la un moment dat, parcă s-a strâmbat de durere, sau doar i s-a părut? Jucăria lui preferată, a aruncat-o nervos – de ce?

O sută de manifestări pe care le-au surprins ochiul ei, urechea, sfârcul sânului, o sută de microapeluri care spuneau: „Sunt indispus. Nu mă simt în apele mele."

Mama nu credea că vede ceea ce vede pentru că în carte nu a citit despre nici unul dintre simptomele acestea.

15

O MAMĂ MUNCITOARE ADUCE LA SPITAL, cu ambulanța gratuită, un sugar de câteva săptămâni.

„Nu vrea să sugă. Cum prinde sfârcul, îi dă drumul, țipând. Din linguriță, primește laptele cu lăcomie. Uneori, în somn, sau chiar și când e treaz, țipă brusc."

În gură nu sunt probleme, n-are roșu-n gât – nu văd nimic.

„Vă rog să-i dați sân."

Copilul prinde sfârcul cu buzele, dar nu vrea să sugă. S-a făcut așa de bănuitor.

În cele din urmă, copilul apucă sânul repede, cu disperare parcă, suge de câteva ori, apoi îi dă drumul, țipând.

„Vă rog să vă uitați, trebuie să aibă ceva la gingii."

Mă uit din nou, este o roșeață, dar ciudat: numai pe una dintre gingii.

„Uitați aici, e ceva negru, e dinte sau ce e?"

Văd ceva tare, galben, oval, cu o dungă neagră pe circumferință. Trag, se mișcă, scot acel ceva și în locul lui rămâne o mică adâncitură roșie, cu marginile sângerii.

În sfârșit, țin în mână acel „ceva": este coaja unei semințe. Deasupra leagănului copilului, e agățată colivia unui canar.

Acesta a aruncat coaja care a căzut pe buzele copilului, i-a intrat în gură și s-a înfipt în gingie.

Care fuseseră explicațiile mele succesive? *Stomatitis catarrhalis*, *stomatitis aphtosa*, gingivită, angină etc.

Ea: îl doare, are ceva-n gură.

Eu m-am uitat de două ori... Ea?

16

DACĂ UNEORI MEDICUL E UIMIT de precizia şi minuţiozitatea observaţiilor, se întâmplă şi să constate cu aceeaşi uimire cum de multe ori mama nu numai că nu ştie să înţeleagă, dar nici măcar să vadă aşa cum trebuie cele mai simple simptome.

De când s-a născut, acest copil plânge – ea n-a văzut altceva.

Plânge tot timpul!

Plânsul se manifestă brusc şi ajunge imediat la paroxism sau tânguitul dureros creşte treptat, transformându-se în ţipăt? Se linişteşte repede, imediat după ce are scaun sau urinează sau vomită (sau după ce scuipă mâncarea); ţipă deodată violent la îmbăiere, când este îmbrăcat sau ridicat în sus? Se tânguieşte, plângând continuu, fără izbucniri bruşte? În această situaţie, ce mişcări face? Îşi freacă o parte oarecare a capului de pernă sau face cu buzele mişcări specifice suptului? Se linişteşte când e luat în braţe, când e desfăşat, când e pus pe burtă? Îşi schimbă des poziţia? După ce plânge, adoarme adânc şi pentru mult timp sau se trezeşte la cel mai mic zgomot? Plânge înainte sau după supt, mai mult dimineaţa, seara sau în timpul nopţii?

Se linişteşte în timpul suptului? Pentru cât timp? Refuză să sugă? Cum refuză? Dă drumul sfârcului imediat după ce l-a prins sau când înghite? Imediat sau după un timp? Refuză în mod categoric sau poate fi convins să sugă? Cum suge? De ce nu suge? Când e răcit, cum suge? Lacom şi cu putere, pentru că-i flămând, apoi repede şi superficial, în mod inegal, cu pauze, pentru că nu poate respira? În afară de probleme la înghiţit, ce-ar mai fi? Copilul plânge nu numai de foame sau pentru că-l doare „burtica", ci şi pentru că-l dor buzele, gingiile, limba, gâtul, nasul, degetul, urechea, oasele; pentru că-l doare orificiul anal,

zgâriat din cauza clismei; pentru că are dureri la urinare; pentru că are grețuri, îi e sete, îi e prea cald, are mâncărimi de piele, în locuri unde acum n-are nimic, dar peste câteva luni îi va apărea o erupție; plânge pentru că fața ori tivul scutecului sunt prea aspre; pentru că i-au intrat în gură niște fire de vată sau coji de semințe căzute din colivia canarului.

Cheamă medicul pentru zece minute, dar uită-te cu atenție și tu, douăzeci de ore pe zi.

17

CARTEA MĂMICILOR, CU FORMULELE EI DE-A GATA, le-a făcut pe acestea să nu mai vadă bine și le-a încurajat lenea gândirii. Trăind din experiența, din cercetările și potrivit concepțiilor altora, ele și-au pierdut până într-atât încrederea în ele însele, încât nu mai vor să observe cu ochii lor. De parcă tot ce scrie în niște hârțoage tipărite ar fi revelații divine, și nu rezultatele cercetării unor oameni ca și ele – o cercetare efectuată de cineva, nu de ele însele, asupra copilului cuiva, cândva, nu astăzi asupra copilului lor.

Iar existența școlii a încurajat lașitatea, teama de a mă trăda că nu știu.

De câte ori nu se întâmplă ca mama să-și noteze pe o bucată de hârtie întrebările pe care ar vrea să i le pună medicului, dar n-are curajul să-și exprime îndoielile. Și cât de rar, în mod cu totul excepțional, îi dă hârtia cu întrebări, scuzându-se că „a scris prostii".

Ascunzând faptul că nu știe, de câte ori nu-l obligă pe medic să-și ascundă și el incertitudinea, ezitările, să dea un diagnostic categoric. Cât de mult îi displace publicului larg să primească răspunsuri condiționale; cât de mult îi displace când medicul gândește cu voce tare lângă

leagănul copilului; cât de des se întâmplă că medicul, obligat să fie proroc, devine simplu şarlatan.

Uneori, părinţii nu vor să ştie ceea ce ştiu, nici să vadă ceea ce văd.

O naştere în sferele unde domneşte fanatismul confortului este ceva atât de unic şi de răutăcios de excepţional, încât mama pretinde în mod categoric din partea naturii un premiu consistent. Dacă a fost de acord să accepte nişte privaţiuni, nişte neplăceri, durerile sarcinii şi chinurile naşterii – în schimb, copilul ar trebui să fie aşa cum şi-l doreşte ea.

Mai mult chiar: obişnuită fiind să poată cumpăra orice cu bani, nu vrea să se împace cu ideea că există pe lumea asta ceva ce orice nevoiaş poate avea, iar cel mai mare bogătaş, nu.

În căutarea a ceea ce a fost categorisit sub eticheta comună de „sănătate", în lumea aceasta mercantilă, de câte ori nu se întâmplă, oare, ca părinţii să cumpere nişte falsuri care, în cel mai bun caz, fie nu ajută, fie sunt de-a dreptul dăunătoare?

18

PENTRU SUGAR: alăptarea la pieptul matern – indiferent dacă s-a născut pentru că Dumnezeu a binecuvântat căsătoria părinţilor săi ori pentru că vreo fetişcană a uitat ce-i ruşinea; indiferent dacă mama-i şopteşte: „Comoara mea" ori oftează spunând: „Ce-o să mă fac eu cu tine?"; indiferent dacă mama, de familie bună şi cu educaţie aleasă, este felicitată cu smerenie ori, dacă-i vreo fetişcană de la ţară, i se spune, cu dispreţ, „otreapă".

Prostituţia, acest serviciu de care beneficiază bărbaţii, îşi găseşte pandantul social în instituţia doicii, care vine în ajutorul femeilor.

Trebuie să fim pe deplin conştienţi de o crimă sângeroasă consacrată, săvârşită asupra copilului sărac – şi care nici măcar nu e în avantajul celui bogat. Pentru că mama îi poate hrăni pe ambii copii: şi pe al ei, şi pe cel străin. Glandele mamare produc atâta lapte cât e cerut. Iar doica tocmai atunci îşi pierde laptele, când copilul solicită mai puţin decât oferă pieptul ei.

Formulă: piept generos, copil mic – pierderea laptelui.

Lucru ciudat: în situaţii de mai mică importanţă, suntem înclinaţi să cerem sfatul mai multor medici; în schimb, într-un caz atât de important cum e problema dacă mama poate alăpta sau nu, ne limităm la o singură părere, uneori de-a dreptul nesinceră, şoptită de cineva dintre cei apropiaţi.

Fiecare mamă poate alăpta, fiecare are suficient lapte; doar necunoaşterea tehnicii de alăptare o poate lipsi de această capacitate înnăscută.

Durerile de piept, suprasolicitarea sfârcurilor constituie un anumit impediment; numai că, în acest caz, durerea induce în eroare, făcând-o pe mama în cauză să uite că a supravieţuit sarcinii şi naşterii, fără să arunce nici una dintre aceste greutăţi în spinarea vreunei sclave cumpărate. Pentru că alăptarea este consecinţa firească a sarcinii, „fiecare copil din interior a ieşit în exterior; rupt de cordonul lui ombilicat, apucă sânul, dar bea nu sânge roşu, ci alb".

Bea sânge? Da, al mamei, pentru că aceasta e legea naturii, şi nu pe al fratelui de lapte ucis, ceea ce e legea oamenilor.

Ecou al luptei acerbe pentru dreptul copilului la piept. Azi, în capul listei tronează problema locuinţelor. Ce va fi mâine? Da, proporţia interesului autorului pentru una sau alta dintre ele este în strânsă corelaţie cu imperativele de moment.

19

POATE AȘ FI ȘI EU ÎN STARE să scriu o *carte a viselor* despre regulile de igienă de folos mamelor.

„Trei kilograme și jumătate greutate la naștere înseamnă: sănătate, prosperitate."

„Scaun verzui, de consistență gelatinoasă: neliniște, vești rele."

Aș putea și eu să pun la punct un horoscop cu sfaturi și indicații amoroase.

Dar m-am convins că nu există indicație care să nu fie dusă până la absurd de extremismul habotnic.

Vechiul sistem: piept de treizeci de ori pe zi, la schimb cu ulei de ricin. Sugarul trece din mână în mână, legănat și iubit de toate mătușile cu guturai. Îl duc la geam, la oglindă, îi bat din palme, îi arată cum zornăie fel de fel de obiecte, îi cântă – cu alte cuvinte: un balamuc.

Noul sistem: piept din trei în trei ore. Copilul, văzând pregătirile pentru ospăț, devine nerăbdător, se enervează, plânge. Mama se uită la ceas: încă patru minute. Copilul adoarme, mama îl scoală, pentru că e ora de alăptat; sau îl oprește din supt, deși el este încă flămând, pentru că minutele de masă s-au terminat. Stă culcat – nu trebuie deranjat. Nu-l obișnuiți în brațe! Îmbăiat, schimbat, sătul – ar trebui să doarmă. Dar nu doarme. Trebuie să mergem în vârfurile picioarelor, să punem camuflaje la ferestre. Casa ajunge un salon de spital, o morgă.

Nu: gândirea lucrează, instrucțiunile impun.

20

NU: „CÂT DE DES TREBUIE ALĂPTAT", ci: „De câte ori în douăzeci şi patru de ore".

Punând aşa întrebarea, i se oferă mai multă libertate mamei: n-are decât să stabilească ea singură orele, în aşa fel, încât să fie cel mai bine pentru ea şi pentru copil.

De câte ori pe zi trebuie să sugă copilul? De la de patru ori la de cincisprezece ori. Cât timp trebuie ţinut la sân?

De la patru minute până la trei sferturi de oră sau mai mult.

Pentru că întâlnim femei cu sân, care se lasă mai uşor sau mai greu la supt, cu mai mult sau mai puţin lapte, cu sfârcuri mai bine formate sau mai puţin adaptate, mai rezistente la supt sau mai iritabile. Sau întâlnim copii care sug cu putere, în mod capricios sau leneşi. Aşa încât nu se poate da o indicaţie general valabilă.

Avem un sfârc mai puţin bine format, dar rezistent; sugarul este mâncăcios şi activ. N-are decât să sugă des şi îndelung, ca să „formeze" pieptul.

Avem un piept bogat, dar un copil slab. Poate ar fi mai bine ca, înainte de alăptare, să mulgem o parte din lapte, ca să obligăm copilul la efort. Nu reuşeşte să sugă tot? Atunci, puneţi-l întâi să sugă şi pe urmă mulgeţi restul.

Pieptul e destul de dificil, iar copilul, somnolent. Nu începe să bea efectiv laptele decât după zece minute.

O înghiţitură poate corespunde unei singure sau mai multor mişcări de supt. Cantitatea de lapte la o înghiţitură poate fi mai mică sau mai mare.

Linge pieptul, trage, dar nu înghite, sau înghite rar sau des. Laptele-i curge din gură. Poate din cauză că laptele e abundent sau poate pentru că laptele e puţin, el e flămând, suge cu putere şi se îneacă, dar numai la primele înghiţituri.

Cum poți da indicații, fără ca mama și copilul să fie de față?

De cinci ori pe zi, câte zece minute la fiecare supt – e doar o schemă care trebuie adaptată.

21

FĂRĂ CÂNTAR, NU E POSIBILĂ elaborarea unei tehnici de alăptare la sân. Altfel, tot ce facem ar fi un joc de-a baba-oarba.

În afară de cântar, nu există nici un mijloc de a ne convinge că sugarul a reușit să înghită trei sau zece linguriță de lapte.

În funcție de asta, depinde cât de des suge, cât timp, ori dacă trebuie să i se dea să sugă dintr-un singur sân sau din amândoi.

Cântarul poate fi sfătuitorul infailibil, atunci când ne spune cât a supt copilul, dar poate deveni un tiran, atunci când vrem să impunem o schemă de creștere „normală". Ar fi bine ca, din prejudecata „scaunelor verzi", să nu cădem în aceea a „curbelor ideale".

Cum trebuie cântărit sugarul?

Un lucru merită semnalat: există mame care au petrecut multe ore făcând game și arpegii, dar găsesc că este prea greu să învețe cum să lucreze cu cântarul. Trebuie cântărit și înainte, și după supt? Prea multe complicații! În schimb, sunt mame care privesc cântarul nu cu îngrijorare, ci cu afecțiune, ca pe un simpatic medic de familie.

Cântarele ieftine pentru sugari: răspândirea lor în așa măsură, încât să te împiedici de ele pe oriunde ai umbla, constituie o problemă socială. Cine se ocupă de ea?

22

CUM SE FACE CĂ O GENERAȚIE DE COPII a crescut cu sloganul: lapte, ouă, carne, iar alta primește griș, legume și fructe?

Aș putea răspunde: e vorba de progresul chimiei, de cercetările care au de-a face cu transformarea materiei.

Nu, esența acestor diferențe trebuie căutată mai adânc. Noua dietă este expresia încrederii științei față de organismul viu, a toleranței științei față de voința acestuia.

Când copilului i se dădeau albuș de ou și grăsimi, nutriționiștii voiau să oblige organismul să se dezvolte în condițiile unei diete special alese; în schimb, astăzi le dăm copiilor de toate: organismul viu n-are decât să aleagă singur ce-i este necesar, ce-i este de folos, n-are decât să decidă singur de câtă forță va dispune, ce acțiuni va îndeplini cu sănătatea de care dispune, câtă energie potențială are pentru dezvoltare.

Problema nu e ce-i dăm copilului, ci ce anume asimilează el. Pentru că orice forțare și exces reprezintă un balast, orice procedură unilaterală este o posibilă greșeală.

Chiar și când suntem foarte aproape de adevăr, putem face greșeli punctuale, pe care, dacă le repetăm în mod sistematic timp de mai multe luni, fie compromitem, fie îngreunăm tot ce avem de făcut.

Când, cum, cu ce completăm hrana copilului?

Atunci când copilului nu-i este suficientă cantitatea de lapte pe care a supt-o, treptat, așteptând întotdeauna să vedem reacția organismului, îi vom completa hrana cu de toate, în funcție de copil, de răspunsul lui.

23

DAR LAPTELE PRAF?

Trebuie să facem diferența între sănătate și comerțul cu ea.

Produsul pentru creșterea părului, elixirul pentru dinți, pudra de întinerire a tenului, produsele care facilitează creșterea dinților nu sunt, adeseori, decât rușinea științei, niciodată mândria, pasiunea și țelul ei.

Fabricantul asigură prin lapte praf și scaune normale și greutate corespunzătoare, el îi oferă mamei ceea ce o bucură pe aceasta și, în plus, îi place și copilului. Dar nu le oferă țesuturilor eficiență în asimilație, poate că face metabolismul mai leneș; nu conferă vioiciuine, ba chiar, îngrășând, o reduce; nu dă rezistență la contagiuni.

Și întotdeauna discreditează alăptarea la sân; la drept vorbind, o face discret, întâmplător trezind îndoieli, infiltrându-se încet-încet, atrăgând și satisfăcând slăbiciunile mulțimii.

Cineva spune: personalități de renume mondial recomandă laptele praf cu toată căldura. Normal – și savanții sunt oameni. Există, printre ei, unii care sunt mai mult sau mai puțin subtili, precauți sau imprudenți, unii sunt cinstiți, alții sunt impostori. Câte somități ale științei au ajuns celebrități nu datorită geniului, ci datorită șmecheriei sau privilegiului pe care-l oferă averea și originea socială! Știința are nevoie de laboratoare costisitoare, la care nu poți ajunge doar prin valoarea în sine, ci prin felul cum știi să te porți, prin servilism și prin intrigă.

Eram prezent la o adunare unde tupeul cel mai insolent și-a însușit rezultatul unei activități de cercetare minuțioasă, desfășurată timp de doisprezece ani de altcineva. Cunosc o descoperire care a fost pregătită pentru a fi comunicată la un celebru congres internațional. Un preparat nutritiv a cărui valoare a fost confirmată de câteva

zeci de „staruri" s-a dovedit de fapt un fals. A urmat un proces: scandalul a fost mușamalizat rapid. Problema nu e cine a recomandat laptele praf și cine n-a vrut să-l recomande, în ciuda demersurilor agenților comerciali. Pentru că aceștia se pricep să fie foarte convingători. Firmele milionare au cum să exercite presiuni; ele reprezintă o putere căreia nu oricine i se poate opune.

Multe momente din cadrul acestor capitole sunt ecoul procesului meu de divorț cu medicina. Am văzut lipsa de asistență sau ajutorul de mântuială pe care-l oferă. (Pe lângă inestimabilul Kamiński, Brudziński a fost primul care a cerut și a obținut autorizare de funcționare și ca pediatru.) De această situație de mizerie și delăsare a început să profite din plin industria de produse specifice din alte țări. Astăzi, avem instituții de ocrotire, creșe pe lângă fabrici, tabere și stațiuni, supraveghere școlară, fond de sănătate. Este încă dezordine și sunt fel de fel de lacune, totuși am ajuns să vedem un început. Astăzi, putem să credem și în laptele praf, și în medicamente; rolul acestora este să ajute, nu să înlocuiască igiena și protecția socială a copilului.

24

COPILUL ARE FEBRĂ. ARE GUTURAI.

Nu e în pericol? Când se va face bine?

Răspunsul nostru este, după caz, în funcție de o întreagă serie de raționamente, pe baza a ceea ce știm și a ceea ce am reușit să observăm.

Așadar: un copil puternic învinge o infecție ușoară într-o zi sau două. Dacă infecția e mai gravă sau copilul mai slab, atunci problemele vor dura o săptămână. Vom vedea.

Sau: o suferință măruntă, dar copilul este destul de mic. Un guturai la sugari de cele mai multe ori coboară de

la mucoasa nazală la gât, trahee și bronhii. Ne vom convinge în curând.

În sfârșit: dintr-o sută de cazuri asemănătoare, nouăzeci se însănătoșesc repede, la șapte dintre micii pacienții suferința se prelungește, iar la trei boala se agravează și se poate încheia prin deces.

Atenție: dacă un guturai ușor maschează o altă suferință?... Problema e că mama vrea să aibă certitudini, nu să trăiască din presupuneri.

Diagnosticul se poate completa prin examinarea secreției nazale, analiza urinei, a sângelui, a lichidului cefalorahidian, prin radiografie, prin consult de specialitate. Crește astfel procentul de probabilitate al diagnosticului și prognosticului, respectiv chiar al vindecării. Dar acest plus obținut nu aduce și un disconfort prin multiplele analize, prezența mai multor medici, fiecare putând aduce cu el germeni infecțioși și mai periculoși prin păr, haine, respirație?

De unde ar fi putut lua acest guturai? L-ar fi putut evita.

Dar această ușoară infecție nu-l face, oare, pe copil mai rezistent față de altă infecție, mai virulentă, care-l pândește peste o săptămână sau o lună, nu-i perfecționează, oare, mecanismul de apărare la nivelul centrului termic din creier, al glandelor, al elementelor componente din sânge? Putem să izolăm copilul de aerul pe care-l respiră, dar care conține mii de bacterii în fiecare centimetru cub?...

Oare o nouă confruntare între ceea ce doream și ceea ce suntem obligați să suportăm nu va constitui încă o încercare de a o înarma pe mamă nu cu elemente de educație, ci cu rațiune, în absența căreia nu-și va crește copilul corect?

25

ATÂTA TIMP CÂT MOARTEA SECERA LĂUZELE, lumea se ocupa foarte puțin de nou-născut. El a intrat în atenție abia din momentul în care asepsia și tehnica asistenței nașterii au adus mai multă siguranță pentru viața mamei. Din momentul în care moartea a început să secere sugarii, toată atenția științei trebuia să fie concentrată asupra biberonului și scutecelor. Poate că nu peste mult timp, alături de dezvoltarea vegetativă, ne vom putea concentra atenția și asupra imaginii vieții și dezvoltării psihice a copilului de până la un an. Ceea ce s-a făcut până acum nu poate fi numit nici măcar începutul.

Un șir nesfârșit de probleme psihologice și de graniță între somatic și psihicul sugarului.

Napoleon a suferit de tetanie. Bismarck a fost rahitic, așa că, indiscutabil, fiecare proroc sau nelegiuit, mare sau mic, atlet sau debil, a fost mai întâi sugar, înainte de a deveni om în toată firea.

Dacă vrem să studiem amibele gândirii, ale sentimentului sau aspirațiilor, înainte ca ele să se fi dezvoltat, să se fi diferențiat și să-și fi căpătat caracterele definitive, trebuie să ne întoarcem la vârsta sugarului.

Numai o ignoranță fără margini și o superficialitate a observației pot scăpa din vedere faptul că sugarul personifică deja o anumită individualitate foarte strict determinată, compusă dintr-un temperament înnăscut, din forță intelectuală, din stări sufletești și experiență de viață.

26

O SUTĂ DE SUGARI. Mă aplec asupra pătuțului fiecăruia dintre ei. Unii își socotesc viața în număr de săptămâni sau luni, alții au o greutate diferită și o „curbă" a evoluției

acesteia cu un trecut frământat, unii bolnavi, alții însănătoșiți, sănătoși sau care abia se mai mențin la suprafața oceanului vieții.

Întâlnesc diferite priviri, de la cele stinse, încețoșate, inexpresive, până la cele încăpățânate și bolnăvicios-concentrate, trecând prin cele vioaie, cordiale, provocatoare. Zâmbetul lor e ceremonios, spontan, prietenos sau poate deveni zâmbet numai după o clipă de observație atentă, abia ca răspuns la zâmbetul tău și la un cuvânt mângâietor – un stimulent.

Ceea ce mi se pare întâmplător se repetă, însă, de-a lungul mai multor zile. Notez, clasific la categoria îndoielnic sau neîndoielnic, constant sau capricios, senin sau posomorât, nesigur, speriat, dușmănos.

Mereu senin: zâmbește și înainte, și după supt, când se trezește din somn și în timpul unui somn agitat; deschide pleoapele, zâmbește și adoarme la loc.

Mereu morocănos: te întâmpină cu neliniște, aproape izbucnește în plâns, în decursul a trei săptămâni a zâmbit fugitiv o singură dată...

Îi examinez gura și gâtul. Protest energic, furtunos, pasionat. Sau doar o strâmbătură de aversiune, o mișcare de nerăbdare a capului și imediat un zâmbet binevoitor. Sau o vigilență suspicioasă față de orice mișcare a acestei mâini străine, o explozie de mânie încă înainte de a-i face orișice...

Vaccin antivariolic în masă: cam cincizeci pe oră. Este deja un experiment. Din nou, la unii reacția este imediată și energică, la alții treptată și nesigură, iar la alții, în sfârșit, indiferentă. Unul se limitează la un sentiment de mirare, altul ajunge la neliniște, al treilea se alarmează; unul revine rapid la echilibru, altul ține minte mult timp și nu iartă...

Cineva o să spună: depinde de vârsta sugarului. Da, dar numai într-o anumită măsură. Viteza cu care-și dă seama de ceea ce se întâmplă, amintirea a ceea ce a pățit în trecut.

A, da, știm copii care au avut o experiență dureroasă la întâlnirea cu medicul chirurg, știm că sunt unii care nu vor să bea lapte pentru că li s-a dat cândva o emulsie albă cu camfor.

Dar, la urma urmelor, ce altceva compune expresia psihică a omului adult?

27

UN SUGAR.

S-a născut, s-a obișnuit deja cu aerul rece, cu scutecul aspru, cu neliniștea provocată de sunete, cu efortul suptului. Un supt harnic, calculat și îndrăzneț. Deja zâmbește, gângurește, mâinile lui pun stăpânire pe ce găsește în jur. Crește, cercetează, se perfecționează, se târăște, merge, spune vrute și nevrute, vorbește. Cum și când a reușit toate acestea?

Senină dezvoltare, fără nori... Alt sugar.

I-a trebuit o săptămână până să învețe să sugă. Câteva nopți de neliniște. O săptămână fără griji, o zi furtunoasă. Dezvoltare oarecum somnolentă, apariția dinților dificilă. În general, au fost și zile bune, și zile rele, dar acum totul e în ordine: este liniștit, prietenos, drăgălaș.

Poate că-i un flegmatic înnăscut, sau n-a fost supravegheat suficient de atent, sau sânul mamei a fost mai puțin dezvoltat – dar o evoluție fericită...

Al treilea sugar.

Intempestiv. Vesel, se enervează ușor; deranjat de vreo impresie neplăcută din exterior sau din interior; luptă cu disperare, nu-și precupețește energia. Mișcări rapide, schimbări subite, ziua de azi nu seamănă deloc cu cea de ieri. Învață și uită fără contenire. Evoluție în linie frântă, cu urcușuri și coborâșuri bruște. Surprize de la cele mai plăcute, până la, aparent, cele mai îngrozitoare. În nici un caz, cu unul ca el nu se poate spune: în sfârșit.

Un eretic, un susceptibil, o forță capricioasă, poate chiar o valoare de mare preț ...

Al patrulea sugar.

Dacă ar fi să numărăm zilele senine și pe cele mohorâte, în cazul lui primele ar fi destul de puține. La el, nemulțumirea constituie fundalul general. Nu vorbim despre durere, ci despre senzații neplăcute; nu vorbim despre țipete, ci despre o stare de neliniște. Ar fi bine, dacă... Niciodată nimic fără rezerve.

Copilul acesta are o tară, ascunsă în mod irațional... Temperatura camerei, o sută de grame de lapte mai mult sau o sută de grame de apă de băut mai puțin sunt influențe nu numai igienice, dar și educative. Un sugar care are atâtea de cercetat, atâtea presupuneri de verificat, atâtea de cunoscut, de însușit, de îndrăgit sau de detestat, atâtea lucruri de apărat cu înțelepciune și de cerut, un asemenea sugar trebuie să se simtă bine, indiferent de temperamentul cu care se naște, de inteligența sclipitoare sau somnolentă.

În locul neologismului impus de modă – *bebeluș*, prefer să utilizez cuvântul vechi, neaoș: *sugar*. Grecii îi ziceau *népios*; romanii, *infans*. Dacă așa a vrut limba polonă, să-i spună *osesek*, ce rost are să traducem cuvântul nemțesc, care mai sună și urât: *Säugling*? Nu e posibil să folosim cuvinte vechi, dar importante, fără să le explicăm sensul.

28

VEDEREA:

Lumină și întuneric – noapte și zi. În vis, se petrece ceva foarte estompat; în stare de veghe, în schimb, ceva mai puternic; ceva bun (sânul matern) sau rău (durerea). Nou-născutul se uită la lampă. Nu se uită: globii oculari se mișcă în sus și-n jos. Apoi, îndreptându-și privirea spre un obiect, mișcat încet de cineva, îl fixează și-l pierde mereu.

Vede contururile umbrelor, desenul primelor linii, dar totul fără perspectivă. Mama, situată la un metru distanță, e deja o altă umbră decât cea care e aplecată asupra lui și aproape. Profilul feței e ca secera lunii; numai bărbia și gura, când se uită de jos, stând pe burtă; aceeași față, cu ochi, apoi iar alta în care se încadrează și părul, când se apleacă mai mult. Dar auzul și mirosul îi spun că este aceeași persoană.

Pieptul: un nor luminos, gust, parfum, căldură, bine. Sugarul lasă sânul și se uită, cercetează cu privirea acest ceva ciudat care apare mereu deasupra sânului și de unde curg sunete și suflă adierea caldă a respirației. Sugarul nu știe că sânul, fața, mâinile constituie un singur tot – mama.

Cineva străin întinde mâinile. Indus în eroare de mișcarea binecunoscută, de figură, acceptă cu bucurie. Abia apoi observă eroarea. De astă-dată, mâinile îl îndepărtează de umbra cunoscută, îl apropie de ceva străin, care-i provoacă un sentiment de frică. Se întoarce spre mamă cu o mișcare bruscă și, simțindu-se din nou în siguranță, privește și se miră sau se ascunde în spatele brațelor mamei, pentru a evita primejdia.

În cele din urmă, fața mamei încetează de a mai fi o umbră, pe care o cercetează cu mâinile. De câte ori n-a apucat-o sugarul de nas, nu i-a atins ochii ciudați care când strălucesc, când devin una cu pielea feței, fiind acoperiți cu pleoapele, de câte ori n-a tras-o de păr? Și cine n-a văzut, oare, cum îi dă la o parte buzele, se uită la dinți, se uită în gură, cu concentrare, cu seriozitate, încrețindu-și fruntea. Însă îl deranjează vorbăria sterilă, sărutările, glumele – ceea ce noi numim „jocul" cu copilul. De jucat, ne jucăm noi, el studiază. El are deja anumite certitudini, anumite presupuneri și probleme în curs de cercetare.

29

AUZUL.

De la zgomotul străzii de dincolo de geamul ferestrelor, de la ecourile îndepărtate ca ticăitul ceasului, discuțiile, bocănelile și până la șoaptele sau cuvintele care i se adresează direct lui, totul formează un haos de elemente sâcâitoare, pe care trebuie să le clasifice și să le înțeleagă.

La toate acestea, trebuie să mai adăugăm sunetele pe care sugarul le emite el însuși: plânsul, gânguritul, mormăitul. Până să-și dea seama că pe acestea chiar el le provoacă, și nu cineva nevăzut, trebuie să treacă destul de mult timp. Când stă culcat și-și articulează propriul limbaj: „abb, aba, ada", el își ascultă și-și analizează sentimentele pe care le cunoaște prin intermediul mișcările buzelor, ale limbii, ale laringelui. Necunoscându-se pe sine, constată doar că e la îndemâna lui să formeze aceste sunete. Când mă adresez sugarului în limba lui: „aba, abb, adda", mirat el se uită la mine, ca la o ființă ciudată care emite ecouri binecunoscute lui.

Dacă am analiza mai profund esența conștienței sugarului, am descoperi în aceasta mult mai multe decât credem în mod obișnuit, numai că nu ceea ce credem noi și nici cum credem noi.

„Săracul copilaș, săracul mititel flămând, vrea păpică, vrea lăptic." Sugarul înțelege perfect, el așteaptă ca mama să-și deschidă sutienul, să-i așeze bărbița la gât și devine nerăbdător când senzația așteptată la capătul acestor pregătiri întârzie. Dar mama rostise pentru ea însăși, nu pentru copil, această lungă tiradă. Cât despre el, mult mai repede ar reține expresiile cu care orice gospodină cheamă păsările de curte: „Pui-pui-pui!"

Sugarul gândește prin așteptarea unor senzații plăcute și prin teama de cele neplăcute; de faptul că gândește nu numai prin imagini, dar și prin sunete, ne putem da seama

cel puţin din caracterul contagios al plânsului: plânsul, ţipătul anunţă nefericirea sau ţipătul pune automat în mişcare mecanismul care exprimă nemulţumirea. Uitaţi-vă cu atenţie la un sugar care aude pe cineva plângând.

30

SUGARUL SE STRĂDUIEŞTE cu mult efort să stăpânească lumea exterioară: el doreşte să învingă răul din jur, forţele duşmănoase, să le oblige pe cele bune, spiritele protectoare, să servească propriei sale prosperităţi. Sugarul are două formule incantatorii de care se foloseşte (înainte de a dobândi un al treilea minunat instrument al voinţei: propriile lui mâini). Cele două formule magice sunt: ţipătul şi suptul.

Dacă sugarul ţipă imediat ce-l doare ceva, el va învăţa foarte repede să ţipe ca să nu-l mai doară. Lăsat singur, el plânge, dar se va opri din plâns când va auzi paşii mamei; vrea să sugă, aşa că plânge, dar se va opri din plâns, văzând pregătirile pentru supt. El ştie să-şi gestioneze informaţiile de care dispune (puţine) şi mijloacele pe care le are la dispoziţie (slabe). Face greşeli, generalizând anumite fenomene punctuale şi făcând legătura între două fapte care se succed, ca aflându-se în relaţie de cauză şi efect (*post hoc, propter hoc* – succesiunea implică legătură cauzală). Oare preocuparea şi simpatia pe care le manifestă pentru botoşeii săi nu-şi au originea în faptul că el atribuie papucilor propria lui capacitate de a merge? După acelaşi model, paltonaşul reprezintă pentru el acel covor fermecat din basme, care îl duce în universul minunilor – la plimbare.

Am dreptul să mai fac şi alte presupuneri de acelaşi fel. Dacă un istoric are dreptul să facă deducţii în legătură cu ce voia Shakespeare să spună scriindu-l pe *Hamlet*, atunci şi pedagogul are dreptul să facă presupuneri, fie ele

și eronate, care, în lipsa altora mai bune, dau totuși rezultate practice.

Așadar: în cameră e prea cald. Sugarul are buzele uscate, salivă puțină și cleioasă, este supărat. Laptele e mâncare, iar lui îi e sete, așa că-i dați apă să bea. Numai că el „nu vrea să bea": își sucește capul, respinge lingurița. De fapt, el vrea să bea, doar că încă nu știe cum. Simțind pe buze lichidul dorit, smucește din cap, în căutarea sânului. Îi ține căpșorul cu mâna stângă și-i pun lingurița pe buza de sus. El nu bea, ci suge apa, suge cu lăcomie, bea cinci linguriițe și adoarme liniștit. Dacă o dată și apoi încă o dată îi dau apă din linguriță cu stângăcie, sugarul se înecă și este deranjat, așa că nu va mai vrea deloc să bea din linguriță.

Alt exemplu:

Copilul e mereu supărat, nemulțumit; se liniștește când este pus la sân, când e schimbat, îmbăiat, când i se schimbă poziția frecvent. Acest copil are o erupție pruriginoasă. Ai casei vor spune că n-are nici o erupție. Atunci o să aibă. În mod sigur. După două luni, erupția se declanșează.

Al treilea exemplu:

Copilul își suge degetele; când îl doare ceva, când are orice fel de impresie neplăcută, inclusiv neliniștea unei așteptări pline de nerăbdare, el vrea să scape de ea prin gestul binefăcător, atât de binecunoscut, al suptului. Își suge pumnii când îi e foame, când îi e sete, când a mâncat prea mult și i-a rămas un gust neplăcut în gură, când îl doare ceva, când îi e cald, când îl mănâncă pielea sau gingiile. Cum poate un medic să știe că-i vor crește dinții, că sugarul simte dureri evidente în maxilar sau în gingii, dacă dinții nu-i vor apărea decât peste mai multe săptămâni? Oare dintele care-și face loc să iasă nu irită anumite ramuri nervoase chiar în osul maxilarului? Adaug cu această ocazie că, înainte de a-i crește coarnele, vițelul suferă la fel.

Iar aici, drumul urmat de gestul copilului este instinctul: suptul pentru a înlătura suferinţa, suptul ca plăcere sau ca viciu.

31

REPET: tonul fundamental, conţinutul vieţii psihice a sugarului este tendinţa de a stăpâni fenomenele necunoscute, misterele din lumea înconjurătoare, de unde vin binele şi răul. Vrând să stăpânească, el vrea să ştie.

Repet încă o dată: buna-dispoziţie facilitează o cercetare obiectivă, iar orice senzaţie neplăcută care-şi are originea în interiorul organismului său – durerea în primul rând – eclipsează şi aşa firava lui conştienţă. Ca să vă convingeţi de acest lucru, trebuie să vă uitaţi la el cu atenţie când e sănătos, când îl doare ceva şi când e bolnav.

La o senzaţie dureroasă, sugarul nu numai că ţipă, dar îşi aude ţipătul, simte acest ţipăt în gâtlej şi-l vede în acelaşi timp, printre pleoapele mijite, în imagini nebuloase. Toate acestea sunt violente, ameninţătoare, inexplicabile. Probabil că el ţine minte foarte bine aceste momente, se teme de ele; şi, fiindcă nu se cunoaşte încă pe sine, el le pune în legătură cu diferite imagini întâmplătoare. Probabil că aceasta e sursa multor sentimente de simpatie, de antipatie sau de teamă şi a multor ciudăţenii neînţelese pentru sugar.

Cercetările efectuate asupra dezvoltării intelectului la sugar sunt deosebit de dificile, pentru că el învaţă şi uită în mod repetat aceleaşi lucruri; este o evoluţie formată dintr-o serie de paşi înainte, opriri şi retrageri. Poate că instabilitatea senzaţiei de bine pe care o simte el joacă în acest sens un rol important, dacă nu chiar cel mai important.

Sugarul îşi examinează mâinile. Le întinde înainte, le mişcă la dreapta şi la stânga, le îndepărtează, le apropie, îşi răsfiră degetele, le strânge pumn, le vorbeşte şi aşteaptă

răspunsuri din partea lor, mâna dreaptă o prinde pe stânga și trage de ea, ia o jucărie zornăitoare și se uită cu mirare la imaginea total diferită a mâinii, trece jucăria dintr-o mână în alta, o bagă în gură și imediat o scoate și se uită din nou la ea, încet, cu atenție. Aruncă jucăria, trage de un nasture al plăpumioarei, încearcă să-și explice de ce întâmpină rezistență. Nu se joacă: deschideți bine ochii și constatați că, pentru a înțelege, trebuie să depuneți un efort de voință. Chiar și unui savant obișnuit cu munca de cercetare în laborator, care se ocupă de o problemă de cea mai mare însemnătate, îi trebuie mult timp și efort până să înțeleagă.

Sugarul își impune voința prin țipăt. Mai târziu, prin mimica feței și a mâinilor și, în cele din urmă, prin vorbire.

32

DIMINEAȚA DEVREME, SĂ ZICEM LA ORA CINCI.

S-a trezit, zâmbește, gângurește, își mișcă mâinile, se ridică în șezut, apoi în picioare. Mama vrea să mai doarmă. Conflictul a două voințe, a două necesități, a două egoisme care intră în coliziune; al treilea moment al aceluiași proces: mama suferă, iar copilul se naște pentru viață; mama vrea să se odihnească după naștere, copilul cere hrană; mama vrea să doarmă, copilul vrea să fie treaz; și o serie întreagă de alte asemenea nepotriviri. Acestea nu sunt nimicuri, ci probleme care cer o rezolvare; trebuie să ai curajul de a-ți recunoaște propriile senzații și sentimente și, lăsând copilul în seama unei doici plătite, spune clar: „Nu vreau", chiar dacă medicul ți-a spus că nu se poate, pentru că el spune întotdeauna ce ar trebui să facem, fără să țină cont de situația concretă din familie.

Se poate și așa însă: mama își sacrifică somnul pentru copil, dar vrea în schimb o răsplată sub formă de sărutări, îmbrățișări pe care le cere de la ființa cu pielea ca puful de piersică, pe care o strânge afectuos la piept. Stai și

veghează-l: un act echivoc dictat de o senzualitate exaltată, care stă ascuns sau stă la pândă în dragostea maternă, nu a inimii, ci a trupului. Trebuie să ştii că, dacă sugarul va deveni un pupăcios, dacă se va înroşi de plăcerea sărutărilor, dacă-i vor străluci ochii de bucurie, înseamnă că erotismul tău îşi găseşte ecou şi în el.

Şi atunci, trebuie să renunţăm la sărut? Nu pot cere aşa ceva, deoarece recunosc că sărutul bine dozat reprezintă un factor educativ foarte preţios; sărutul alină durerea, îndulceşte asprele cuvinte ale unei mustrări, înlesneşte sentimentul de căinţă, recompensează pentru efort, este simbolul dragostei tot aşa cum crucea este simbolul credinţei şi acţionează ca atare; eu spun că este, nu că ar trebui să fie. Şi, de altfel, dacă această ciudată dorinţă de a-l îmbrăţişa, de a-l mângâia, de a-i simţi mirosul, de a-l absorbi pe copil odată cu inspiraţia nu-ţi trezeşte nici un fel de suspiciuni, fă cum crezi. Eu nu interzic nimic şi nu oblig pe nimeni la nimic.

33

CÂND MĂ UIT LA UN SUGAR, cum deschide şi închide la loc o cutie, cum pune în ea o pietricică şi apoi o scoate, cum scutură cutia şi ascultă; cum copilul de un an trage de măsuţă, se încovoaie sub propria-i greutate, abia ţinându-se pe picioarele lui nesigure; cum copilul de doi ani, când i se spune că vaca face „muuu", adaugă: „ada – muuu", „ada" fiind numele căţelului de casă; constat că face greşeli de logică lingvistică, pe care trebuie să le notăm şi să i le comunicăm medicului.

Când, printre jucăriile stricate şi abandonate ale copiilor mai mici sau mai mari văd nasturi, sfori, cârpe, cioburi de sticlă, pentru că toate acestea „pot fi de folos" în realizarea a sute de proiecte; când se iau la întrecere: cine sare mai departe, cine trece la treabă, cine e de serviciu, cine

organizează un joc colectiv; când întreabă: „Dacă mă gândesc la un copac, înseamnă că am în mintea mea un copac mic-mititel?"; când, pentru a primi o notă bună la şcoală, îi dă unui cerşetor bătrân nu o monedă de doi zloţi, ci una de douăzeci şi şase de groşi, adică tot ce are, că oricum el e bătrân şi neputincios şi va muri cât de curând...

Când un puşti îşi udă părul cu scuipat ca să-i stea frumos, pentru că urmează să vină în vizită o colegă a surorii; când o fetiţă îmi scrie într-o scrisoare că lumea e rea, că oamenii sunt animale, dar nu spune de ce; când, plin de mândrie revoluţionară, un adolescent face o provocare (o idee mai mult decât banală, deja râncedă)...

Da, îi sărut pe aceşti copii cu privirea, cu gândul, cu o întrebare: ce sunteţi voi, minunate mistere, ce aduceţi voi? Îi sărut cu un efort al voinţei: cu ce vă pot fi de folos? Îi sărut aşa cum un astronom îşi sărută steaua care a fost, este şi va fi. Acest sărut trebuie să ocupe un loc egal cu extazul savantului şi cu rugăciunea plină de umilinţă; dar farmecul lui nu-l va cunoaşte cel care, căutând libertatea în mulţime, îl va fi pierdut pe Dumnezeu.

34

COPILUL ÎNCĂ NU VORBEŞTE. Când o să-nceapă să vorbească? Vorbirea este, într-adevăr, un indicator al dezvoltării copilului, dar nu e nici singurul, nici cel mai important. Aşteptarea plină de nerăbdare a primului cuvânt este o greşeală, e dovada imaturităţii educative a părinţilor.

Dacă, la îmbăiere, sugarul tremură tot şi dă din mânuţe, pierzându-şi răbdarea, el de fapt spune: „Mi-e frică"; extrem de interesant este acest reflex al fricii la o fiinţă care este atât de departe de a înţelege ce e cu adevărat pericolul. Vrei să-i dai sân, dar el nu-l ia, de fapt spune: „Nu vreau". Întinde mâinile să ia obiectul dorit: „Dă-mi".

Cu gura deformată, gata să izbucnească în plâns, într-o mişcare de autoapărare, el îi comunică persoanei străine: „N-am încredere-n tine", uneori întrebând-o pe mamă:

„Pot avea încredere în el?"

Ce înseamnă privirea cercetătoare a copilului, dacă nu întrebarea: „Ce e?" Se întinde după un obiect, cu mult efort, reuşeşte să-l prindă, oftează adânc, iar acest oftat de uşurare de fapt vrea să spună: „În sfârşit!" Încearcă să-i iei obiectul: în vreo zece feluri îţi va spune răspicat: „Nu ţi-l dau". Îşi ridică privirea şi capul, stă în şezut, se ridică în picioare: „Acţionez"; ce altceva e zâmbetul său cu toată gura şi cu toată adâncimea ochilor lui, dacă nu: „O, ce bine mă simt în lume!"

Prin intermediul limbajului mimicii, el vorbeşte; prin intermediul imaginilor şi al amintirilor afective, el gândeşte.

Mama îl îmbracă în paltonaş, el se bucură, se întoarce cu faţa spre uşă, devine nerăbdător, o îndeamnă să se grăbească. Gândeşte prin imaginile plimbării şi prin amintirea senzaţiilor trăite de el cu această ocazie. Sugarul îi acordă medicului prietenia lui, dar, în momentul în care vede linguriţa din mâna acestuia, recunoaşte imediat duşmanul.

El înţelege vorbirea; nu cuvintele, ci mimica şi modulaţiile vocii.

Care e năsucul tău?

Nu înţelege nici unul dintre cuvintele acestea, dar ştie, după tonul vocii, după mişcările buzelor, după expresia feţei, că i se cere un anumit răspuns.

Sugarul susţine o conversaţie foarte complexă, chiar dacă nu ştie să vorbească.

Nu te mişca, îi spune mama.

Cu toate acestea, el se întinde după obiectul interzis, îşi înclină capul, recunoscător, zâmbeşte, se interesează dacă mama, cu şi mai multă asprime, reînnoieşte interdicţia

sau, dezarmată de rafinata lui cochetărie, cedează, îl lasă-n pace.

Fără a fi spus încă nici măcar un singur cuvințel, el minte, minte cu neruşinare. Vrând să scape de o persoană antipatică, el emite semnalul convenit, semnalul de necesități fiziologice şi, stând pe oliţa lui, priveşte triumfător, dar ironic, la cei din jur. Încearcă să glumeşti cu el, dându-i şi apoi luându-i înapoi obiectul pe care şi-l doreşte: nu se va enerva întotdeauna, uneori se va simți doar jignit.

Fără cuvinte, sugarul ştie să fie un despot, să se încăpățâneze cu înverşunare, să tiranizeze.

35

FOARTE FRECVENT, DACĂ MEDICUL ÎNTREABĂ când a început copilul să vorbească şi să meargă, jenată, mama dă un răspuns evaziv: „Timpuriu, târziu, normal".

Ea crede că data unui eveniment atât de important ar trebui să fie foarte exactă, că orice răspuns imprecis ar arunca asupra ei o lumină proastă şi medicul ar judeca-o aspru; amintesc despre acest amănunt pentru a dovedi cât de nepopulară este în general conştienţa faptului că până şi o observaţie ştiinţifică exactă doar cu greu reuşeşte să schiţeze o curbă aproximativă a dezvoltării copilului; şi cât de răspândită este, în schimb, dorinţa de a-şi ascunde ignoranţa.

Cum să determini când, în loc de: „Am, an şi ama", copilul a spus pentru prima dată „mama" şi în loc de „atta" a articulat „tata"? Cum să discerni în ce moment cuvântul *mama* a început să se suprapună în mintea lui exact cu figura mamei, şi nu cu a altcuiva?

Sugarul reuşeşte să se ridice în genunchi, stă în picioare susţinut de cineva sau sprijinindu-se singur de marginea pătuţului, stă singur un moment, fără să aibă nevoie de ajutor, face câţiva paşi pe jos şi mulţi paşi în aer, se

târăște, se strecoară, merge în patru labe, împinge un scaun fără să-și piardă echilibrul; un sfert, o jumătate, trei sferturi de mers în picioare, înainte de a reuși cu adevărat. Săptămâna trecută a mers și, dintr-odată, acum iar nu mai știe. Oarecum plictisit, obosit, și-a pierdut inspirația. A căzut și s-a speriat, îi e frică; două săptămâni pauză.

Căpșorul copilului care cade fără vlagă pe umărul mamei nu este dovada unei extreme neputințe, ci a unei indispoziții de orice fel.

La fiecare nouă mișcare a sa, copilul este asemenea unui pianist care are nevoie să se simtă bine, să fie pe deplin echilibrat, pentru a putea interpreta cu succes o compoziție dificilă; chiar și excepțiile de la această regulă sunt asemănătoare. Uneori, copilul „era deja slăbit, dar nu se dădea bătut și cu atât mai mult se chinuia să meargă, să se joace, să vorbească"; iar acum urmează autoacuzarea: „Și atunci, m-am gândit că doar mi s-a părut că e slăbit și am ieșit cu el la plimbare"; și motivarea: „Era atât de frumos afară"; și întrebarea: „Putea să-i facă rău?"

36

CÂND AR TREBUI SĂ ÎNCEAPĂ UN COPIL să meargă și să vorbească? Atunci când începe să meargă și să vorbească. Și când ar trebui să-i iasă dinții? Exact atunci când încep să-i iasă. Iar fontanela, de asemenea, ar trebui să se osifice exact atunci când se osifică. Iar sugarul ar trebui să doarmă atâtea ore pe zi, câte îi trebuie ca să se simtă odihnit.

Ba da, știm cu toții când ar trebui să se întâmple, în general, toate acestea. În orice broșură de popularizare, sunt transcrise din manuale aceste mărunte adevăruri valabile pentru toți copiii, dar minciuni pentru al tău, care este unic.

Pentru că unii copii au nevoie de mai mult somn, alții de mai puțin; există copii sănătoși care au dinți timpurii, deja cariați de îndată ce apar, și alții cărora le ies dinții mai târziu, dar fără carii; fontanela se închide între luna a noua și a paisprezecea de viață la copiii sănătoși; cei mai înceți la minte încep să vorbească mai devreme, cei deștepți întârzie uneori să vorbească.

Numerele trăsurilor, rândurile de scaune la teatru, termenele scadente la plata chiriei, toate acestea, inventate de oameni din necesități de ordine socială, pot fi respectate; dar când cineva, cu mintea educată în spiritul regulamentelor poliției, încearcă să facă același lucru și cu cartea vie a naturii, aceluia i se va prăvăli în cap întreaga uriașă povară a neliniștilor, a dezamăgirilor și a surprizelor.

De aceea, îl consider ca fiind un merit al meu faptul că, la întrebările de mai sus, pe care le-aș numi adevăruri individuale, am dat răspunsuri fără a utiliza șiruri de cifre. Pentru că n-are nici o importanță dacă ies mai întâi dinții de sus sau cei de jos, incisivii sau caninii – asta poate observa oricine are ochi și un calendar; dar ce e un organism viu și de ce are el nevoie, acesta e un adevăr fundamental, aflat abia în curs de cercetare.

Chiar și medicii onești trebuie să aibă două măsuri în demersul lor: când au de-a face cu oameni raționali, medicii sunt naturaliști care au incertitudini, presupuneri, se confruntă cu probleme dificile, își pun și ei întrebări interesante; când au de-a face cu oameni iraționali, devin și ei un fel de guvernatori rigizi: de-aici până aici – și fac un semn cu unghia în abecedar.

O linguriță la două ore. Un oușor, o jumătate de pahar de lapte și două feliuțe de pâine prăjită.

37

ATENȚIE. Ori ne înțelegem acum, ori ne despărțim pentru totdeauna. Orice gând care încearcă să scape și să se ascundă, orice sentiment de nesiguranță scăpat de sub control, totul trebuie chemat la ordine și așezat în rândul și coloana corespunzătoare prin efort de gândire.

Invoc aici *Magna Charta Libertatis*, referitoare la drepturile copilului. Poate sunt mai multe, dar eu am ales trei dintre ele, care mi s-au părut cu adevărat fundamentale:

Dreptul copilului la moarte.
Dreptul copilului la ziua de azi.
Dreptul copilului de a fi ceea ce este.

Drepturile trebuie cunoscute astfel încât, prin respectarea lor, să facem cât mai puține greșeli. Greșeli trebuie să existe. Să nu ne speriem de ele: copilul le va corecta singur, cu o uimitoare vigilență; ar trebui doar să avem grijă să nu-i slăbim prețioasele capacități, infailibila sa forță de apărare.

I-am dat prea mult de mâncare sau ceva nepotrivit, i-am dat prea mult lapte, ouă mai puțin proaspete – și a vomat. I-am dat o informație nedorită – și n-a înțeles; un sfat îndoielnic și nu l-a acceptat, n-a făcut cum am fi dorit noi. Nu sunt vorbe-n vânt atunci când spun: fericire pentru populație, nu-i putem obliga pe copii să accepte consecințele unor atentate educative sau didactice la rațiunea și la voința lor umană sănătoase.

Nu s-a cristalizat încă în mintea mea și nu s-a confirmat raționamentul că primul și cel mai indiscutabil e dreptul copilului de a-și exprima propriile gânduri, de a participa activ la dezbaterile și deciziile noastre în ceea ce-l privește pe el. Când vom ajunge să fim caracterizați de respect și încredere, când el însuși va avea încredere și va spune care este dreptul lui, vor exista mai puține enigme și greșeli.

38

FIERBINTE, RAȚIONALĂ, ECHILIBRATĂ, iubirea mamei pentru copilul ei trebuie să-i dea dreptul acestuia să moară prematur, să-și încheie ciclul vieții înainte de a se fi împlinit un număr de șaizeci de rotații ale Pământului în jurul Soarelui – după doar una, două sau trei primăveri. Este o cruntă exigență față de cele care nu vor să suporte chinul și consecințele nașterii mai mult de o dată sau de două ori.

„Domnul a dat, Domnul a luat" – spune poporul naturalist, care știe că nu orice sămânță produce spic, nu orice pui care se naște e apt pentru viață, nu orice arbust se transformă în copac. Există o opinie foarte răspândită: cu cât e mai mare mortalitatea în rândul copiilor proletariatului, cu atât mai puternică va fi generația care va rămâne în viață și care va crește. Ba nu: condițiile rele care-i ucid pe cei slabi îi slăbesc și pe cei puternici și sănătoși. În schimb, mi se pare că o mamă din sferele avute, cu cât e mai înspăimântată de gândul c-ar putea să-i moară copilul, cu atât mai puțin va găsi acesta condițiile necesare ca să ajungă măcar la o dezvoltare fizică mulțumitoare și, din această cauză, un om independent sufletește. Ori de câte ori, într-o cameră complet albă vopsită în ulei, printre ustensile albe lăcuite, văd un copil alb îmbrăcat într-o rochiță albă, jucându-se cu jucării albe, trăiesc un sentiment neplăcut: această cameră n-are nimic din camera unui copil, ci este ca o sală de operații, și în mod sigur un suflet lipsit de sânge va crește într-un trup anemic.

„În acest salon alb cu câte un bec electric în fiecare colț, poți face epilepsie", zice Claudine*. Poate că, într-adevăr, cercetări mai amănunțite vor dovedi că supraalimentarea

* Personaj din patru romane ale scriitoarei franceze (Sidonie-Gabrielle) Colette (1873–1954), publicate în anii 1900–1903. (*N. trad.*)

nervilor, a țesuturilor cu lumină este la fel de dăunătoare ca și lipsa luminii într-o hrubă întunecoasă.

Avem, în limba polonă, două cuvinte: *swoboda* (slobozenie) și *wolność* (libertate). Mie mi se pare că slobozenia face trimite mai degrabă la posesia libertății: eu dispun cum vreau de propria mea persoană. În libertate, există elementul voință (pol. *wola*), deci acțiunea rezultată din dorință. Camera noastră pentru copii, cu mobilele așezate perfect simetric, părculețele orășenești aseptice nu sunt terenul unde să se poată manifesta slobozenia și nici atelierul în care voința activă a copilului să-și găsească instrumentele dorite.

Camera unui copil mic a devenit o copie a unui salon de maternitate, iar acesta e supus unor exigențe de natură bacteriologică. Trebuie să avem grijă ca, ferindu-l pe copil de bacteriile difteriei, să nu-i impunem acestuia o atmosferă suprasaturată de miasmele plictisului și ale sclaviei. Nu mai întâlnim în ziua de astăzi mirosul de închis, provocat de scutecele puse la uscat, dar trăim, în schimb, într-un miros de iodoform.

Foarte multe schimbări. Și nu-i vorba doar de mobilele albe, lăcuite, ci și de plaje, de excursii, de sport, de taberele de cercetași. Iar acesta nu-i decât începutul. Există ceva mai multă libertate, dar viața copilului este în continuare apatică, asfixiată.

39

CUCU, PUIȘOR, UNDE AI BUBIȚĂ?

Copilul cu greu mai găsește urmele aproape invizibile ale unor zgârieturi mai vechi, arată locul unde i-ar fi apărut o vânătaie dacă s-ar fi lovit ceva mai tare și ajunge un campion în a găsi ba un coș, ba un semn, ba o cicatrice.

Dacă fiecare „bubiță" este însoțită de un ton, un gest și o mimică de supunere neputincioasă, de resemnare

deznădăjduită, în schimb exprimări de genul: „Câh, câh, caca" sunt dublate de manifestări ale dezgustului și repulsiei. Trebuie să vezi cum își ține copilul mâinile murdare de ciocolată, să vezi toată scârba și neputința lui până când mama îl șterge cu o batistă – ca să-ți pui întrebarea: „Oare nu era mai bine pe vremea când, după ce se lovea cu capul de scaun, copilașul îi dădea acestuia o palmă? Iar, când era spălat și-i intra săpun în ochi, scuipa și dădea din picioare, spre disperarea dădacei?..."

Ușa îi poate strivi degetul; fereastra – să nu se aplece și să cadă; sâmburii de fructe – să nu se înece; scaunul – poate cădea pe el; cuțitul – să nu se taie; bățul – își scoate ochii; a luat de pe jos o cutie – se molipsește de cine știe ce boală; chibriturile – incendiu, se arde.

O să-ți rupi vreo mână, o să te mănânce, să nu te muște câinele. Nu mânca prune, nu bea apă, nu ieși desculț, nu alerga prin soare, încheie-ți nasturii la paltonaș, pune-ți fularul. Vezi? N-ai ascultat. Vezi? Șchiopătezi. Uite, ai rămas orb. Ajutor, îți curge sânge, cine ți-a dat foarfecele?

Faptul că s-a lovit la cap nu înseamnă că se va alege cu un cucui, ci spaima de meningită; vărsăturile nu înseamnă dispepsie, ci spaima de scarlatină. Peste tot sunt numai capcane și primejdii, totul este periculos și rău prevestitor.

Iar dacă el, copilul, crede toate acestea, nu va mânca pe ascuns o jumătate de kilogram de prune verzi și, scăpând de supravegherea celor mari, nu va mai aprinde chibrituri undeva, într-un ungher, cu inima bătând să-i spargă pieptul; dacă-i ascultător, se predă pasiv, încrezător, imperativului de a evita orice experiență, de a renunța la încercări, de a refuza efortul și orice reacție volitivă – ce face atunci când, în sinea lui, în interiorul ființei sale sufletești, simte ceva care arde, care-l doare, care-l mușcă?

Aveți un plan cu felul în care-l conduceți pe copil de la stadiul de sugar, prin copilărie, până la perioada pubertății,

când asupra fetei se va năpusti ca un trăsnet surpriza sângelui, iar asupra băiatului erecția și poluția nocturnă?

Da, deocamdată suge la piept, iar eu întreb cum va ajunge să facă la rându-i copii. Dar este o problemă la care nici douăzeci de ani nu ajung pentru a găsi un răspuns.

40

DE TEAMĂ CA MOARTEA SĂ NU NI-L RĂPEASCĂ, noi, părinții, îl răpim pe copil vieții; vrând ca el să nu moară, nu-i permitem să trăiască. Crescuți noi înșine în așteptarea lipsită de vlagă și demoralizatoare a ceea ce va urma, suntem tot timpul nerăbdători să ne consumăm viitorul plin de farmec. Leneși, nu vrem să căutăm frumosul în clipa de față ca să ne pregătim să întâmpinăm cum se cuvine dimineața de mâine: numai ziua de mâine va aduce inspirația. Ce altceva este acest „dacă ar merge, ar și vorbi", decât isteria așteptării!

Va merge și se va lovi de muchiile tari ale scaunelor de stejar. Va vorbi, va toca întruna cu limba lui cenușiul cotidian. Ce e mai rău azi, mai lipsit de valoare pentru copil, decât ziua de mâine? Dacă vorbim de efort, în tot cazul mâine îi va fi mai greu.

Și când, în fine, e deja mâine, iar așteptăm ceva nou. Pentru că doctrina fundamentală, care ne face să spunem: „Copilul nu este, ci va fi; nu știe, ci va ști; nu poate, dar mai încolo va putea", obligă la o permanentă așteptare.

O jumătate din omenire nu există; viața acestei părți din populație reprezintă o glumă, dorințe naive, trăiri efemere, concepții rizibile. Copiii se deosebesc de adulți; în viața lor lipsește ceva, dar este și ceva în plus față de a noastră; iar acest caracter diferit față de viața noastră este o realitate, și nu o închipuire. Ce am făcut noi, ca să-i cunoaștem și să le creăm condiții în care ei să poată exista și să se poată maturiza?

Temerile față de viața copilului se îmbină cu teama de a nu se schilodi care, la rândul ei, antrenează necesitatea curățeniei în viața lui și de aici o întreagă serie de interdicții care se impun: curățenia rochiței și certitudinea că aceasta nu-i poate provoca nici un rău, la fel și ciorapii, cravata, mănușile, încălțămintea; nu mai e vorba, de-acum, că nu trebuie să-și zdrelească fruntea, ci să nu-și rupă în genunchi pantalonii. Nu mai vorbim despre sănătatea și binele copilului, ci de ambiția și buzunarul nostru. O nouă curea de transmisie a interdicțiilor și a obligațiilor, care pune în mișcare roata propriului nostru confort.

Nu mai alerga, să nu cazi în fața cailor. Nu mai alerga, să nu te stropești de noroi. Nu mai alerga, că mă doare capul. (Și doar în principiu le permitem copiilor să alerge; de altfel, este singura acțiune prin intermediul căreia le permitem și lor să trăiască.) Toată această mașinărie monstruoasă lucrează ani îndelungați cu scopul de a le fărâmița voința, de a le înmuia energia, de a transforma puterea copiilor în scrum.

De dragul zilei de mâine, disprețuim ceea ce astăzi i-ar face fericiți, i-ar întrista, le-ar provoca uimire, i-ar umple de mânie, le-ar ocupa timpul. De dragul zilei de mâine, pe care n-o înțelegem și n-avem nevoie s-o înțelegem, le furăm din viață mulți ani.

Copiii și peștii nu vorbesc.

Ai timp. Așteaptă să mai crești.

Aha, ai pantaloni lungi. Ia te uită, ai ceas. Ia să văd: îți cresc mustăți.

Iar copilul se gândește: „Eu nu sunt nimic. Ceva sunt numai oamenii mari. Deja sunt ceva mai mare decât... Oare câți ani trebuie să mai aștept? Ah, de-aș crește odată mare..."

Copilul așteaptă și vegetează leneș, așteaptă și se înăbușă, așteaptă și se obișnuiește, așteaptă și înghite în sec. E frumoasă copilăria; nu, e doar plictisitoare; iar, dacă mai

există și clipe frumoase, ele sunt câștigate prin luptă, de multe ori chiar furate. Nici un cuvânt despre învățământul universal, despre școlile sătești, despre orașele-grădini, despre cercetășie. Toate acestea sunt atât de neimportante, atât de îndepărtate. O carte depinde de categoriile de trăiri și experiențe cu care operează scriitorul, de terenul și atelierul pe care le-a utilizat, de materialul care i-a hrănit mintea. De aceea întâlnim concepții naive ale unor autorități, cu atât mai străine.

41

AȘADAR, TREBUIE SĂ-I PERMITEM TOTUL?

În nici un caz: am transforma un sclav care se plictisește într-un tiran plictisit. Interzicând, oricum călim voința măcar în direcția autocontrolului și renunțării, îi dezvoltăm creativitatea în activități pe un teren îngust, îndemânarea de a se sustrage controlului, îi construim simțul critic. Ceea ce nu e lipsit de importanță ca pregătire unilaterală pentru viață. Dacă-i permitem „totul", ar trebui să avem grijă ca, satisfăcându-i toate poftele, să nu-i înăbușim voința. Ba i-o slăbim, voința, ba i-o otrăvim. Nu vom spune, așadar: „Faci ce vrei", ci: „Eu fac, eu cumpăr, îți dau tot ce vrei, dar și tu ai grijă să ceri doar ce pot eu să-ți dau, să-ți cumpăr, să-ți fac. Plătesc eu, pentru ca tu să nu fii obligat să faci nimic; plătesc, dar vreau ca și tu să fii ascultător."

„Dacă-ți mănânci cotletul, mama îți cumpără o cărticică. Nu-ți dau voie la plimbare, dar îți ofer o ciocolată."

Imperativul „dă-mi" al copilului, chiar și sub forma de mână întinsă, fără cuvinte, trebuie să se lovească și de refuzul nostru, iar de aceste prime refuzuri („nu-ți dau, nu se poate, nu e voie") depinde un întreg sector, uriaș, al educației pe care i-o dăm.

Mama nu vrea să accepte această misiune: ea vrea, din lene, din lașitate, să amâne, să lase pe mai târziu, pe altă dată. Pe ea n-o interesează că din educație nu poate fi eliminată coliziunea tragică între ceea ce este incorect, imposibil de executat, între voința neexperimentată și interdicția experimentată; nu poate fi exclusă nici ciocnirea și mai tragică dintre două voințe, dintre două drepturi care-și dispută același teren de acțiune. El vrea să bage-n gură lumânarea aprinsă, dar eu nu-i pot permite acest lucru; el vrea cuțitul, dar mie mi-e teamă; el întinde mâna să ia o vază de care mie mi-ar părea rău; el vrea să se joace cu mingea, eu vreau să citesc. Trebuie să stabilim granițele între dreptul meu și al copilului.

Sugarul vrea să apuce un pahar, mama îi sărută mâna – degeaba; îi dă o jucărie zornăitoare – degeaba; atunci, îndepărtează ispita din fața ochilor lui. Dacă, în schimb, sugarul dă din mâini, aruncă jucăria pe jos, caută cu privirea obiectul ascuns, se uită supărat la mama lui, atunci mă-ntreb cine are dreptate: mama care încearcă să-l păcălească sau sugarul care o sfidează. Cine nu meditează temeinic la problema interdicțiilor și a obligațiilor, atunci când acestea sunt mai puține, nu va face față, se va simți pierdut, când vor fi multe.

42

JĘDREK, UN COPIL DE LA ȚARĂ. Merge. Se ține de cadrul ușii și trece cu grijă peste prag, din cameră în tindă. Din tindă, coboară cele două trepte de piatră, în patru labe. În fața casei, dă nas în nas cu pisica: se uită unul la altul și apoi își vede fiecare de drumul său. Se poticnește de o ridicătură de pământ, se oprește, se uită. Găsește un bețigaș, se așează, scormonește în nisip. Găsește o coajă de cartof, o bagă în gură, simte nisip în gură, se strâmbă, o scuipă, o aruncă. Se ridică din nou în picioare, aleargă

spre cățel; brutal, cățelul îl răstoarnă. Dă să izbucnească în plâns, dar nu – și-a adus aminte de ceva, trage mătura după el. Mama se duce după apă; o apucă de poalele rochiei și aleargă, parcă mai sigur de sine. Un grup de copii mai mari au un cărucior, el se uită: l-au dat la o parte, stă mai retras și se uită. Doi cocoși se bat – se uită. Copiii îl pun pe cărucior, îl plimbă, îl răstoarnă. Mama strigă. E doar prima jumătate de oră din cele șaisprezece ore întregi câte numără o zi.

Nimeni nu-i spune că-i copil, de unul singur își dă seama de ce este mai presus de puterile lui. Nimeni nu-i spune că un cocoș îl poate răni sau că singur nu știe cum se coboară treptele. Nimeni nu-i descrie relațiile lui cu copiii mai mari. „Pe măsură ce Jędrek a crescut, s-au distanțat tot mai mult de casă și drumurile sale", zice Witkiewicz*.

Se înșeală, greșește adeseori – consecința: cucuie, multe cucuie, răni și cicatrice.

Evident, nu vreau să înlocuiesc excesul de protecție cu lipsa totală a acesteia. Vreau doar să arăt că un copil de un an crescut la țară trăiește deja, pe când, la oraș, un tânăr adult abia dacă va începe să trăiască. Pentru Dumnezeu – când va începe?

43

BRONEK VREA SĂ DESCHIDĂ UȘA. Împinge scaunul. Stă puțin să se odihnească, dar nu cere ajutor. Scaunul e greu, a făcut efort. Acum îl trage, când de un picior, când de altul. Merge mai încet, dar e mai ușor. Scaunul a ajuns aproape lângă ușă, i se pare că ar putea ajunge; se urcă pe scaun, se ridică în picioare. Se clatină, i se face frică, se dă jos. Împinge scaunul până lângă ușă, dar alături de clanță.

* Stanisław Ignacy Witkiewicz (1885–1939), poet, dramaturg, romancier, fotograf și pictor polonez. (*N. trad.*)

A doua încercare nereuşită. Nu dă nici un semn de nerăbdare. Se apucă din nou de treabă – cu pauze mai lungi. Se caţără din nou; un picior sus, se prinde cu mâna şi se sprijină pe piciorul îndoit, se clatină, îşi găseşte echilibrul, un nou efort, cu mâna reuşeşte să se prindă de marginea scaunului – iată-l pe scaun, întins pe burtă; pauză, un efort şi corpul lui mai avansează puţin; se ridică în genunchi, picioarele i se încurcă în rochiţă, stă în picioare. Ce neajutoraţi sunt aceşti liliputani în ţara uriaşilor! Capul mereu sus, ca să vadă ceva. Geamul e undeva foarte sus, ca la închisoare. Ca să se aşeze pe scaun, îi trebuie o îndemânare de acrobat. Are nevoie de efortul tuturor muşchilor şi al întregii lui inteligenţe ca să ajungă, până la urmă, la clanţă. Uşa se deschide – oftează adânc. Vedem deja acest oftat adânc de uşurare la sugar după fiecare efort de voinţă, după fiecare concentrare mai îndelungată a atenţiei. Când îi termini un basm frumos, tot aşa oftează. Aş vrea ca toată lumea să înţeleagă acest lucru.

Un oftat punctual atât de adânc dovedeşte că înainte respiraţia lui a fost încetinită, superficială, insuficientă; copilul se uită, oprindu-şi respiraţia, aşteaptă, urmăreşte până când i se termină oxigenul, până când ţesuturile ajung să se otrăvească. Organismul îi dă imediat alarma centrului respiraţiei; urmează un oftat profund, care restabileşte echilibrul.

Dacă veţi şti să diagnosticaţi bucuria copilului şi intensitatea ei, veţi remarca, fără îndoială, că bucuria cea mai mare i-o produce momentul când învinge o dificultate, când îşi atinge scopul, când descoperă un secret. Bucuria triumfului şi fericirea autonomiei, a sentimentului că el e stăpânul, că e puternic.

Unde-i mama? Nu-i mama. Caut-o. A găsit-o. De ce râde aşa? Fugi, mama o să vină după tine! Of, nu te pot prinde. A, ce fericit e!

De ce vrea să se târască, de ce vrea să meargă în picioare, de ce ți se smulge din mâini? E o scenă atât de frecventă: pleacă, se îndepărtează de dădacă, vede că ea fuge după el, așa că o ia și el la fugă, pierde simțul pericolului, aleargă orbește în extazul libertății și ori se-ntinde cât e de lung pe jos, ori, fiind prins, se smulge, dă din picioare, vociferează.

Veți spune: exces de energie; dar aceasta e doar explicația fiziologică. Eu o caut pe cea psihofiziologică.

Mă întreb: de ce vrea să țină singur paharul când bea și vrea neapărat ca mama nici să nu atingă paharul; de ce nu mai vrea să mănânce, dar mănâncă dacă i se permite să folosească singur lingura? De ce stinge cu atâta plăcere chibritul, se târăște cu pantofii tatălui său, folosește scăunelul de picioare al bunicii? Din imitație? Nu, e vorba de ceva mult mai important și prețios.

„Eu singur!", exclamă de o mie de ori prin gesturi, priviri, râs, implorare, enervare, lacrimi.

44

„ȘTII SĂ DESCHIZI UȘA SINGUR?", l-am întrebat pe un pacient a cărui mamă mă avertizase că-i e frică de medici.

„Chiar și la closet", mi-a răspuns imediat.

Am zâmbit. Copilul s-a fâstâcit, dar și mai mult m-am fâstâcit eu. Îi smulsesem mărturisirea unui triumf secret și am râs, bagatelizându-l.

Nu-i greu să înțelegi, așadar, că a existat o perioadă în care putea deschide toate ușile, doar cea de la closet nu se lăsa învinsă, în ciuda oricăror eforturi, devenind astfel țelul ambiției sale; semăna, din acest punct de vedere, cu un chirurg tânăr care visează la momentul când va fi capabil să facă o operație dificilă.

Nu spusese nimănui despre reușita lui, pentru că știa că, în privința lumii lui interioare, nu va găsi nici un ecou în jur.

Poate că uneori fusese apostrofat sau dat la o parte, cu o întrebare bănuitoare: „Ce te tot învârți pe-aici, ce tot meștereşti tot timpul? Nu pune mâna, să nu strici ceva. Du-te-n camera ta." Aşa încât opera pe ascuns, în secret, şi, în cele din urmă, a deschis-o.

Ați observat, oare, cât de des se întâmplă, atunci când în hol se aude soneria de la intrare, ca el să vă roage: „Deschid eu!"

În primul rând, clanța de la intrare se deschide greu; în al doilea rând, sentimentul că acolo, în spatele uşii, stă un adult care nu poate deschide şi aşteaptă până când el, aşa mic cum e, vine să-l ajute.

Astfel de triumfuri mărunte sunt o binecuvântare pentru copil, care visează deja la călătorii îndepărtate, care se vede, în închipuirea lui, un Robinson pe o insulă pustie, dar în realitate e foarte fericit dacă i se permite să se uite pe geam.

Poți să te urci singur pe scaun? Poți să sari într-un picior?

Poți să prinzi mingea cu mâna stângă?

Şi copilul uită că nu mă cunoaşte, că o să mă uit ce are-n gât, că o să-i prescriu medicamente. Aduc vorba despre ceea ce e mai important pentru el decât ruşinea, teama, repulsia, aşa încât îmi răspunde bucuros: „Ştiu".

Ați observat cumva un copil mic cât timp se chinuie, cu câtă răbdare, cu ce imobilitate a feței, cu buzele strânse şi cu concentrare în ochi, ca să-şi pună sau să-şi scoată ciorapii sau pantofii? Aici nu-i vorba nici de joacă, nici de imitație, nici de pârțuri scăpate involuntar, ci de efort.

Ce hrană îi veți oferi voinței lui la trei ani, la cinci, la zece?

45

EU! CÂND NOU-NĂSCUTUL se zgârie cu propriile unghii; când sugarul stă în fund, își duce piciorul la gură, cade pe spate și caută supărat în jur vinovatul; când se trage singur de păr, se strâmbă de durere, dar face din nou același lucru; când se lovește cu lingura-n cap și se uită-n sus, ca să vadă ce-i acolo, nu vede nimic, dar simte că-l doare – el nu se cunoaște pe sine însuși.

Când își cercetează mișcările mâinii; când își suge pumnul, se uită la el cu atenție; când suge la piept, se oprește brusc și compară propriul picior cu pieptul mamei; când îl ridici, se uită în jos, căutând acel ceva care-l ridică cu totul altfel decât mâinile mamei; când își compară piciorușele, cel drept cu ciorăpel și cel stâng fără ciorăpel, vrea să cunoască, să știe.

La îmbăiere, când se uită cu atenție la apă, descoperindu-se, în multele picături inconștiente, pe sine, picătura conștientă, atunci presimte marele adevăr pe care-l conține acest cuvânt scurt: *eu*.

Doar un tablou futurist ar putea reda ce reprezintă copilul pentru el însuși: degețele, pumnișori; mai puțin clare: piciorușe, poate burtica sau chiar și căpșorul, dar numai în contururi foarte vagi, ca un fel de hartă a zonelor polare.

Iar treaba încă nu s-a încheiat: se apleacă, se sucește să vadă ce se ascunde în spate; se studiază în oglindă, se uită la fotografii, descoperă adâncitura buricului sau butoanele sânilor; o nouă activitate – a se descoperi pe sine în mijlocul lumii înconjurătoare. Mama, tata, domnul, doamna – unii apar mai des, alții mai rar, o sumedenie de figuri misterioase, a căror destinație e obscură și ale căror acțiuni sunt îndoielnice.

Abia a stabilit că mama servește la îndeplinirea dorințelor sale ori că se pune de-a curmezișul îndeplinirii lor,

tata aduce bani, iar mătușile ciocolată, și în propriile gânduri ale copilului, undeva în sinea lui, mai descoperă încă o lume nevăzută, și mai ciudată.

Mai departe și mai departe – trebuie să se descopere pe sine în societate, în ansamblul omenirii, în univers.

Și iată-l încărunțit, dar tot n-a încheiat acest capitol.

46

AL MEU.

Unde se ascunde monada gând-sentiment? Să se dezvolte, oare, pe măsură ce copilul devine conștient de sine? Poate că, atunci când sugarul protestează împotriva încăpățânării mâinilor, el luptă, de fapt, pentru ele ca pentru ceva ce e „al meu", și nu pentru „cine sunt eu". Dacă-i iei lingurița cu care bate în masă, îl deposedezi nu de o proprietate, de ceva care-i aparține, ci de o calitate, de un atribut prin intermediul căruia mâna își descarcă energia, se exprimă într-un alt mod, prin sunet.

Aceasta nu e pe deplin mâna lui, ci mai degrabă un duh din lampa lui Aladin care-i este supus, care ține biscuitul și câștigă astfel o nouă calitate valoroasă – copilul pe aceasta și-o apără. În ce măsură ideea de proprietate este legată de aceea a unei forțe mai mari? Pentru un sălbatic, arcul nu era doar ceva ce-i aparținea lui, ci era o mână ceva mai perfecționată, capabilă să lovească la distanță.

Copilul nu vrea să renunțe la ziarul rupt în bucăți, pentru că el cercetează, exersează, pentru că acest material, ca și mâna, reprezintă un instrument care nu emite sunete, n-are gust, dar care, în combinație cu soneria vorbește, în combinație cu pâinea îi conferă suptului o senzație în plus, una plăcută.

Abia mai târziu apar imitația, emulația, dorința de a fi mai ceva decât ceilalți. Pentru că proprietatea trezește respectul, sporește valoarea, aduce putere. Fără minge, ar sta

undeva în umbră, neobservat, dar cu mingea e capabil ca, indiferent de alte merite, să ocupe un loc de frunte în timpul jocului; având o sabie, va deveni ofițer; având hățuri, va deveni vizitiu; în schimb, soldat de rând sau cal devine cel care n-are nimic.

Dă-mi, permite-mi, dă-mi voie – rugăminți care gâdilă plăcut ambiția.

Dau sau nu dau, în funcție de capriciul momentului, pentru că-i al meu.

47

VREAU SĂ AM; AM, VREAU SĂ ȘTIU; știu, vreau să pot – iată trei ramuri care pornesc din trunchiul comun al voinței, ale cărui rădăcini sunt două sentimente: acela de mulțumire și acela de nemulțumire.

Sugarul se străduiește să se cunoască pe sine, lumea înconjurătoare, însuflețită și neînsuflețită, pentru că de ea depinde prosperitatea lui. Când întreabă: „Ce-i asta?", cu vorbe sau doar din priviri, el nu cere, de fapt, numele obiectului, ci evaluarea lui.

Ce-i asta?

Arunc-o, e câh, nu pune mâna pe ea. Ce-i asta?

O floare – și zâmbești, ai o expresie a feței plăcută și e voie.

Când copilul întreabă despre un obiect indiferent și obține un nume lipsit de orice calificare mimică afectivă, uitându-se la mamă mirat, oarecum dezamăgit, el repetă uneori numele lungind pronunțarea cuvântului respectiv, pentru că nu-i edificat și nu știe ce are de făcut cu acest răspuns. Va trebui să mai capete experiență ca să înțeleagă că, pe lângă lucrurile de dorit și cele nedorite, există și o lume a obiectelor indiferente.

Ce-i asta?

Vată.

Vatăăă? – şi se uită cu băgare de seamă la chipul mamei, aşteaptă o indicaţie în legătură cu felul în care trebuie să se raporteze la ea.

Dacă aş face o călătorie printr-o pădure tropicală împreună cu un băştinaş şi aş observa o plantă cu un fruct necunoscut, probabil că aş întreba şi eu la fel, ce este, iar localnicul, dându-şi seama ce vreau să ştiu de fapt, mi-ar răspunde printr-o interjecţie, printr-o strâmbătură sau un zâmbet, fie că este o otravă, fie că este ceva de mâncat cu un gust excelent, fie că este un produs fără nici o valoare, pe care nu merită să-l cari în bagaj.

Copilărescul „ce-i asta?" înseamnă, de fapt: cum este?, la ce foloseşte?, ce fel de avantaje îmi aduce mie?

48

O IMAGINE COMUNĂ, DAR INTERESANTĂ.

Se întâlnesc doi copii, încă nesiguri pe picioarele lor; unul are o minge sau o turtă dulce; celălalt vrea să i-o ia.

Mama e jenată când copilul ei ia cu forţa ceva ce-i aparţine altui copil sau nu vrea să-i dea şi lui, nu vrea să împartă cu el ceea ce are, nu vrea să „împrumute". Se vede compromisă de faptul că micuţul ei trece dincolo de normele general-acceptate, de convenienţele stabilite în societate.

În scena despre care vorbeam, continuarea poate avea trei variante:

Unul dintre copii îi ia cu forţa obiectul celuilalt, care priveşte mirat, apoi se uită la mama sa, aşteptând din partea ei evaluarea acestei situaţii neînţelese.

Sau unul încearcă să ia, dar se loveşte de refuzul celuilalt – cel agresat ascunde undeva mai departe obiectul dorit de amândoi, îl împinge pe atacator, îl răstoarnă. Mamele se reped să le vină în ajutor.

Sau cei doi se privesc, se apropie cu teamă, unul întinde mâna cu un gest nesigur, al doilea se apără neutru. Conflictul nu capătă o formă definitivă decât după o îndelungată pregătire.

Un rol important joacă aici vârsta celor doi și bagajul de experiență de viață al fiecăruia. Un copil care are frați sau surori mai mari a fost pus, fără îndoială, de multe ori în situația de a-și apăra drepturile sau obiectele proprii, atacând chiar el uneori. Dar, după ce eliminăm tot ceea ce este întâmplător, observăm că rămân două genuri diferite, două tipuri profund umane: cel activ și cel pasiv.

El e bun, dă totul.

Sau: e un prost – îi lasă pe ceilalți să-i ia totul.

Dar aici nu-i vorba nici de bunătate, nici de prostie.

49

BLÂNDEȚE, TONUS VITAL REDUS, voință de mai mică anvergură, acțiune șovăitoare. Evită mișcările bruște, experiențele care presupun agitație, inițiativele dificile.

Făcând mai puține, dobândește mai puțin din adevărurile pragmatice și atunci e pus mai degrabă în situația de a conta pe încredere, de a suporta ceea ce vine din exterior.

Este vorba de un intelect mai puțin valoros? Nu, numai că e de altă factură. E pasiv, capătă mai puține vânătăi, săvârșește mai puține greșeli și, deci, va fi lipsit de experiența dureroasă a acestora; dar cea pe care singur și-a acumulat-o poate să i se întipărească mai bine în memorie. Cel activ va avea mai multe cucuie, mai multe decepții, dar poate să le uite mai repede. Pe primele le uită mai puțin și mai lent, dar ceea ce trăiește, trăiește mai profund.

Cei pasivi sunt mai comozi. Lăsați singuri, nu vor cădea din cărucior, nu vor da alarma în toată casa pentru te-miri-ce nimic, când plâng îi poți împăca mai repede, nu cer prea agresiv, rup, sfâșie, strică mai puțin.

Pune-o la loc – nu protestează.

Dă-mi, ia, dezbracă-te, mănâncă – e ascultător.

Două scene: nu-i e foame, dar pe fundul farfuriei rămâne o lingură de griș, așa că trebuie s-o mănânce, pentru că atât a stabilit medicul. Deschide, totuși, gura fără tragere de inimă, mestecă mult și fără vlagă, înghite încet și cu efort. Și alt copil: nici lui nu-i e foame, dar strânge dinții, întoarce capul energic, respinge linguriță, scuipă, se apără.

Și cu educația?

Dacă e să judecăm un copil, spre exemplu în funcție de cele două tipuri diametral opuse văzute mai sus, e ca și cum am vorbi despre apă pe baza proprietăților aburilor și ale gheții. Scala de valori între aceste două extreme are o sută de grade – unde vom situa copilul nostru pe această scală? Desigur, mama poate ști ce e înnăscut și ce e rezultatul muncii asidue de educare – dar trebuie să țină minte că tot ce obține prin dresaj, prin presiune, prin forță e efemer, nesigur, înșelător. Iar când un copil „bun", ascultător, devine deodată refractar și rebel, nu trebuie să se supere nimeni că acest copil este ceea ce este.

50

CINEVA DE LA ȚARĂ, care se uită atent la cer și la pământ, la produsele și la fructele pământului, știe cât de mare e întinderea puterii omului. Știe că există cai aprigi, leneși, sperioși, nărăvași; găini ouătoare, vaci de lapte, pământ roditor și pământ neroditor, veri ploioase, ierni fără zăpadă – pretutindeni întâlnești ceva ce poate fi schimbat, câtuși de puțin, sau poate fi mult ameliorat printr-o bună întreținere, prin muncă stăruitoare, prin folosirea biciului; dar există și situații când nimic nu ajută.

Orășeanul are o impresie prea bună despre puterea omului. Cartofii nu s-au prea făcut, dar se găsesc – trebuie doar să scoți mai mulți bani din buzunar.

Este iarnă – te îmbraci cu cojocul; plouă – îți pui galoșii; e secetă – trebuie stropite străzile, ca să nu se facă prea mult praf. Orice se poate cumpăra, pentru orice există o soluție. Copilul e prea firav: doctor; învață rău la școală: pregătire suplimentară. Iar cartea, spunându-ți ce trebuie să faci, îți dă iluzia că totul e posibil.

Cum poți crede atunci că un copil trebuie să fie așa cum este sau, cum zic francezii, un bolnav de eczemă poate fi albit, dar nu poate fi lecuit.

Vreau să revigorez un copil slab și, dacă fac acest lucru fără grabă, cu atenție, reușesc: copilul câștigă un kilogram în greutate. Dar e suficientă o ușoară indispoziție, un guturai, para care nu i-a fost dată la timp și pacientul va pierde toate gramele câștigate cu atâta trudă.

Coloniile de vară pentru copii săraci. Soare, pădure, râu, atmosferă plăcută, maniere elegante, numai lucruri bune. Ieri era o mică sălbăticiune, azi este un participant nostim la jocurile grupului. Un copil timorat, temător și introvertit, după numai o săptămână e curajos, vioi, plin de inițiativă și cântă tot timpul. Într-un caz, schimbarea a fost vizibilă de la o oră la alta; în al doilea caz, de la săptămână la săptămână – în altă parte, n-ar fi existat nici o diferență. Nu e vorba de o minune sau de absența ei, ci există doar ce a fost și a așteptat momentul prielnic pentru a se manifesta și nu e ceva ce n-a existat nici înainte.

Lucrez cu un copil cu dizabilități psihice: două degete, doi nasturi, două chibrituri, două monede – doi. Ajunge deja până la cinci. Schimb atunci ordinea întrebării, intonația, gestul; tot nu pricepe, nu știe.

Un copil cu o problemă la inimă. Blând, lent în mișcări, în vorbire, în zâmbet. N-are suflu, orice mișcare mai bruscă îi provoacă un acces de tuse, durere, suferință. El trebuie să fie așa. Maternitatea înnobilează femeia, atunci când e consimțită, când femeia renunță, când își limitează singură viața; dar demoralizează când, chipurile pentru

binele copilului, îl sacrifică pe acesta ambițiilor, plăcerilor, viciilor sale.

Copilul e proprietatea mea, sclavul meu, cățelușul meu de casă. Îl gâdil între urechi, îl mângâi pe spinare, îl scot la plimbare îmbrăcat și împodobit cu panglicuțe, îl dresez ca să fie inventiv și binecrescut; iar când mă deranjează, zic: „Du-te și te joacă. Du-te și învață. E timpul să te culci!"

Probabil în aceasta constă leacul isteriei.

Dumneata afirmi că ești cocoș. N-ai decât să fii cocoș, numai să nu cânți.

„Ești violent", îi spun unui băiat. „Bine, poți să te și bați, dar să nu dai prea tare; poți să te enervezi, dar numai o dată pe zi."

Dacă vreți, în această frază am condensat toată doctrina educativă pe care o practic.

51

ÎL VEZI PE PUȘTIUL ACESTA CARE ALEARGĂ, țipă, se tăvălește prin nisip? El va ajunge cândva un chimist vestit, va face descoperiri care-i vor aduce respect, o funcție excelentă, avere. Da, între o petrecere și un bal, brusc îi va veni o idee care va face ca în laborator să intre un petrecăreț și un scandalagiu, dar să iasă un savant. Cine s-ar putea aștepta la așa ceva?

Îl vezi pe celălalt, cât de indiferent se uită la jocul colegilor săi, cu privirea lui visătoare? Cască, se ridică în picioare – vrea, oare, să se apropie de grupul de copii care se joacă? Nu, se așează din nou. Și el va deveni un chimist celebru, și el va face descoperiri. Uimitor, cine-ar fi crezut?

Nu, nici zăpăcitul acela mic, nici cel leneș nu vor deveni savanți. Unul va fi profesor de gimnastică, iar celălalt, funcționar la poștă.

Este o modă trecătoare, este o greșeală, o neînțelegere să crezi că tot ce nu-i vestit e lipsit de valoare, ratat.

Suntem bolnavi de nemurire. Cine nu și-a asigurat măcar un monument în piața centrală își dorește ca o stradă să-i poarte numele, să-l facă nemuritor. Dacă moartea lui nu va umple patru coloane în ziar, măcar o mențiune, un text, un anunț: „A luat parte activă..., moartea lui a îndoliat mase largi de cetățeni".

Străzi, spitale, leagăne de copii, toate purtau numele unor sfinți, iar acest lucru avea un sens; mai târziu – numele conducătorilor națiunii, iar acest lucru era o amprentă a timpului; astăzi – numele savanților și ale artiștilor, ceea ce nu mai are sens. Deja li se ridică monumente unor idei, unor eroi anonimi, celor care n-au monument...

Un copil nu e un bilet la loterie, pentru ca portretul celui al cărui bilet e câștigător să ajungă în sala de ședințe a magistraților, bustul aceluia să ajungă în foaierul teatrului. În fiecare copil e o scânteie, propria lui scânteie, care poate aprinde vâlvătaia fericirii și a adevărului, care în a zecea generație poate declanșa incendiul unui geniu care va arde propriu-i neam, dându-i, însă, omenirii lumina unui nou soare.

Copilul nu este un teren arat din tată-n fiu și însămânțat de viață; noi nu putem decât să colaborăm la creșterea celui pe care forțe profunde îl fac să crească încă înainte de prima respirație. De reclamă au nevoie noile sortimente de tutun sau nou-înființatele mărci de vinuri, nu oamenii.

52

VORBIM, AȘADAR, DE FATUMUL EREDITĂȚII, de o predestinare oarbă, de un faliment al medicinei, al pedagogiei? Iată cuvinte care fac să iasă scântei.

Mai sus, afirmam că un copil e ca un pergament scris până la ultimul milimetru, un teren deja semănat; dar să renunțăm la comparațiile care pot induce în eroare.

Există cazuri față de care suntem neputincioși în stadiul actual al științei. Este adevărat că sunt mai puține decât ieri, dar mai sunt.

Există cazuri față de care suntem neputincioși în condițiile actuale ale vieții. Și acestea sunt ceva mai puține.

Iată un copil căruia voința cea mai bine intenționată și efortul cel mai susținut nu-i fac decât rău. Iar altuia, aceeași voință și același efort i-ar aduce mult bine, însă condițiile vieții îi sunt potrivnice. O ședere la țară, la munte, i-ar fi unuia de puțin folos; pentru altul, ar fi raiul pe pământ, numai că nu i-o putem oferi. Când întâlnim un copil care se pierde din cauză că n-a avut parte de îngrijire, de aer curat, de îmbrăcăminte, să nu dăm vina pe părinți. Când vedem, în schimb, un copil năpăstuit de un exces de îngrijire, supraalimentat, ținut numai la căldurică, apărat de orice pericol închipuit, suntem înclinați s-o acuzăm pe mamă, pentru că ni se pare că ne-ar fi ușor să evităm răul, dacă ar exista cât de cât dorința de a înțelege. Ori, ne-ar trebui foarte mult curaj ca să opunem regulilor care au caracter de obligație în sânul unei anumite clase sau pături sociale nu o critică sterilă, ci acțiuni concrete. Dacă, într-un loc, mama nu-l poate spăla pe copil, nici nu-l poate șterge la nas, în alt loc nu-i poate permite să alerge cu botoșeii rupți și murdar pe obraji. Dacă, într-un caz, copilul e oprit de la școală cu lacrimi în ochi și dus mai târziu, în celălalt caz, în ciuda aceluiași sentiment dureros, copilul trebuie trimis la școală.

Copilul meu pierde vremea, dacă merge la școală – zice o mămică, luându-i cartea din care citea.

Copilul meu pierde vremea la școală – zice alta, cumpărându-i încă un teanc de manuale.

53

PENTRU PUBLICUL LARG, ereditatea este un fapt care acoperă toate excepțiile întâlnite, dar pentru știință ea reprezintă o problemă aflată încă în studiu. Există, spre exemplu, o literatură imensă a încercărilor de a găsi răspunsul la întrebarea: copilul unor părinți tuberculoși se naște bolnav sau doar predispus ori se va contamina după naștere? Gândindu-ne la ereditate, oare am luat în considerare lucruri foarte simple, cum ar fi că, în afară de ereditatea patologică, există și moștenirea sănătății, că frații nu sunt frați în plusurile și minusurile primite, în calități și în defecte – le au și gata. Un tată sănătos și o mamă sănătoasă au un prim copil sănătos; al doilea va fi bolnav de sifilis dacă, între timp, părinții au contractat această boală, iar al treilea va fi sifilitic-tuberculos, dacă în plus părinții s-au procopsit și cu ftizie. Acești trei copii sunt trei oameni străini unul față de celălalt: unul e fără tare, altul are o tară, iar al treilea poartă o dublă tară. Un caz invers: tatăl bolnav s-a vindecat; din cei doi copii ai săi, primul este copilul tatălui bolnav, iar al doilea, al tatălui sănătos.

Un copil e nervos pentru că s-a născut din părinți nervoși sau pentru c-a fost crescut de ei? Unde e granița între nervozitate și subtilitatea structurii nervoase, influența spirituală a celor din jur?

Oare tatăl unui chefliu a avut încă din momentul nașterii un copil pierdut sau l-a molipsit doar cu exemplul său?

Spune-mi cine te-a născut și-ți voi spune cine ești. Dar nu chiar întotdeauna.

De ce se întâmplă ca părinți sănătoși să aibă copii firavi? De ce într-o familie așezată se naște un escroc? De ce o familie obișnuită are un copil genial?

Pe lângă cercetările în domeniul eredității, trebuie efectuate cercetări paralele și asupra domeniului educativ și atunci, poate că multe enigme își vor găsi explicația.

Numesc domeniu educativ sufletul familiei care este determinant, în sensul că nici unul dintre membrii familiei nu poate adopta o atitudine autonomă față de acest element specific. Sufletul conducător are caracter obligatoriu, nu admite opoziție.

54

DOMENIUL DOGMATIC.

Tradiția, autoritatea, ritualul, obligativitatea ca lege absolută, necesitatea ca imperativ de viață. Disciplina, ordinea și corectitudinea. Seriozitatea, echilibrul sufletesc, seninătatea rezultată din caracterul călit, sentimentul durabilității, al rezistenței, siguranța de sine, legitimitatea misiunii. Autolimitarea, stăpânirea de sine, munca văzută ca un drept, moralitatea ca viciu. Prudența dusă până la pasivitate, omiterea unilaterală a legilor și a adevărurilor netransmise pe calea tradiției, neconsfințite de o autoritate nu sunt de natură să consolideze șablonul automatizat al acțiunii.

Dacă siguranța de sine nu se transformă în despotism, simplitatea în vulgaritate, acestea vor deveni un teren educativ fecund: îl vor modela pe copil într-un spirit străin lui, cioplindu-l, îl vor face un om cu adevărat frumos, care-i va prețui pe conducătorii săi severi pentru faptul că nu s-au jucat cu el, ci l-au condus pe un drum atât de greu spre un țel clar definit.

Condițiile neprielnice, presiunea necesităților fizice nu modifică esența spirituală a acestui domeniu. Munca asiduă se transformă în chin, împăcarea în resemnare, abnegația dusă până la extrem în voință de supraviețuire, timiditatea uneori în umilință, simțul dreptății întotdeauna în încredere. Apatia și energia nu sunt slăbiciunile lui, ci forța prin care acționează o voință străină răuvoitoare, în zadar.

Dogmă pot fi pământul, biserica, patria, virtutea și păcatul; pot fi învățătura, activitatea socială și politică, averea, lupta, inclusiv Dumnezeu ca erou, ca idol, ca jucărie. Important nu este în ce crezi, ci cum crezi.

55

DOMENIUL IDEILOR.

Curajul lui nu va consta în forța duratei sale spirituale, ci în elan, presiune, detentă. În acest domeniu, nu se lucrează, ci se acționează cu bucurie. Se creează, nu se așteaptă. Nu există obligativitate, ci entuziasm. Nu există dogme, ci teme de dezbătut. Nu există prudență, ci înflăcărare, entuziasm. Ceea ce-l temperează pe el este aversiunea față de murdărie, estetismul moral. Se întâmplă ca, uneori, să aibă aversiuni, dar niciodată nu disprețuiește. Toleranța lui nu vine din caracterul părtinitor al propriilor convingeri, ci din respect pentru gândirea umană, din bucuria că, liberă, aceasta tatonează la diferite altitudini și în diferite direcții, revenind la puncte deja atinse, coborând, ridicându-se, din bucuria că astfel umple universul. Cel care are curajul acțiunii ascultă cu interes ecoul activității celorlalți, așteaptă plin de curiozitate ceea ce-i va aduce ziua de mâine: noi motive de uimire, noi surprize, pași în cunoaștere, erori, lupte, îndoieli, afirmații și contraziceri.

Dacă domeniul dogmatic favorizează educația unui copil pasiv, domeniul ideilor este foarte prielnic pentru copiii activi. Consider că multe surprize dureroase tocmai aici își au originea: unuia i se dau zece porunci cioplite în piatră, deși el ar prefera să le imprime cu fierul roșu al voinței sale în propriul său piept; altuia – imposibilitatea de a căuta adevărul pe care trebuie să-l primească de-a gata. Nu vede nimeni când se apropie de copil, spunându-i hotărât: „Din tine voi face un om!", și nu întrebător:

„Ce vei putea deveni tu, omule?"

56

DOMENIUL UTILIZĂRII SENINE.

Am atât cât îmi e necesar, adică puțin, dacă este vorba de un meșteșugar sau funcționar, dar mult, dacă vorbim de un mare moșier. Vreau să fiu ceea ce sunt – adică meșter, impiegat de mișcare într-o stație de cale ferată, avocat, romancier. Munca nu este pentru mine o slujbă, un post, un scop, ci mijlocul de a-mi procura un confort, niște condiții pe care mi le doresc.

Seninătate, lipsă de griji, emoții plăcute, bunăvoință, bunătate, atâta vigilență cât este nevoie, atâta cunoaștere de sine cât să nu-mi ceară eforturi.

Nu există *încăpățânare* în a exista și a conserva, după cum nu există *încăpățânare* în a tânji și a căuta.

Copilul respiră datorită prosperității sale interioare, datorită obișnuințelor comode care-i păstrează trecutul, datorită indulgenței față de curentele actuale, datorită farmecului simplității mediului înconjurător. Aici poate fi totul: de unul singur, din cărți, din conversații, din întâlniri, din experiențe de viață, el își țese pânza propriei sale concepții despre lume, își alege propriul său drum.

Mai adaug iubirea care-i unește pe părinți: rareori copilul îi simte absența, când ea lipsește, dar se hrănește cu ea din plin, atunci când există.

Tata se supără pe mama, mama nu vorbește cu tata, mama a plâns, tata a trântit ușa – nu-i decât un nor care ascunde seninul cerului, întrerupând cu o tăcere de gheață sporovăiala veselă din camera copilului.

Spuneam la început: a obliga pe cineva să ofere gânduri de-a gata e ca și cum ai obliga o femeie străină să nască tocmai copilul tău.

Poate că mulți s-au gândit: „Și dacă-i vorba de un bărbat?

Nu o femeie străină îi naște copilul?" Nu – nu străină, ci iubită.

57

DOMENIUL APARENȚEI ȘI AL CARIEREI.

Din nou apare încăpățânarea, dar nu dintr-o necesitate exterioară, ci dintr-un calcul rece. Și nu e loc aici pentru conținut, nu se pune problema unui întreg, ci e vorba numai de o formă subtilă, de exploatarea abilă a unor valori străine, de deghizarea artificială a unui vid existențial. Devizele cu care se poate câștiga, convenințele în fața cărora trebuie să te pleci cu umilință. Nu valoarea, ci o reclamă ingenioasă. Viața, dar nu ca muncă sau odihnă, ci ca găsire a unor soluții și rezolvare a unor probleme. O vanitate nesățioasă, o rapacitate, un ferment, o infatuare onctuoasă; invidie, răutate și furie.

În acest univers, copiii nu sunt nici iubiți, nici educați; aici se plătesc impozite și atât, se pierde sau se câștigă, se cumpără și se vinde. Reverența, zâmbetul, sărutul mâinii, totul e calcul – evident, căsătoria și nașterea de copii nu fac excepție. Se câștigă bani, avans social, decorații, relații în „sferele influente".

Dacă, într-un astfel de domeniu, apare o valoare pozitivă, de cele mai multe ori va fi vorba doar de o aparență, de un joc mai iscusit, de o mască mai bine utilizată. Dar se întâmplă și ca într-un domeniu al descompunerii și al cangrenei, în chinuri și sfâșiere sufletească, să crească și proverbialul „trandafir pe grămada de gunoi". Asemenea cazuri demonstrează că, alături de dreptul recunoscut la sugestii educative, mai există încă unul: dreptul la antiteză. Îl întâlnim în exemplele în care, dintr-un părinte avar, iese un copil risipitor; dintr-unul fără frica lui Dumnezeu, iese un copil credicios; dintr-un laș, iese un erou, lucruri

care nu pot fi explicate unilateral sau doar prin intermediul „eredității".

58

LEGEA ANTITEZEI SE BAZEAZĂ pe o forță care se opune sugestiei, indiferent din ce direcții vine aceasta și ce mijloace utilizează. Este un mecanism de apărare și opoziție, de autoapărare, este instinctul de autoconservare al organismului spiritual, sensibil, care funcționează automat.

Dacă moralizarea e deja suficient de discreditată, în schimb sugestia exemplului, a mediului se bucură de încredere absolută în domeniul educației. Dar atunci, de ce tocmai ea, sugestia, dezamăgește atât de frecvent?

Mă întreb adeseori de ce un copil care aude o înjurătură simte imediat nevoia s-o repete, în ciuda tuturor interdicțiilor, și tot o ține minte, chiar dacă este amenințat?

Unde este sursa acestei aparente înclinări spre rea-voință, când copilul se înverșunează, deși ar putea foarte bine să cedeze?

Ia-ți paltonul.

Nu, el vrea să iasă fără palton. Pune-ți rochia roz.

Numai că ea tocmai voia să și-o pună pe cea bleu.

Dacă nu insiști, până la urmă va face cum îi spui, dar, dacă insiști, indiferent că-l rogi sau că-l amenințI, se încăpățânează și nu cedează decât dacă e constrâns.

De ce, oare, de cele mai multe ori în perioada adolescenței, un banal „da" din partea noastră se va ciocni de un „nu" hotărât din partea lui? Nu este, oare, și acesta unul dintre simptomele opoziției profunde față de ispitele care vin din interior, dar care pot apărea și din exterior?

„Tristă ironie, care face virtutea să tânjească după păcat, iar crima să aibă vise imaculate", zicea Mirbeau.

Credința persecutată capătă cu atât mai mulți adepți. Dorința de adormire a conștiinței naționale nu face decât

s-o stimuleze și mai mult, și mai eficient. Poate c-am amestecat aici lucruri care țin de mai multe domenii, dar pentru mine personal este suficient că această ipoteză a legii antitezei explică multe dintre reacțiile paradoxale la stimulii educaționali, eliminând astfel unele dintre prea multele, frecventele și puternicele sugestii chiar și în direcția cea mai dorită.

Sufletul sau spiritul familiei? De acord. Dar unde e spiritul epocii? S-a oprit la granița libertății pierdute; iar noi am ascuns copilul temător de acest spirit. *Legenda Młodej Polski**, de Brzozowski, pe mine nu m-a ferit de concepțiile de viață învechite.

59

CE E COPILUL?

Ce este, măcar din punct de vedere fizic? Este un organism în creștere. Corect. Numai că această creștere în înălțime și greutate este doar un fenomen între multe altele. Știința cunoaște deja câteva episoade ale creșterii: ea are un ritm inegal, sunt perioade de creștere mai accelerată și altele de creștere mai lentă; știm, de asemenea, că, pe lângă faptul că un copil crește, el își schimbă și proporțiile.

Marea masă a populației nu știe nici măcar acest lucru. De câte ori nu se întâmplă ca o mamă să apeleze la medic, plângându-se că mititelul arată rău, a slăbit, corpul s-a subțiat, fețișoara și căpșorul lui s-au micșorat. Dar ea nu știe că sugarul, intrând în perioada primei copilării, își pierde niște straturi de grăsime; că, odată cu dezvoltarea toracelui, capul parcă se ascunde între umerii tot mai largi; că atât membrele, cât și organele interne au o dezvoltare separată; că altfel se dezvoltă creierul, inima,

* *Legenda tinerei Polonii*, studiu de filozofie și critică literară publicat în 1910 de Stanisław Leopold Brzozowski (1878–1911) (*N. trad.*)

stomacul, craniul, ochii, oasele membrelor; că, dacă nu s-ar întâmpla așa, adultul ar deveni un monstru cu un cap uriaș purtat de un trunchi scurt, somnolent, care nu s-ar putea deplasa pe cele două suluri de grăsime care ar fi picioarele sale; așadar, creșterea este însoțită și de o schimbare a proporțiilor.

Dispunem de câteva zeci de mii de măsurători, de câteva curbe, nu întotdeauna congruente între ele, ale creșterii medii, dar nu știm nimic despre importanța pe care o au accelerările de creștere întâlnite, despre întârzieri și devieri de creștere. Necunoscând decât frânturi din anatomia creșterii, nu cunoaștem nici fiziologia ei, pentru c-am studiat până acum cu scrupulozitate copilul bolnav și numai în ultima vreme am început să ne uităm, destul de vag, și la cel sănătos. Pentru că, de vreo sută de ani, spitalul este clinica noastră – în acest rol, el încă n-a fost înlocuit de instituțiile educative.

60

COPILUL S-A SCHIMBAT.

S-a întâmplat ceva cu el. Mama nu știe să indice mereu în ce constă schimbarea, dar are întotdeauna un răspuns gata pregătit la întrebarea: „De ce credeți dumneavoastră că s-a schimbat?"

S-a schimbat după ce i-au crescut dinții, după ce a fost vaccinat antivariolic, după ce a fost înțărcat, după ce a căzut din pat. Mergea și, dintr-odată, n-a mai vrut să meargă; cerea olița, iar acum face pe el; nu mănâncă „nimic", are somnul neliniștit, doarme prea mult sau prea puțin, a devenit capricios, prea agitat sau prea adormit – a slăbit.

O altă perioadă:

După ce a început să meargă la școală, după ce a venit de la țară, după rujeolă, după băile care ne-au fost

recomandate, după spaima pe care i-a provocat-o incendiul. Nu mai are somn, nu mai are poftă de mâncare, și-a schimbat caracterul: înainte era ascultător, acum face numai ce vrea el; înainte era silitor la învățătură, acum e împrăștiat și leneș. E palid, nu poate sta drept, are apucături urâte. Poate din cauza colegilor care n-au educație, sau din cauza învățăturii, sau o fi bolnav?

După o ședere de doi ani în Casa Orfanilor, mai degrabă uitându-mă la copii decât studiindu-i, am putut stabili că tot ce este cunoscut ca dezechilibru al perioadei de creștere este un fenomen pe care copilul îl trăiește de mai multe ori, sub forme mai puțin bătătoare la ochi, ca mici praguri pe care le depășește, ani de asemenea considerați „critici", numai că, fiind perioade mai discrete, ele trec de cele mai multe ori neobservate.

Tinzând spre o unitate în concepția despre copil, unii ar prefera să-l considere un organism obosit. De aici o nevoie crescută de somn, rezistență scăzută la boli, a organismului în general și a organelor luate separat, labilitate psihică. O concepție corectă, dar nu pentru toate perioadele de dezvoltare. Copilul este uneori puternic, robust, binedispus, alteori slab, obosit, posomorât. Dacă într-o perioadă critică se îmbolnăvește, suntem tentați să considerăm că boala l-a măcinat de mai mult timp, dar eu cred că aceasta s-a dezvoltat pe un teren slăbit ocazional și ori a așteptat ascunsă momentul când să fie întrunite cele mai favorabile condiții de atac, ori a fost contractată din exterior într-un mod întâmplător și s-a dezvoltat, neîntâmpinând nici o rezistență. Dacă în viitor nu vom mai împărți ciclul vieții în mod artificial în sugar, copil, tânăr, adult și bătrân, directiva periodizării nu va mai fi creșterea și dezvoltarea exterioare, ci vom lua drept repere profundele transformări ale organismului ca întreg, care deocamdată

ne sunt necunoscute, dar pe care le-a dezvoltat Charcot* într-un curs despre evoluția artritismului de la leagăn până la mormânt, pe durata a două generații.

61

ÎNTRE VÂRSTA DE UN AN ȘI CEA DOI ANI, se întâmplă frecvent ca medicul de familie să fie schimbat. Am avut în această situație ca pacienți copii ale unor mame supărate pe medicul precedent, din cauză că se ocupase destul de neglijent de sănătatea copilului lor și invers, unele mame m-au părăsit, acuzându-mă că, din cauza neglijenței mele, se întâmplase cutare sau cutare lucru. Și unele, și celelalte au dreptate, în măsura în care medicul de familie considerase că sugarul era sănătos și dintr-odată se declanșase în mod neașteptat și imprevizibil îmbolnăvirea. Dar este suficient să aștepți cu răbdare să treacă momentul critic și copilul cu o ușoară tară ereditară ajunge din nou la echilibrul vremelnic tulburat, iar, dacă e vorba de o problemă ereditară mai gravă, se ajunge la o ameliorare, dezvoltarea fragedei vieți urmându-și mai departe cursul liniștit.

Dacă atât în primul caz de ucenicie în probleme de sănătate, cât și în al doilea, sunt aplicate anumite proceduri, ameliorarea le va fi atribuită chiar acestora. Iar, dacă actualmente știm deja că ameliorarea în caz de pneumonie sau de tifos urmează după încheierea ciclului bolii, vorbind despre afecțiunile sugarului, starea de confuzie va mai dura până când vom stabili ordinea etapelor în dezvoltarea copilului, până când vom schița profilul specific al dezvoltării copiilor de diferite tipuri.

---

* Jean-Martin Charcot (1825–1893), neurolog și profesor de anatomie patologică francez, considerat fondatorul neurologiei moderne. (*N. trad.*)

Curba dezvoltării copilului are primăverile şi toamnele ei, are perioade de activitate mai intensă şi altele de odihnă pentru definitivarea, încheierea acţiunii care a fost realizată în grabă într-o primă etapă şi de pregătire pentru acumularea de rezerve în vederea următoarei etape. Un făt de şapte luni este deja apt pentru viaţă, iar, pe parcursul celor două luni interminabile care mai rămân din sarcină (aproape un sfert din total), el se maturizează în organismul mamei.

Un sugar care iniţial, la un an, are de trei ori greutatea de la naştere are dreptul la o perioadă de odihnă. Drumul pe care-l parcurge cu o viteză fulgerătoare, dezvoltarea lui psihică îi dau şi lui dreptul să mai uite câte ceva din ceea ce el a învăţat deja, iar noi am înregistrat pripit ca fiind o achiziţie durabilă.

62

COPILUL NU VREA SĂ MĂNÂNCE.

O mică problemă de matematică: un copil s-a născut cu o greutate de circa 8 funţi, iar, după un an, şi-a triplat greutatea, ajungând la 25 de funţi. Dacă ar creşte în acelaşi ritm, după încă un an, el ar cântări 25 x 3 = 75 de funţi.*

La trei ani, ar ajunge la 75 x 3 = 225 de funţi. La patru ani, ar avea 225 x 3 = 675 de funţi. La cinci ani, ar avea 675 x 3 = 2 025 de funţi.** Un asemenea monstru de cinci ani în greutate de peste 2.000 de funţi, mâncând zilnic cam 1/6 – 1/7 din greutatea proprie, aşa cum se întâmplă în cazul

---

* Vezi nota de la pagina 15, pentru raportul dintre funt şi kilogram ca unităţi de măsurare a greutăţii: 1 funt = 0,453 kg. Deci: 8 funţi = 3,6 kg; 25 funţi = 11,3 kg; 75 funţi = 34 kg. (*N. trad.*)

** Aici, 225 funţi = 102 kg; 675 funţi = 305 kg; 2 025 funţi = 917 kg; mai jos: 300 funţi = 136 kg. (*N. trad.*)

sugarilor, ar avea zilnic nevoie de alimente în greutate de 300 de funți.

Copilul mănâncă puțin, foarte puțin, mult sau foarte mult, în funcție de propriul său mecanism de creștere. Curba creșterii în greutate are urcușuri lente sau bruște, pentru ca, uneori, în cursul unei luni, să nu existe modificări. Ea este implacabilă în consecvența ei: din cauza unei indispoziții, copilul pierde în greutate timp de câteva zile, apoi, în alte câteva zile, recuperează tot, în conformitate cu legea lui internă, care spune: „atât și nimic mai mult". Când un copil normal, subalimentat, crescut în sărăcie, trece la o dietă normală, într-o săptămână își completează lipsurile și ajunge la nivelul normal. Dacă vom cântări copilul săptămânal, după o vreme va începe să ghicească singur cât îi lipsește sau îi prisosește în greutate: „Săptămâna trecută, mi-au lipsit trei sute de grame, săptămâna asta în mod sigur o să am în plus cinci sute. Azi o să am mai puțin, că n-am mâncat de seară. Iar am luat în greutate, mulțumesc..."

Copilul vrea să le fie pe plac părinților, pentru că nu-i place s-o supere pe mama, pentru că împlinirea voinței părinților îi va aduce avantaje incalculabile. Așa că, dacă nu-și mănâncă porția de cotlet, dacă nu-și bea laptele, e pentru că nu poate. Dacă-l vor obliga, indispozițiile digestive care se repetă periodic și dieta care se impune după ele regularizează creșterea normală în greutate. Principiu: copilul trebuie să mănânce atât cât vrea, nici mai mult, nici mai puțin. Chiar și hrănind forțat un copil bolnav, meniul nu poate fi stabilit decât împreună cu el, iar regimul va fi urmat cu acordul său.

63

A-I OBLIGA PE COPII SĂ SE CULCE când nu vor este o eroare gravă. Tabelul care arată câte ore de somn îi sunt necesare copilului este o absurditate. E uşor să stabileşti câte ore de somn îi trebuie unui anumit copil, când eşti atent la ceas: câte ore doarme fără să se trezească pentru a se simţi odihnit. Spun: odihnit, nu vesel ca un cintezoi; sunt perioade când copilul vrea mai mult somn şi altele, când vrea doar să stea mai mult în pat, fără să doarmă, fiindcă-i obosit, dar nu-i e somn.

O perioadă de oboseală: seara cu greu se duce la culcare, pentru că nu-i e somn; dimineaţa cu greu se scoală, pentru că ar mai dormi. Seara se face că nu-i e somn, pentru că nu i se permite să decupeze poze stând culcat în pat ori să se joace domino sau cu păpuşa, i se stinge lumina şi nu e lăsat să mai vorbească. Dimineaţa, se face că doarme, tocmai pentru că i se spune să se dea jos din pat imediat şi să se spele cu apă rece. Cu câtă bucurie constată că are un acces de tuse ori de febră, ceea ce-i permite să mai rămână în pat, chiar dacă nu doarme.

O perioadă de echilibru senin: adoarme repede, dar se trezeşte înainte de revărsatul zorilor, plin de energie, dornic de mişcare şi de iniţiativă personală. Nici cerul înnorat, nici frigul din cameră nu-l descurajează: desculţ şi în cămaşa de noapte, se încălzeşte sărind pe scaune şi pe masă. Ce se poate face cu un asemenea copil? Să-l pui la culcare mai târziu, fie şi la unsprezece seara, Doamne fereşte! Sau să i se permită să se joace în pat. Mă întreb de ce, dacă vorbeşte până adoarme, asta l-ar „împiedica să adoarmă", iar enervarea provocată de faptul că trebuie să facă ce i se spune, chiar dacă nu vrea, „nu-i alungă somnul". Principiul, corect sau incorect, care spune că trebuie să te culci devreme ca să te scoli devreme a fost cu bună ştiinţă falsificat de părinţi pentru propriul confort: cu cât

dormi mai mult, cu atât eşti mai sănătos. Cu alte cuvinte, plictiselii anoste a zilei, îi adaugă enervanta plictiseală de seara, când aşteaptă să adoarmă copilul. Greu de imaginat cerinţă mai despotică, o adevărată tortură, ca: „Dormi!"

Cei care se culcă seara târziu sunt bolnavi, pentru că, până să se culce, îşi petrec nopţile în beţii şi destrăbălare, iar dimineaţa sunt obligaţi să se scoale devreme, ca să meargă la serviciu, şi, din această cauză, dorm puţin.

Un neurastenic deşteptat o dată dis-de-dimineaţă s-a simţit foarte bine şi a fost încântat că acceptase această sugestie.

Faptul că un copil care se culcă devreme stă mai puţin timp la lumină artificială este un avantaj aproape lipsit de semnificaţie la oraş, pentru că acolo nu pleacă la câmp odată cu zorile, ci rămâne să mai doarmă cu perdelele trase, deja învins de lene, deja posomorât, capricios – toate semne rele pentru începutul unei zile reuşite...

Aşa cum e cazul cu toate celelalte probleme puse în discuţie în această carte, în câteva paragrafe nu pot epuiza tema abordată. Dar intenţia mea e mai degrabă să stârnesc interesul pentru ea...

64

CE E COPILUL ca structură sufletească diferită de a noastră? Care sunt trăsăturile, necesităţile ei, ce posibilităţi neobservate până acum ascunde? Ce reprezintă această jumătate din totalul omenirii care trăieşte alături de noi, împreună cu noi, dar într-o dedublare tragică? Îi punem în spate povara tuturor obligaţiilor omului de mâine, fără să-i dăm, însă, nici un drept dintre cele ale omului de azi.

Dacă am împărţi omenirea în adulţi şi copii, iar viaţa în copilărie şi maturitate, atunci am afla că aceşti copii sunt foarte, foarte mulţi în lume şi-n viaţă. Numai că, atenţi numai la lupta noastră, la grijile noastre, nu-i observăm,

tot așa cum înainte nu observam femeia, țăranul, categoriile sociale și popoarele subjugate. Am făcut în așa fel, încât copiii să ne deranjeze cât mai puțin, să-și dea seama cât mai puțin de cine suntem noi în realitate și ce facem în fond.

Într-una dintre casele de copii pariziene, am văzut o scară cu două balustrade: una înaltă pentru adulți și alta mică pentru cei mici. În plus, am mai văzut o bancă școlară, și cu asta s-au epuizat resursele geniului inventiv. Puțin, foarte puțin. Uitați-vă la locurile de joacă pentru copii – parc-ar fi pentru cerșetori –, cu o cănuță ciobită legată cu un lanț ruginit lângă sursa de apă din parcurile aristocratice ale capitalelor Europei.

Unde sunt casele și grădinile, unde atelierele și terenurile de instruire, instrumentele de lucru și de cunoaștere pentru copii, oamenii de mâine? Am rămas tot la un geam, la un vestibul care desparte sala de clasă de closet, pentru că doar atât a fost în stare să dea arhitectura; am rămas tot la calul de mușama și săbiuța de tablă, pentru că doar atât a fost în stare să dea industria; picturi pe pereți și un sistem de învățământ primitiv: nu prea multe; basmul – nu noi l-am inventat.

În concepția noastră, din statutul de concubină s-a profilat acela de femeie-ființă umană. Timp de veacuri, ea a fost obiectul asupra căruia se exercita constrângerea unui rol impus, reprezenta un tip uman construit de despotismul și egoismul bărbatului, care nu voia să vadă în fața ochilor femei-muncitori, așa cum actualmente încă nu vede copii-muncitori.

Copilul încă n-a spus ce avea de spus, deocamdată el doar ascultă.

Copilul – o sută de măști, o sută de roluri interpretate de un actor capabil. Cu totul altul, după cum vorbește cu mama, cu tata, cu bunica sau cu bunicul, cu totul altul în percepția unui învățător sever sau blând, altul în bucătărie,

altul printre ceilalți copii, altul printre bogați sau săraci, altul îmbrăcat ca pentru o zi de lucru sau de sărbătoare. Naiv sau viclean, supus sau orgolios, blând sau războinic, echilibrat sau despotic, este expert în arta disimulării, în capacitatea de a se închide în sine, încât ne duce de nas și ne exploatează.

În domeniul instinctelor, nu-i lipsește decât unul, de fapt îl posedă și pe acela, dar difuz, ca un fel de ceață a simțămintelor erotice.

În domeniul sentimentelor, ne întrece prin forța acestora și prin absența inhibițiilor.

În domeniul intelectual, stă cel puțin la același nivel cu noi, îi lipsește doar experiența.

Tocmai de aceea se întâmplă atât de frecvent ca un adult să se comporte ca un copil și un copil ca un adult.

În rest, totul se reduce la această deosebire: el nu câștigă și, fiind în întreținerea noastră, e obligat să fie ascultător.

Deja casele de copii sunt mai puțin asemănătoare cu cazărmile și cu mănăstirile; sunt aproape ca spitalele. Există igienă, dar le lipsesc zâmbetul, bucuria, surpriza și hârjoana; dacă nu vorbim de o atmosferă austeră, aceasta e, în orice caz, serioasă. Arhitectura încă nu s-a implicat, nu există un „stil copilăresc". Elevația clădirilor ca pentru adulți, proporțiile ca pentru adulți – frapantă este răceala detaliilor. Francezii spun că Napoleon a înlocuit clopotul educației mănăstirești cu toba – și pe drept cuvânt; mai adaug că spiritul educației contemporane este strivit de sirena fabricii.

65

N-ARE EXPERIENȚĂ.

Un exemplu și o explicație.

Mamă, vreau să-ți spun ceva la ureche.

Și, cuprinzându-i capul cu ambele mâini, îi spune mamei în secret: „Mămico, te rog să-l întrebi pe domnul doctor dacă pot să mănânc franzelă (ciocolată, compot)".

Și, în timp ce-i spune, se uită mereu la doctor, zâmbindu-i cochet pentru a-l cumpăra, pentru a-l obliga să accepte.

Copiii mai mari vorbesc la ureche în șoaptă, cei mai mici cu vocea lor normală...

A venit un moment când cei din jur îl consideră pe copil suficient de mare ca să discearnă: există dorințe pe care nu e voie să le spui în public. Ele sunt de două feluri: unele, pentru că în general nu trebuie să ți le satisfaci, iar, dacă ți le satisfaci, trebuie să te rușinezi, iar celelalte, pentru că sunt permise, dar numai printre ai tăi.

Nu-i frumos să insiști, nu-i frumos ca, după ce ai mâncat o bomboană, să mai ceri una. Uneori, nu-i frumos în general să ceri o bomboană: trebuie să aștepți să ți se ofere.

Nu-i frumos să faci în pantaloni, dar nici să spui: „Vreau pipi", pentru că lumea o să râdă de tine. Ca să nu râdă de tine, trebuie să spui la ureche.

Uneori, nu-i frumos să întrebi cu voce tare: „Dar domnul acela de ce n-are păr?"

Domnul râde, bineînțeles, toți râd, dar poți întreba la ureche.

Copilul nu înțelege de la bun început că un lucru pe care-l spui la ureche e destinat să fie auzit doar de o singură persoană, de încredere; așa că el vorbește la ureche, dar tare: „Vreau pipi, vreau prăjitură".

Dar, dacă vorbește în șoaptă, el nu înțelege de ce să te mai ascunzi, când toată lumea, de fapt, va afla de la mama despre ce e vorba.

Pe străini nu-i frumos să-i rogi să-ți dea ceva, dar atunci pe doctor de ce trebuie să-l rogi cu voce tare?

„De ce cățelușul acela are urechile așa de lungi?", întreabă copilul cu o șoaptă abia auzită.

Din nou toată lumea râde. Poți întreba cu voce tare, pentru că un cățel nu se supără. În același timp, nu-i frumos să întrebi de ce fetița aceea are o rochie așa urâtă. De ce, doar nici rochia nu se poate supăra, nu-i așa?

Și atunci, oare trebuie să-i spunem copilului cât fals abject, specific adulților, se ascunde în spatele acestor șoapte?

Cum să-i explici mai târziu că nu-i frumos, în general, să spui ceva la ureche?

66

N-ARE EXPERIENȚĂ.

Se uită curios, ascultă cu nesaț și crede. Merișorul, mătușica, floricica, văcuța – el crede. Frumos, gustos, bun – el crede.

Urât, nu mișca, nu se poate, nu-i voie – el crede.

Dă-mi un pupic, salută cu reverență, spune mulțumesc – el crede.

Copilul s-a lovit: dă să-ți pupe mama; deja nu-l mai doare. Zâmbește printre lacrimi: mama l-a sărutat – nu-l mai doare. S-a lovit, așa că fuge după medicament: un sărut.

Crede.

Mă iubești?

Te iubesc...

Mama doarme, pe mama o doare capul, te rog să n-o trezești pe mama.

El pleacă tiptil, în vârfurile picioarelor, te trage discret de mânecă și întreabă în șoaptă. N-o trezește pe mama, întreabă doar și apoi: „Dormi, mămicuțo, că te doare capul".

Acolo sus e Dumnezeu. Dumnezeu se supără pe copiii care nu sunt cuminți, iar celor cuminți le dă franzelă, prăjituri. Unde e Dumnezeu? Acolo sus, în cer.

Iar pe stradă se întâlnește cu un domn ciudat, alb din cap până-n picioare. – Cine e?

E un brutar, el face franzele și prăjituri. Da? Înseamnă că el e Dumnezeu?

Bunicul a murit și l-au îngropat în pământ.

În pământ l-au îngropat?, se miră. Și cum i se dă de mâncare?

Îl dezgroapă, zice copilul, îl dezgroapă cu securea. Văcuța dă lapte.

Văcuța?, întreabă el, nevenindu-i să creadă. Și de unde ia văcuța laptele?

Din fântână, răspunde alt copil.

Copilul crede pentru că ori de câte ori vrea să-și imagineze ceva, greșește, așa că trebuie să creadă.

67

N-ARE EXPERIENȚĂ.

A lăsat paharul din mână. Și s-a întâmplat un lucru foarte ciudat. Paharul a dispărut, în schimb au apărut în locul lui alte obiecte absolut diferite. Se apleacă, ia un ciob de jos, se taie, îl doare, din deget curge sânge. Totul e plin de mistere și surprize.

Împinge scaunul. Deodată, totul în jur s-a zgâlțâit, s-a răsturnat cu un zgomot asurzitor. Scaunul nu mai era scaun, iar copilul s-a trezit pe podea. Din nou îl doare și e speriat. Lumea e plină de ciudățenii și pericole.

Trage de plăpumioară, ca să iasă de sub ea. Își pierde echilibrul și prinde cămașa. Se cațără și se prinde de muchia patului. Capătă o experiență bogată, trăgând și de fața de masă. Din nou catastrofă.

Caută ajutor, pentru că singur nu se poate descurca. Încercările lui independente se termină mereu cu eșecuri. Când nu e singur, își pierde răbdarea.

Chiar dacă n-are încredere în adulți sau n-are pe deplin încredere în ei, pentru că de multe ori aceștia l-au păcălit, copilul trebuie să se ia după indicațiile lor, exact la fel ca un patron neexperimentat, care e nevoit să tolereze un muncitor necinstit, dar fără de care nu se poate descurca; la fel ca un paralitic care trebuie să accepte ajutorul celor din jur, să suporte capriciile unui infirmier nepoliticos.

Subliniez că fiecare nereușită, fiecare surpriză a necunoașterii, fiecare eroare în aplicarea datelor experienței sale, fiecare încercare nefericită de a imita, fiecare simptom al dependenței copilului îi amintesc acestuia de vârsta lui prea fragedă. Dar vom găsi fără nici o dificultate trăsături copilărești la orice bolnav, bătrân, militar, deținut. O persoană de la țară care vine la oraș sau un orășean care se duce la țară dă dovadă de aceeași uimire de copil. Orice profan pune întrebări copilărești, orice parvenit face gafe copilărești.

68

COPILUL ÎI IMITĂ PE ADULȚI.

Doar prin imitație învață să vorbească, să îndeplinească cele mai multe acte sociale, să dea impresia că s-a obișnuit cu mediul adulților, pe care, însă, nu-i poate înțelege, care-i sunt spiritual străini, inexplicabili.

Greșelile cele mai grave le săvârșim în judecățile noastre despre copil tocmai din cauză că gândurile și sentimentele lui fundamentale se rătăcesc în cuvintele prin care el

încearcă să le exprime, în formele de care se folosește și în care toarnă un conținut propriu absolut nepotrivit.

Viitor, iubire, patrie, Dumnezeu, respect, datorie – sunt noțiuni pietrificate în expresii, dar care trăiesc, se nasc, cresc, se schimbă, coagulează, slăbesc, devin ceva cu totul diferit în fiecare perioadă a vieții lui. Trebuie să facă un mare efort ca să nu confunde grămăjoara de nisip, căreia toți copiii îi zic munte, cu vârful înzăpezit al Alpilor. Cine se gândește bine la esența cuvintelor utilizate de oameni va observa că dispare diferența dintre copil, tânăr, adult, om simplu sau filozof, va începe să perceapă doar omul intelectual, indiferent de vârstă, categorie socială, nivel de educație, spoială de cultură, ca ființă rațională în domeniul experienței umane, mai bogate sau mai sărace. Oamenii cu convingeri diferite (și nu mă refer aici la sloganurile politice care uneori nu sunt sincere, ci sunt impuse cu forța) sunt oameni care au o structură diferită a experiențelor personale de viață.

Copilul nu înțelege viitorul, nu-și iubește părinții, nu simte nimic față de patrie, nu și-l imaginează pe Dumnezeu, nu respectă pe nimeni și nu știe ce înseamnă obligația. Zice: „Când voi fi mare", dar nu crede în ceea ce spune, îi spune mamei că e cea mai iubită, dar de fapt el nu simte nimic, patria lui e curtea sau parcul, Dumnezeu este un unchi cinstit ori un cârcotaș enervant, el se face că respectă, se conformează obligațiilor de a i se supune celui care poruncește sau supraveghează; trebuie doar atât: să nu uităm că o poruncă se poate da și altfel decât cu biciul, iar o rugăminte poate fi adresată printr-o simplă privire plăcută. Copilul presimte uneori, dar acestea sunt doar intuiții momentane, de excepție.

Copilul imită? Dar călătorul invitat de un mandarin să ia parte la un ritual sau la o ceremonie a populației locale ce face? Se uită, se străduiește să nu facă notă discordantă, să nu provoace dezordine, încearcă să prindă din mers

esența și legătura dintre episoade și este mândru că și-a îndeplinit corect rolul. Ce face chiar și un om needucat, care nu știe să se poarte, dar este admis la o petrecere de oameni subțiri? Se adaptează la situație. Dar un administrator, un funcționar de birou, un ofițer – prin vorbire, gesturi, zâmbet, ținută, barbă, nu-l imită, oare, pe patron? Mai există o formă de imitație: dacă o fetiță trece printr-o baltă și-și ridică poalele rochiței care de fapt e scurtă, înseamnă că ea e adultă. Dacă un băiat imită semnătura învățătorului, își poate solicita notele din foaia matricolă. Și acest comportament îl găsim cu ușurință la adulți.

69

EGOCENTRISMUL CONCEPȚIEI DE VIAȚĂ a copilului este tot dovada lipsei de experiență.

De la egocentrismul personal, când conștiența lui e centrul universului și al tuturor fenomenelor, copilul trece la egocentrismul familiei, care durează și el mai mult sau mai puțin, în funcție de condițiile în care este educat; chiar noi îl inducem și-l menținem în eroare, exagerând valoarea casei părintești, insistând asupra pericolelor reale sau imaginare care-l amenință, dincolo de posibilitățile noastre de a-l proteja și a-l ajuta.

Rămâi să te culci la mine, îi spune mătușa.

Copilul se refugiază în brațele mamei, cu lacrimi în ochi – pentru nimic în lume nu vrea să rămână.

Este atât de atașat de mine!

Cu uimire și teamă, copilul se uită la aceste mame străine, care nici măcar nu sunt mătușile lui.

Dar vine și momentul când începe treptat să compare ceea ce vede în alte case cu ceea ce are el. Imediat vrea să aibă și el o păpușă la fel, un canar, o grădină, dar acasă la el. După o vreme, își dă seama că mai există și alte mame și alți tați la fel de buni, sau chiar mai buni.

Dacă ea ar fi mama mea...

Copilul din curtea și casa de la țară își dobândește mai devreme experiența, cunoaște tristeți pe care nu le poate împărtăși nimănui, bucurii care nu-i însenin ează decât pe cei foarte apropiați și înțelege că sărbătoarea de ziua numelui este numai a lui.

Tăticu', la noi, mămica mea – exprimări atât de des întâlnite în discuțiile copiilor care subliniază importanța propriilor părinți, ele reprezintă mai degrabă niște formule polemice, uneori o apărare tragică a iluziilor în care ar vrea să creadă, dar de care începe să se îndoiască.

„Te spun eu lu' tata..." „Că mi-o fi frică de el!"

E adevărat: tatăl meu, doar pentru mine este înfricoșător... Aș considera egocentristă și concepția copilului despre clipa de față, pentru motivul că, în lipsa unei experiențe de viață, el trăiește doar în prezent. Un joc amânat pe săptămâna viitoare nu mai face parte din realitate. Pe timp de vară, iarna devine doar o legendă. Lăsând prăjitura „pentru mâine", copilul de fapt renunță la ea și n-o face de bunăvoie, ci obligat. Pentru el, e greu de înțeles că, distrugând anumite obiecte, el le face dacă nu chiar de la bun început inutilizabile, în orice caz mai puțin durabile, adică le scurtează durata de funcționare. Un basm ciudat: acea poveste că mama era fetiță. Cu un sentiment de uimire amestecată cu teamă se uită la noul-sosit, care îi spune pe nume tatălui său – un coleg din anii copilăriei.

Eu nu eram încă pe lume...

Și egocentrismul tinereții: lumea începe odată cu noi?

Și egocentrismul de partid, cel de clasă și cel național; oare mulți ajung să conștientizeze rolul omului în sânul omenirii și al universului? Cât de greu a fost să se accepte ideea că Pământul se învârtește, că nu e decât o planetă! Și profunda convingere a maselor că, în ciuda evidenței, atrocitățile războiului nu mai sunt posibile în secolul al XX-lea!

Atitudinea noastră față de copii nu este, oare, expresia egocentrismului adult?

Nu știam că un copil ține minte atât de multe lucruri, că așteaptă cu atât de multă răbdare. Multe greșeli provin din faptul că ne întâlnim cu un copil supus constrângerii, sclaviei, servituții; denaturat, trist, revoltat; și atunci, trebuie să ne imaginăm cu mult efort cum ar fi trebuit să arate el în realitate, cum poate fi.

70

SPIRITUL DE OBSERVAȚIE LA COPIL.

Pe ecranul cinematografului, se petrece o dramă cutremurătoare.

Deodată, se aude, strident, vocea unui copil: „Ooo, cățelul..." Nimeni nu observase, dar el și-a dat seama.

Strigăte asemănătoare se aud uneori la teatru, la biserică, în timpul multor ceremonii; cei din apropiere se sperie, ceilalți zâmbesc.

Neputând sesiza întregul, neputându-se concentra asupra conținutului de neînțeles, copilul este atras, fericit, de un detaliu cunoscut, apropiat. Dar și noi suntem atrași în același fel, cu bucurie, de o figură cunoscută pe care o întâlnim cândva, întâmplător printre numeroasele persoane indiferente care altminteri ne irită...

Neputând trăi fără să facă ceva, copilul se vâră prin toate ungherele, se uită prin toate crăpăturile, scotocește, își pune întrebări; interesant este pentru el punctișorul acela care se mișcă: o furnică; o perlă lucioasă; un cuvânt, o propoziție pe care le-a auzit. Cât de asemănători suntem cu copiii, atunci când ne aflăm într-un oraș străin, printre oameni diferiți...

Copilul cunoaște lumea care constituie universul său, cu toanele, cu viciile, cu slăbiciunile ei; o cunoaște și, am putea adăuga, o exploatează cu dibăcie. Presimte

afecțiunea, ghicește ipocrizia, prinde umorul din zbor. Îți citește pe față, la fel cum țăranul citea pe cer cum va fi mâine. Pentru că, ani în șir, se uită și cercetează; în școli și internate, această observare până în străfundurile sufletului e realizată de copii printr-un efort colectiv. Numai că noi nu vrem să vedem; atâta timp cât ne dau bună pace, preferăm să ne iluzionăm că sunt naivi, nu știu, nu înțeleg, poți să-i păcălești ușor cu aparențe. Orice altă atitudine ne-ar pune în fața dilemei: fie renunțăm deschis la privilegiul așa-zisei noastre perfecțiuni, fie extirpăm din noi ceea ce ne înjosește în ochii lor, ne face ridicoli, ne sărăcește.

71

S-AR PĂREA CĂ, în căutarea unor emoții și impresii mereu noi, copilul nu se poate ocupa de nimic timp prea îndelungat: chiar și jocul îl plictisește repede, iar prietenul de-acum o oră i-a devenit deja dușman, ca peste o clipă acesta să devină din nou cel mai de încredere tovarăș de joacă.

Observația este, în general, corectă: într-un compartiment de tren, copilul devine capricios; pus să stea pe o bancă în grădină, devine nerăbdător; în vizită, e sâcâitor; jucăria preferată zace aruncată în vreun ungher; la lecții, se foiește tot timpul; nici măcar la teatru nu stă locului.

Trebuie, totuși, să luăm în considerare faptul că, în timpul călătoriei, este surescitat și obosit, că pe bancă nu s-a așezat el de bunăvoie, ci a fost pus, că în vizită e stingherit, că jucăria și tovarășii de joacă i-au fost aleși de alții, la lecții este trimis de părinți, iar la teatru a acceptat să meargă pentru că spera să vadă ceva plăcut.

Cât de des nu suntem și noi, oare, ca acest copil, care-și împodobește pisoiul cu panglici, îl invită să mănânce câte o pară, îi dă o poză să se uite; și apoi se miră că, prinzând

momentul, nemernicul vrea să fugă sau, disperat, începe să zgârie.

În vizită, copilul ar vrea să vadă cum se deschide cutia care e așezată pe consolă, sau ce strălucește acolo în colț, sau dacă în cartea aceea mare sunt poze; ar vrea să prindă peștișorul din acvariu și să mănânce multe bomboane de ciocolată. Dar nu-și trădează nici una dintre aceste dorințe, pentru că nu-i frumos...

Hai acasă, spune cel rău crescut...

Îi spuseseră că se va juca: vor fi steguleţe, focuri de artificii, un spectacol; a așteptat, dar a fost dezamăgit.

Ia spune, te joci frumos?

Da, e minunat – răspunde, căscând sau încercând să nu caște, că nu-i frumos...

Vara în tabără. În pădure, le povestesc un basm. În timp ce eu povestesc, un băiat se îndepărtează, apoi altul și altul. Lucru care mă miră, așa că-i întreb a doua zi. Unul și-a ascuns toiagul într-un boschet – și-a adus aminte în timp ce eu povesteam și-i era teamă să nu i-l ia cineva; pe altul îl durea un deget, pentru că se tăiase, iar cel de-al treilea mi-a spus că lui nu-i plac poveștile scornite. Dar adulții oare nu pleacă de la un spectacol, dacă acesta nu le place, când îi doare ceva, când și-au uitat portofelul în buzunarul paltonului lăsat la garderobă?

Am nenumărate dovezi că un copil poate să se ocupe mai multe săptămâni și luni la rând de același lucru și nu vrea nimic altceva. Jucăria preferată, una între toate celelalte, niciodată nu-și pierde farmecul. El ascultă același basm de nenumărate ori, cu aceeași curiozitate. Și invers, am dovezi că mamele sunt deranjate uneori de monotonia preocupărilor copilului. Adesea, mamele i se adresează medicului să-i mai „diversifice dieta copilului pentru că s-a săturat să-i tot dea griș și compot". „Dumneavoastră v-ați săturat, nu copilul", am fost obligat să le spun.

72

PLICTISEALA – O TEMĂ FUNDAMENTALĂ DE STUDIU.

Plictiseala, singurătatea, lipsa de impresii; plictiseala, excesul de impresii, gălăgia, harababura. Plictiseala: ai grijă, nu-i voie, aşteaptă, nu-i frumos. S-a plictisit de rochiţa cea nouă, de atâtea oprelişti, de situaţiile stânjenitoare, de obligaţii, de interdicţii, de îndemnuri.

Semi-plictiseala balconului, a uitatului pe fereastră, a plimbărilor, a vizitelor, a jocurilor cu parteneri întâmplători, pe care nu ţi-i poţi alege.

Plictiseala acută ca o boală febrilă, interminabilă, ulceroasă, cu multe chichiţe.

Plictiseala ca situaţie în care copilul nu se simte bine: e prea cald, prea frig, mi-e foame, mi-e sete, am mâncat prea mult, mi-e somn tot timpul, am dormit prea mult, mă doare, sunt obosit. Plictiseală, apatie, indiferenţă la stimuli, vioiciune redusă, lipsă de chef de vorbă, tonus vital scăzut. Copilul se scoală alene, umblă puţin aplecat, târşâind picioarele, se întinde, răspunde prin mimică sau monosilabic, în şoaptă, cu o strâmbătură plină de aversiune. Nu cere nimic, dar primeşte cu adversitate orice solicitare care i se adresează. Explozii bruşte, singulare, neînţelese, slab motivate.

Plictiseala ca agitaţie excesivă. Nu stă locului o clipă, nu se ocupă de nimic mai mult de un moment, capricii, lipsă de disciplină, e răutăcios, agresiv, agasant, insultă, plânge, se enervează. Uneori, provoacă o scenă în mod intenţionat, pentru ca, fiind pedepsit, să-şi obţină senzaţiile tari pe care şi le doreşte.

Adeseori, vedem în asemenea cazuri ba o rea-voinţă înverşunată şi conştientă, în care se constată un eşec al voinţei, ba un exces de energie, în care se manifestă disperarea plictiselii. Plictiseala capătă uneori trăsăturile unei psihoze colective.

Neputând organiza un joc, sau pentru că un anumit lucru îi deranjează, sau pentru că nu sunt potriviți ca vârstă și dispoziție, sau din cauza condițiilor neobișnuite, copiii ajung la o frenezie zgomotoasă, irațională.

Țipă, se lovesc unii pe alții, se trag de picioare, se trântesc unii pe alții, se-nvârtesc în cerc până-și pierd cunoștința și cad la pământ; intră într-un fel de competiție unii cu alții, râd cu un râs forțat. De cele mai multe ori, „joaca" este întreruptă de o catastrofă, după care apare reacția: o încăierare, haine sfâșiate, scaun rupt, cine-l love ște mai tare pe celălalt – cu alte cuvinte, un haos și, evident, acuze reciproce. Uneori, atmosfera zgomotoasă este potolită ca prin farmec de intervenția cuiva: „N-o mai faceți pe nebunii" sau „Să vă fie rușine, ce faceți aici?"; inițiativa trece în mâinile mai energice ale cuiva și – o poveste, un cântec în cor, o conversație.

Mă tem că unii dintre pedagogi sunt înclinați să considere aceste stări patologice, nu prea frecvente, de plictiseală colectivă, care ușor poate degenera în conflict, drept o joacă normală la niște copii „lăsați fără supraveghere".

73

NICI MĂCAR JOCURILE COPIILOR, tratate doar ocazional, n-au beneficiat până acum de studii clinice temeinice.

Nu trebuie să pierdem din vedere că, de jucat, se joacă nu numai copiii, ci și adulții; că, în ceea ce-i privește pe copii, ei nu se joacă întotdeauna cu plăcere, iar ceea ce, de fapt, numim joc nu întotdeauna este cu adevărat; că multe jocuri de copii sunt, în fond, reproducerea unor activități serioase ale oamenilor mari; că unele sunt jocurile în aer liber, altele sunt cele dintre zidurile orașului sau dintre pereții casei; că jocurile de copii le putem analiza, pur și simplu, doar din punctul de vedere al funcției îndeplinite de ele în societatea contemporană.

Jocul cu mingea.

Uitați-vă la eforturile celor foarte mici ca să ia mingea de jos, s-o rostogolească pe podea în direcția dorită.

Uitați-vă la exercițiile minuțioase ale celor mai mărișori, ca s-o oprească cu piciorul drept sau cu cel stâng, s-o bată de câteva ori de pământ, s-o arunce în perete, s-o atingă cu o paletă, s-o arunce la țintă. Cine aruncă mingea cel mai departe, cine o azvârle mai sus, cine nimerește cel mai bine la țintă, cine nimerește de cele mai multe ori? Emulație, cunoașterea propriei valori prin comparație, victorii și înfrângeri, autoperfecționare.

Surprize, de cele mai multe ori cu caracter comic. Deja o prinsese, dar i-a alunecat din mână; s-a lovit de un jucător și, ricoșând, i-a venit altuia cadou; vrând să prindă mingea, doi jucători s-au lovit cap în cap; a intrat sub dulap, dar a ieșit singură, supusă.

Emoții. A căzut în iarbă, într-un loc unde e riscant să te duci după ea. A dispărut – căutări. Numai să nu fi spart vreun geam. A nimerit sus, pe dulap – cum s-o iei de-acolo? – consfătuire. A nimerit sau nu? Cine-i vinovat: cel care a aruncat prost sau cel care n-a prins-o? Vie controversă.

Diferențieri individuale. Unul fentează: se face că aruncă, lasă impresia că va ținti într-unul, dar îl atinge pe altul; ascunde mingea cu îndemânare, chipurile nu-i la el. Suflă după mingea pe care tocmai a aruncat-o ca s-o împingă, să se ducă mai iute; parcă a căzut când a prins-o; încearcă s-o prindă cu gura; se face că-i e frică dacă mingea zboară spre el; se preface că l-a lovit rău.

Bate mingea: „Na, minge, așa-ți trebuie!" „Sună ceva în minge" – o scutură, ascultă.

Există copii care nu vor să se joace, ei doar stau și se uită, la fel ca adulții care se uită la jucătorii de șah sau biliard. Și aici sunt mișcări interesante, greșite, geniale.

Finalitatea mișcării este doar una dintre numeroasele trăsături care fac atât de îndrăgit acest sport.

74

JOCUL ESTE NU ATÂT UN ELEMENT copilăresc specific, cât un domeniu mai îngust sau mai larg, în care copilului îi este îngăduită inițiativa. În timpul jocului, copilul se simte, până la un punct, autonom. Toate celelalte sunt doar favoruri trecătoare, concesii de moment – joaca este un drept al copilului.

Jucându-se de-a caii, de-a armata, de-a bandiții, de-a pompierii, copilul își descarcă energia în mișcări cu o aparentă finalitate și pentru o clipă se lasă purtat pe aripile iluziei, dacă nu fuge chiar în mod conștient de cenușiul vieții reale. De aceea copiii apreciază atât de mult participarea la joc a celor de vârsta lor cu o imaginație debordantă, cu o inițiativă multilaterală, cu o rezervă de teme și motive împrumutate din cărți, de aceea se supun de multe ori cu atâta naturalețe autorității lor despotice: pentru că, datorită lor, o imaginație nebuloasă capătă mai ușor aparența realității. Copiii sunt deranjați de prezența adulților sau a străinilor, le e rușine cu jocurile lor pentru că-și dau seama de lipsa lor de valoare.

Câtă conștiență amară există în jocurile copiilor despre lacunele vieții reale și cât dor de aceasta!

Un băț nu reprezintă un cal pentru copil, dar, în lipsa unuia adevărat, trebuie să se mulțumească și cu acest simbol de lemn. Dacă, într-un scaun răsturnat, el merge cu barca prin cameră, nu înseamnă că se închipuie realmente cu barca pe iaz.

Când copilul are în programul zilei baie fără restricții, mers la pădure după fragi sau zmeură, pescuit, cuiburi de păsări în copaci înalți; când vede porumbei, găini, iepuri,

măsline în grădina vecinului, un strat cu flori în faţa casei, atunci jocul devine inutil sau îşi schimbă total caracterul.

Care copil ar da un câine viu pe unul împăiat, cu rotiţe? Sau un cocoş pe un căluţ-balansoar de lemn?

Copilul se refugiază în joacă fiindcă e obligat, apelează la joc pentru a evita plictiseala, se ascunde astfel de golul ameninţător, se ascunde de obligaţia rece. Da, copilul preferă să se joace decât să-şi ocupe mintea cu formule gramaticale sau cu tabla înmulţirii.

Copilul se ataşează de câte o păpuşă, de pasărea din colivie, de floarea din ghiveci, pentru că doar atâta are, nimic mai mult; un deţinut, un bătrân la fel se ataşează de câte ceva, pentru că nu mai are nimic. Copilul cu orice se joacă pentru a-şi umple timpul, pentru că nu ştie ce altceva ar putea face, tocmai pentru că n-are altceva.

Auzim cum o fetiţă îşi învaţă păpuşa bunele maniere, cum trebuie să procedeze în societate, o învaţă şi o mustră; dar nu mai auzim cum, în pat, ea i se plânge de cei din jur, i se mărturiseşte în şoaptă despre grijile, nereuşitele şi visurile ei.

O să-ţi povestesc, păpuşico, dar să nu spui nimănui.

Căţeluşule, tu eşti bun, nu pe tine m-am supărat, tu nu mi-ai făcut nimic.

Singurătatea copilului îi dă suflet păpuşii. Acesta nu e raiul copilăriei, ci drama ei.

75

PĂSTORUL PREFERĂ JOCUL DE CĂRŢI în locul celui cu mingea – destul aleargă după vaci. Copilul vânzător de ziare sau băiatul de prăvălie aflat la începutul carierei aleargă tot timpul; destul de repede, ei învaţă să-şi dozeze efortul, repartizându-l pe toată durata zilei. Un copil care este obligat să se ocupe de o soră sau de un frate mai mic

nu se joacă cu păpușa; dimpotrivă, el se sustrage acestei obligații neplăcute.

Așadar, copilului nu-i place munca? Munca unui copil sărac este utilitară, nu educativă; ea nu ține cont de puterile lui, nici de trăsăturile sale individuale. Ar fi rizibil să dai drept exemplu viața copiilor săraci; există și la ei plictiseală: iarna, plictiseala unei locuințe înghesuite, iar vara, plictiseala curții sau a șanțului din fața casei – numai că îmbracă forme cu totul diferite. Nici el, nici noi nu putem umple ziua copilului, pentru că succesiunea acestora are o legătură logică și dezvoltă un conținut al vieții divers colorat de ieri, trecând prin azi și ajungând la mâine.

Numeroase jocuri ale copiilor sunt, de fapt, un fel de muncă. Dacă se adună patru copii și se apucă să construiască o colibă, sapă cu o bucată de tablă, cu un ciob de sticlă, cu un cui, înfig niște bețe în loc de grinzi, le leagă, pun un acoperiș din crengi, pe jos așternut mușchi, lucrează cu schimbul, cu mult efort, sau mai alene, în tăcere, dar proiectând îmbunătățiri, dezvoltând planuri de viitor, împărtășindu-și rezultatele observațiilor de până acum – aceasta nu-i o joacă, ci o muncă neîndemânatică efectuată cu instrumente imperfecte, cu materiale insuficiente, deci prea puțin eficientă, dar organizată în așa fel, încât fiecare, în funcție de vârstă, de puteri, de competențe, depune atâta efort cât e în stare să dea.

Dacă o cameră a copiilor, în ciuda tuturor interdicțiilor noastre, devine atât de des un atelier și un depozit de nimicuri, cu alte cuvinte de materiale pentru executarea lucrărilor planificate, oare nu în această direcție ar trebui să ne orientăm cercetările? Poate că, în camera copiilor, ar fi necesar nu linoleum, ci o grămadă mare de nisip galben sănătos, o legătură zdravănă de bețe și o roabă de bolovani? Poate că o scândură, niște carton, o jumătate de kilogram de cuie, un ciocan, un ferăstrău, un atelier ar constitui un cadou mai drăguț decât o „jucărie"; un instructor de

lucrări practice ar fi mai util decât un profesor de gimnastică sau de pian. În orice caz, din camera copilului trebuie dată afară liniștea de spital, curățenia de farmacie și teama c-o să-și zdrelească vreun deget.

Părinții rațional îi pretind, cu un sentiment de neplăcere: „Joacă-te" și aud cu durere răspunsul: „Tot timpul trebuie să mă joc și iar să mă joc". Ce altceva i-ar putea spune, dacă n-au nimic să-i propună?

Multe s-au schimbat între timp. Jocurile și jucăriile nu mai sunt astăzi tolerate disprețuitor, ci au intrat deja în programele școlare, impuse tot mai imperativ de situația de pe teren. Schimbări apar de la o oră la alta, așa că psihicul unui tată de familie și al unui învățător, ambii de categorie socială medie, nu mai poate ține pasul.

76

ÎN CIUDA A TOT CE AM SPUS PÂNĂ ACUM, există copii pe care nici singurătatea nu-i afectează prea tare și care nu simt nevoia unei vieți mai active. Acești copii tăcuți, dați drept exemplu de celelalte mame, nici n-ai bănui că sunt acasă. Nu se plictisesc, își găsesc singuri un joc pe care-l încep în momentul când li se cere acest lucru și pe care, tot când li se cere, îl întrerup ascultători. Sunt copii pasivi, nu vor decât prea puține lucruri, voința lor e mai puțin imperativă, așa încât se supun mai ușor; la ei visarea înlocuiește realitatea – cu atât mai mult, cu cât este exact ceea ce-și doresc adulții să facă.

Într-o mulțime, ei se pierd, sunt dureros răniți de indiferența ei brutală, nu pot ține pasul cu ritmul ei impetuos. Și, în asemenea situații, în loc să-i cunoască mai bine, mamele vor să-i transforme, să le impună cu forța ceea ce numai treptat și cu multă precauție se poate elabora, printr-un efort epuizant, pe un drum presărat cu experiențele multor insuccese, al atâtor încercări nereușite și al unor

umilințe dureroase. Orice poruncă nedelicată înrăutățește situația: „Du-te și joacă-te cu ceilalți copii" îl deranjează la fel de mult ca și: „Ajungă-ți cu joaca".

Cât de ușor îl poți cunoaște când este în mijlocul mulțimii. Exemplu: un joc în cerc, în grădină. Câteva zeci de copii cântă, ținându-se de mâini, iar doi în mijlocul cercului joacă rolul principal.

Du-te și tu să te joci cu ei.

Nu vrea, pentru că nu știe acest joc, nu cunoaște nici copiii, pentru că mai demult, când a-ncercat să se joace cu ei, i-au spus: „N-avem nevoie de tine, suntem destui" sau: „Ești nepricepută". Poate mai încearcă mâine sau peste o săptămână. Dar mama nu vrea să aștepte, îi face loc, o împinge cu forța în joc. Timidă, îi prinde în silă de mâini pe cei de-alături, dorindu-și ca aceștia să n-o observe, să stea acolo, poate că treptat va începe să prindă interes, poate reușește să facă primul pas spre împăcarea cu noul mod de viață, colectiv. Dar mama mai face un gest lipsit de tact: vrea s-o facă să-și dorească o participare mai activă.

„Fetelor, de ce sunt în cerc mereu aceleași fetițe? Uite, ea încă n-a fost niciodată: alegeți-o pe ea."

Una dintre conducătoarele de joc refuză, alte două acceptă, dar fără chef.

O sărmană debutantă într-un colectiv ostil.

Scena se termină cu lacrimile copilului, cu enervarea mamei și cu dezorganizarea celorlalți participanți la joc.

77

HORA OBSERVATĂ ÎN GRĂDINĂ, ca exercițiu practic pentru educatori: câte momente au fost observate. Observații generale (e dificil să observi toți copiii care iau parte la joc) sau individuale (unul sau doi dintre participanți, aleși în mod liber).

Inițiativele, modul în care se constituie, dezvoltarea și sfârșitul horei. Cine dă indicațiile, cine organizează, cine conduce, a cui ieșire din joc determină sfârșitul acestuia? Ce copii își aleg vecinii și ce copii iau de mână doi colegi la întâmplare? Care dintre ei se desprind fără mofturi, ca să-i facă loc noului participant, și care protestează? Care își schimbă des locul și care și-l păstrează pe toată durata jocului? Care așteaptă răbdători în pauze și care reacționează nerăbdători: „Hai mai repede, să-ncepem!"? Care stau nemișcați și care țopăie de pe un picior pe altul, care dau din mâini, râd zgomotos? Care cască, dar nu ies din joc, care părăsesc hora, fie pentru că nu-i interesează, fie că s-au supărat?

Care insistă agresiv, până primesc unul dintre rolurile principale? O mamă vrea să-l introducă în joc pe unul mai mic; cineva:„Nu, că-i prea mic"; altcineva: „Lasă-l să intre, ce dacă stă și el?"

Dacă un adult ar conduce hora, ar institui regula: toți la rând, o distribuție aparent corectă a rolurilor și, în ideea că acest lucru ar ajuta, ar elimina obligativitatea. Doi participanți, aproape tot timpul aceiași, aleargă (șoarecele și pisica), joacă (tăunul), aleg (coșulețul) – ceilalți, fără îndoială că se plictisesc. Unul se uită, altul ascultă, al treilea cântă în șoaptă, sau mai încet, sau cât îl ține gura, al patrulea vrea ceva, dar nu se știe ce, ezită, inima îi bate să-i sară din piept. Iar conducătorul de joc-psiholog, cam la zece ani, evaluează totul rapid și-i câștigă pe toți, el stăpânește. În fiecare acțiune colectivă, deci și în jocuri, chiar făcând exact același lucru, copiii se deosebesc, totuși, fie și numai printr-un detaliu nesemnificativ.

Și astfel ne dăm seama cine va fi un anumit individ în viață, printre oameni, în acțiune, care este valoarea lui vizibilă sau cea de piață, ce asimilează din exterior și ce e capabil să-i dea exteriorului din ceea ce are el, cum îl apreciază mulțimea, care este gradul lui de autonomie,

de rezistență la sugestiile colectivului. Din convorbirile cu caracter personal, știm ce dorește, iar din observarea lui în colectiv, știm ce-i capabil să făptuiască: aici – care sunt relațiile lui cu oamenii; acolo – motivele ascunse ale acestor relații. Dacă-l observăm pe copil doar individual, îl vom și cunoaște doar parțial.

Dacă are autoritate, prin ce mijloace a câștigat-o, cum profită de ea? Dacă nu, în ce măsură și-o dorește, dacă suferă, dacă se enervează, dacă face pe supăratul, dacă invidiază pasiv, dacă e insistent sau cedează ușor? Dacă intră în contradicție mai des sau mai rar, dacă are dreptate sau nu, este condus în acțiunile sale de ambiție sau de capriciu, dacă-și impune voința cu tact sau brutal? Îi evită pe conducători sau e tot timpul în preajma lor?

Fiți atenți, facem așa. Așteptați, așa o să fie mai bine. Eu nu mă joc.

Bine, atunci spune cum vrei tu.

78

CE ALTCEVA SUNT JOCURILE calme ale copiilor dacă nu conversații, schimburi de idei, înșiruiri de visări pe o temă dată, un vis dramatizat despre putere. Jucându-se, copiii își exprimă concepțiile fundamentale, așa cum face și un autor într-un roman, își dezvoltă o idee călăuzitoare. Iată de ce ai ocazia să vezi adeseori, în jocurile lor, o satiră inconștientă la adresa adulților: când se joacă de-a școala, când fac vizite, când primesc musafiri, îi oferă ceva de mâncare păpușii, cumpără și vând, angajează sau dau afară un servitor. Copiii pasivi tratează serios jocul de-a școala: vor să fie felicitați, lăudați; cei activi își asumă roluri de elevi recalcitranți, ale căror prostii provoacă adeseori proteste colective; oare nu se trădează astfel inconștient faptul că tocmai aceasta este adevărata lor atitudine față de școală?

Neputând ieşi când vrea el măcar în grădină, copilul călătoreşte cu atât mai multă înfocare peste oceane şi pe insule pustii; neavând măcar un căţel care să-l asculte, cu atât mai autoritar va conduce un regiment; nefiind mai-nimic, vrea să fie totul. Dar numai copilul face aşa? Oare partidele politice, pe măsură ce capătă influenţă asupra mersului treburilor publice, nu schimbă şi ele lacătul la resurse, la prada reală?

Vedem uneori cu un sentiment de neplăcere anumite jocuri, speculaţii, încercări. Copilul merge în patru labe şi latră, ca să-şi dea seama cum reuşesc animalele să trăiască, se preface şchiop, bătrân şi gârbovit, vorbeşte peltic, se uită încrucişat, se bâlbâie, merge clătinându-se ca un beţiv, îl imită pe nebunul văzut pe stradă, merge cu ochii închişi (face pe orbul), îşi astupă urechile (e surd), se lungeşte nemişcat şi-şi ţine răsuflarea (e mort), îşi pune ochelari, trage din ţigară, când nu-l vede nimeni întoarce ceasul; smulge aripile muştelor (cum vor mai zbura?); cu un magnet, atrage pilitură de fier; se uită în urechi (ce-i timpanul?), în gât (ce sunt amigdalele?); îi propune unei fetiţe să se joace de-a doctorul, în speranţa că va vedea cum e la ea; aleargă cu un ciob de sticlă fierbinte la soare, ascultă ce vâjâie în cochilia unui melc de mare, loveşte două pietre de cremene.

Vrea să ştie tot ce se poate verifica şi experimenta, convingându-se singur; oricum îi mai rămân atâtea pe care trebuie să le creadă pe cuvânt.

Se spune că există o singură lună şi că ea se vede la fel de peste tot.

Fii atent, eu stau după gard, iar tu stai în grădină. Unul intră şi închide poarta.

Ia zi, în grădină e lună? Este.

Şi aici este.

Fac schimb de locuri şi mai verifică o dată. Acum sunt siguri că de fapt sunt două luni.

79

UN LOC APARTE ÎL OCUPĂ JOCURILE al căror scop este încercarea puterilor, cunoașterea propriei valori; iar acest lucru nu e posibil decât prin comparație cu ceilalți.

Așa că vom vedea: cine face pașii mai mari; câți pași poate face cineva cu ochii închiși; cine poate sta mai mult într-un picior, fără să clipească din ochi, fără să înceapă să râdă când privește pe cineva drept în ochi; cine poate rezista mai mult, fără să respire; cine țipă mai tare; cine scuipă mai departe; cine aruncă mai sus jetul de urină; cine aruncă mai departe cu piatra; cine sare de pe treapta cea mai de sus; cine sare cel mai sus, cel mai departe; cine suportă cel mai mult durerea, când altul îi strânge degetul; cine ajunge primul la linia de sosire; cine poate ridica, trage, trânti la pământ pe cine?

Eu pot. Eu știu. Eu mă pricep. Eu am.

Eu pot mai bine. Știu mai multe. Ale mele sunt mai bune. Și apoi: Mama mea și tatăl meu pot, au.

În felul acesta se câștigă respectul, se ocupă locul corespunzător în mediul în care trăiești. Nu trebuie uitat că prosperitatea copilului nu depinde exclusiv de faptul că adulții îl apreciază sau nu, ci în aceeași măsură, dacă nu chiar într-o măsură mai mare, ea depinde de opinia celor de aceeași vârstă cu el, care au alte principii, nu mai puțin durabile, de apreciere a valorii și de acordare a drepturilor membrilor comunității lor de copii.

Un copil de cinci ani poate fi admis între cei de opt ani, care la rândul lor pot fi tolerați de cei de zece ani; aceștia merg deja singuri pe stradă, au penar cu cheiță și carnețel. Un astfel de coleg mai mare cu două clase îți poate lămuri multe neclarități pentru o jumătate de prăjitură sau chiar pe degeaba, te poate inița, educa.

Magnetul atrage tot ce este fier, pentru că este magnetizat. Cei mai buni cai sunt cei arabi, pentru că au picioarele

subțiri. Regii nu au sânge roșu, ci albastru. Leul și vulturul mai mult ca sigur au și ei sânge albastru (în orice caz, trebuie să mai întreb pe cineva). Dacă un mort îl prinde pe un om viu de mână, acesta nu se mai poate desprinde. În pădure sunt femei care, în loc de păr, au în cap vipere – chiar a văzut cineva într-un tablou, chiar și-n pădure a văzut, dar de departe, pentru că de aproape, cum te uiți, cum te face stană de piatră (sigur minte?). Cineva a văzut un înecat, și știe și cum se fac copiii, și știe și cum se face un portofel din hârtie.

Dar nu doar spune că știe, chiar a făcut un portofel din hârtie – mama nu știe.

80

DACĂ N-AM DISPREȚUI COPILUL, sentimentele lui, aspirațiile lui, dorințele lui, inclusiv jocurile lui, am înțelege că, așa cum e, rațional, cu unul se joacă bucuros, pe altul îl evită; se întâlnește cu cineva pentru că trebuie ori se joacă în silă cu cineva. Se poate bate cu cel mai bun prieten, dar se împacă repede la loc, dar nu vrea să renunțe la prietenia cu unul rău-crescut, dacă n-au avut vreun diferend grav.

Nu te poți juca de-a ceva că una-două plânge, imediat se supără, pârăște, țipă și face pe nebunul, se laudă, îi bate pe ceilalți, vrea să fie șef, bârfește, înșeală – e prefăcut, e diform; e mic, prost, murdar, urât.

Unul dintre aceștia mici, plângăcioși și sâcâitori strică tot jocul. Uitați-vă la efortul celorlalți copii ca să-l neutralizeze! Cei mari îi lasă cu plăcere să intre-n joc și pe cei mici, pentru că și ei sunt buni la ceva; dar să se mulțumească și ei cu un rol secundar sau măcar să nu încurce treaba.

Dă-i și lui, lasă-l, nu-l da la o parte că-i mic. Nu-i adevărat: nici adulții nu-i lasă pe copii…

De ce nu-i place să meargă în vizită la cineva? Că doar au copii și se poate juca foarte bine cu ei.

Da, se poate juca foarte bine cu ei, dar acasă la el sau în grădină. Numai că la ei este un domn care țipă, acolo te pupă prea mult, slujnica l-a insultat, sora mai mare e nesuferită, au un câine de care-i e frică. Dar ambiția nu-i permite să ofere adevăratele motive, așa că mama consideră că nu-i decât un capriciu.

Nu vrea în parc. De ce? Pentru că un băiat mai mare l-a amenințat că-l bate, pentru că bona unei fetițe i-a promis c-o să-l spună mamei, pentru că îngrijitorul parcului l-a amenințat cu bastonul: de ce a călcat pe iarbă? – dar el se dusese după minge; pentru că i-a promis unui băiat că o să-i ducă un timbru și nu mai știe unde l-a pus.

Există copii capricioși – am văzut câteva zeci de asemenea pacienți pe care i-am primit la consultații. Acești copii știu foarte bine ce vor, numai că părinții nu le dau ce vor ei: sunt copii care nu pot respira, se sufocă sub greutatea grijii exagerate a părinților – să nu li se-ntâmple ceva. Dacă, în general, relația copiilor cu adulții e rece, acești copii capricioși îi disprețuiesc și-i urăsc pe cei din jur. O dragoste irațională poate fi percepută de copii ca o pedeapsă; legea ar trebui să-i protejeze.

81

I-AM DEGHIZAT PE COPII în uniforma copilăriei și credem că ne iubesc, ne stimează, au încredere în noi, că sunt nevinovați, creduli, recunoscători. Jucăm rolul de protectori dezinteresați, fără să ne mustre conștiința, ne întristăm la gândul că am făcut atâtea sacrificii – și se poate spune că le-am făcut de bunăvoie.

Ei ne cred la început, apoi încep să nu mai fie convinși, încearcă să elimine bănuielile care li se strecoară pe nesimțite în suflet, uneori chiar încearcă să lupte împotriva lor,

dar, văzând că lupta n-are nici un rezultat, încep să ne păcălească, să ne șantajeze, să ne exploateze.

Ne îmbrobodesc cu rugăminți, cu un zâmbet recunoscător, cu un sărut, cu o glumă; fiind ascultători, ne cumpără, ca să scape de pedeapsa pentru relele pe care le-au făcut; uneori, cu tact, ne dau de înțeles că au și ei anumite drepturi, alteori ne obligă, tot insistând, sau ne întreabă pe față: „Și eu ce primesc în schimb?" Nenumărate variante ale unor sclavi supuși sau revoltați.

Nu-i frumos, nu-i sănătos, e păcat. Ne-a spus doamna la școală. Ah, mamă, dac-ai ști!

Dacă nu vrei, poți să pleci. Doamna ta e la fel de deșteaptă ca și tine. Și chiar aș vrea să aflu: ce-o să-mi facă?

Nu ne place când un copil apostrofat „mormăie ceva-n barbă", pentru că la supărare îi scapă toate părerile lui sincere, pe care nu vrem, de fapt, să le auzim.

Copilul are o conștiință, dar glasul acesteia nu se face auzit în măruntele fricțiuni cotidiene, în schimb inoculează o aversiune tainică față de forța celor puternici și iresponsabili – despotică, deci nedreaptă.

Dacă unui copil îi place de unchiul său vesel este pentru că datorită lui el beneficiază de un moment de libertate, unchiul îi susține viața, îi face un cadou. Iar acest cadou este de mare preț, pentru că el îi satisface o veche dorință. Copilul prețuiește cadourile mult mai puțin decât credem noi și, mai ales, nu le acceptă cu plăcere din partea persoanelor antipatice: „Își închipuie că-mi face o favoare", se revoltă el, umilit.

82

ADULȚII NU SUNT ÎNȚELEPȚI: ei nu știu să profite de libertatea pe care o posedă. Sunt atât de fericiți, pot cumpăra orice, își pot permite orice, dar sunt veșnic supărați pentru ceva, veșnic țipă pentru orice.

Adulții nu știu totul: adeseori răspund în glumă, ca să scape de tine, sau într-un fel de nu-i înțelegi: unul vorbește-ntr-un fel, altul în alt fel și nici nu știi cine are dreptate. Câte stele sunt pe cer? Cum îi zic negrii caietului? Cum adoarme un om? Apa trăiește și de unde știe că are zero grade și trebuie să se facă gheață? Unde e iadul? Cum a făcut domnul acela că în pălăria cu ceasuri a prăjit o omletă și ceasurile au rămas întregi, și nici pălaria nu s-a stricat: asta e o minune?

Părinții nu sunt buni. Ei le dau copiilor să mănânce, dar le dau pentru că sunt obligați, că altfel am muri. Copiilor nu le dau voie să facă nimic, râd când le spui ceva și, în loc să-ți explice, te tachinează, fac glume intenționat. Sunt nedrepți, iar, când îi păcălește cineva, îl cred. Le place să se pupe. Când sunt în toane bune, poți face orice; când sunt supărați, totul îi deranjează.

Adulții mint. Este o minciună că de la bomboane faci viermi; că dacă nu mănânci, visezi țigani; că dacă te joci cu focul, faci pipi-n pat; că dacă dai din picioare, îl legeni pe dracu'.

Nu se țin de cuvânt: promit, apoi uită, sau se răzgândesc, sau – chipurile, drept pedeapsă – nu-ți mai dau voie: de fapt, oricum nu ți-ar fi dat voie.

Te pun să spui adevărul, iar, când îl spui, se supără. Sunt prefăcuți: când ești de față, spun una, când nu ești de față – alta. Dacă nu le place de cineva, se fac că le place. Tot timpul nu auzi decât: „Vă rog, mulțumesc, scuzați, cu respect" – mai că-ți vine să-i crezi.

Vă rog insistent să fiţi atenţi la expresia feţei copilului când aleargă vesel, când spune sau face o boacănă din entuziasm şi dintr-odată este apostrofat brutal.

Tata scrie; copilul vine repede cu o veste şi-l trage de mânecă. Habar n-are că, din cauza lui, a apărut o pată urâtă pe un document important. Bruftuluit, se uită cu o expresie nedumerită: Ce s-a-ntâmplat, aşa, dintr-odată?

Experienţa celor câteva întrebări nepotrivite, a unor glume nereuşite, a unor secrete divulgate involuntar sau a unor confidenţe necenzurate îl învaţă pe copil să se comporte faţă de adulţi ca şi faţă de nişte animale îmblânzite şi, totuşi, sălbatice, de care niciodată nu poţi fi suficient de sigur.

83

ÎN AFARĂ DE DISPREŢ ŞI AVERSIUNE, în relaţiile copiilor cu adulţii se poate distinge şi o anumită doză de dezgust.

Barba înţepătoare, faţa aspră, mirosul de tutun îl deranjează pe copil. După fiecare sărut, îşi şterge faţa conştiincios, dacă nu i s-a interzis deja gestul. Cei mai mulţi copii nu suportă să fie luaţi în poală; când îi iei de mână, discret, încet-încet, se desprind. Tolstoi a observat această trăsătură la copiii de la ţară şi ea le e specifică tuturor copiilor nepervertiţi, care n-au fost încă reduşi la starea de docilitate.

Despre mirosul de transpiraţie, despre parfumurile în exces, copilul spune cu scârbă: „Pute" – până învaţă că acesta e un cuvânt urât, că parfumurile miros frumos, doar că el nu se pricepe... Toţi aceşti domni şi doamne diferiţi care au eructaţii, sincope, hipertensiune, care au gura amară, pe care-i deranjează curentul, umezeala, care se tem să mănânce seara târziu, se chinuie să nu caşte, care n-au dinţi, care urcă scările greu, care sunt roşii, graşi, smiorcăiţi – detestabili, şi gata.

Ca și toate vorbele lor drăgăstoase, mângâierile, îmbrățișările, gesturile protectoare, când te bat prietenește pe umăr sau pe spate, această familiaritate, întrebările fără sens, râsul fără rost. Cu cine seamănă? O, ho, ho, ce mare s-a făcut! Ia te uită, ce-a mai crescut!

Copilul, stânjenit, așteaptă să se termine toate acestea... Pentru ei, a spune de față cu toată lumea: „Vezi că-ți pierzi chiloții" sau: „O să faci pipi-n pat" e ceva normal. Nerușinații... Copilul se simte mai curat, mai bine crescut, simte nevoia de respect.

Îi e frică să mănânce, nu-i place să se simtă ud. Fricoși sunteți voi: mie nu mi-e frică de nimic. Dacă lor le e frică, n-au decât să stea după cuptor, dar nouă de ce ne interzic?

Plouă: fuge de la adăpost, stă în ploaie, aleargă râzând, își netezește părul ud.

E ger: își strânge mâinile la piept, se gârbovește, își îndreaptă umerii, își ține răsuflarea, își încordează mușchii, degetele i-au amorțit, are buzele vinete, se uită la o înmormântare, la o bătaie pe stradă, aleargă să se mai încălzească; brr, am înghețat de frig, e hazliu.

Săracii oameni bătrâni, pe care totul îi deranjează.

Măcar de n-ar fi acesta singurul sentiment bun pe care-l nutrește copilul față de noi în mod constant: mila.

E clar că-i deranjează ceva când nu sunt fericiți.

Săracul tata lucrează, mama e slabă, în curând vor muri, săracii, nu trebuie să-i mai supărăm și noi.

84

OBSERVAȚIE.

Pe lângă sentimentele de mai sus, pe care orice copil le încearcă la un moment dat, pe lângă propriile reflecții pe care acestea le suscită, copilul înțelege obligativitatea; el nu se eliberează pe deplin de concepțiile care i-au fost inoculate și de sugestiile emoționale. La început într-un mod

activ și mai evident, mai târziu pasiv și mai vag, copiii trăiesc conflictul dedublării eului. Cel activ își dă seama singur, celui pasiv îi „deschide ochii" un tovarăș de suferință, de sclavie, dar nici unul, nici celălalt nu sistematizează așa cum am făcut eu aici. Sufletul copilului este la fel de complex ca și al nostru, plin de aceleași contradicții, chinuindu-se tragic între veșnicele: doresc, dar nu pot; știu că trebuie, dar nu reușesc.

Educatorul care nu strivește, ci permite, nu trage cu forța, ci ridică, nu calcă în picioare, ci modelează, nu dictează, ci învață, nu pretinde, ci întreabă prietenește va trăi odată cu copilul multe momente de inspirație, va asista uneori cu lacrimi în ochi la lupta îngerului cu demonul, în care îngerul alb va cunoaște victoria. A mințit. A luat pe ascuns dulceață sau o bucățică de tort.

I-a ridicat rochița unei fetițe. A aruncat cu pietre după broaște.

A râs de un cocoșat. A spart o figurină și a pus bucățile la loc, să nu se vadă că-i spartă. A fumat o țigară. A fost rău și l-a înjurat pe tata în gând.

A procedat greșit și simte că n-a fost ultima dată, că iarăși îl ispitește ceva, că iar le va ceda celor care-l îndeamnă la rele. Se întâmplă uneori ca, dintr-odată, copilul să devină tăcut, supus și afectuos. Adulții știu imediat: „Evident, a făcut o poznă". Frecvent, această schimbare ciudată e precedată de o furtună emoțională, cu lacrimi ascunse în pernă, cu hotărâri și jurăminte solemne. Adeseori suntem gata să iertăm, dacă măcar primim asigurarea, nu garanția, dar măcar iluzia că prostia respectivă nu se va mai repeta.

Eu nu pot fi altul. Nu pot promite.

Nu-i vorba de opoziție, ci de onestitate – ea dictează aceste vorbe.

Înțeleg ce spuneți dumneavoastră, dar eu nu simt – cuvintele unui băiat de doisprezece ani.

Această onestitate demnă de respect o întâlnim și la copiii cu predispoziții rele: „Știu că nu trebuie să fur, că-i păcat și că-i rușine. Eu nu vreau să fur. Nu știu dacă n-o să mai fur iarăși. Nu eu sunt vinovat!"

Clipe dureroase trăiește educatorul, văzându-și propria neputință în neputința copilului.

85

NE LĂSĂM CONDUȘI DE ILUZIA că un copil se va putea mulțumi mult și bine cu o concepție angelică despre viață, în care totul e simplu și rezonabil și plin de bunătate, că-i vom putea ascunde propria noastră ignoranță, slăbiciunea, propriile contradicții, căderi și eșecuri – și mai ales lipsa unei formule a fericirii. Naivă e regula autodidacților într-ale pedagogiei de a-l educa pe copil în mod consecvent, ca tata să nu critice chiar tot ce face mama, ca adulții să nu vorbească în prezența copiilor, ca servitoarea să nu mintă că „dumnealor nu-s acasă", când sună la ușă vreun musafir nedorit.

Și de ce, adică, nu-i voie să chinui animalele, când sute de muște mor în chinuri pe panglica lipicioasă? De ce-și cumpără mama o rochie frumoasă, dar nu-i frumos să spui: „E frumoasă rochia"? Pisica trebuie să fie prefăcută? A trăsnit: bona își face cruce și spune că-i Dumnezeu, dar doamna la școală zice că electricitatea e de vină. De ce trebuie să-i respectăm pe adulți? Păi, atunci, și un hoț trebuie respectat? Unchiul a spus: „De ce mă dureau mațele", dar nu-i frumos să spui așa. De ce „mama ei de treabă" e o injurătură. Bucătăreasa crede în vise, dar mama nu. De ce se spune: sănătos tun – când e tunul bolnav? Sau că: taie frunze la câini. De ce nu-i frumos să-ntrebi cât a costat cadoul?

Cum să ascunzi ceva, cum să explici ceva, în așa fel, încât să nu iasă o neînțelegere și mai mare?

Ah, răspunsurile astea pe care li le dăm noi...

S-a întâmplat ca de două ori să fiu martorul scenei în care, în faţa vitrinei unei librării, adulţii încercau să-i explice copilului ce este un glob.

„Ce fel de minge e-acolo?", întreba copilul.

„O minge, acolo", îi răspundea bona. Şi altă dată:

„Mamă, uite ce bilă".

„Nu-i bilă, e Pământul. Acolo sunt case, căluţi, mămica."

„Mămicaaaaa?" – şi copilul s-a uitat la mămica lui cu compătimire şi teamă, dar n-a mai întrebat nimic.

86

ÎI VEDEM PE COPII ÎN FURTUNOASE manifestări ale bucuriei şi tristeţii, când se deosebesc de noi, dar nu mai remarcăm momentele lor de bună-dispoziţie, de meditaţie tăcută, de profundă emoţie, de uimire dureroasă, când sunt măcinaţi de suspiciuni şi de îndoieli chinuitoare – adică atunci când sunt la fel ca noi.

„Adevărat" este nu numai copilul care sare într-un picior, ci şi cel care se chinuie să descifreze tainele preafrumoasei poveşti a vieţii. Trebuie să-i exceptăm doar pe copiii cu adevărat „falşi", pe cei care, doar de ochii lumii, repetă frazele învăţate pe de rost sau prinse în zbor de la oamenii mari. Copilul nu poate gândi „ca un adult", dar poate reflecta, atât cât poate un copil, asupra unor probleme serioase ale adulţilor; lipsa cunoaşterii şi a experienţei îl obligă să gândească altfel.

Le spun o poveste: vrăjitori, balauri, zâne, prinţese fermecate şi deodată apare, aparent naivă, o întrebare: „E adevărat?" Şi aud cum altul îi lămureşte cu un aer de superioritate:

„Doar ţi-a spus domnul că-i o poveste."

Nici personajele, nici acțiunea nu sunt neverosimile; pot fi adevărate, iar, dacă nu sunt, aceasta se datorează faptului că am spus de la bun început: poveștile nu sunt adevărate.

Vorbirea, al cărei rost era de a limpezi spaimele și miracolele din lumea înconjurătoare, dimpotrivă, n-a făcut altceva decât să adâncească și să răspândească și mai mult ignoranța. Înainte, viața unui copil, redusă la necesitățile personale cotidiene, cerea un anumit număr de răspunsuri categorice; noua viață, cea de adult, are nevoie de cuvinte – și le implică în toate problemele luate la un loc: și în cele de ieri, și în cele de mâine, și în cele îndepărtate, și în cele mai apropiate. Nu e timp nici să stai să le analizezi, nici măcar să le arunci o privire de ansamblu tuturor. Cunoașterea teoretică se rupe de viața cotidiană și zboară undeva sus de tot, unde nu mai poate fi verificată.

În acele sfere, temperamentele activ și pasiv devin tipuri conceptuale: realist și reflexiv.

Tipul realist crede sau nu crede, în funcție de voința autorităților: e mai comod, e mai profitabil să crezi; cel reflexiv își pune întrebări, trage concluzii, contrazice, se revoltă în gânduri și în acțiuni. Falsul inconștient al celui dintâi îl punem în opoziție cu voința de cunoaștere a celui de-al doilea: este o greșeală care împiedică o bună diagnoză și face terapia educativă ineficientă.

În clinicile psihiatrice, un stenograf transcrie monologurile și conversațiile pacienților – exact la fel va fi și în viitoarele clinici pedologice. În momentul de față, nu dispunem decât de materialul constituit din întrebările copiilor.

Janusz Korczak

Jak kochać dziecko

Dziecko w rodzinie

WARSZAWA 1919 KRAKÓW
TOWARZYSTWO WYDAWNICZE W WARSZAWIE
MAZOWIECKA 12. STARE MIASTO 11. MARSZAŁKOWSKA 143.

Pagina de titlu a ediției I a cărții, din 1919

Janusz Korczak

Jak kochać dzieci

*

Dziecko w rodzinie

WARSZAWA 1920 KRAKÓW
TOWARZYSTWO WYDAWNICZE W WARSZAWIE

Pagina de titlu a ediției a II-a a cărții, din 1920

87

VIAȚĂ – POVESTE.

Poveste despre viața animalelor.

În mare sunt pești care-i înghit pe oameni. Peștii aceștia sunt mai mari decât o corabie? Și dacă-l înghit pe un om acela se înecă? Dar dacă-l înghit pe-un sfânt? Și ce mănâncă ei, dacă nici o corabie nu se scufundă? Un pește ca aceștia poate fi prins? Și atunci, cum pot trăi în mare peștii obișnuiți? De ce nu-i prind pe acei peștii? Sunt mulți, sunt un milion? Dar dintr-un pește ca acela se poate face o barcă? Sunt pești dinainte de potop?

Albinele au o regină – dar rege de ce n-au, fiindcă a murit? Dacă păsările știu pe unde să zboare ca să ajungă în Africa, înseamnă că sunt mai deștepte decât oamenii pentru că pe ele nu le-a învățat nimeni. De ce-i zice miriapod, dacă nu are o mie de picioare; și, de fapt, câte are? Toate vulpile sunt viclene; ele nu se pot îndrepta, de ce sunt așa? Dacă cineva își chinuie și-și bate câinele, acela îi mai rămâne credincios? Și de ce nu ne putem uita când un câine sare pe alt câine? Dar animalele împăiate – au trăit și ele? Omul poate fi împăiat? Oare melcului nu i-o fi greu? Și dacă-l scoți din casa lui moare? Și de ce-i așa umed – o fi și el pește? Dar el înțelege când îi zici: „Melc, melc codobelc, scoate coarne..."? De ce peștii au sânge rece? De ce pe năpârcă n-o doare când își schimbă pielea? Furnicile despre ce-or fi vorbind între ele? De ce omul moare, iar animalele crapă? Dacă unui păianjen îi strici pânza, moare; și de unde ia el fire ca să-și facă o pânză nouă? Cum se poate naște o găină dintr-un ou – oul trebuie îngropat în pământ? Struțul mănâncă pietre și fiare – dar cum țipă el? De unde știe o cămilă pentru câte zile trebuie să-și facă provizii de apă? Dacă papagalul chiar nu înțelege nimic din ce spune – și el o fi mai deștept decât e câinele –, câinelui de ce nu-i putem tăia limba ca

să vorbească? Primul Robinson a învățat papagalul să vorbească, e greu să-l înveți să vorbească, cum se face?

O poveste pitorească despre plante.

Copacul trăiește, respiră și moare. Dintr-o ghindă mică de tot crește un stejar. Dintr-o floricică se face o pară – se poate vedea cum se face? Dar cămășile cresc în copaci? Așa a spus doamna de la școală (a jurat pe Dumnezeu) – așa e? Tata mi-a spus: „Nu mai vorbi prostii"; iar mama, că nu cresc în copaci, că inul crește pe câmp, dar doamna la școală a spus că nu putem vorbi despre asta la aritmetică și că ne explică ea altă dată. Deci nu-i minciună – ce-aș vrea să văd măcar un copac dintr-ăsta! Pe lângă asemenea minuni, ce mai reprezintă un balaur? Nu există, dar ar putea exista. Și cum a putut Făt-Frumos să omoare balaurul dacă el nu există? Dacă nu există sirene, de ce se tot desenează?

88

POVESTE – POPOARELE.

Negrul e negru ca să nu știe nimeni cum s-a spălat. Dar limba lui nu-i neagră, nici dinții. El nu-i drac: n-are nici coarne, nici coadă. Și copiii lor tot negri sunt. Ei sunt îngrozitor de sălbatici: mănâncă oameni. Ei nu cred în Dumnezeu, ci în broaște. Înainte, toți credeau în copaci, erau proști; grecii credeau și ei în prostii, dar erau deștepți; și atunci, de ce credeau? Negrii merg dezbrăcați pe stradă și nu se rușinează câtuși de puțin. Ei își pun scoici în nas și-și închipuie că le stă frumos; de ce nu le spune cineva să nu mai facă așa? Sunt fericiți: mănâncă smochine, curmale și banane, au maimuțe, nu merg niciodată la școală, un băiețel merge de mic la vânătoare.

Chinezii poartă cosițe, sunt foarte hazlii. Francezii sunt cei mai deștepți, numai că mănâncă broaște și spun: *bonjur*. Cică sunt deștepți, dar vorbesc așa de caraghios:

bon, pon, fon, bizon. Ce să mai zicem de nemţii cu *derdidas*, varză murată şi cvas! Evreilor le e frică de te-miri-ce şi ţipă: „Ai, vai" – şi te-nşeală. Evreul, indiferent despre ce-i vorba, trebuie să te-nşele; pentru că ei l-au omorât pe Domnul Isus Cristos. Şi-n America trăiesc polonezi – ce fac ei acolo, de ce s-au dus, e frumos în America?

Ţiganii fură copii, le rup picioarele şi-i pun să cerşească sau îi fac circari. Trebuie că-i frumos să prezinţi la circ, chiar dacă ei îşi răsucesc mâinile. Dar, dacă ţi-ai răsucit mâinile o dată, înseamnă că poţi face scamatorii tot timpul? Dar spiriduşi există, de ce nu există şi, dacă nu există, de unde ştim cum arată? Pe stradă mergea odată un om mic, toţi se uitau la el, dar liliputanii nu cresc niciodată şi ei sunt mici ca pedeapsă? Dar fenicienii erau vrăjitori – cum puteau ei să facă sticlă din nisip? E greu? Marinarii sunt un popor, dar ei pot trăi în apă; e greu să fii scafandru sau marinar – care-i mai important?

Uneori, întrebarea trezeşte nelinişte: Dacă m-aş da tot cu cerneală, m-ar mai recunoaşte negrii?

Copilul cu greu poate accepta o informaţie care nu are o aplicare practică imediată. Pentru că ar vrea să facă şi el la fel, să-ncerce sau măcar să vadă mai de aproape.

89

POVESTE – OMUL.

Chiar există oameni care au ochi de sticlă, ei îşi pot scoate ochii aceia şi pot vedea cu ei? De ce există peruci şi de ce râde lumea de cineva care-i chel? Chiar există oameni care vorbesc din burtă, ei vorbesc cu buricul – dar de ce există buric? Dar în urechi există de-adevăratelea câte o tobă*? De ce lacrimile sunt sărate şi marea e sărată?

---

* În limba polonă, cuvântul care desemnează timpanul este *bęben*, „tobă". (*N. trad.*)

De ce fetițele au părul lung și acolo au altfel? Dar pe inimă cresc ciuperci și de ce pe întâi aprilie sunt desene cu ciuperci pe inimă? Dar omul trebuie să moară? Unde eram eu când nu eram pe lume? Servitoarea zice că unii se pot uita așa la tine și te îmbolnăvești, dar, dacă scuipi de trei ori, nu te mai îmbolnăvești. Ce se face în nas când strănuți? Nebunul e bolnav, bețivul e bolnav, dar ce e mai rău, să fii beat sau nebun? De ce acum nu pot să știu cum se nasc copiii? Dar vântul e pentru că s-a spânzurat cineva? Cum e mai bine: să fii orb sau mut?

De ce unii copii mor și unii bătrâni trăiesc? Dar când trebuie să plângi mai mult: când moare bunica sau când moare un frățior? De ce canarul nu se poate duce în cer? Mama vitregă trebuie să-i bată pe copii? Dar laptele de la sân e tot de vacă? Dar când visezi ceva e de-adevăratelea sau doar ți se pare? De ce unii au părul roșu? Fără soț, de ce nu poți avea copil? Dar e mai bine să mănânci ciuperci nebune sau să te muște un șarpe? O fi adevărat că, dacă stai în ploaie, crești mai repede? Ce-o fi ecoul, de ce este ecou în pădure? De ce, când faci cu palma un fel de țeavă și te uiți prin ea, poți vedea toată casa: cum poate încăpea? Dar umbra ce e, de ce nu poți fugi de ea? E adevărat că, dacă sărută cu mustățile o fată, îi cresc mustăți? E adevărat că pe dinți sunt niște viermi, numai că noi nu-i putem vedea?

90

POVESTE – AUTORITĂȚILE.

Copilul are numeroși zei, semizei și eroi.

Autoritățile se împart în vizibile sau invizibile, vii sau moarte. Ierarhia lor e foarte încâlcită: mama, tata, bunica, bunicul, mătușile, unchii, servitorii, polițiștii, militarii, regele, medicul, preotul, învățătorul, colegii mai experimentați – în general cei mai mari decât el ca vârstă.

Autorități vizibile moarte: crucea, sulul cu textul Torei, cartea cu rânduiala slujbei, icoanele, portretele înaintașilor, statuile marilor personalități, fotografiile unor necunoscuți.

Autorități invizibile: Dumnezeu, sănătatea, sufletul, conștiința, morții, vrăjitorii, dracii, îngerii, duhurile, lupii, rudele îndepărtate, despre care se vorbește mereu.

Autoritățile pretind ascultare; acest lucru copilul îl înțelege; dureros, dar îl înțelege. Ele mai pretind și să fie iubite, lucru cu care e mult mai greu s-o scoți la capăt.

Mai mult îi iubesc pe tata și pe mama.

Cei mici cochetează, dând un răspuns de neînțeles la o întrebare de neînțeles. Unui copil mai mare nu-i place deloc această întrebare: îl umilește și-l face să se simtă stânjenit. El uneori iubește foarte tare, alteori mai puțin, alteori atât cât poate, atât cât e neapărat necesar, alteori urăște – da, e îngrozitor, dar n-ai ce face, urăște și pace.

Respectul e un sentiment atât de complex, încât copilul renunță la propria-i decizie, lăsându-se în seama experienței celor mai mari.

Mama îi poruncește servitoarei, servitoarea se teme de mama. Mama s-a enervat pe bonă. Mama trebuie să întrebe dacă medicul e de acord. Polițistul o poate pedepsi pe mama. Colegul meu poate să nu asculte de mama. Pe tata s-a enervat un șef de-al lui de la birou și de aceea tata e abătut.

Soldatul se teme de ofițer, ofițerul de general, generalul de rege. Aici totul e clar și poate de aceea băieții sunt preocupați de gradele militare; poate tot de aceea, copiii dozează cu atâta precizie respectul pentru orele de la școală, pentru că este ușor de înțeles.

De foarte mult respect se bucură mijlocitorii între autoritățile vizibile și cele invizibile. Preotul a vorbit cu Dumnezeu, medicul are oarecari înțelegeri secrete cu

sănătatea, soldatul are relații cu regele, iar servitoarea știe atâtea lucruri despre descântece, stafii și duhuri!

Totuși, sunt momente în care cel mai demn de respect este văcarul care una-două îți cioplește cu briceagul o figurină: de așa ceva nici mama, nici generalul, nici doctorul nu sunt în stare.

91

DE CE TE DOARE BURTA dacă mănânci fructe verzi? Sănătatea se află în burtă sau în cap? Sănătatea este sufletul? De ce câinele poate trăi fără suflet, dar omul moare? Doctorul e și el bolnav câteodată, moare și el, de ce? De ce toți oamenii mari au murit? Este adevărat că sunt oameni care scriu cărți, dar trăiesc? Regii mor, dar ei nu se îngroapă. Regina are aripi? Mickiewicz*a fost un sfânt? Dar preotul, el l-a văzut pe Dumnezeu? Vulturul poate zbura chiar până la cer? Dar Dumnezeu spune rugăciuni? Îngerii ce fac, dorm, mănâncă, joacă mingea, lor cine le coase cămășile? Pe draci îi doare tare? Dracii au otrăvit ciupercile otrăvitoare? Dacă Dumnezeu s-a supărat pe răufăcători, de ce ne cere să ne rugăm pentru ei? Când Moise l-a văzut pe Dumnezeu, i-a fost frică tare? De ce tata nu spune rugăciuni, Dumnezeu îi dă voie? Tunetul e o minune? Aerul e Dumnezeu? De ce nu putem vedea aerul? Aerul intră imediat într-o sticlă goală sau puțin câte puțin, și cum știe că nu mai e apă în sticlă? De ce înjură oamenii săraci? Dacă nu-i o minune, de ce nimeni nu poate face ploaie? Norii din ce sunt făcuți? Dar mătușa care locuiește departe – ea stă într-un sicriu?

---

* Adam Bernard Mickiewicz (1798–1855), poet național polonez, comparat, în literatura europeană, cu lordul Byron și Goethe. (*N. trad.*)

Cât de copilărească e speranţa părinţilor (să nu-mi spuneţi că sunt progresişti) că, dacă le spun copiilor că nu există Dumnezeu, aceştia vor înţelege mai uşor lumea înconjurătoare. Dacă nu există Dumnezeu, atunci ce este, cine a făcut toate acestea, şi ce o să se-ntâmple când mor, şi de unde a apărut primul om? E adevărat că, dacă nu spui rugăciuni, trăieşti ca un animal? Tata zice că nu există îngeri, dar eu l-am văzut cu ochii mei. Dacă păcatul nu există, de ce nu trebuie să ucizi? Şi pe găină o doare?

Numai îndoieli şi întrebări pline de nelinişti.

92

POVESTE TRISTĂ, SĂRĂCIE MISTERIOASĂ.

De ce-i flămând, de ce-i sărac, de ce-i e frig, de ce nu-şi cumpără, de ce n-are bani şi de ce nu-i dau „aşa"?

Tu zici: „Copiii săraci sunt murdari, spun cuvinte urâte, au viermi în păr. Copiii săraci sunt bolnavi, te poţi îmbolnăvi şi tu de la ei. Se bat, aruncă pietre, îşi scot ochii unii altora. Nu-i voie să ieşi în curte; nici în bucătărie nu-i voie: nu-i nimic interesant acolo."

Dar viaţa zice: „Ba nu-s bolnavi deloc, aleargă toată ziulica veseli, beau apă din fântână, îşi cumpără bomboane colorate şi bune. Un băiat învârteşte o măturică prin aer, măturică cu ea prin curte, dă zăpada la o parte, e foarte plăcut. N-au nici un vierme, nu-i adevărat, nu aruncă pietre, au ochi şi nu se bat, îşi încearcă puterile. Cuvintele urâte sunt mai hazlii, iar în bucătărie este de o sută de ori mai plăcut decât în cameră."

Copilului îi spui: „Pe cei săraci trebuie să-i iubim şi să-i respectăm, pentru că sunt buni şi lucrează din greu. Trebuie să-i fii recunoscător bucătăresei că ne pregăteşte mâncarea, iar paznicului, pentru că veghează la păstrarea ordinii. Joacă-te cu copiii paznicului."

Iar viaţa zice: „Bucătăreasa a tăiat o găină, o s-o mâncăm mâine, pentru că pe găină n-o doare când e gătită; bucătăreasa a tăiat-o când era vie, mama nu poate nici măcar să se uite. Paznicul a înecat căţeii, erau aşa frumoşi. Bucătăreasa are mâinile tari, se murdăreşte, că umblă cu lături. Ţăranul pute, evreul pute şi el. Lor nu le spui *doamnă*, ci *precupeaţă*; nici *domn*, ci *paznic*. Sărmanii copii sunt murdari; când le arăţi ceva, imediat ei spun: „Dă-mi-l mie", iar, dacă nu li-l dai, îţi iau şapca şi-o aruncă, îşi bat joc de tine şi unul chiar a scuipat – m-a scuipat în obraz... Copilul încă n-a aflat că există vrăjitori răi, dar tot se apropie cu teamă de un cerşetor bătrân, ca să-i dea un bănuţ.

Copilul ştie că, oricum, ba nu i se spune tot, ba e vorba de ceva urât şi oamenii mari nu pot sau nu vor să-i explice.

93

CIUDĂŢENII ALE VIEŢII SOCIALE ŞI ALE BUNEI ÎNŢELEGERI.

Nu-i frumos să ţii degetul în gură, să te scobeşti în nas, să-ţi tragi nasul. Nu-i frumos să ceri, nici să spui: „Nu vreau" sau să te fereşti când cineva vrea să te sărute, nici să spui: „Nu-i adevărat". Nu-i frumos să caşti zgomotos sau să spui: „Mă plictisesc". Nu-i frumos să te sprijini de obiecte, nici să-i întinzi tu primul mâna unui adult. E urât să dai din picioare, să ţii mâinile în buzunare, să te uiţi pe stradă. Nu-i frumos să faci diferite observaţii cu voce tare şi să arăţi cu degetul. De ce?

Aceste interdicţii şi obligaţii vin din cauze diferite, iar copiii nu pot să înţeleagă esenţa lor şi legăturile dintre ele.

Nu-i frumos să alergi în cămaşa de noapte, nici să scuipi.

De ce nu-i frumos să răspunzi la întrebările adulţilor, stând jos? Pe stradă şi pe tata trebuie să-l salut la fel? Ce trebuie să faci când cineva spune un lucru neadevărat?

De exemplu, unchiul zice: „Tu ești fetiță" și el e băiat; sau: „Tu ești logodnica mea"; sau: „Ești al meu pentru că te-am cumpărat de la mama" – că doar sunt minciuni.

„De ce trebuie să fii amabil cu fetele?", m-a întrebat un elev.

„Din motive care țin de istorie", i-am răspuns.

„De ce ai scris «m-am ântors» cu *â*?", l-am întrebat eu puțin mai târziu.

„Din motive care țin de istorie", mi-a răspuns, cu un zâmbet malițios.

La aceeași întrebare a elevului, una dintre mame îi răspunsese:

„Vezi tu: fetele vor naște copii, vor fi bolnave etc."

Nu mult după aceea, a apărut un nou conflict între frate și soră.

„Mămico, pe mine nu mă interesează că ea o să nască copii.

Pentru mine, important este să nu mai fie plângăcioasă."

Cea mai nefericită mi se pare, însă, explicația întâlnită cel mai des: altfel o să râdă lumea de tine.

Este o explicație comodă și eficientă, copilului îi e teamă că va râde lumea de el.

Dar de el oricum va râde lumea, pentru c-o ascultă pe mama, pentru că-i spune toate cele, pentru că în viitor o să vrea să joace cărți, să bea vodcă, să meargă la casa de toleranță.

Chiar și părinții, de teamă să nu râdă lumea de ei, comit greșeli absurde. Cea mai gravă greșeală este să ascundă defectele copilului și lacunele din educația lui – până la un moment dat, de față cu musafirii, copilul se preface bine-crescut, dar numai pentru a primi o răsplată substanțială; după care, se răzbună.

94

VORBIREA ÎN LIMBA MATERNĂ.

Nu regulile și lecțiile de morală sunt cele care determină alegerea, ci aerul pe care-l respiră sufletul lui, în egală măsură cu sufletul colectiv al întregului popor. Adevăr și îndoială, credință și obiceiuri, dragoste, ură, samavolnicie și severitate, oricâtă demnitate și orizontalitate, bogăție și sărăcie, tot ceea ce a creat cu har dumnezeiesc un profet și a vomitat în vorbăria lui un zbir, secole întregi de muncă rodnică și ani întunecați de sclavie.

Cine s-a gândit la toate acestea, cine a scris despre ele, cine a studiat cum să anihilezi o bacterie și să îndestulezi cu ozon această stihie? Poate s-ar fi dovedit atunci că sămânța descompunerii o conține nu expresia populară, sănătoasă, „bre", ci sintagma de salon „domnia-ta"?

Lăudat fie Domnul. L-a bătut Dumnezeu. Dracul l-a-ndemnat. Ca-n sânul lui Avram. În al nouălea cer. Casa asta-i un iad. Închină-te când pleci la drum. Ca-n rai. Dumnezeu să te aibă-n pază. A bate mătănii. Un fariseu. O mâzgăleală, nu tablou. Sărac lipit. Tot într-un suflet. Și-ar vinde și sufletul. Păcatele mele. Focul Gheenei. O s-o facem lată.

Sănătate. În sănătatea ta! Vineri, zi cu ghinion. Sughiți – te pomenește cineva. Supa iubitei – sărată ocnă. A căzut un cuțit – musafir flămând. I-a mâncat slănina popii – e cu un picior în groapă.

Ceremonios ca un chinez. Nuntă țigănească. Cuvântul evreului. Mila Domnului. Moacă de mitocan. Soartă de orfan.

Bătrân sâcâitor, bătrân idiot, babă știrbă. Un mucos, o gâsculiță, un puțoi, un pămpălău, unul cu caș la gură.

Orb? Nu, nevăzător. Bătrân? Nu, în vârstă. Handicapat? Nu, persoană cu dizabilități.

O vreme, de să nu scoţi un câine afară. A luat-o razna. La dracu'. Turbat de furie. A alerga de colo-colo. O foame de lup. L-a bătut măr.

Are tărâţe-n cap, n-are nimic în cap. Praf în ochi. Îi lipseşte o doagă. Crapă de râs. S-a descurcat. Îl cunoaşte ca pe propriile buzunare. Va ajunge cândva mare şmecher. Îmi otrăveşte viaţa.

Ce e? De unde-a apărut? De ce-i aşa? Masă, substantiv; masă, subiect.

Dar de ce se spune: prost ca noaptea? A fost deştept domnul acela care a scornit gramatica?

95

COPIILOR NU LE PLAC EXPRESIILE NECUNOSCUTE, dar uneori încearcă să le rupă gura celor din jur, folosindu-le. Ei nu preiau fără discernământ vorbirea oamenilor mari, unora dintre expresiile pe care noi le folosim frecvent opunându-li-se cu îndârjire:

„Ia dă-mi. Auzi, împrumută-mi. Ia arată-mi."

„Ia", „auzi"– sunt cuvinte care înlocuiesc sintagma „te rog". *A ruga* înseamnă „a cerşi" (cerşetorul cerşeşte). Copilului nu-i place această expresie umilitoare: „Crezi c-o să mă rog de tine? Nu te ruga de el. O să mă rog eu de el, când mi-oi vedea ceafa. Lasă, c-o să te rogi tu de mine."

Nu cunosc decât o expresie, folosită în situaţii cu totul excepţionale: „Vezi cum eşti? Şi doar te-am rugat frumos."

Chiar şi atunci când li se adresează adulţilor, copilul preferă să spună: „Mamă, poţi să..., domnule, puteţi să..." şi doar atunci când li se impune acest lucru, spune „te rog".

Tot cuvântul *vezi* (pol. *widzisz*) este utilizat de copii pentru a înlocui nu mai puţin deranjantul „îmi cer scuze": „Vezi, n-am făcut intenţionat. Vezi, n-am vrut să te lovesc. Vezi, n-am ştiut." În schimb, au un bogat inventar de expresii pentru a convinge şi avertiza, ca să evite scenele

violente: „Oprește-te, lasă, nu începe, pleacă de-aici, du-te de-aici. Ți-am spus să-ncetezi. Oprește-te, îți spun. Te rog să-ncetezi (aici rugămintea e, de fapt, o poruncă foarte categorică). Nu pleci? Ia ascultă: n-ai de gând să-ncetezi?"

Amenințare: „Vrei s-o-ncasezi? Vrei s-o iei pe coajă? Las', că vezi tu, o să-ți pară ție rău. Ce-o să mai plângi tu."

Dublarea disprețuitoare a cuvintelor: „Bine, bine... știu, știu... așteaptă tu, așteaptă".

Îl obligăm pe copil să-i fie teamă: „Mi-e și frică de tine. Crezi că mi-e frică. O să-mi fie frică de el la paștele cailor."

Tot ce este proprietate a copilului va fi obiect de dispută: nu-i poți înstrăina obiectele fără să-l întrebi, nu i le poți distruge, el are dreptul să le folosească (cu atât mai mult apreciază dreptul exclusiv de a le poseda): „E banca ta, e masa ta?" „A mea (sau: doar n-o fi a ta?)." „Eu am venit primul aici."

El a ocupat „primul" locul respectiv, a început să se joace acolo, a început să sape. Ca să evite orice bătaie de cap, adulții apreciază foarte superficial controversele copiilor: „El s-a luat de mine. El a-nceput primul. Eu stăteam așa și el..."

Interesantă este, însă, și utilizarea formei negative: „Dacă n-o să-l plesnesc. Doar n-o să fug de el. Dacă n-o să râdem."

Conținutul povestirii este jocul lipsit de griji; negația „nu" ar putea să fie aici un ecou al interdicțiilor: „Ai promis, adu-ți aminte. Ți-ai dat cuvântul. Nu te-ai ținut de cuvânt."

Cine nu-și respectă promisiunea e un porc. Adulții ar trebui să nu uite acest lucru.

Un bogat material de studiu.

96

COPILULUI, CARE NU SE DEOSEBEȘTE chiar atât de mult de cei săraci, îi place bucătăria, dar nu neapărat pentru că acolo găsește prune uscate și stafide, ci și pentru că în bucătărie se întâmplă ceva, pe când în camere nu se întâmplă nimic; îi place, pentru că o poveste auzită acolo e mai interesantă; pentru că, pe lângă basme, acolo mai aude și povestiri din viața adevărată; pentru că el însuși are câte ceva de povestit, iar acolo este ascultat cu interes; pentru că-n bucătărie el este un om, și nu un cățeluș pe o pernă de atlas.

Vrei o poveste? Bine. Vasăzică, ce ziceam că-ți povestesc?

Aha, deci așa s-a-ntâmplat. Acușica, să-mi aduc aminte.

Înainte de a începe povestea, copilul are timp să-și găsească o poziție comodă, să-și aranjeze hainele pe el, să-și dreagă vocea, să se pregătească pentru o poveste destul de lungă.

„Vasăzică, merge ea și tot merge prin pădure. Și pe-acolo – întuneric, nu se vedea nimic: nici copaci, nici animale, nici bolovani. Întuneric și iar întuneric. Și-i era așa de frică, așa de frică. Așa că-și face ea cruce o dată și parcă nu-i mai era așa de frică, își face ea cruce încă o dată și merge mai departe."

Am încercat și eu să povestesc așa – nu-i deloc ușor. Noi nu avem răbdare, ne grăbim, nu avem respect nici pentru basm, nici pentru ascultător. Copilul nu reușește să țină pasul cu ritmul în care povestim noi.

Poate, dacă am ști să povestim așa despre pânza care se face din in, copilul n-ar mai trăi cu convingerea că o cămașă crește în copac și că pământul se însămânțează cu cenușă...

Întâmplare autentică: Mă scol dimineața și văd totul în jur în dublu exemplar; mă uit la un lucru și văd două la fel;

mă uit la cămin – văd două cămine; mă uit la masă – văd două mese. Știu că e una singură, dar eu văd două. Mă frec la ochi, dar tot degeaba. Și în cap simțeam cum bătea ceva, bătea necontenit. Copilul așteaptă rezolvarea enigmei, iar când, în cele din urmă, aude un cuvânt străin – *tifos* –, el e deja pregătit să primească și acest cuvânt străin.

Doctorul a zis: tifos... Pauză.

Povestitorul se odihnește, se odihnește și ascultătorul. Așa că, dacă m-am îmbolnăvit de tifos...

Și povestirea curge mai departe.

O simplă poveste despre un sat unde trăia un țăran gospodar. Și acest țăran gospodar nu se temea de nici un câine. Și a făcut el rămășag și a luat în brațe un câine rău ca un lup și l-a dus ca pe un viteluș... O asemenea poveste se transformă într-o adevărată epopee. Sau cum, la o nuntă, un bărbat s-a îmbrăcat în femeie și nimeni nu l-a recunoscut. Sau cum și-a căutat un țăran gospodar calul furat de hoți.

Puțină deschidere și poate că pe estradă ar apărea un povestitor îmbrăcat în suman, de la care am putea învăța și noi cum trebuie să li te adresezi unor copii, ca să fii ascultat. Trebuie să fii foarte treaz și deschis la nedumeririle lor, numai că noi mai degrabă interzicem.

97

E ADEVĂRAT?

Trebuie să înțelegem esența acestei întrebări, care de fapt nu ne place deloc, pentru că o considerăm de prisos.

Dacă mama, dacă învățătoarea au spus că-i așa, înseamnă că-i adevărat.

Da și nu. Copilul s-a convins deja că fiecare persoană umană posedă numai o parte din cunoaștere, că, de exemplu, un vizitiu știe mai multe despre cai chiar și decât tata. Și, mai ales, nu toți cei care vorbesc se și pricep. Uneori,

oamenii îşi depăşesc domeniile de competenţă fără să vrea; alteori, modelează adevărul pentru a-l aduce la nivelul de înţelegere al copiilor; adeseori, îl ascund sau îl falsifică în mod intenţionat.

În afară de cunoaştere, mai e şi credinţa; unul crede, altul, nu; mama nu crede în vise, bunica, da. Cine are dreptate?

Şi, în sfârşit, minciuna ca glumă şi minciuna care-ţi permite să te lauzi.

E adevărat că Pământul e ca o bilă?

Toţi spun că e adevărat. Dacă măcar unul ar zice că nu-i adevărat, ar rămâne o urmă de îndoială.

O doamnă a fost în Italia; e adevărat că Italia e ca o cizmă? Copilul vrea să ştie dacă ai văzut chiar tu sau ştii şi tu de la alţii, de unde ştii; el vrea răspunsuri scurte şi categorice, pe înţeles, lipsite de ambiguitate, serioase, oneste.

Cum măsoară termometrul febra?

Unul zice: „mercur"; altul zice: „argint viu" (de ce e viu?); altul, că orice corp se dilată (termometrul e un corp?), iar un al patrulea, că o să afle el mai târziu.

Povestea cu barza îi jigneşte şi-i enervează pe copii, ca orice răspuns neserios la o întrebare serioasă, fie că e vorba de a şti cum vin copiii pe lume, fie de ce câinele latră la pisică?

Dacă nu vreţi, nu-mi uşuraţi misiunea, dar de ce-mi puneţi beţe-n roate, de ce vă bateţi joc de mine, dacă vreau să ştiu?

Ca să se răzbune pe un tovarăş de joacă, un copil spune: „Eu ştiu ceva, dar, dacă eşti aşa, nu-ţi spun nimic".

Da, nu-i va spune, ca pedeapsă, dar pe el de ce-l pedepsesc adulţii?

Să mai notăm câteva întrebări de-ale copiilor:

Nimeni pe lume nu ştie? Nu putem şti? Cine a spus? Toţi sau numai unul? Aşa e întotdeauna? Aşa trebuie să fie?

98

SE POATE?

Nu se poate, pentru că-i păcat, pentru că-i nesănătos, pentru că nu-i frumos, pentru că-i prea mic, pentru că nu-i voie și gata.

Aici sunt probleme îndoielnice și încâlcite. Uneori, un lucru e nesănătos, mai ales când mama e în toane rele, alteori i se dă voie și celui mic, când tata e binedispus sau când sunt musafiri.

De ce nu-mi dau voie, ce i-ar deranja?

Din fericire, consecvența în educație, atât de mult recomandată în teorie, în practică este imposibil de aplicat. Cum adică, ați vrea să introduceți copilul în viață cu convingerea că totul e just, drept, motivat rațional și invariabil? În teoria educației, uităm c-ar trebui să-l învățăm pe copil nu numai să prețuiască adevărul, dar și să recunoască minciuna; nu numai să iubească, dar și să urască; nu numai să prețuiască, dar și să disprețuiască; nu numai să fie de acord, dar și să se indigneze; nu numai să se supună, dar și să se revolte.

Întâlnim adeseori adulți care se indignează, când ar fi suficient să disprețuiască, sau care disprețuiesc, când ar trebui să aibă compasiune. Pentru că suntem niște simpli autodidacți în domeniul sentimentelor negative, pentru că, atunci când învățăm abecedarul vieții, adulții ne învață doar câteva litere, iar pe celelalte ni le ascund. Și atunci, de ce să ne mai mirăm când copilul citește prost?

Copilul resimte sclavia, suferă din cauza opreliștilor, tânjește după libertate, dar n-o găsește, pentru că, schimbând elementele formale, adulții păstrează conținutul interdicțiilor și obligațiilor. Noi, adulții, nu ne putem schimba propria viață, pentru că suntem educați în sclavie și nu-i putem oferi copilului nostru libertate, atâta timp cât noi înșine suntem încătușați.

Dacă aş elimina din educaţia copilului meu tot ce-l striveşte prematur, el ar fi aspru judecat, atât de copiii de aceeaşi vârstă, cât şi de adulţi. Şi atunci, obligaţia de a-şi făuri un drum al său, dificultatea unui drum contra curentului n-ar fi mai greu de suportat decât jugul precedent? Ce dureroasă penitenţă trebuie să suporte în internatele şcolilor pasărea liberă, copilul venit din gospodăriile de la ţară, pentru cei câţiva ani de relativă libertate pe câmp, în grajd, în atelierele meşterilor...

Am scris această carte în spitalul de campanie, în bubuitul tunurilor, pe timp de război; o programă care nu vizează decât înţelegerea fenomenelor nu este suficientă.

99

DE CE, CHIAR ŞI LA VÂRSTA COPILĂRIEI, o fetiţă se deosebeşte atât de mult de un băiat?

Pentru că, în afară de îngrădirile copilăriei, ea mai suferă şi alte îngrădiri, ca femeie. Băiatul este lipsit de drepturi, pentru că este copil, dar el se agaţă cu amândouă mâinile de privilegiul sexului şi nu-i dă drumul, nu vrea să-şi împartă soarta cu fetele de aceeaşi vârstă.

Eu am dreptul, eu pot pentru că sunt băiat.

Fetiţa este un intrus în cercul lor. Din zece băieţi, întotdeauna se găseşte unul să întrebe: „Ea ce caută aici, cu noi?"

Chiar dacă se declanşează o controversă pe care băieţii o rezolvă între ei, fără să-şi rănească ambiţiile, fără ca vreunul dintre ei să fie ameninţat cu expulzarea din grup, pentru fetiţă n-au decât un singur răspuns, nemilos: „Dacă nu-ţi convine, pleacă la fetele tale".

Stând mai mult printre băieţi, fetiţa devine un individ suspect în propriul ei cerc: „Nu-ţi convine, du-te cu băieţii".

Îngrădirea răspunde la dispreț cu dispreț; este o reacție de autoapărare a mândriei amenințate.

Excepția nu se descurajează, puțin îi pasă de opinii, ea este superioară, deasupra mulțimii.

Prin ce se exprimă dușmănia grupului de copii față de fetele care preferă să se joace cu băieții? Poate nu mă înșel, afirmând că această dușmănie e determinată de o lege absolută, cruntă: Fetița va avea onoarea terfelită dacă un băiat îi vede chiloții..

Această lege, în forma care a fost adoptată de băieți, n-a fost elaborată de adulți.

Fetița nu poate alerga liber pentru că, dacă se-mpiedică și cade, înainte de a reuși să-și aranjeze rochia, va auzi o exclamație răutăcioasă: „Ha, ha, ha, chiloții!"

Nu-i adevărat – sau și mai agresiv: „Ei, și ce-i cu asta?" – va spune ea, roșind stânjenită, înjosită.

Să încerce numai să se bată, că imediat aceeași exclamație o oprește, o paralizează.

De aceea, fetele sunt mai puțin agile, deci mai puțin demne de respect; ele nu se bat, în schimb una-două se simt jignite, se ceartă, se duc să te pârască și plâng. Iar apoi adulții îți cer să le mai și respecți. Cu câtă bucurie spun copiii despre adulți: „Eu nici nu trebuie să ascult de el".

Și ar trebui, oare, să se poarte frumos cu fetele? De ce?

Atâta timp cât nu le vom elibera pe fete de veșnicul „nu se cade", formulă care-și are sursa în organismul lor, zadarnice vor fi orice eforturi de a le face să se joace pe picior de egalitate cu băieții. Am putea proceda și altfel, ca să rezolvăm problema: să le lăsăm și băieților părul lung, să-i îngropăm și pe ei într-o grămadă de reguli de bună-cuviință și apoi n-au decât să se joace împreună; în loc de fete bărbătoase, am dubla numărul băieților efeminați.

Rochii scurte; costume de baie, de sport; dansuri noi – o încercare curajoasă de a soluționa problema pe principii

noi. Câte dintre deciziile modei sunt deliberate? Am speranța că ele nu sunt superficiale.

N-are rost s-o faci pe supăratul și să critici; în comentariile așa-numitelor teme sensibile, trebuie să respectăm prejudecata prudenței.

100

COPILUL CARE, DE LA ÎNCEPUT, navighează plin de bucurie pe marea vieții, inconștient de abisurile întunecate, de curenții înșelători, de monștrii ascunși în adâncul ei, de forțele ostile care stau la pândă, cel care e încrezător, vrăjit, încântat de surprizele pitorești se trezește dintr-odată din acest vis senin cu ochii deschiși și, cu privirea fixă, ținându-și răsuflarea, cu buzele tremurându-i, va șopti îngrozit: „Ce-i asta, de ce-i așa, ce rost are?"

Un bețiv umblă clătinându-se, un nevăzător își caută drumul cu bastonul, un epileptic se prăbușește pe caldarâm, un hoț e luat la poliție, un cal își dă duhul, unui cocoș i se sucește gâtul.

De ce-i așa? Ce rost au toate astea?

Tata vorbește cu o voce supărată, mama plânge. Unchiul a sărutat-o pe servitoare, iar ea l-a amenințat, acum râd amândoi, se uită unul la altul drept în ochi. Se vorbește cu indignare despre cineva că s-a născut sub o stea cu ghinion, așa c-ar trebui să i se rupă oasele.

Ce-nseamnă asta? De ce?

N-are curajul să-ntrebe. Se simte mic, singur și neputincios în fața tuturor acestor forțe misterioase care se războiesc.

El care, până deunăzi, domnea, a cărui dorință era poruncă dotată cu toate armele lacrimilor și zâmbetului, care era bogat, avându-i pe mama, tata, bona, își dă acum seama că, pentru toți aceștia, el nu-i decât o simplă jucărie,

că el este al lor, și nu ei ai lui. Sensibil ca un câine de vânătoare, el, prințul-sclav, se uită-n jur și se uită în sine.

Ei știu ceva, îi ascund ceva. Ei nu sunt ceea ce spun că sunt și-i cer ca nici el să nu fie ceea ce e de fapt. Ei cică preaslăvesc adevărul, dar mint și-i cer și lui să mintă. Într-un fel vorbesc cu copiii, cu totul altfel vorbesc între ei. Râd de copii. Au viața lor și se enervează când copilul vrea să și-o împartă și cu el; vor ca el să fie credul și se bucură când, printr-o întrebare naivă, el se trădează că nu înțelege.

Moartea, animalele, banii, adevărul, Dumnezeu, femeia, rațiunea – în toate acestea există ceva fals, există un fel de enigmă urâtă, de secret malefic. De ce nu vor să spună cum e de fapt? Și, cu părere de rău, copilul își amintește de anii prunciei.

101

O A DOUA PERIOADĂ DE NESIGURANȚĂ, despre care nu pot spune în mod categoric nimic, în afară de faptul că există – aș numi-o perioada învățării. Este un nume-subterfugiu, generat de necunoaștere, un nume de natură să încheie orice discuție, una dintre nenumăratele etichete pe care știința le pune în circulație, amăgindu-i pe profani, dând impresia că știe, atunci când, de fapt, ea abia începe să facă anumite presupuneri.

Nesiguranța învățării nu este un prag situat la granița dintre pruncie și prima copilărie și nu este o perioadă de maturizare. Din punct de vedere fizic, se petrec schimbări defavorabile pentru înfățișare, schimbări în regimul de somn, schimbări de apetit, scade rezistența la boli, încep să se manifeste sechele ereditare care până acum rămăseseră ascunse, copilul nu se simte în largul său.

Din punct de vedere psihic: însingurare, tulburări sufletești, ostilitate față de cei din jur; copilul se lasă ușor

influenţat din punct de vedere moral, apare revolta dispoziţiilor înnăscute împotriva influenţelor educative impuse din exterior.

Ce s-a-ntâmplat cu el? Nu-l mai recunosc – iată caracterizarea pe care i-o poate face mama lui.

Uneori: „Credeam că nu-s decât capricii, mă enervam, îl pedepseam şi, de fapt, de multă vreme, el era deja bolnav".

Pentru mamă, surpriza a fost să constate că există o strânsă legătură între schimbările fizice şi cele psihice pe care le-a putut observa: „Credeam că e din cauza influenţei negative din partea colegilor lui".

Da, numai că de ce, dintre atâţia colegi, i-a ales tocmai pe cei răi, de ce tocmai aceştia au găsit deschidere din partea lui, de ce tocmai ei l-au influenţat?

Desprinzându-se cu destulă durere de cei apropiaţi, copilul care încă nu şi-a făcut legături solide printre ceilalţi copii de vârsta lui resimte cu atât mai intens regretul că nimeni nu-i sare în ajutor, că n-are de la cine să ceară un sfat, n-are în braţele cui să se refugieze.

Când aceste mici schimbări le întâlneşti într-un internat în care se află un mare număr de copii, când dintr-o sută, azi unul, mâine altul îşi „pierde moralul", dintr-odată devin leneşi, neîndemânatici, visători, capricioşi, iritabili, indisciplinaţi, mincinoşi, pentru ca, după un an de zile, să revină la echilibru, „să se repare", devine greu să te mai îndoieşti că asemenea schimbări sunt datorate procesului de creştere, ale cărui legi pot fi cunoscute, într-o oarecare măsură, prin intermediul unor instrumente obiective, imparţiale: înălţimea şi greutatea.

Presupun că va veni momentul când înălţimea, greutatea şi poate alte instrumente descoperite de geniul uman vor deveni seismograful forţelor ascunse ale organismului şi vor permite nu numai să recunoaştem anumite manifestări, ci şi să le prevedem.

102

NU-I ADEVĂRAT CĂ ACEȘTI COPII pretind luna și soarele, stelele de pe cer, că pot fi cumpărați prin indulgență și permisivitate, că sunt anarhiști înnăscuți. Nu, copilul are simțul datoriei, fără ca acesta să-i fie impus din exterior, îi plac planificarea și ordinea, nu se plânge de reguli și obligații. El cere, însă, ca povara acestora să nu fie prea mare, să nu-i provoace răni, să găsească înțelegere atunci când are ezitări, când alunecă sau când, obosit, se oprește să-și mai tragă sufletul.

Încearcă și vom vedea dacă poți duce, câți pași poți duce greutatea, dacă vei putea face la fel în fiecare zi – iată principiul de bază al ortofreniei*.

Copilul vrea să fie tratat cu seriozitate, el vrea încredere, vrea indicații și sfaturi. Noi nu-l luăm în serios, mereu îl bănuim de ceva, îl respingem fără să-l înțelegem, îi refuzăm ajutorul.

Medicului căruia i s-a adresat ca să-i ceară sfatul, mama nu vrea să-i spună lucruri concrete, se limitează doar la generalități:

„E nervos, capricios, neascultător".

Fapte, stimată doamnă, simptome.

„A zgâriat-o pe o prietenă. Mi-e și rușine să vă povestesc.

Îi place de ea, tot timpul se joacă cu ea."

O conversație de cinci minute cu copilul – o fetiță: îi e ciudă pe „prietena" ei care râde de ea, de rochiile ei, iar mamei i-a spus: „gunoieră".

Alt exemplu: copilului îi e frică să doarmă singur în cameră, îl apucă disperarea la gândul că se face noapte.

„Și de ce nu mi-ai spus?" „Ba ți-am spus."

---

* Termen didactic: arta de a conduce corect dezvoltarea facultăților intelectuale. (*N. trad.*)

Dar mama l-a tratat dispreţuitor: e ruşine, aşa băiat mare, să-ţi fie frică.

Un al treilea exemplu: a scuipat-o pe bonă, a tras-o de păr, abia au reuşit să-l potolească.

Bona îl luase noaptea în patul ei şi l-a pus s-o îmbrăţişeze; l-a ameninţat că, de nu, îl bagă într-un cufăr şi-l aruncă-n râu. Îngrozitor de singur trebuie că se simte copilul în suferinţa lui.

103

PERIOADA REALĂ – DE CALM, DE LINIŞTE. Chiar şi copiii „nervoşi" devin iarăşi liniştiţi. Redevin vioi, câştigă mai multă vigoare, funcţiile vitale devin mai armonioase. Revine respectul pentru cei mai în vârstă, buna-cuviinţă, sunt mai ascultători; dispar întrebările pline de nelinişti, dispar capriciile şi prostiile. Părinţii sunt iarăşi mulţumiţi. Copilul se integrează extern în concepţia de viaţă a familiei şi a colectivităţii, profitând de o relativă libertate: el nu cere mai mult decât i se oferă, se fereşte să exprime concepţii despre care ştie de la bun început că vor fi primite cu ostilitate.

Şcoala, cu puternica ei tradiţie, cu viaţa ei pitorească de furnicar, cu orarul ei, cu cerinţele, grijile, eşecurile şi succesele ei; cartea, tovarăş nedespărţit uneori – toate acestea reprezintă conţinutul vieţii lui. Faptele concrete nu lasă loc şi timp pentru speculaţii sterpe.

De-acum, copilul ştie. Ştie că nu totul este în regulă pe lume, ştie că există bine şi rău: există ştiinţă şi neştiinţă, dreptate şi nedreptate, libertate şi dependenţă. Nu înţelege: nu-i asta, oare, ceea ce, la urma urmei, îl interesează? Dar face pace cu toate, se lasă dus de curent.

Dumnezeu? Trebuie să-ţi spui rugăciunile, în situaţiile problematice să mai faci şi câte o milostenie, cum fac toţi.

Păcatul? Te pocăieşti şi Dumnezeu te iartă.

Moartea? Păi, trebuie să plângi, să ţii doliu, să-ţi aduci, oftând, aminte de cel decedat – aşa fac toţi.

Îţi pretind să fii exemplar, vesel, naiv, recunoscător faţă de părinţi; desigur, fac tot ce doriţi.

Vă rog, mulţumesc, scuzaţi, mama vă transmite salutări, vă urez din toată inima (nu doar pe jumătate). E atât de simplu, de uşor, şi-ţi câştigi laude, şi-ţi răscumperi liniştea.

Ştie când, cui, cum şi cu ce rugăminte să i se adreseze, cum să iasă abil dintr-o situaţie neplăcută, în ce fel poate încheia pace cu cineva, rămâne de văzut doar dacă „merită".

Se simte bine sufleteşte, fizic înfloreşte, ceea ce-l face să fie calculat, dispus la concesii: la urma urmei, părinţii sunt buni, lumea în general e drăguţă, viaţa, dacă facem abstracţie de unele amănunte, e frumoasă.

Această etapă, care poate fi exploatată de părinţi astfel încât ei înşişi, împreună cu copilul, să se pregătească pentru noile confruntări care-i aşteaptă, este o perioadă de linişte naivă şi de relaxare fără griji.

De ajutor au fost arsenicul şi fierul, o învăţătoare bună, patinajul, o şedere în casa de vacanţă, o spovedanie, o porţie de morală din partea mamei.

Părinţii şi copilul se iluzionează c-au ajuns la bună înţelegere, c-au învins toate dificultăţile, când o funcţie la fel de importantă ca şi creşterea, dar cel mai puţin stăpânită de omul modern, funcţia de reproducere, va începe în curând să complice în mod tragic funcţia dezvoltării personale, care încă nu s-a încheiat – va începe să chinuie sufletul şi să atace corpul.

104

DIN NOU ÎNCERCAREA DE A OCOLI ADEVĂRUL, de a opera mici simplificări în înţelegerea lui, pericolul erorii de a crede că eşti în posesia lui, când nu dispui, de fapt, decât de o umbră, de câteva liniuţe din întregul contur.

Nici perioadele când intervin diverse tulburări, nici cele echilibrate nu reprezintă explicaţia fenomenului, ci doar interpretarea lui populară. Odată dezvăluite, misterele sunt definite, în general, ca nişte formule matematice obiective; celelalte, în faţa cărora rămânem absolut neputincioşi, ne pun în încurcătură şi ne scot din sărite. Incendiul, inundaţia, grindina sunt nişte catastrofe, dar numai şi numai din perspectiva pagubelor pe care le provoacă; aşa încât ne organizăm o pază contra incendiilor, ne construim baraje, ne asigurăm, ne înarmăm. Pentru surprizele pe care ni le pot aduce toamna şi primăvara, ne-am pregătit. Cu omul, în schimb, luptăm ineficient, pentru că nu-l cunoaştem şi nu ştim cum să ne armonizăm viaţa cu el.

O sută de zile conduc spre primăvară. Nu există încă nici un fir de iarbă, nici un mugur, dar în pământ şi rădăcini a fost dată deja porunca primăverii, care dăinuie în secret, vibrează, se ascunde, aşteaptă, începe să clocotească – sub zăpadă, în crengile dezgolite, bătute de viforul îngheţat, pentru ca, dintr-odată, să izbucnească într-o explozie de flori. Doar o analiză superficială găseşte neorânduială în vremea schimbătoare a unei zile de martie: acolo, în adânc, există ceva ce în mod logic, de la o oră la alta, se maturizează, se acumulează şi se ordonează; atâta doar că noi nu distingem legea astronomică de fier a anului de intersecţiile ei întâmplătoare, efemere, cu o altă lege, mai puţin cunoscută (sau deloc).

Nu există borne de graniţă între diferitele etape ale vieţii; noi suntem cei care le punem, tot aşa cum colorăm în

nuanţe diferite harta lumii, după ce am stabilit nişte graniţe artificiale între state, ca să le schimbăm apoi, din câţiva în câţiva ani.

El din asta creşte, este o etapă tranzitorie, se schimbă – şi educatorul, cu un zâmbet blajin, aşteaptă ca o întâmplare fericită să-i vină în ajutor.

Fiecare cercetător îşi iubeşte munca pentru chinul căutărilor şi pentru voluptatea luptei, dar unui cercetător conştiincios îi e ciudă pe ea – de teama erorilor pe care le presupune şi a aparenţelor pe care le creează.

Fiecare copil trăieşte momente de oboseală, ca un bătrân, dar şi de beţie a plinătăţii activităţilor vitale, ceea ce nu înseamnă, însă, că trebuie să se lase copleşit de ele sau, dimpotrivă, să le combată; nu înseamnă că trebuie să lupte mereu şi să se călească. Inima nu reuşeşte să ţină pasul cu creşterea; în consecinţă, trebuie menajată sau, dimpotrivă, incitată la o activitate mai susţinută, tocmai ca să se întărească şi să crească? Această problemă nu poate fi rezolvată decât în fiecare caz în parte şi în funcţie de momentul concret, dar trebuie să câştigăm încrederea copilului, iar el să merite încrederea noastră.

Şi, în primul rând, trebuie ca ştiinţa să ştie.

105

TREBUIE, OARE, SĂ SUPUNEM unei revizuiri fundamentale tot ceea ce atribuim actualmente perioadei maturizării, în legătură cu care încercăm să tragem nişte concluzii în mod serios şi pe bună dreptate? Sau nu cumva exagerăm, nu cumva suntem unilaterali în analiză, lipsindu-ne în primul rând aportul unor elemente componente importante? Oare cunoaşterea precedentelor etape de dezvoltare nu ne permite s-o vedem mai obiectiv pe următoarea, dar singura dintre multele etape de dezechilibru, care are trăsături asemănătoare cu cele precedente, eliminându-i

misteriosul statut, nesănătos, de excepție? N-am îmbrăcat, oare, în mod artificial tinerii în curs de maturizare în aceeași uniformă a dezechilibrului și a neliniștilor, tot la fel cum copiilor le-am atribuit seninătatea și lipsa de griji, oare tinerii nu preiau ei înșiși această sugestie? Și incapacitatea noastră nu influențează și ea caracterul confuz, furtunos al acestei perioade? Oare nu vorbim prea mult despre viața care se trezește, despre zorii vieții, despre primăvara vieții și despre impulsuri, de fapt în lipsa unor date reale?

Ce prevalează? Fenomenul exuberantei creșteri generale sau doar dezvoltarea fiecărui organ în parte? Ce anume depinde de schimbările care intervin în sistemul circulației sangvine, în inimă și în vase de sânge, de procesul lezat sau măcar calitativ schimbat al oxidării țesutului cerebral și al alimentării sale și ce depinde de dezvoltarea glandelor?

Dacă anumite fenomene provoacă panică printre tineri, șocând dureros și făcând foarte multe victime, provocând dezordini și aducând distrugere, nu înseamnă că așa și trebuie să fie, ci că așa se întâmplă în actualele condiții sociale, că totul favorizează o astfel de evoluție a unei părți din orbita vieții.

Ușor se lasă pradă panicii soldatul epuizat de oboseală; mai ușor, când îi privește cu neîncredere pe cei care-l conduc, considerându-i capabili de trădare sau văzând nehotărârea șefilor; și mai ușor, atunci când îl chinuie neliniștea, când nu știe ce se întâmplă, unde se află, cine-i în față, cine-i alături, cine-i în spate; cel mai ușor atunci când atacul vine pe nepregătite. Singurătatea favorizează panica, pe când o coloană compactă, umăr lângă umăr, sporește curajul calculat.

Tinerii sleiți de puteri din cauza creșterii și însinguraţi, fără niște conducători raționali, rătăciți în labirintul problemelor vieții, dau piept deodată cu dușmanul, având

impresia exagerată că acesta are o forță distrugătoare și ei nu știu nici de unde a apărut, nici cum se pot ascunde și apăra.

Încă o întrebare.

Nu cumva amestecăm patologia cu fiziologia în procesul de maturizare? Oare părerea noastră n-a fost construită de medici care vedeau doar *maturitas difficilis*, doar ceea ce este dificil, anormal în procesul de maturizare? Nu cumva repetăm aceeași greșeală de acum o sută de ani, când toate simptomele nedorite, la copilul de până la trei ani, erau atribuite apariției dinților? Ceea ce a rămas din legenda „dinților" va rămâne, poate, peste o sută de ani, și din legenda „maturizării sexuale".

106

CERCETĂRILE LUI FREUD asupra vieții sexuale a copiilor au mânjit copilăria, dar, în același timp, oare n-au purificat tinerețea? Risipirea mult-îndrăgitei iluzii despre puritatea imaculată a copilului a risipit, în același timp, încă o iluzie chinuitoare: că „în el se trezește deodată un animal care-l aruncă în mlaștină". Am inserat aici această frază general-vehiculată, tocmai pentru a sublinia și mai insistent cât de fatalistă este concepția noastră despre evoluția unui impuls atât de strâns legat de viață cum este creșterea.

Nu este o pată urâtă nebuloasa sentimentelor contradictorii, cărora numai o depravare conștientă sau inconștientă le dă prematur o formă precisă; nu este o pată urâtă care dispare imediat acel „ceva" care, treptat, de-a lungul a câțiva ani, nuanțează tot mai pregnant sentimentele celor două sexe, până în momentul când, odată maturizat impulsul și complet maturizate organele, urmează firesc conceperea unei noi ființe vii, a urmașului în șirul lung al generațiilor.

Maturizarea sexuală: organismul e pregătit ca, fără prejudicii pentru prosperitatea lui, să dea naștere unui urmaș sănătos.

Maturizarea impulsului sexual: dorința explicit cristalizată a contactului intim firesc cu o persoană de sex opus.

La tinerii de sex bărbătesc, viața sexuală începe, de multe ori, înainte ca acest impuls să fi ajuns la maturitate; la fete, problema se complică în funcție de situație, prin căsătorie sau viol. Misiunea adulților e dificilă, dar cu atât mai irațională e nepăsarea, în cazul în care copilul încă nu știe nimic, sau atitudinea glumeț-iritată, când acesta începe să bănuiască anumite lucruri. Oare nu din cauza asta îl respingem brutal ori de câte ori întrebarea lui intră în domeniul interzis, pentru ca, intimidat, pe viitor să nu mai îndrăznească să abordeze această problemă, chiar dacă, pe lângă faptul că presimte ceva, el începe să simtă în mod foarte concret despre ce e vorba?

107

DRAGOSTEA.

Ea a fost luată în arendă de domeniul artistic; acesta i-a dat aripi și a îmbrăcat-o în caftan, dar un caftan de nebun, rând pe rând îngenunchind în fața ei sau umilind-o, așezând-o pe tron sau plasând-o la colțul străzii, la agățat trecători; și a mai comis o sumedenie de nonsensuri între adorație și ocară. Iar știința cheală, după ce și-a pus ochelarii pe nas, n-a considerat-o demnă de atenție decât atunci când i-a putut cerceta bubele purulente. Fiziologia dragostei nu știe să spună decât acest unilateral: „Servește la perpetuarea speciei". Numai că e cam puțin, aprecierea e prea săracă. În afară de faptul că emană lumină și căldură, astronomia mai știe și alte lucruri despre Soare.

Așa se întâmplă că dragostea este, în general, murdară și irațională, întotdeauna suspectă și rizibilă. Demn de

respect este doar ataşamentul care apare întotdeauna după naşterea unui copil comun şi legitim.

Râdem, aşadar, când un băieţel de şase ani îi oferă unei fetiţe jumătate din prăjitura lui; râdem când o fată se înroşeşte ca racul, dacă un băieţandru o salută ceremonios. Râdem când dăm peste acel şcolar, uitându-se pierdut la fotografia ei. Râdem când ea sare imediat să deschidă uşa, fiindcă a venit meditatorul fratelui.

Dar încruntăm sprâncenele când el şi ea se joacă parcă prea pe tăcute sau, luându-se la trântă, se rostogolesc pe jos, gâfâind. Şi ne-nfuriem de-a binelea când dragostea fiicei sau a fiului intră în contradicţie cu intenţiile noastre.

Râdem când e încă departe, ne încruntăm când se apropie şi ne ieşim din pepeni când ne încurcă socotelile. Îi rănim pe copii cu tonul nostru zeflemitor şi suspiciunile noastre şi le dezonorăm sentimentele, atunci când acestea nu ne aduc un profit.

Aşa că se ascund, şi tot iubesc.

El o iubeşte pentru că nu-i o gâscă la fel ca toate celelalte fete, pentru că-i veselă, nu-i certăreaţă, are părul despletit, nu are tată şi este aşa, cumva, tare drăguţă.

Ea îl iubeşte pentru că nu-i ca toţi ceilalţi băieţi, pentru că nu-i un golan, pentru că-i nostim, are ochii strălucitori, are un prenume frumos şi este aşa, cumva, tare drăguţ.

Se ascund şi iubesc.

El o iubeşte pentru că seamănă cu îngerul din icoana altarului lateral, pentru că-i curată; dar tot s-a dus cu bunăştiinţă pe o anumită stradă, „la una dintr-alea" din faţa porţii.

Ea îl iubeşte pentru c-ar fi de acord să se însoare cu ea, dar cu condiţia să se dezbrace în aceeaşi cameră amândoi, altfel nu. I-ar săruta mâna de două ori pe an şi o dată de-adevăratelea.

Cunosc toate trăirile iubirii, în afară de una, a cărei bănuială brutală se concretizează în nemiloasa observaţie:

În loc să flirtezi, mai bine... Decât să-ți împui capul cu gărgăunii dragostei, mai bine...

De ce ne-au urmărit, de ce ne hărțuiesc cu îndârjire?

Oare să fie rău că iubește? Nici măcar nu iubește, de fapt, ci doar îi place foarte mult. Dar îi place mai mult decât părinții? Poate tocmai acest lucru e un păcat?

Dac-ar fi să moară unul dintre ei? Doamne, dar eu mă rog pentru sănătatea tuturor!

Dragostea în perioada maturizării nu e deloc ceva nou. Unii iubesc deja de când erau copii, alții, copii fiind, iau dragostea în bătaie de joc.

Ea e tipa ta; ți-a arătat?

Iar băiatul, vrând să demonstreze că nu-i tipa lui, intenționat îi pune piedică sau o trage de codițe, până țipă de durere.

Oare scoțându-i din cap dragostea prematură, nu-i vârâm prematur în cap desfrâul?

108

PERIOADA MATURIZĂRII – de parcă toate celelalte, care au precedat-o, n-ar fi fost și ele perioade de maturizare progresivă, uneori mai lentă, alteori mai rapidă. Să ne uităm cu atenție la curba greutății și vom înțelege ce-i cu sfârșeala, disproporțiile, lenea, visările cu ochii deschiși, vorbele nedeslușite, paloarea, somnolența, lipsa voinței, capriciile, lipsa de hotărâre – toate sunt trăsături care caracterizează această vârstă, să zicem, de mare „dezechilibru", ca s-o deosebim de precedentele.

Creșterea este un efort, un mare efort al organismului, iar condițiile de viață nu-i consacră nici măcar o oră de curs la școală, nici măcar o singură zi de activitate în fabrică. Dar cât de des se întâmplă să ia forma unei stări cvasimaladive, fie pentru că vine prea de timpuriu, fie că

vine prea brusc, fie că vine într-o formă care se abate de la normă.

Primul ciclu este pentru fetiță o tragedie pentru că ea a fost învățată să se sperie când vede sânge. Dezvoltarea pieptului o întristează, pentru c-a fost învățată să-i fie ruşine de sexul ei, iar sânii o demaschează, toată lumea îşi va da seama că ea e fată. Băiatul care trăieşte fiziologic acelaşi proces reacționează psihic altfel. El aşteaptă cu nerăbdare să-i crească primele tuleie de mustață pentru că ele anunță ceva, promit ceva şi, chiar dacă se ruşinează acum de vocea lui piţigăiată, de mâinile disproporționate, e din cauză că nu-i pregătit, încă trebuie să mai aştepte.

N-ați remarcat invidia şi aversiunea fetelor dezavantajate față de băieții privilegiați? Ba da, încă de mai demult, când era pedepsită pentru cea mai mică umbră de vină, dar acum ce vină are că nu s-a născut băiat?

Fetele încep să se transforme mai devreme şi-şi manifestă cu bucurie acest unic privilegiu al lor.

Sunt aproape adultă, iar tu eşti un mucos. Eu peste trei ani pot să mă mărit, pe când tu tot în bancă vei sta, cu cartea-n față.

Nostimul tovarăş de joacă din copilărie se alege doar cu un zâmbet dispreţuitor.

Te măriți, dar cine să te ia? Eu am dreptul, fără să mă însor. Ea se maturizează mai devreme pentru dragoste, el pentru aventuri; ea pentru căsătorie, el pentru cârciumă; ea pentru maternitate, el pentru a fecunda femele, „la fel ca muştele – zice Kuprin*— care pentru o secundă se lipeau una de alta pe rama ferestrei, apoi, într-o mirare prostească, se scărpinau cu lăbuţele pe spinare şi-şi luau zborul pe veci".

* Aleksandr Ivanovici Kuprin (1870–1938), scriitor, explorator şi aventurier rus. (*N. trad.*)

O nouă nuanță capătă de-acum vechea aversiune dintre cele două sexe, pentru ca, în scurt timp, să-și schimbe din nou înfățișarea: ea se ascunde – el o caută, pentru ca, în cele din urmă, să se statornicească în atitudinea dușmănoasă față de soția care i-a devenit o povară, îl deposedează de privilegiile pe care, în schimb, le câștigă ea.

109

O NUANȚĂ DEZASTRUOASĂ capătă și vechea aversiune tăinuită față de mediul celor adulți.

Un fenomen foarte frecvent: copilul este învinuit că a spart geamul. Ar trebui să se simtă măcar vinovat. Dar, când îi facem observațiile care se impun, mai rar putem constata din partea lui vreo părere de rău, mai degrabă revoltă, supărare cu sprâncenele încruntate și priviri aruncate piezișe. Copilul vrea ca educatorul să dea dovadă de bunăvoință tocmai atunci când el este vinovat, când a fost rău, când i s-a întâmplat o nenorocire. Un geam spart, cerneala vărsată, hainele rupte sunt, de fapt, semnalmentele unei inițiative nereușite, întreprinse eventual în pofida avertismentului părinților. Iar adulții, dacă și-ar rata o demonstrație incorect calculată, cum și-ar primi reproșurile, enervarea și dojenile?

Această aversiune față de stăpânii aspri și neînduplecați se manifestă când copilul îi consideră pe adulți ființe superioare lui. Și dintr-odată îi surprinde asupra faptului.

Aha, ăsta e, carevasăzică, secretul vostru, adică umblați cu ascunzișuri; chiar că aveați de ce să vă fie rușine.

Mai auzise el și înainte, dar tot nu-i venea să creadă, încă se mai îndoia și, la drept vorbind, nici nu-l interesa. Dar acum vrea să știe, are de la cine să afle, are nevoie de această informație pentru lupta împotriva lor și, în sfârșit, se simte pe deplin implicat în această problemă. Înainte

zicea: „Nu știu despre ce-i vorba", dar acum știe foarte bine, acum totul e clar.

Deci poți să vrei, fără să ai copii, vasăzică așa poate o fată să aibă copil, deci poate să nu-l nască dacă nu vrea, deci cu bani se poate, deci mai sunt și boli, deci toată lumea?

Iar ei trăiesc de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, lor nu le e rușine unii de alții. Zâmbetele lor, privirile, interdicțiile, temerile, stânjeneala, jumătățile de frază, tot ce mai înainte era neclar de-acum e pe deplin înțeles și cutremurător de real.

Bine, las' că ne socotim noi.

Profesoarei de limba polonă îi lucesc ochii când se uită la cel de matematică.

Vino să-ți spun ceva la ureche.

Apoi: zâmbete răutăcios-triumfătoare, priviri iscoditoare prin gaura cheii și desene cu o inimă înflăcărată pe sugativă sau chiar pe tablă.

Bătrâna s-a gătit. Bătrânul o face pe cocoșul.

Unchiul trage la măsea și zice: „Tu ești încă un mucos". Nu, nu mai e un mucos: „Acum știu".

Ei încă se mai prefac, încă mai încearcă să mintă, așa că trebuie urmăriți, trebuie demascate înșelătoriile, vreau răzbunare pentru anii de sclavie, pentru încrederea furată, pentru mângâierile forțate, pentru confidențele obținute fără onestitate, pentru respectul impus.

Să-i respect? Nu, îi disprețuiesc, îmi bat joc de ei, îi desconsider. Lupt împotriva odioasei dependențe. Nu mai sunt un copil. E treaba mea ce gândesc. Trebuia să nu m-aducă pe lume dacă nu le place. Mama mă invidiază? Nici adulții nu sunt așa sfinți. Sau să mă prefac că nu știu, să profit că ei nu îndrăznesc să spună nimic pe față și eu doar din priviri ironice și zâmbete abia schițate să spun, de fapt: „Știu", în timp ce spun cu voce tare:

„Nu știu ce poate fi rău în asta, nu știu ce vreți".

110

TREBUIE SĂ REŢINEM că un copil este dezordonat şi răutăcios nu pentru că „ştie", ci pentru că suferă. Buna-dispoziţie şi seninătatea sunt binevoitoare, în timp ce trădătoarea oboseală este agresivă şi chiţibuşară.

Am greşi crezând că a înţelege înseamnă a scăpa de greutăţi. De atâtea ori se întâmplă ca un educator plin de compasiune să trebuiască să-şi refuleze bunele sentimente, să îmblânzească reacţiile copilului pentru a asigura disciplina acţiunilor lui, chiar dacă, la nivelul gândirii, aceasta nu există. În asemenea cazuri, sunt supuse la grele încercări buna pregătire ştiinţifică, experienţa suficient de vastă şi echilibrul propriu ale medicului.

Eu înţeleg şi iert, dar oamenii, lumea nu iartă.

Pe stradă trebuie să te porţi cuviincios, să te abţii de la manifestările prea zgomotoase ale veseliei, să nu te laşi antrenat în accese de furie, să fii reţinut în observaţiile şi judecăţile pe care le formulezi, să le acorzi respect celor mai în vârstă.

De cele mai multe ori, e foarte greu să activezi bunăvoinţa copilului şi efortul lui de gândire; dar găseşte el, oare, condiţii favorabile pentru o judecată nepărtinitoare în casa părintească?

Dacă el are, să zicem, şaisprezece ani, înseamnă că părinţii lui au peste patruzeci, o vârstă a reflecţiilor dureroase, nu de puţine ori perioada ultimului protest al propriei vieţi, momentul când bilanţul trecutului indică un deficit evident.

Ce-mi oferă mie viaţa asta?, zice copilul. Şi mie ce mi-a oferit?, îi răspunde mama.

Un presentiment ne spune că, la loteria vieţii, nici el nu va câştiga, iar noi am pierdut deja, pe când el mai are încă speranţe şi, pentru aceste iluzorii speranţe, se avântă

în viitor, fără să țină cont de nimic, fără să-i pese că pe noi ne bagă în mormânt.

Vă mai aduceți aminte cum, dimineața devreme, vă trezea din somn cu gânguritul lui? Atunci vă răsplăteați efortul cu un sărut. Da, pentru o turtă dulce primeați comoara unui zâmbet recunoscător. Pantofiorii, scufia, bărbița – toate erau așa ieftine, așa drăguțe, așa noi, așa nostime. Pe când acum, totul e scump, totul se strică atât de repede, iar în schimb nimic, nici măcar o vorbă bună. Câte pingele n-a rupt dumnealui, alergând după un ideal; și ce repede crește, dar nu vrea să-i cumperi lucrurile cu un număr mai mare.

Ia, să ai și tu de buzunar...

Trebuie să se distreze și el, are și el nevoile lui. Primește în silă, fără un gest de mulțumire, ca o pomană de la dușman.

Suferința copilului o întărâtă dureros pe cea a părinților, suferința părinților lovește nemilos în suferința copilului. Iar, dacă această ciocnire este atât de puternică, atunci cu cât ar fi ea mai puternică dacă, în ciuda voinței noastre, copilul nu s-ar pregăti singur, printr-un efort solitar, lent, să accepte ideea că noi nu suntem atotputernici, atotștiutori și perfecți.

111

DACĂ NE UITĂM CU ATENȚIE, nu la sufletul colectiv al copiilor de aceeași vârstă, ci la părțile lui componente, nu la mulțime, ci la individ, vom vedea din nou două tipuri de structuri diametral opuse.

Există tipul care gângurea încet în leagăn, se ridica lent cu propriile-i puteri, renunța la biscuit fără să protesteze, se uita de departe la cei care se jucau în cerc; iar acum revolta și durerea și le topește în lacrimi, noaptea, neștiut de nimeni.

Şi există şi cel care se învineţea de plâns, cel pe care părinţii nu-l puteau lăsa nici o clipă singur, fără să tremure de teamă că avea să se întâmple ceva, cel care-i lua mingea copilului vecinilor, cel care conducea – „Hai, cine se joacă, mai repede, apucaţi-vă de mâini" –, acum el îşi impune propriul program de revoltă şi propriile nelinişti active celor de vârsta lui întregii societăţi.

Am căutat cu migală explicaţia unui dureros mister: în viaţa colectivă, fie că-i vorba de tineri, fie de adulţi, se întâmplă atât de des ca o idee corectă să fie nevoită să se ascundă sau să convingă în tăcere, pe când insolenţa este proclamată cu surle şi trâmbiţe; ca bunătatea să fie sinonimul prostiei sau al neputinţei. Cât de des un activist social de bun-simţ sau un politician cu conştiinţă care cedează, fără să ştie nici el de ce, ar găsi explicaţia în vorbele lui Jellenta*: „Eu n-am mutra insolentă care să răspundă la conceptele şi răutăţile lor, nu mă pricep să discut şi să raţionez cu cei care au la toate un răspuns gata pregătit, arogant, de oportunişti". Ce-ar trebui să facem pentru ca, în sucurile care circulă prin organismul colectiv, să poată ocupa un loc egal şi cei activi, şi cei pasivi, ca, odată cu acestea, să circule liber elemente ale tuturor terenurilor fertile?

De data aceasta, nu mai las nimic. Deja ştiu ce am de făcut.

M-am săturat de acest bine, spune revolta activă.

Mai bine lasă-i în pace. Ce rost are? Poate că doar ţi se pare.

Aceste propoziţii simple, expresii ale unor ezitări oneste sau ale unei resemnări sincere, acţionează ca un calmant, au forţă mai multă decât frazeologia socială a tiraniei pe care o dezvoltăm noi, adulţii, din dorinţa de a-i

* Cezary Jellenta (1861–1935), avocat, scriitor, critic literar şi de artă. (*N. trad.*)

subjuga pe copii. Pe unul de vârsta ta, nu-i nici o ruşine să-l asculţi, dar să te laşi convins de un adult şi, mai mult decât atât, să te laşi impresionat înseamnă să te laşi dus cu preşul, înşelat, să-ţi recunoşti propria mizerie; din păcate, au dreptate cu neîncrederea lor.

Repet, însă: cum să nu te pună pe gânduri ambiţia vorace, cum să nu meditezi în sinea ta în faţa unor argumente ţipătoare, cum să înveţi să deosebeşti o idee de „aparenţe şi carierism", cum să aperi o axiomă de zeflemea sau o idee tinerească de experimentata demagogie trădătoare?

Copilul înaintează pas cu pas în viaţă – nu mă refer la viaţa sexuală; el se maturizează – şi nu doar sexual.

Dacă înţelegi că nu vei putea rezolva nici una dintre probleme singur, fără participarea lor, dacă le spui tot ceea ce am spus aici, iar la sfârşitul şedinţei vei auzi: „Hai, cei pasivi, acasă-i de noi"; „Nu mai fi aşa activ, c-o iei peste bot"; „Tu, terenul axiomatic, mi-ai luat şapca...", să nu crezi că-şi bat joc, să nu spui: „N-are rost..."

112

VISURI. Jocul de-a Robinson se transformă într-un vis despre călătorie, jocul de-a tâlharii – într-un vis despre aventuri.

Din nou viaţa se dovedeşte prea îngustă, iar visarea e o fugă de realitate. În lipsa unui material care să permită activitatea gândirii, apare forma poetică a acestuia. În visare, se manifestă simţăminte care nu-şi găsesc o altă formă de expresie. Visarea este un program al vieţii. Dac-am şti să-l descifrăm, ne-am da seama şi de faptul că visurile se împlinesc.

Dacă un flăcău sărac din popor visează să devină medic, dar ajunge auxiliar medical într-un spital, înseamnă că el şi-a îndeplinit programul vieţii. Dacă visa la bogăţie şi moare pe un divan, nu vorbim decât în parte de

visuri spulberate: pentru că el n-a visat la munca prin care să ajungă la bogăție, ci numai la plăcerea trândăviei. Visa să bea șampanie, dar bea un energizant; visa la saloane, dar își face veacul prin cârciumi de mâna a doua; voia să arunce cu aur în dreapta și-n stânga, însă aruncă doar cu mărunțiș. Visa să devină preot, dar a ajuns învățător, sau nici măcar atât, paznic de imobil... Oricum, a ajuns preot ca educator și preot ca paznic.

Ea visa să ajungă o regină temută; dar oare nu-și tiranizează soțul și copiii, măritându-se cu un funcționar mărunt? Visa să ajungă o regină iubită; dar oare nu domnește ca învățătoare în școala ei din sat? Visa să ajungă o regină vestită; dar oare n-a devenit renumită prin pricepe-rea ei ca excepțională croitoreasă sau legătoreasă de cărți?

Ce-i împinge pe tineri spre boema artistică? Pe unii libertinajul, pe alții exotismul, pe alții dinamismul, ambi-ția, cariera; și doar unul iubește arta, doar acest unul singur dintre toți este cu adevărat artist, doar unul nu-și vinde arta; moare în mizerie și uitare, după ce a visat la victorie, nu la onoruri și aur. Citiți romanul *L'Œuvre* al lui Zola; viața e mai logică decât ne închipuim. O fată visa la mănăstire, a ajuns într-un bordel, dar a rămas aceeași soră a milei, care, în afara orelor de program, îngrijește fetele bolnave, le alină tristețile și suferința. Alta voia să se joace și se joacă perfect în căminul de canceroși, aducând zâmbetul pe fața muribunzilor care-i ascultă sporovăiala, urmărind cu o privire tot mai stinsă figura ei senină... Mizerie.

Savantul se *gândește* la ea și cercetează, proiectează, propune teorii și ipoteze; tânărul *visează* să construiască spitale, să dea de pomană...

În visările copiilor, este prezent Eros; până la un anu-mit moment, nu apare Venera. E păguboasă formularea unilaterală că dragostea este egoismul speciei. Copiii iubesc persoane de același sex cu ei, bătrâni, oameni pe

care nu i-au văzut niciodată sau chiar care nici nu există. Chiar și atunci când sunt cuprinși de sentimentul dorinței, mult timp ei iubesc idealul, nu corpul. Necesitatea luptei, a tăcerii, a zgomotului, a muncii, a jertfei; dorința de a poseda, de a utiliza, de a căuta; ambiția, imitația pasivă – toate acestea își găsesc expresia în visare, indiferent de formele ei de manifestare.

Viața realizează visurile; dintr-o sută de visuri de tinerețe, se încheagă o statuie a realității.

113

PRIMUL STADIU AL PERIOADEI MATURIZĂRII: știu, dar încă nu simt; simt, dar încă nu cred, judec aspru ceea ce face natura cu ceilalți; sufăr, pentru că mă simt amenințat, nu sunt sigur că voi scăpa. Dar sunt nevinovat; disprețuindu-i pe ei, mă tem doar de mine.

Al doilea stadiu: în vis, în visul cu ochii deschiși, în reverie, în entuziasmul jocului, în ciuda opreliștilor, în ciuda dezgustului, în ciuda interdicției, tot mai des și mai explicit se profilează sentimentul care adaugă, la conflictul dureros cu lumea exterioară, povara conflictului cu sine. Gândul, respins o dată, revine cu și mai multă furie, ca prevestirea unei boli, ca un prim frison al febrei. Există o perioadă de incubație a impulsurilor sexuale, care provoacă uimire și stânjeneală, apoi spaimă și disperare. Epidemia secretelor șoptite și însoțite de chicoteli se stinge, picanteriile ilare își pierd farmecul, copilul trece în perioada destăinuirilor; prieteniile capătă profunzime – frumoasele prietenii ale orfanilor rătăciți în hățișul vieții, care-și jură că se vor ajuta, că nu se vor părăsi, că nu se vor despărți la vreme de necaz.

Copilul, el însuși nefericit, se adresează de-acum oricărei nenorociri, suferințe, nedreptăți, dar nu cu formule învățate pe de rost și cu neliniștea unei uimiri obscure,

ci cu o compătimire fierbinte, adevărată. Prea ocupat şi îngrijorat de sine, el nu se poate înduioşa prea mult timp de soarta celorlalţi, dar găseşte un moment şi o lacrimă pentru fata sedusă şi abandonată, pentru copilul bătut, pentru deţinutul în lanţuri.

Fiecare nouă deviză, idee, frază adâncă află în el un ascultător atent şi sensibil, un adept înflăcărat. Cartea, el n-o citeşte, ci o soarbe ca un vicios şi-L roagă pe Dumnezeu să facă o minune! Dumnezeul copilăriei: Dumnezeu-basm, apoi Dumnezeu vinovat, izvorul primordial al tuturor nenorocirilor şi nelegiuirilor, cel care poate, dar nu vrea, se întoarce ca Dumnezeu-taină atotputernică, Dumnezeu-iertare, Dumnezeu-raţiune superioară firavei gândiri umane. Dumnezeu, momentul de linişte perfectă la ceasul uraganului.

Mai înainte: dacă adulţii mă obligă să spun rugăciuni, evident că şi rugăciunea e o minciună; dacă-mi alungă prietenul, evident că tocmai el îmi va arăta drumul; oare cum aş putea avea încredere în ei?

Acum, lucrurile stau altfel: aversiunea duşmănoasă lasă loc compasiunii. Calificativul „porcărie" nu mai este suficient: aici se ascunde ceva infinit mai complicat. Dar ce? Cartea doar aparent, pentru o clipă, îţi împrăştie îndoielile, cei de aceeaşi vârstă sunt ei înşişi slabi şi neputincioşi. E momentul când părintele poate să-şi recâştige copilul, pentru că el aşteaptă, vrea să asculte.

Ce-i putem spune? În orice caz, nu cum polenizează florile, nici cum se înmulţesc hipopotamii, nici că onanismul e dăunător. Copilul simte că aici e vorba de ceva mult mai important decât curăţenia mâinilor şi a cearşafului, că aici se evaluează concepţia lui spirituală, totalitatea responsabilităţii sale în faţa vieţii.

Ah, de-aş mai fi o dată copil nevinovat, care crede, care are încredere, care nu gândeşte.

Ah, de-aş ajunge odată adult, să scap de vârsta asta critică, să fiu ca ei, să fiu ca toată lumea.

Mănăstire, linişte, gânduri pioase. Ba nu: slavă, acţiuni eroice.

Călătorii, schimbare de decor şi de emoţii. Dans, jocuri, mare, munţi.

Moartea e cea mai bună; la ce bun să trăieşti, la ce bun să te chinui?

În funcţie de ce a pregătit pentru acest moment de-a lungul mai multor ani, când a studiat cu atenţie copilul, educatorul îi poate propune un program despre felul cum se poate cunoaşte pe sine, cum se poate învinge pe sine însuşi, ce eforturi trebuie să depună, cum să-şi caute propriul drum în viaţă.

114

ZBURDĂLNICIA EXUBERANTĂ, râsul fără motiv, veselia tinereţii. Da, bucuria că faci parte din grup, triumful victoriei visate, explozia, nemaitrăită anterior, a credinţei că, în pofida realităţii, vom zgâlţâi pământul din temelii.

Suntem atât de mulţi, atât de multe feţe tinere, pumni încleştaţi, canini sănătoşi, nu ne dăm bătuţi.

Paharul sau halba împrăştie toate celelalte îndoieli. Moarte vechii lumi, trăiască noua viaţă!

Nu-l observă pe unul care, cu pleoapele uşor mijite, îi persiflează: „Proştii!"; nu-l văd nici pe altul care, cu ochii trişti, spune: „Săracii!"; nu-l văd nici pe-al treilea, care vrea să profite de moment ca să înceapă ceva, să depună un jurământ, ca nobila sa înflăcărare să nu se irosească într-o simplă orgie, să nu se risipească în exclamaţii lipsite de conţinut...

Considerăm adesea veselia colectivă un surplus de energie, când ea, de fapt, e doar manifestarea unei plictiseli susceptibile care, pentru moment, în lipsa unor

legături, ajunge la exaltare și merge până la iluzie. Să ne amintim de veselia copilului într-un vagon de tren: neștiind cât timp și până unde va merge, chipurile mulțumit de noutatea impresiilor, devine capricios datorită excesului lor și, în așteptarea a ceea ce urmează, își încheie râsul vesel printr-un plâns cu lacrimi amare.

Cine poate explica de ce prezența unor adulți „strică cheful", deranjează, aduce un element de constrângere...

O ceremonie: fast, atmosferă gravă – adulții se lasă atât de măiestru impresionați, sunt atât de în ton cu momentul. Dar sunt și doi care se uită unul în ochii celuilalt, pufnind, murind de râs, se forțează să rămână serioși până le dau lacrimile, ca să nu izbucnească, dar nu se pot abține, totuși, în fața ispitei irezistibile de a-l atinge cu cotul pe celălalt, șoptindu-i răutăcioasa sugestie și crescând astfel pericolul izbucnirii unui scandal: „Tu ține minte doar să nu izbucnești în râs. Numai nu te uita la mine. Nu râde către mine."

Iar după ceremonie: „Ce nas roșu avea cucoana. Individului îi stătea cravata ca o funie. Cât pe ce să se lichefieze cu totul. Arată-ne: tu-i imiți cel mai bine."

Și povestiri fără sfârșit – ce hazliu a fost.

Încă una: „Ei cred că mie-mi arde de glumă. Dac-ar gândi măcar, cât de puțin. Încă o dovadă că, de fapt, nu ne înțeleg."

Activitatea preferată a tinerilor. Câteva pregătiri, un efort susținut, o acțiune cu scop foarte clar, care necesită rapiditate, îndemânare și inventivitate. În asemenea situații, tinerii sunt în elementul lor; asemenea situații îți oferă prilejul să întâlnești o veselie sănătoasă și o emulație senină. A planifica, a lua decizii, a munci până la epuizare, a executa, a face haz de necaz când n-ai reușit și a învinge dificultățile.

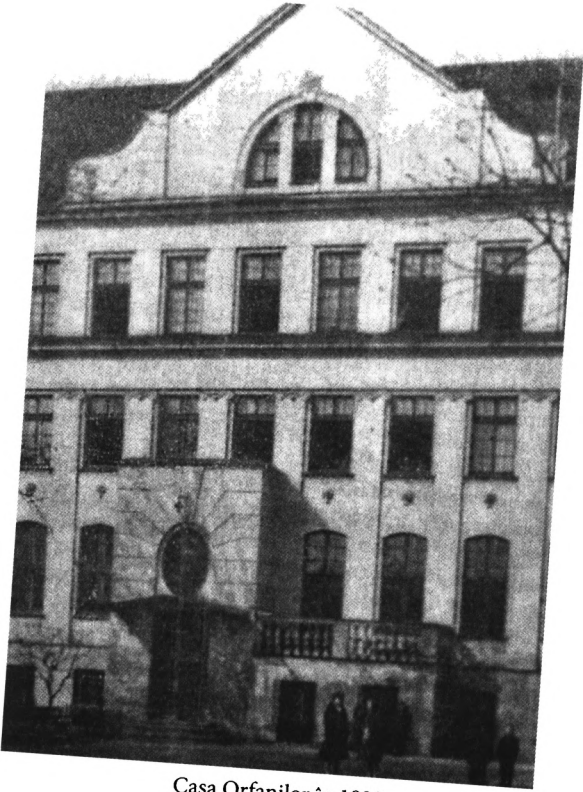

Casa Orfanilor în 1928

115

TINEREȚEA ARE TRĂSĂTURI NOBILE.

Numind curaj faptul că un copil se apleacă în afară de la fereastra etajului patru, fără să i se facă frică, numind bunătate faptul că i-a dat unui cerșetor șchiop ceasul de aur pe care mama îl pusese pe masă, numind crimă faptul că a aruncat cu cuțitul în fratele său și l-a nimerit în ochi, tinerețea dă dovadă într-adevăr de trăsături nobile, pentru că n-are experiență în domeniul atât de vast, cât o jumătate de viață, al muncii salariate, al ierarhiei sociale și al legilor vieții în comunitate.

Cei lipsiți de experiență consideră că poți da dovadă de bunăvoință sau aversiune, de respect sau dispreț, în funcție de sentimentele pe care le nutrești.

Cei lipsiți de experiență consideră că poți stabili sau rupe relațiile după cum poftești, să te conformezi sau să ignori anumite forme pe care le-ai acceptat, să îndeplinești sau să încalci cerințele cutumei.

Fluier, scuip, nu-mi pasă, n-au decât să bârfească, nu vreau și pace – mă privește pe mine?

Abia își trăgeau sufletul, după ce s-au eliberat parțial de sub tutela părinților, c-au apărut așa, din senin, alte cătușe – dar pân-aici!

Pentru că nu-știu-cine este bogat sau chiar de viță nobilă, pentru că nu-știu-cine poate gândi sau poate spune nu-știu-ce pe nu-știu-unde?

Cine-i învață pe cei tineri care dintre aceste compromisuri reprezintă o necesitate vitală, respectiv care pot fi evitate și cu ce preț, care dintre ele dor, dar nu te murdăresc, și care te pervertesc. Cine indică limitele între care ipocrizia de a nu scuipa pe jos sau de a nu-ți sufla nasul în fața de masă este un semn de bună-creștere și nu un delict.

I-am spus copilului: „Ce-or să se mai distreze!" Acum trebuie să adăugăm: și vor face foamea.

Spuneți mereu: idealismul tinereții. Iluzia că poți convinge întotdeauna și poți repara orice greșeală.

Și ce faceți cu aceste trăsături nobile? Le tociți și le știrbiți până la distrugere în ființa propriilor voștri copii, dar le atribuiți lasciv trăsături ca idealismul, veselia unor „tineri" anonimi, așa cum înainte le atribuiați nevinovăție, farmec și iubire copiilor voștri. Și astfel se creează iluzia că idealul este o boală, exact la fel ca oreionul sau vărsatul de vânt, că este așa, un fel de obligație nevinovată, ca și cum ai vizita o galerie de artă, când ești în călătorie de nuntă.

Și eu am fost un fariseu. Am văzut un Rubens.

Trăsătura nobilă nu poate fi o ceață matinală, ci e un fascicul de raze. Și, dacă în momentul de față nu suntem încă în stare, să ne limităm deocamdată să ne educăm copiii în așa fel încât să devină măcar oameni cinstiți.

116

FERICIT AUTORUL CARE, încheind o lucrare, este conștient că a spus ceea ce știe, ce a citit și că evaluările sale au fost făcute în conformitate cu modele confirmate. Dând lucrarea la tipar, el are un calm sentiment de mulțumire că a adus la viață un copil maturizat, capabil să stea pe propriile-i picioare. Se întâmplă, însă, frecvent și altfel: el nu-l vede pe cititorul care așteaptă din partea lui învățăminte general-valabile, cu rețetele aferente și cu indicațiile despre modul de utilizare. Or, în cazul de față, procesul de creație este un proces de înregistrare a propriilor gânduri, nu a celor îndelung verificate, nu a celor dovedite, ci a celor care vin spontan. Încheierea lucrării este un bilanț rece, o trezire dureroasă din vis. Fiecare capitol se uită cu reproș pentru că a fost pus pe hârtie înainte chiar ca el să-și fi căpătat forma. Ultima idee a cărții nu este o încheiere a unui întreg și provoacă mirare: am ajuns deja la sfârșit, nu mai urmează nimic?

Ar mai fi ceva de adăugat? Doar dac-aș lua-o de la-nceput, dând tot ce știu, abordând alte teme care abia mi se conturează în minte, scriind o altă carte, tot neterminată.

În viața mamei, copilul intonează un minunat cânt al tăcerii. Conținutul acestui cânt, programul, forța, creația depind de numărul de ore pe care mama le petrece alături de copil, atunci când el nu-i cere, dar trăiește, de gândurile din care ea îl țese cu hărnicie; contemplându-l în tăcere, prin intermediul copilului mama se maturizează spre inspirațiile pe care le va presupune activitatea educativă.

Nu din cărți va lua ea aceste inspirații, ci din sine însăși. Numai dacă produce acest efect, cartea – orice carte – va căpăta o anumită valoare; iar cartea mea își va îndeplini misiunea doar dacă va reuși să-și convingă cititorul în legătură cu acest aspect.

În înțeleapta-ți singurătate, veghează...

Internatul

1

VREAU SĂ SCRIU O CARTE despre internatul orășenesc, în care o sută de copii orfani, băieți și fete de vârstă școlară, sunt educați sub ocrotirea unui personal educativ puțin numeros, într-o clădire improprie și cu un personal de serviciu redus.

Problemele internatului n-au avut onoarea de a face subiectul unei literaturi abundente. Ceea ce se poate găsi în momentul de față sunt fie cărți cu caracter exclusiv igienic, fie critici pasionate ale ideii în sine de a educa un anumit număr de copii în grup.

Am cunoscut secretele internatului, atât pe cele incolore, cât și pe cele sumbre, prin intermediul rolului de educator responsabil de dormitor, spălător, sală de recreere, sală de mese, curte și closet. Copiii, nu i-am cunoscut în hainele lor de gală, așa cum intră în sala de clasă la școală, ci în neglijeul vieții lor cotidiene. Această carte poate fi interesantă nu numai pentru educatorul cazărmii-închisoare care este internatul, ci și pentru educatorul închisorii-celulă care, pentru copilul actual, este familia. Atât în internat, cât și în familie, copiii sunt chinuiți; cei mai energici încearcă să păcălească supravegherea, să se sustragă controlului atent, luptând cu încăpățânare și disperare pentru drepturile lor.

Mă tem că mulţi cititori vor fi dispuşi să mă creadă – în care situaţie, această carte nu le-ar aduce decât deservicii. Îi previn, aşadar: drumul pe care l-am ales eu pentru a-mi atinge scopul nu e nici cel mai scurt, nici cel mai confortabil, dar pentru mine este cel mai potrivit, pentru că e drumul meu. L-am găsit nu fără efort, nu fără momente dureroase şi abia atunci când am înţeles că toate cărţile citite, toate experienţele şi părerile altora sunt mincinoase.

Editorii tipăresc uneori gândurile şi vorbele de aur ale unor mari personalităţi; dar mult mai util ar fi să se facă nişte culegeri de idei false, emise de clasici ai adevărului şi cunoaşterii. Rousseau îşi începe romanul *Émile* printr-o frază pe care o dezmint toate informaţiile contemporane despre ereditate.

2

CARTEA AR TREBUI SĂ FIE CÂT MAI CONCENTRATĂ, pentru că, în viziunea mea, ea se ocupă în primul rând de tânărul coleg educator, care a nimerit deodată în vârtejul celor mai dificile probleme educative, al celor mai complicate condiţii de viaţă şi, năucit şi îndurerat, are nevoie de ajutor.

Sărmanul, n-are timp pentru studiu. De două ori în cursul nopţii a fost sculat din somn: pe unul dintre copii îl durea o măsea şi a început să plângă – a trebuit să-l liniştească şi să-i dea un medicament. Abia adormise, că l-a trezit un altul; visase ceva îngrozitor: oameni morţi, bandiţi care voiau să-l omoare şi să-l arunce-n râu; aşa că trebuia să-l liniştească şi pe el, să-l culce din nou.

Un om care pică de somn nu poate citi seara tratate exhaustive pe teme educative pentru că i se-nchid ochii, pentru că, dacă nu doarme suficient, a doua zi va fi nervos, nu va avea răbdare – adică va fi incapabil să aplice în viaţă principiile salvatoare citite în lucrarea ştiinţifică

respectivă. O să mă rezum, aşadar, ca să nu-i răpesc prea mult din timpul de somn.

3

ÎN CURSUL ZILEI, EDUCATORUL n-are timp de studiu. Nici nu se apucă bine de citit, că şi vine primul copil să i se plângă de vecinul care l-a lovit în timp ce el scria, aşa încât a făcut o pată de cerneală, iar acum nu ştie dacă trebuie să reia totul de la început, să continue sau să rupă foaia pătată.

Imediat vine şi al doilea copil: are un cui în talpă şi nu poate merge.

Al treilea întreabă dacă poate lua jocul de domino. Al patrulea îl roagă să-i dea cheia de la dulap.

Al cincilea vine cu o batistă pe care a găsit-o cine-ştie-unde:

„Am găsit-o, nu ştiu a cui e".

Al şaselea îi dă în păstrare cei patru groşi* pe care i-a primit de la o mătuşă.

Al şaptelea vine în graba mare, ca să-şi recupereze batista:

„A mea e, am pus-o puţin pe geam şi el mi-a şi luat-o".

Colo, într-un colţ, un mic nepriceput se joacă cu foarfecele: face numai mizerie, se taie. Cine i-a dat foarfecele?

În mijlocul camerei, o ceartă serioasă; curând, se va transforma în bătaie – nu trebuie lăsaţi să ajungă la încăierare.

Cel pe care noaptea trecută l-a durut măseaua aleargă acum ca nebunul; din nou, unul dintre cei care scriu are o problemă cu călimara pe care a răsturnat-o şi i-a căzut

---

* 1 *Groş* (pol. *grosz*), denumirea monedei divizionare a zlotului polonez. Sub aceeaşi denumire a circulat în Moldova o monedă de argint. (*N. trad.*)

pe dușumea; iar la noapte, iarăși o să-l doară vreo măsea pe careva.

Educatorul trebuie să țină morțiș, dacă vrea cu adevărat să citească fie și o carte mai puțin voluminoasă.

4

DAR NU ȚINE MORȚIȘ PENTRU CĂ NU PREA CREDE.

Dând o sumedenie de citate, autorul demonstrează cât de savant este. Mai spune încă o dată ceea ce știe toată lumea. Aceleași intenții pioase, aceleași minciuni căldicele și aceleași sfaturi inaplicabile. Educatorul ar trebui... ar trebui... ar trebui... Și, în cele din urmă, în toate problemele, mărunte sau importante, trebuie să decidă singur, cum știe și cum se pricepe el, respectiv – lucrul cel mai important – cum poate.

În teorie, totu-i perfect, se consolează el, cu un sentiment de amărăciune.

Educatorul se simte cuprins de un sentiment de aversiune față de autor care, stând comod la birou, în liniște, dictează îndrumări, fără a fi nevoit să se lovească tot timpul direct de grupul de copii agitați, gălăgioși, certăreți, turbulenți, al căror sclav este oricine nu vrea să fie tiranul lor, în fiecare zi, măcar câte unul dintre membrii grupului otrăvindu-i viața cu atâta temei, încât cu greu își mai poate descreți fruntea în restul timpului.

De ce-l mai scot din sărite cu mirajul unei cunoașteri profunde, al unei misiuni importante, al unor idealuri superioare, când el este și trebuie să rămână doar un muncitor-cenușăreasă?

5

SIMTE CUM ÎȘI PIERDE ENTUZIASMUL care l-a făcut să îmbrățișeze această activitate din proprie inițiativă, independent de sfaturile cuiva. Mai demult, îl încânta ideea că le va organiza jocuri copiilor, le va pregăti surprize. Voia să aducă o inspirație nouă, plină de bucurie în viața cenușie, monotonă a internatului. Acum, se bucură când își notează în carnetul său observația disperată: același lucru. Dacă nici unul dintre copii n-a vomitat, dacă n-au spart geamuri, dacă nu și-au făcut reproșuri prea dure, înseamnă că ziua a trecut cu bine.

Își pierde energia: micile contravenții, acum se face că nu le vede, se străduiește să nu se mai implice în toate nimicurile, să nu le mai știe pe toate, ci doar pe cele mai grave.

Își pierde inițiativa: mai demult, primea bombonele, câte-o jucărie – și-și făcuse un plan cum să exploateze mai bine aceste resurse. Acum, împarte imediat dulciurile: n-au decât să le mănânce cât mai repede, că altfel iar vor apărea discuții, reclamații, nemulțumiri.

Un aparat sau un obiect nou: iar trebuie să am grijă, că altfel îl sparg, îl strică.

Vreun ghiveci la geam, vreun tablou pe perete: ar fi atâtea de făcut, numai că el nu știe, nu vrea sau nu poate.

Și, de altfel, nici măcar nu le mai bagă în seamă.

Își pierde încrederea în sine. Înainte, nu era zi să nu observe ceva nou la copii sau la sine însuși.

Copiii se strângeau în jurul lui, acum se feresc de el. Îi mai iubește, oare? A devenit aspru, uneori chiar brutal.

Poate că, nu peste mult timp, va deveni la fel cu toți cei pentru care a vrut să devină un exemplu, față de care nutrea un sentiment de aversiune din cauza răcelii lor, a pasivității și a faptului că nu sunt conștiincioși.

6

ÎI PARE RĂU DE EL ÎNSUȘI, DE CEI DIN JUR, DE COPII.

Acum o săptămână, a primit o scrisoare din care a aflat că sora lui e bolnavă. Au aflat și copiii și i-au respectat tristețea: s-au dus la culcare în liniște. Le-a fost recunoscător.

Nu demult, a venit un nou elev. I-au furat toate bomboanele primite de la familie, și penarul, și pozele – l-au amenințat că, dacă se duce să-i pârască, îl omoară; în această poveste murdară, au fost amestecați și unii dintre cei pe care-i considera cinstiți.

Un copil îl ia de gât cu mânuțele lui fragede și-i spune că-l iubește și-i cere ceva nou de-mbrăcat.

Așa-s copiii: acum se miră înduioșat cum de au așa un tact subtil și atâta sensibilitate profundă, acum îl frapează această perversitate feroce a lor.

Pe de o parte: vreau, trebuie, se cade; pe de altă parte, acest deznădăjduit: la ce bun?

Principiile teoretice s-au împletit atât de ciudat cu experiența lui personală cotidiană, încât și-a pierdut firul: cu cât se gândește mai mult, cu atât înțelege mai puțin.

7

NU ÎNȚELEGE CE SE ÎNTÂMPLĂ ÎN JUR.

Încearcă să limiteze interdicțiile și obligațiile la minimul posibil. Le dă copiilor libertate, dar ei, nemulțumiți, cer și mai multă.

Vrea să le știe grijile. Se apropie de un băiat care, spre deosebire de alte dăți, acum s-a izolat, tăcut și indiferent. „Ce-i cu tine, de ce ești supărat?" „Nu-i nimic, nu-s deloc supărat", răspunde el în silă. Vrea să-l mângâie pe cap, copilul se trage brusc îndărăt.

Acolo, un grup de copii pare să desfăşoare o discuţie aprinsă.

Se apropie – tăcere. „Despre ce vorbeaţi?" „Despre nimic."

S-ar părea că le place de el. Dar ştie că-l maimuţăresc. Au încredere, dar mereu ascund ceva. Aparent, ei cred în cuvintele lui, dar ascultă bucuros şoaptele care-i îndeamnă la rele.

Nu înţelege, nu ştie – totu-i e străin, totu-i e ostil şi nu-i bine.

Educatorule, ar trebui să te bucuri, mai degrabă. Deja respingi prejudecăţile, imaginea sentimentală a copilului. Deja ştii că nu ştii. Lucrurile nu stau aşa cum credeai tu, deci stau altfel. Fără să-ţi dai seama, deja cauţi un drum. Te-ai rătăcit? Gândeşte-te că nu-i nici o ruşine să te rătăceşti în nesfârşita junglă a vieţii. Chiar rătăcind, uită-te-n jur curios şi vei vedea un mozaic de imagini minunate. Suferi? Din suferinţă se naşte adevărul.

8

FII TU ÎNSUŢI; CAUTĂ-ŢI PROPRIUL TĂU DRUM. Cunoaşte-te pe tine însuţi, înainte de a vrea să-i cunoşti pe copii. Fii conştient de ceea ce eşti tu în stare, înainte de a începe să trasezi domeniul drepturilor şi obligaţiilor lor. Între copii, tu însuţi eşti un copil, iar pe acest copil trebuie să-l cunoşti, să-l creşti şi, în primul rând, să-l educi.

Una dintre cele mai grave greşeli este să crezi că pedagogia este o ştiinţă despre copil, şi nu despre om.

Un copil violent, lăsându-se mânat de pasiune, l-a lovit pe altul; un adult, lăsându-se mânat de pasiune, l-a ucis pe altul. Unui copil blajin i s-a furat jucăria; un adult blajin a fost escrocat, el punându-şi semnătura pe un document în alb. Un copil iresponsabil şi-a cumpărat bomboane cu banii de caiet; un adult şi-a pierdut la cărţi toată averea.

Nu există copii, există oameni și atât – doar că au o cu totul altă scară de valori, un alt bagaj de experiențe, alte impulsuri, un alt palier de sentimente. Și nu uita că noi nu-i cunoaștem.

Necopt!

Întreabă un bătrân și vei afla că, la cei patruzeci de ani ai tăi, el tot necopt te consideră. Mai mult decât atât: clase sociale întregi sunt necoapte pentru că sunt slabe. Popoare întregi au nevoie de protecție străină – și ele sunt necoapte, pentru că nu au artilerie.

Fii tu însuți și uită-te vigilent la copii în momentele când pot fi ei înșiși. Uită-te doar și nu cere nimic. Pentru că n-ai cum să-l obligi pe un copil neastâmpărat, agresiv, să fie concentrat și liniștit; un copil neîncrezător și posomorât nu va deveni sincer și extravertit; nici unul ambițios și refractar nu va deveni calm și supus.

Dar tu?

Dacă n-ai o statură impunătoare și piept puternic, degeaba te vei chinui să potolești gălăgia gloatei de copii, adresându-li-te cu o voce răsunătoare. Ai zâmbetul plăcut și privirea răbdătoare? Nu spune nimic: poate se liniștesc singuri. Caută-ți propriul tău drum.

Nu cere de la tine însuți să fii serios, un educator savant, cu o întreagă contabilitate psihologică în inimă și un cod pedagogic în cap. Ai de partea ta un excelent aliat vrăjitor: tinerețea, dar îi acorzi unui cârcotaș incapabil titlul de întruchipare a experienței.

9

NU SPUNE CE-AR TREBUI, SPUNE CE S-AR PUTEA.

Vrei să fii iubit de copii, dar trebuie să-i înghesui în formele strâmte, sufocante ale vieții contemporane, ale ipocriziei și constrângerii contemporane, să-i supui unei

munci conştiincioase, obligatorii, dar impuse. Iar ei nu vor, se apără – le e milă de tine, probabil.

Vrei să fie sinceri şi binecrescuţi, deşi ştii că formele acestei lumi sunt mincinoase, iar sinceritatea este o insolenţă. Oare ştii ce gândea copilul acela pe care ieri l-ai întrebat de ce e trist? Se gândea: „Mai lasă-mă-n pace!" Deja nu mai era sincer; n-a spus cu voce tare ce gândea; s-a tras doar cu silă înapoi, însă pe tine te-a rănit chiar şi acest gest.

Nu trebuie să te plângi, denigrarea e urâtă – dar cum te vei iniţia în treburile lor, în durerile şi păcatele lor?

Nu pedepsi şi nu recompensa. Trebuie să existe un regulament şi o deviză de care copiii să se poată folosi. Toţi se vor strânge la masă atunci când sună clopoţelul; dar dacă întârzie, sau nu vin, sau nu vor?

Trebuie să le fii model. Şi ce vei face cu defectele tale, cu viciile şi ciudăţeniile tale ridicole? Vei încerca să le ascunzi? În mod sigur vei reuşi: cu cât vei depune mai multe eforturi pentru a le ascunde, cu atât mai mult copiii se vor preface că nu văd şi nu ştiu. Şi nu vor râde de tine decât în şoaptă, în modul cel mai ascuns posibil.

E greu, chiar foarte greu, de acord! Dar dificultăţi are oricine – depinde doar de cum înţelege să şi le rezolve. Răspunsul la întrebări nu va fi decât relativ exact. Pentru că viaţa nu-i o culegere cu probleme de aritmetică având un singur răspuns, iar modalităţile de rezolvare sunt întotdeauna cel mult două.

10

ASIGURĂ-LE COPIILOR LIBERTATEA unei dezvoltări armonioase a tuturor forţelor sufleteşti, posibilitatea de a-şi scoate la iveală toate forţele ascunse, educă-i în respect pentru bine, frumos şi libertate... Naivule – încearcă. Societatea ţi-a încredinţat o mică sălbăticiune s-o

modelezi, s-o ajustezi, s-o faci uşor de digerat – şi aşteaptă. Aşteaptă statul, biserica, viitorul angajator. Toţi cer, aşteaptă, pândesc. Statul pretinde un patriotism de stat; biserica, o credinţă ecleziastică; angajatorul, onestitate şi toţi împreună vor mediocritate şi supunere. Pe cel prea puternic îl frâng, pe cel liniştit îl bruschează, pe cel perfid uneori îl cumpără, celui sărac întotdeauna îi îngrădesc drumul. Cine? Nimeni. Viaţa.

Consideri că un copil înseamnă o valoare măruntă. Orfanul: un pui căzut din cuib; chiar dacă moare, tot nu vede nimeni; un mormânt invadat repede de buruieni. Încearcă – te vei convinge şi singur – şi vei plânge.

Copilul are dreptul să vrea, să formuleze revendicări, să ceară; are dreptul să crească şi să se maturizeze şi, maturizându-se, să producă fructe. Iar scopul educaţiei: nu să facă găligie, nu să rupă încălţămintea, nu să asculte şi să execute ordine, nu să critice, ci să creadă cu adevărat că toate câte se întâmplă au drept scop exclusiv binele lui.

Armonia, calmul, libertatea sunt o predică: iubeşte-ţi aproapele. Uită-te-n jurul tău – şi zâmbeşte.

11

UN NOU SOSIT.

L-ai tuns, i-ai tăiat unghiile, l-ai îmbăiat, i-ai dat haine noi – deja e la fel cu toţi ceilalţi.

Deja ştie să salute cu o plecăciune, nu mai zice: „Vreau!", ci: „Vă rog"; când intră cineva străin, ştie că trebuie să salute. Pentru serbare, va spune o poezie, îşi curăţă încălţările pline de noroi; nu scuipă pe jos, utilizează batista pentru a-şi sufla nasul. Nu-ţi face cumva iluzii c-ai şters din memoria lui amintirile sumbre, şi influenţele negative, şi experienţele dureroase. Aceşti copii curaţi şi îmbrăcaţi onorabil vor rămâne mult timp afectaţi, îndureraţi, şterşi – au răni infectate, care trebuie îngrijite cu multă răbdare

luni în şir – chiar şi după aceea vor rămâne cicatrice, gata să supureze din nou.

Internatul pentru orfani este o clinică în care întâlneşti orice fel de afecţiuni ale corpului şi ale sufletului, dublate de o slabă rezistenţă a organismului, situaţii în care ereditatea patologică întârzie sau împiedică însănătoşirea. Iar, dacă internatul nu va putea fi un loc de însănătoşire morală, există pericolul să devină un focar de contagiune.

Ai ferecat uşile internatului cu toate încuietorile posibile şi tot nu poţi împiedica să se strecoare înăuntru şoaptele răutăcioase ale străzii, glasurile nefiltrate şi îngrozitoare care nu pot fi făcute să tacă numai prin statutul nostru moral. Educatorul poate închide ochii, se poate face că nu vede, însă copiii vor şti şi vor deveni cu atât mai răutăcioşi.

12

ÎMI SPUI: SUNT DE ACORD să fac anumite compromisuri, accept copiii pe care viaţa mi-i aduce aşa cum sunt ei, îmi plec fruntea în faţa condiţiilor în care-mi desfăşor activitatea, chiar dacă sunt foarte grele pentru că nu există altă soluţie. Dar vreau şi eu libertate în chestiunile de detaliu, vreau ajutor şi anumite facilităţi în ceea ce priveşte aspectele tehnice ale muncii mele.

Naivule, tu nu poţi cere nimănui nimic.

Şeful tău îţi reproşează că sunt hârtii aruncate pe jos, că un mititel neatent şi-a făcut un cucui, că şorţuleţele nu sunt suficient de curate, că paturile nu sunt făcute suficient de îngrijit.

Vrei să-l elimini din internat pe unul dintre copii, consideri că acest lucru este necesar spre binele celorlalţi. Dar toţi te roagă să nu-l elimini: poate se-ndreaptă?

E frig în internat şi cei mai mulţi dintre aceşti copii anemici au degetele îngheţate. Cărbunele, căldura sunt

scumpe, iar frigul îi ofileşte fizic şi moral. Nu, copiii trebuie călîţi.

Te miri că, din două ouă, fiecărui copil îi revine doar o lingură, nici aceea plină, de omletă. Şi auzi răspunsul acru că nu-i treaba ta.

Colegul ştia, fără îndoială, unde este cheia de la dulap, poate chiar el a ascuns câteva (ouă), sau le-a permis cu bună ştiinţă altora să sustragă din ele. Când pleacă, seara, lasă dormitorul nesupravegheat şi nici nu permite altcuiva să se ocupe de sala lui, de copiii lui.

Capricii despotice şi inconştienţă din partea autorităţilor, lipsă de probitate din partea administraţiei, rea-voinţă şi lipsă de corectitudine din partea colegului de muncă. La care se mai adaugă: grosolănia personalului de serviciu, cearta cu spălătoreasa în legătură cu un cearşaf aruncat, chipurile, chiar de tine, cu bucătăreasa pentru laptele afumat, cu paznicul pentru că, uite, a urcat pe scări murdar de noroi.

Dacă educatorul găseşte condiţii de lucru fericite, cu atât mai bine. Dacă acestea sunt aşa cum sunt, să nu se mire, să nu se revolte, ci să-şi drămuiască în mod raţional forţa şi energia, în aşa fel, încât să-i ajungă pe termen lung, nu numai pentru cele dintâi câteva luni.

13

INTERNATUL VĂZUT DE SUS.

Zgomot, viermuială, tinereţe, veselie.

O ţară mică şi nostimă, populată cu oameni mici şi naivi. Atât de mulţi copii, dar totu-i atât de curat.

Armonia uniformei copiilor; cântecele intonate în cor. Deviza: toată lumea tace. Rugăciunea: se aşează la masă.

Fără încăierări, fără dispute.

Trece un botic drăgălaş, clipesc nişte ochi surâzători. Dar unu-i atât de slab – copil de oameni săraci.

Educatorul e blând, liniștit. Unul a venit să-l întrebe ceva – i-a dat răspunsul. Pe altul, așezat mai departe, l-a amenințat în glumă cu degetul – a înțeles și s-a potolit. Grupul celor mai devotați îl încadrează într-un cerc compact.

Vă simțiți bine aici? Bine.

Vă place de domnu'?

Zâmbesc, înclinându-și cochet căpșoarele.

Nu-i frumos să nu răspunzi când ești întrebat. Vă place sau nu?

Place.

O activitate plăcută, o misiune fermecătoare. Probleme mărunte, necesități mărunte, mărunta lume a copiilor.

Luați, turta dulce e pentru voi.

Îmi mulțumesc frumos. Nici unul n-a întins mâna primul.

14

MUSAFIR ÎNTÂMPLĂTOR, uită-te mai degrabă la copiii de colo, care stau mai deoparte.

Undeva la umbră, unul posomorât – are degetul bandajat cu o cârpă. Doi mai mărișori își șoptesc ceva cu un zâmbet ironic, urmărindu-te atent cu privirea. Câțiva, ocupați, nici măcar n-au observat c-a venit cineva străin. Altul se face că citește intenționat, ca să nu i te adresezi tocmai lui cu întrebările tale convenționale. Altul profită că educatorul e ocupat, o zbughește tiptil, ca să se pregătească de luptă nepedepsit.

Este și unul care abia așteaptă să pleci pentru că vrea să-l întrebe ceva pe educator. Altul tocmai se apropie pentru că vrea să fie văzut. Altul se ascunde pentru că vrea să vină ultimul, să rămână singur cu tine, pentru că știe că educatorul va spune apoi:

„Acesta e un cântăreț de-al nostru, aceasta e menajera noastră, victima unei povești tragice".

Sub aceleași haine de uniformă bat o sută de inimi diferite, fiecare dintre ele având alte dificultăți, alte activități, alte griji sau temeri.

O sută de copii – o sută de oameni, dar nu cândva, mai încolo, nu mâine, ci deja... acum... astăzi sunt oameni. Nu o lume mărunță, ci o lume în toată legea; nu mărunți, ci importanți; nu nevinovați, ci umani: valori umane, calități umane, defecte umane, aspirații umane, doruri umane.

Decât să-i întrebi dacă le plac, mai bine i-ai întreba cum se face că sunt ascultători, ordonați, respectă programul și buna orânduială.

Nu există pedepse... E o minciună.

15

CARE SUNT OBLIGAȚIILE TALE? Să veghezi. Dacă vrei să fii doar supraveghetor, poți și să nu faci nimic. Dacă ești educator, vei avea o zi de muncă de șaisprezece ore fără pauze, fără sărbători, o zi compusă din muncă, dar care nu poate fi nici definită, nici remarcată, nici controlată, compusă din cuvinte, gânduri, sentimente ce poartă nume – o mie. Ordinea exterioară, buna așezare aparentă a tuturor lucrurilor, dresajul de spectacol – toate acestea necesită doar o mână forte și numeroase interdicții. Iar copiii vor fi întotdeauna niște martiri ai fricii în numele așa-zisei lor prosperități; cele mai grave nedreptăți își află originea în această frică.

Educatorul știe la fel de bine ca și supraveghetorul că un copil care se lovește la ochi poate orbi, că un copil oricând își poate rupe o mână sau își poate scrânti piciorul și nu uită c-au fost atâtea situații când unul era cât pe ce să-și piardă un ochi, altul cât pe ce să cadă de pe geam, altul și-a strivit piciorul, cât pe ce să și-l rupă; că, de fapt,

adevăratele nenorociri sunt relativ rare și, ce e mai important, n-ai cum să te asiguri împotriva lor.

Cu cât nivelul spiritual este mai precar, cu cât ținuta morală mai ștearsă, cu cât grija pentru propriul confort și propria liniște mai mari, cu atât mai multe vor fi interdicțiile și obligațiile dictate de grija aparentă pentru binele copiilor.

Educatorul care nu vrea să aibă surprize neplăcute, care nu-și asumă responsabilitatea pentru ceea ce s-ar putea întâmpla, devine un tiran pentru copii.

16

TOT TIRAN DEVINE ȘI EDUCATORUL grijuliu față de nivelul de moralitate al copiilor.

Neîncrederea maladivă poate ajunge atât de departe, încât nu numai copii de sex diferit, nu numai orice cuplu de doi copii care se retrag undeva mai discret, ci propriile mâini ale copilului vor fi declarate dușmani ai acestuia.

Un oarecare cineva, cândva, undeva a dictat interdicția de a ține mâinile sub plapumă.

Când mi-e frig, când mi-e frică, nu pot să adorm.

Dacă în dormitor e cald, nu numai mâinile – tot corpul și-l dezvelește. Dacă-i e somn, în cinci minute adoarme. Câte alte suspiciuni inepte de același fel, bazate pe necunoașterea copilului...

Am remarcat odată cum câțiva băieți mai mari, tot șoptind ceva pe ascuns, îi duceau la closet pe cei mai mici, care, după o vreme, se întorceau în sală stânjeniți. Mi-a trebuit mult efort să rămân la locul meu, liniștit, și să scriu mai departe. Iar jocul era nevinovat. Unul dintre băieți (lucrează la un fotograf) învelise în șorțuleț o cutie goală de trabucuri; pe cei care doreau să se fotografieze îi așeza lângă robinetul care era instalat în peretele closetului, iar când aceștia, cu o expresie a feței cât mai drăguță, așteptau

nemișcați să fie fotografiați, la comanda: „Trei!", li se trimitea un jet de apă rece în cap.

O excelentă lecție de prudență rațională pentru cei mici: stropiți o dată cu apă rece, altă dată nu se vor mai duce la closet la prima șoaptă misterioasă.

Educatorule, care prea unilateral veghezi asupra moralității copiilor, tare mă tem că tu în primul rând nu ești în regulă!

17

UN TEORETICIAN ÎI CLASIFICĂ PE COPII în funcție de temperamente, de tipuri mentale, de preferințe; un om al practicii știe, în primul rând, că există copii cu care te poți înțelege și copii cu care nu te poți înțelege; copii obișnuiți, care nu-ți dau bătaie de cap; și copii speciali, de care trebuie să te ocupi un timp mult mai îndelungat.

Copiii incomozi: cei mai mici, situați sub vârsta medie a grupului, și cei mai mari – critici și refractari; cei incapabili, molâi, plăpânzi, cei violenți și cei sâcâitori.

Copilul care deja te obosește, care s-a ridicat deasupra rigorilor internatului, care încalcă regulamentul general în dormitor, în sala de mese, la rugăciune, la joacă, la plimbare.

Copilul căruia îi curge o materie suspectă din urechi, care a făcut un abces, căruia îi cade o unghie, căruia îi lăcrimează ochii, pe care-l doare capul, care are febră, tușește.

Copilul care se îmbracă, se spală, se piaptănă, mănâncă – totul încet. Patul lui este ultimul aranjat, prosopul lui ajunge ultimul în cuier, farfuria sau ceașca lui trebuie să aștepte și ele mult și bine până termină de mâncat; din cauza lui se întârzie curățenia în dormitor, debarasarea mesei și trimiterea tacâmurilor la bucătărie.

Copilul care tot timpul are ceva de întrebat, are o reclamație, îl pârăște pe careva, plânge, nu-i plac cei din jur, se ține ca scaiul de tine, veșnic nu știe ceva, te roagă ceva, are nevoie de ceva, are să-ți spună ceva important.

Copilul care a răspuns obraznic, a jignit pe cineva din cadrul personalului, s-a certat, s-a bătut, a aruncat cu pietre, a rupt sau a spart ceva în mod intenționat, care declară că nu vrea.

Cel sensibil și capricios, pe care-l deranjează până și cea mai mică observație, o privire încruntată, indiferența rece cu care-l pedepsești.

Cel pus pe șotii, care-ți astupă scurgerea chiuvetei cu pietricele, se dă huța cu ușa, desface robinetul, astupă ușița de aerisire a sobei, deșurubează clopoțelul, mâzgălește pereții cu creion albastru, zgârie cu un cui pervazul ferestrelor, cioplește litere în blatul mesei. Un inventator periculos și imprevizibil.

Aceștia sunt șnapanii care-ți consumă timpul, tiranii răbdării tale, ei sunt fermentul conștiinței tale. Te lupți cu ei, dar știi că nu-i vina lor.

18

LA ORA ȘASE, COPIII SE SCOALĂ. Trebuie doar să le spui: „Scularea, copii!" – nimic mai mult.

În principiu, dacă ai o sută de copii și le spui să se scoale, optzeci dintre ei se vor scula fără comentarii, se vor îmbrăca, se vor spăla și vor fi pregătiți pentru următorul semnal – cel de mic-dejun. Dar sunt vreo opt cărora trebuie să le spui de două ori, vreo cinci cărora trebuie să le repeți de trei ori, până să se scoale. La trei, ești nevoit deja să țipi. Pe alți doi, trebuie să-i trezești tu. Pe unul îl doare capul: e bolnav sau, poate, se preface? Nouăzeci de copii se îmbracă, dar pe doi trebuie să-i ajuți tu pentru că nu se descurcă. Unuia i-a sărit jartiera, altuia i-a degerat un

deget de la picior şi nu-şi poate încălţa bocancii. Unuia i s-a înnodat şiretul. Unul îl împiedică pe altul să-şi facă patul. Unul nu vrea să-i dea şi altuia săpunul; altul împinge, stropeşte totul în jur în timp ce se spală, a luat prosopul altuia, face inundaţie pe jos. Şi-a încălţat piciorul drept cu bocancul stâng, nu-şi poate lega şorţuleţul pentru că i-a căzut nasturele; cineva i-a luat bluza – adineauri era aici. Careva plânge: chiuveta-i a lui, el mereu se spală acolo, dar azi a ajuns altul înaintea lui.

Optzeci de copii au mâncat în cinci minute, zece au avut nevoie doar de un minut, dar pentru alţi doi ai aşteptat aproape o jumătate de oră.

La fel se va întâmpla şi mâine, cu deosebirea că altul îşi va pierde ceva, altul se va simţi rău şi altul îşi va face patul neglijent.

La fel se va întâmpla şi peste o lună, şi peste un an, şi peste cinci.

19

N-AR TREBUI SĂ SPUI DECÂT: „Scularea, copii!" – nimic mai mult. Dar n-ai reuşi.

N-ai reuşi, dacă unul dintre copiii disciplinaţi nu şi-ar găsi jartiera sau bluza aruncată, dacă altul nu şi-ar lua o altă pereche de ghete pentru că are o degerătură la un picior, dacă al treilea n-ar reuşi să-şi desfacă nodul de la şiret.

Pentru că jartiera fusese atât de bine ascunsă, încât a trebuit să se târască după ea pe sub pat, ghetele de rezervă trebuiau aduse dintr-o cameră îndepărtată, iar şiretul înnodat a fost desfăcut de locţiitorul tău, care s-a chinuit la început cu unghiile, apoi cu dinţii şi cu un cui pe care-l găsise ieri şi, în cele din urmă, cu un cârligel împrumutat special în acest scop.

N-ai cum să nu observi că unul dintre copii îşi pierde lucrurile mai des decât ceilalţi, un alt copil e cel care le găseşte cel mai frecvent; unul îşi înnoadă şireturile, iar altul le deznoadă. Unul se plânge frecvent că nu se simte bine, altul e tot timpul sănătos. Unul vine să-ţi ceară ajutorul, altul îţi oferă ajutorul lui. Să presupunem că nu-ţi pare rău pentru primii şi nu simţi nici un fel de recunoştinţă pentru ceilalţi.

Şi iată că azi se scoală greu cel care aseară a vorbit până târziu în dormitor. Iar unul mai mic şi-a făcut patul mai bine decât unul mai mare. Iar cel care se plânge că-l doare-n gât a băut apă direct de la robinet, deşi i-ai spus că apa-i rece şi el, transpirat. Îţi dai seama singur ce ai de spus în asemenea situaţii, chiar dacă ştii, înţelegi, eşti de acord, ierţi.

Căci, cu cât sunt mai mulţi cei incomozi, o parte cu atât mai mare din cele şaisprezece ore de muncă pe zi vei bate pasul pe loc, timpul tău va fi ocupat de agitaţie, vociferări şi cu atât mai puţin va rămâne pentru ceea ce este cu adevărat important, onorant – citeşte: „Pentru ceea ce educatorul ar trebui..."

Mai puţin timp şi mai puţine forţe.

20

AJUTORUL ACORDAT DE COPII EDUCATORULUI poate fi absolut dezinteresat. Îl ajută pentru că aşa vor ei, îl ajută pentru că aşa vor ei astăzi, mâine mai vedem.

Numai că un astfel de ajutor capricios, ambiţios şi onest nu este atras de orice activitate. Copilul se descurajează repede, când se loveşte de dificultăţi neaşteptate, se simte jignit când educatorul îşi exprimă nemulţumirea, când are îndoieli şi întreabă, cere să fie controlat, cere indicaţii. El nu se vâră cu forţa în sufletul educatorului ca să-şi impună ajutorul; trebuie găsit, încurajat, poftit; când

îl rogi, te-ajută cu plăcere; când îl obligi, nu vrea. Nu te poţi baza pe el pentru că te poate lăsa baltă când ai avea mai multă nevoie de el.

Supraveghetorul va găsi fără nici o dificultate un alt ajutor printre ceilalţi copii. Unul dezgheţat, energic, îndrăzneţ, prefăcut şi interesat, care-şi propune de unul singur serviciile, chiar dacă tu-l respingi, el revine, la nevoie apare ca din pământ, îţi ghiceşte din priviri ce doreşti, face tot ce-i spui, face orice.

Dacă face rău ceea ce face, găseşte fel de fel de scuze, minte, iar, dacă-l certi, se preface că-i pare rău. Întotdeauna raportează:

„Totu-i în regulă".

Dacă educatorul dezinteresat, incapabil sau epuizat nu mai are cum să acorde atenţie „măruntelor" probleme şi necazuri ale copiilor şi-l pune în locul lui pe un astfel de copil-educator-de serviciu, acesta îl va înlocui, îi va prelua responsabilităţile fără nici o dificultate. Dintr-un copil care caută, cheamă, aduce, face cum trebuie, supraveghează, îţi aduce aminte – ştie, a auzit, va spune –, în scurt timp el devine un locţiitor indispensabil.

Dar nu e vorba de un lingău şcolar, ci de un periculos *Feldwebel** al internatelor-cazarmă.

21

MONITORULUI DE SERVICIU îi va fi mai uşor să se descurce cu grupul de copii, decât unui adult. Pentru că supraveghetorul, dacă loveşte, n-o face cu toată puterea; dacă ameninţă, o face cu o anumită reţinere; dacă pedepseşte, o face motivat. Dar copilul supraveghetor loveşte nu în spate, ci în cap sau în burtă, unde doare mai tare; dacă ameninţă, o face nu anunţând o pedeapsă, ci ceva aparent

* Sergent-major, rang militar german. (*N. trad.*)

naiv: „Lasă, că la noapte, când o să dormi, îți fac de petrecanie cu șișul"; cu sânge rece condamnă un nevinovat, obligându-l să recunoască o faptă pe care n-a săvârșit-o: „Spune că tu ai mâncat, ai luat, ai spart" – iar celălalt, fiind mai mic, răspunde: „Eu am spart, eu am furat".

Marea masă a copiilor se teme de unul ca el mai mult decât de educator pentru că nu e numai de serviciu, e prezent printre ei tot timpul. Cei refractari îl urăsc, dar se răzbună rareori pe el, mai degrabă îl mituiesc.

De-acum, micul tiran are la rându-i ajutoare, locțiitori. El personal deja nu mai face nimic, ci doar poruncește, îi pârăște pe refractari și răspunde de tot ce se întâmplă în fața șefilor.

Trebuie să facem clar deosebirea: nu vorbim aici despre un favorit, nu este vorba de un preferat, ci de un locțiitor în toată puterea cuvântului, un factotum, un aliat devotat. El are grijă de confortul domnului, domnul îl tolerează, cu toate că știe că minte, înșeală, exploatează, numai că fără el nu se poate – și, de altfel, așteaptă să-și găsească un loc de muncă mai bun.

22

AMENINȚĂRILE PERFIDE și comunicate în secret înlocuiesc bătăile în văzul tuturor, gălăgioase – interzise: „Las', că te spun eu lu' domnu'. Las', că-ți arăt eu ție la noapte."

Sunt formule magice, prin care unul dezghețat și perfid îi face să tacă, să se supună și să fie ascultători pe cei mici, slabi, proști, cinstiți.

Closetul și dormitorul – două teritorii libere, unde se transmit secretele, unde se concentrează viața conspirativă a internatului. Și educatorii se înșeală considerând că, pentru dormitor și closet, sunt suficiente măsuri unilaterale de vigilență.

Cunosc un caz în care un băiat s-a dus târâș, noaptea, până la patul dușmanului său, l-a pișcat, l-a tras de urechi, de păr și l-a avertizat: „Să nu faci gălăgie, că, dacă strigi și-l trezești pe domnu', o să te dea afară".

Cunosc, de asemenea, un caz în care unui băiat i-au turnat apă-n pat intenționat, ca supraveghetorul să-i pună rușinoasa mușama.

Cunosc un caz în care un monitor le-a tăiat unghiile până la sânge, nemilos, colegilor care-i erau antipatici.

Un alt elev de serviciu l-a pus intenționat pe un băiat să facă baie în cada plină cu apă rece pentru că se supărase pe el.

Teroarea forțelor malefice se poate înrădăcina în internat, otrăvind atmosfera, extinzând epidemia morală, lezând și devastând. Și abia într-o atmosferă de minciună, de constrângere, secretomanie, opresiune, violență, răfuieli tacite, denunțuri false, frică și tăcere, într-o atmosferă saturată de miasmele putreziciunii morale apar epidemiile de masturbare și acțiunile criminale. Un educator care a nimerit într-o astfel de cloacă fie fuge, fie, dacă nu poate da bir cu fugiții, ascunde realitatea.

23

ÎN CURÂND, COPIII OBSERVĂ că supraveghetorul ascunde unele lucruri față de șefii lui, că nu se bucură de atenția lui decât cei care au anumite merite, că se expun aversiunii sale cei din vina cărora el, supraveghetorul, a fost admonestat.

Între supraveghetor și copii se încheie un fel de tranzacție tacită: ne prefacem toți că lucrurile se prezintă cum nu se poate mai bine, că nu știm nimic, chiar dacă „s-a întâmplat ceva".

Așa se face că, la urechile directorului de internat, în biroul lui liniștit, nu ajung prea multe, iar dincolo de

zidurile internatului nu răzbate nimic. Copiii comit o serie întreagă de fapte nepermise și condamnabile, iar el le tolerează din superficialitate, incompetență sau rea-voință.

Poate tocmai de aceea copiii de la internat sunt așa de timizi și tăcuți, răspunzând cu plăcere numai la întrebările banale: „Te simți bine, ești ascultător", dar se cufundă într-o tăcere discretă atunci când „s-ar putea trăda". Poate tocmai de aceea internatul poartă pecetea unor secrete urâte, iar dialogul cu un copil care la fiecare întrebare se înțelege din ochi cu educatorul devine jenant și neplăcut?...

În partea a treia a acestei cărți, voi povesti cum am asigurat, în organizarea Casei Orfanilor, un serviciu de ajutor pentru copii fără teama unor urmări neplăcute, cum am introdus transparența în viața internatului.

24

ORICE ZI CENUȘIE DE GRIJI ȘI AGITAȚIE apăsătoare își are copiii ei, cu care te poți înțelege sau nu, așa cum se întâmplă, de altfel, și cu orice zi festivă, solemnă, de sărbătoare.

Pentru educatorul care conduce activitățile corale, cel mai bun copil e cel care are vocea mai puternică; pentru educatorul de gimnastică – cel mai agil. Primul se gândește la performanța corului; celălalt, la turneul de întreceri sportive.

Copiii capabili, bine-crescuți, curajoși îi fac cinste Casei în cursul vizitelor de gală, reprezintă în mod favorabil instituția, sunt o dovadă a calității educatorilor; și se poartă frumos – îi oferă un buchet de flori persoanei cu funcția cea mai importantă.

Poate, oare, educatorul să nu le fie recunoscător? Și ce dacă a cântat în cor sau la vioară, ce dacă și-a interpretat cu fantezie rolul în comedie? Nu-i meritul lui. Și, plin de

scrupule, onestul educator, depășindu-se pe sine, reușește să-și ascundă nobila-i emoție.

Procedează, oare, corect? Oare această indiferență simulată poate induce în eroare și, dacă o face, nu nedreptățește pe cineva? Pentru copii, aceasta a fost o zi importantă, solemnă, memorabilă – puțin năucitoare, cu un sentiment de teamă din cauza prezenței atâtor persoane străine, importante; se strângeau pe lângă cei care le erau mai apropiați pentru că apreciau cel mai mult cuvintele lor de laudă, le așteptau, aveau dreptul la ele...

Nu le permite să se înfumureze, dar trebuie să le recunoști meritele...

Și atunci, cum rămâne cu directiva egalității absolute a tuturor copiilor? Păi, o asemenea directivă e o minciună.

25

EDUCATORUL-INSTRUCTOR DE PRACTICĂ are anumiți copii care îi procură o plăcută emoție, îl recompensează pentru eforturile depuse; copii de duminică ai sufletului său – îndrăgiți, absolut indiferent de valoarea și utilitatea a ceea ce-i aduc.

Drăguți, pentru că sunt frumoși; drăguți, pentru că sunt senini, veseli, recunoscători, zâmbitori; drăguți, pentru că-s tăcuți, serioși, concentrați și îngândurați; drăguți, pentru că-s mici, neajutorați și zăpăciți; drăguți, pentru că-s critici, îndrăzneți și plini de revoltă.

În funcție de ținuta spirituală sau de idealurile educatorului, și copiii sunt diferiți pentru persoane diferite: pentru unii, sunt doar apropiați; pentru alții, sunt niște comori.

Unul i se impune prin energia lui, altul îl înduioșează prin jovialitate, al treilea îi aduce aminte de propria-i copilărie, al patrulea prin îngrijorarea față de viitorul care-l așteaptă, al cincilea îl sperie prin proiectele sale înalte, al

şaselea cu caracterul lui temător şi supus. Dintre toţi aceşti mulţi copii drăguţi, la unul ţii ca la fiinţa cea mai apropiată, căreia nu-i doreşti decât binele, ale cărei lacrimi te dor cel mai mult, a cărei bunăvoinţă o cauţi cel mai stăruitor, care ai dori să nu te uite.

Cum de s-a întâmplat aşa? Când? Nu ştii. S-a întâmplat deodată, fără motiv, pe neaşteptate, ca dragostea adevărată.

Nu te ascunde: zâmbetul, tonul vocii, privirile te trădează. Iar ceilalţi copii? Nu-ţi fie teamă, nu le va părea prea rău; şi ei au preferaţii lor.

26

PEDAGOGII TINERI ŞI SENSIBILI sunt înclinaţi să ţină mai mult la copiii tăcuţi, pe care mulţimea îi timorează, la cei cu ochi trişti şi cu sufletul plin de un dor nelămurit. Spre aceşti uitaţi, lăsaţi în umbră, se îndreaptă sentimentele lor cele mai fierbinţi, lor doresc să le câştige încrederea, pe ei îi aşteaptă să le facă anumite confidenţe. Ce simte, la ce se gândesc aceşti îngeri cu aripi obosite?

Marea masă a copiilor se miră. Cum să-l iubeşti, doar e aşa de prost! Pe cel preferat, cel mai deunăzi evitat ca un zero, în cel mai bun caz împins cât colo, când le ieşea în drum, acum îl persecută în mod intenţionat şi sistematic. Sunt invidioşi pe el pentru că alegerea adultului a fost nefericită.

Educatorul începe o luptă inegală pentru preferatul său – şi pierde. Dându-şi seama c-a făcut o greşeală, încearcă încet-încet, pe nesimţite, să-l îndepărteze de sine. El înţelege, se îndepărtează, priveşte trist, cu un sentiment de reproş, cu ochii umezi. Educatorul suferă: îi e ciudă pe sine însuşi, ca şi pe copii.

Poetule, dacă ai şti că acest copil poetic ascunde numai un singur secret în ochii lui mari cu sprâncene lungi – secretul unei tuberculoze ereditare –, atunci, în loc să

aştepţi nişte confesiuni, poate ar fi mai bine să aştepţi apariţia tusei; în loc de săruturi, mai bine i-ai da ulei de peşte cu gaiacol. Ai putea evita multe momente neplăcute atât pentru el, cât şi pentru tine şi ceilalţi copii.

27

SE ÎNTÂMPLĂ SĂ-ŢI PLACĂ DE-UN COPIL, dar sentimentele să nu fie reciproce. Lui îi place să se joace cu mingea, să facă întreceri, să se joace de-a războiul; ţie ţi-ar plăcea să-l mângâi, să-l îmbrăţişezi, să-l săruţi. Dar pe el asta îl enervează, îl crispează, îl umileşte şi, fie începe să evite manifestările afective inoportune, fie îţi cuprinde gâtul cu braţele şi-ţi cere haine noi. Este vina ta, nu a lui.

Se întâmplă, de asemenea, ca acelaşi copil să fie ţinta sentimentelor mai multor persoane dintre adulţi, situaţie în care micul favorit navighează cu îndemânare în aşa fel, încât să nu-l dezamăgească pe nici unul. Pentru că tu îi vei permite să plece la culcare mai târziu, administratoarea îi va schimba ciorapii rupţi, iar bucătăreasa îi va oferi un măr sau nişte struguri.

Se întâmplă ca un copil senzual sau pervertit să-şi găsească satisfacţia în mângâieri. Îi place să te mângâie pe mână, pentru că este aşa moale, spune el, părul tău miroase frumos, te sărută în ureche sau pe gât sau îţi sărută pe rând fiecare deget iubit. Nu te lăsa adormit: sunt mângâieri lascive.

În copil trăiesc şi sentimente erotice. Natura i-a atribuit vieţii funcţia de creştere şi înmulţire; este o lege care afectează oamenii, animalele, plantele. Impulsurile sexuale nu apar brusc şi din nimic; ele sunt încă uşor adormite, dar răsuflarea discretă le-o poţi percepe deja. Sunt mişcări, îmbrăţişări, sărutări şi jocuri de copii care în secret sau în mod vizibil au un caracter senzual.

Dar educatorul nu are de ce să-şi dea ochii peste cap, nici să-şi încrucişeze mâinile de uimire, nici să se lepede de aşa ceva cu indignare.

Oferă dinamism vieţii copilului, ca să nu ajungă să se plictisească, dă-i voie să alerge şi să facă gălăgie, să doarmă atât cât vrea; şi atunci, impulsul sexual va înmuguri liniştit, fără să murdărească şi fără consecinţe negative.

28

OCHIUL CERCETĂTOR AL ŞTIINŢEI a observat impulsul sexual în sentimentele părinţilor. Mama care-şi hrăneşte copilul la sân îi cedează copilului în aceeaşi măsură ca şi un tată care sărută mânuţele reci ale copilului care a murit.

Faptul că mângâi nevinovat un copil pe obraz sau pe păr, că-l înveleşti seara cu plapuma sau chiar că te rogi să-i dea Dumnezeu noroc, când doarme liniştit şi stai la căpătâiul pătuţului – sunt manifestări ale unui sentiment erotic sănătos, dar a-l da în grija specială a personalului de serviciu, a-i căuta o satisfacţie superioară printr-o discuţie searbădă la cofetărie reprezintă o denaturare.

Pentru simţurile denaturate, tocite, aceste sentimente sunt prea diluate şi imperceptibile. În asemenea cazuri, mama trebuie să-şi acopere copilul de sărutări pe picioare, pe spinare, pe burtică, pentru a putea simţi ceea ce-i oferă unei mame sănătoase o simplă şi uşoară atingere. Nu-i ajunge măsura normală, senzuală, vrea mai mult: gestul lasciv.

Te miri – poate nu vrei să crezi? Poate am spus ceea ce presimţeai şi tu, ceea ce presupuneai, dar respingeai, iritat.

Pentru că nu ştii că instinctul reproducerii, în diferitele sale manifestări, oscilează între inspiraţia creatoare cea mai sublimă şi crima cea mai oribilă.

Din sentimentele pe care le nutreşti faţă de copii, trebuie să-ţi dai seama şi să veghezi asupra acestui instinct,

pentru că şi pe tine, cel care nu numai educi, dar eşti şi educat de copii – şi pe tine aceştia te pot devia.

Cei patru pereţi ai casei, şcolii, internatului ascund secrete sumbre. Din când în când, câte un scandal legat de cine-ştie-ce fapte reprobabile face lumină asupra lor pentru o fracţiune de secundă. Şi apoi, din nou întuneric.

În violenţele instituţionalizate pe care educaţia actuală şi le permite asupra sufletelor copiilor – prin sclavia, secretul şi autoritatea absolută –, se ascund, fără îndoială, şi zburdălnicia, dar şi crima.

29

EDUCATORUL-APOSTOL. Viitorul naţiunii. Fericirea generaţiilor viitoare.

Dar unde-şi află locul, în toate acestea, propria mea viaţă? Propriul meu trecut, propria mea fericire, propria mea inimă? Împart idei în stânga şi-n dreapta, sfaturi, avertismente, sentimente – le-mpart cu dărnicie. Când, în orice moment, vine mereu alt copil, cu alte şi alte cereri, rugăminţi sau întrebări, consumându-ţi timpul, ocupându-ţi mintea şi emoţia, simţi uneori dureros că, fiind soarele acestui roi de copii, te vei stinge la un moment dat, că, tot luminând, vei pierde treptat rază după rază.

Totul pentru copii, iar mie ce-mi rămâne?

Ei capătă putere, consistenţă din cunoştinţele, din experienţa, din indicaţiile morale, îşi fac rezerve – pe când eu pierd. Şi atunci, cum să-ţi gospodăreşti în continuare rezervele propriilor tale forţe sufleteşti ca să nu ajungi la faliment?

Să presupunem că educatorul n-are o tinereţe a lui proprie, care să-şi ceară drepturile, n-are o familie care să-l revendice, n-are griji materiale care să-i dea stări de nelinişte, n-are indispoziţii fizice, care să-i creeze probleme. Chiar dacă ar fi dăruit în întregime sacrei misiuni a

educației, trebuie să aibă și el sentimente. Cum să și le salveze de la dezintegrare?

Și, când se întoarce la internat, care ar trebui să fie casa lui, dacă nu le poate adresa un salut din inimă tuturor copiilor, n-ar avea, oare, dreptul să-i zâmbească doar unuia? Când iese seara din dormitor, neputându-le ura tuturor noapte-bună printr-un gest de tandrețe, oare nu-i poate favoriza măcar din când în când pe unul sau doi cu un cuvânt: „Noapte bună, copilaș, somn ușor, ștrengar mic"? Tunând și fulgerând pentru cea mai mică vină, oare n-ar avea și dreptul de a-l ierta din priviri pe cel care-și face reproșuri amare?

Și, chiar dacă se înșeală, chiar dacă nu l-a ales pe cel mai valoros, ce contează? Plăcuta emoție pe care i-o inspiră îl recompensează pe el pentru câte și mai câte alte emoții neplăcute; zâmbetul pe care i l-a adresat un copil îndrăgit îi permite lui să le zâmbească multor altor copii.

Există, poate, educatori pentru care toți copiii sunt la fel de indiferenți sau chiar odioși, dar nu există nici unul pentru care toți sunt la fel de drăguți și dragi.

30

SĂ PRESUPUNEM C-AR PUTEA EXISTA o egalitate absolută. Nu există copii disciplinați sau indisciplinați, nici simpatici sau antipatici. Pentru toți aceleași felii de pâine, aceleași porții de supă, aceleași ore de somn și veghe, aceeași severitate sau toleranță, aceeași nemiloasă uniformă, aceleași porții, același regulament, aceleași sentimente. În ciuda evidentei absurdități a unei asemenea presupuneri, să zicem că așa ar trebui să fie. Nici un fel de privilegii, nici un fel de excepții, nici un fel de favoritisme, pentru că dăunează.

Chiar și într-o asemenea situație, educatorul are voie să greșească, suportând consecințele greșelilor sale.

Scrisorile lui Pestalozzi* despre șederea lui la Stanz reprezintă cea mai frumoasă lucrare a unui educator practicant: „Unul dintre cei mai îndrăgiți elevi ai mei a abuzat de afecțiunea mea și și-a permis să-l amenințe pe nedrept pe altul ceea ce m-a revoltat; l-am făcut să simtă cât de nemulțumit eram într-un mod destul de aspru".

Miracol: marele Pestalozzi avea și el preferați, își ieșea din sărite...

Fie prin exces de încredere, fie prin laude exagerate a greșit; și el a fost primul care a suportat consecințele, a fost pedepsit – s-a înșelat.

Uneori, te și miri cât de repede, cât de dureros trebuie să ispășească un educator consecințele greșelilor săvârșite. Și trebuie să și le corecteze cu multă atenție.

Din păcate, uneori, în legătură cu cele mai importante probleme, acest lucru nu mai e posibil.

31

NU FACEȚI ZGOMOT!

Copiii nu-și descarcă decât parțial energia pe care o au în laringe, în plămâni, în suflet, doar o parte din țipătul care le zace în mușchi. Dar, ascultători, ei reduc totul la limita acceptabilă.

Liniște – aceasta e deviza unei ore de curs la școală. Nu-i voie să faci gălăgie în timpul mesei.

Nu faceți gălăgie în dormitor.

Copiii sunt cu atât mai înduioșători, cu cât se abțin să facă zgomot, te impresionează până la lacrimi cât de atent se deplasează, ca să nu facă să scârțâie masa, mișcând-o, se evită reciproc, își dau prioritate unul altuia, numai să nu apară vreo discuție, numai să nu se întâmple ceva,

* Johann Heinrich Pestalozzi (1746–1827), pedagog și reformator elvețian în domeniul educației. (*N. trad.*)

pentru că imediat ar auzi din nou odioasele cuvinte: „Fără gălăgie!"

Nici în curte nu-i voie să țipi, pentru că-i deranjezi pe vecini.

Și singura lor vină e că fiecare metru de teren costă enorm în oraș.

Nu sunteți în pădure – o observație cinică, o pedeapsă brutală aplicată copilului pentru că nu poate fi acolo unde ar trebui.

Dați-i voie să alerge după pofta inimii prin luncă și nu va mai face gălăgie, nu se va mai auzi decât un agreabil ciripit al puiului de om.

Chiar dacă nu toți, în orice caz marea majoritate a copiilor preferă mișcarea și zgomotul; de libertatea de a se mișca și de a striga depinde sănătatea lor fizică și morală. Iar tu, știind toate acestea, trebuie să le spui tot timpul: „Stați cuminți – și liniște".

32

FACI TOT TIMPUL, CU CONSECVENȚĂ, aceeași greșeală de a combate încăpățânarea firească a copilului.

Nu vreau!

Nu vreau să mă duc la culcare pentru că, deși ceasul arată că e ora stingerii, este o seară atât de frumoasă, cu miresme îmbătătoare, cu zâmbet de stele semănate pe un petec de cer. Nu vreau să mă duc la școală pentru că astă-noapte a dat prima zăpadă și lumea este atât de veselă. Nu vreau să mă scol pentru că e frig, e trist. Prefer să nu mănânc de prânz, ca să pot termina partida de fotbal. Nu-i cer scuze învățătoarei, că m-a pedepsit pe nedrept. Nu vreau să-mi fac temele pentru că citesc *Robinson*. Nu vreau să iau pantalonii scurți pentru c-or să râdă de mine.

Trebuie.

Există ordine pe care le dai, la rându-ți, pentru că ți s-a ordonat pe un ton amenințător, dar neconvingător; și n-ai cum să nu execuți un ordin.

Ascultă-mă – și nu numai pe mine, care cântăresc fiecare dispoziție, înainte de a o comunica, dar și pe cei mulți, anonimi, ale căror drepturi sunt crude și injuste.

Învață, respectă, crede!

„Nu vreau!" este strigătul sufletului de copil, iar tu trebuie să-l înăbuși, pentru că nu-i în pădure, pentru că omul contemporan trăiește în societate.

Trebuie, pentru că altfel iese un haos.

Cu cât vei respinge mai blând opoziția copilului, cu atât mai bine; cu cât mai repede și mai temeinic, cu atât mai puțin dureroasă va fi necesara disciplină a colectivității, pe care trebuie s-o impui, și cu atât mai ușor vei obține ordinea minim necesară. Dar vai de tine, dacă, din cauză că ești blând, nu vei reuși.

În lipsa organizării, în condiții de debandadă, numai unii copii, cei excepționali, vor reuși să se dezvolte în mod fericit, în schimb ceilalți se vor pierde cu zecile.

33

SUNT GREȘELI PE CARE LE VEI SĂVÂRȘI MEREU, pentru că ești om, nu mașină.

Trist, obosit, suferind, dezamăgit, distingi la copil trăsătura care, odată devenit adult, îl va face să fie rău și corupt: ipocrizia, calculul rece, îngâmfarea dezgustătoare, viclenia măruntă, voracitatea feroce – nu cumva te pripești cu aceste afirmații?

Nu-mi ies calculele. Tot timpul intră câte un copil, cu toate că accesul în cancelarie este relativ interzis. Ultimul a venit un băiețel, aducându-mi în dar o mână de flori: buchețelul îl arunc pe geam, iar pe el îl iau de urechi și-l dau afară.

De ce să mai adaugi încă un exemplu la şi aşa prea multele gesturi neînţelese, brutale...

Dar copilul este iertător. Se simte jignit, se enervează – apoi se mai gândeşte şi, de cele mai multe ori, tot el, de bună-credinţă, îşi găseşte o vină. Câţiva, mai sensibili, te vor evita când eşti nervos şi ocupat. Şi te vor ierta, ştiind că eşti de treabă.

Şi nu e vorba de cine-ştie-ce intuiţie supranaturală a copilului, în sensul că ştie cine-l iubeşte, ci de sensibilitatea unei fiinţe dependente, care trebuie să te cunoască temeinic, pentru că-n mâinile tale se află prosperitatea ei. La fel se-ntâmplă şi cu un funcţionar-sclav care atâta îşi studiază şeful şi se gândeşte la el, până-i descoperă toate obiceiurile, preferinţele, toanele, tremuratul buzelor, gesturile mâinii, strălucirea ochilor. Şi, din acel moment, ştie când să-i ceară o majorare de salariu sau concediu, ştie să aştepte uneori săptămâni la rând, răbdător, momentul prielnic. Daţi-le independenţă şi vor pierde în scurt timp acest simţ al observaţiei.

Copilul iartă o greşeală de tact, o nedreptate, dar nu se ataşează de educator, dacă acesta e pedant sau un despot rigid. Şi orice act de ipocrizie îl respinge cu aversiune şi-l ridiculizează.

34

N-AI CUM SĂ EVIŢI GREŞELILE care decurg din năravul folosirii cuvintelor uzate, al acţiunilor general-acceptate, din atitudinea comună faţă de copii, ca fiinţe inferioare, iresponsabile, nostime în naiva lor lipsă de experienţă.

Vei privi disprețuitor, în mod neserios, cu un aer protector, grijile, dorinţele, întrebările lor şi întotdeauna îl vei răni dureros pe careva dintre ei.

Copilul are dreptul să ceară respect pentru tristeţea lui, fie c-ar fi vorba de o simplă pietricică pe care a pierdut-o,

fie de o dorință, fie de o plimbare la care el nu vrea să-și ia paltonul, iar afară e ger, fie de o întrebare aparent fără nici o legătură. Tu nu vrei să iei parte la pierderea suferită de el, ci spui scurt: „Nu se poate", și-i respingi astfel rugămintea, sau: „Ești un prost", cu care-i lămurești toate îndoielile.

Știi de ce voia unul dintre băieți să-și ia pelerina într-o zi călduroasă? Pentru că are un petic urât în genunchiul ciorapului, iar în parc se va întâlni cu o fetiță pe care o iubește...

N-ai timp, nu poți să le știi pe toate, să iei o hotărâre, să descoperi motivele ascunse ale unor dorințe aparent fără nici un sens, să te inițiezi în domeniile necercetate ale logicii, fanteziei, ale modului specific copilului de a căuta adevărul, să te adaptezi la aspirațiile și la preferințele lui.

Aceste greșeli le vei tot săvârși, pentru că numai acela care nu face nimic nu greșește.

35

SUNT UN REPEZIT. Departe de mine liniștea olimpiană – și nici echilibrul filozofic nu-i elementul meu specific. Ceea ce nu-i bine. Dar ce să fac, dacă nu pot fi altfel?

Când voi fi tras la răspundere de stăpânul vieții în calitatea mea de econom, mă voi supăra că sclavul-copil nu pricepe cu câtă trudă reușesc să obțin pentru el o za în plus pentru lanțul cu care este legat, un gram mai puțin pentru jugul pe care-l poartă. Văd opoziție acolo unde eu nu pot ceda nimic și ca funcționar îți spun: trebuie, chiar dacă grădinarul din mine știe prea bine că nu poți. Sluga se supără că animalele slăbesc, omul se bucură când copiii trăiesc. Sunt concomitent temnicer de închisoare și cel care veghează la respectarea ordinii cerute de șefi; egal printre egali, sclav printre tovarășii de sclavie, mă revolt împotriva legii-despot.

Când mă lovesc de o problemă dificilă, pe care sunt total incapabil s-o rezolv, când aud prevestite fenomene îngrozitoare pe care n-am cum să le evit, muncit de temeri și prevestiri, dar văzând încrederea și lipsa lor de griji, simt cum mă cuprinde furia durerii sau, dimpotrivă, o bunăvoință plină de afecțiune. Când disting în copil scânteia nemuritoare furată din focul zeilor, strălucirea unei gândiri indisciplinate, noblețea unei furii, elanul înflăcărat, tristețea toamnei, blândețea victimei, demnitatea temătoare, căutarea energică, plină de bucurie, de încredere, de entuziasm a cauzelor și scopurilor, încercările laborioase, reflexul redutabil al conștiinței – îmi aplec genunchiul cu toată umilința, pentru că mă simt mai slab, mai rău, mai laș.

Ce sunt eu pentru voi, dacă nu balast în zborul vostru liber, pânză de păianjen față de aripile voastre colorate, foarfecele care are sângeroasa misiune să reteze toate elanurile voastre clocotind de viață.

Stau de-a curmezișul drumului vostru sau, lipsit de culoare și ilar, vă calc în picioare fără nici un sens, vă ocărăsc, vă bat la cap, tac sau vă conving de ceea ce nici eu nu cred.

36

EDUCATORII BUNI SE DEOSEBESC DE CEI RĂI doar prin numărul de greșeli săvârșite, după numărul de nedreptăți făcute copiilor.

Există greșeli pe care un educator bun nu le săvârșește decât o singură dată și, după ce le-a evaluat critic, nu le mai repetă, amintindu-și mult timp c-a procedat greșit. Dacă s-a întâmplat să procedeze incorect, fără tact, cu părere de rău își concentrează toate eforturile spre încercarea de a-și crea automatisme din acțiunile mărunte și plictisitoare, știind că, în asemenea cazuri, greșește pentru

că este mereu presat de timp. Un educator rău aruncă în spatele copiilor vina pentru propriile sale erori.

Un educator bun ştie că merită să te gândeşti la orice episod, oricât de nesemnificativ, pentru că-n spatele lui se ascunde o problemă generală – şi nu dispreţuieşte nimic.

Cel bun ştie ce face la cererea autorităţilor atotputernice, a bisericii dominante, care are de partea ei forţa tradiţiei, a obiceiurilor deja acceptate, sub presiunea nemiloasă a condiţiilor exterioare. El ştie că toate aceste obligaţii au în vedere binele copiilor numai în măsura în care-i învaţă să se supună, să fie maleabili, calculaţi, îi învaţă ca mai târziu, când vor fi mari, să accepte compromisul.

Un educator rău consideră că, în orice caz, copiii trebuie să nu facă gălăgie, să nu-şi păteze hainele şi să înveţe conştiincios formule gramaticale.

Un educator rezonabil n-o face pe supăratul, zicând că nu-i înţelege pe copii, ci se gândeşte, caută, îi întreabă. Ei îl învaţă să nu-i rănească prea dureros, chiar dacă vrea să înveţe.

37

„LA MINE NU EXISTĂ PEDEPSE", spune un pedagog şi uneori îi vine greu să-şi închipuie nu numai că, ba da, la el sunt pedepse, dar şi că sunt foarte aspre.

Nu există carcera întunecoasă, dar există izolarea şi lipsirea de libertate. Doar că-l pune la colţ, îl aşează la o masă separată, nu-i permite să-şi viziteze familia. I se iau minge, magnet, fotografie, sticluţă de parfum – cu alte cuvinte, i se confiscă averea. I se interzice să meargă la culcare odată cu cei mari, în zilele de sărbătoare nu i se permite să se îmbrace cu hainele noi – cu alte cuvinte, lipsire de anumite drepturi şi privilegii. Şi, în sfârşit, nu tot pedeapsă este faptul că educatorul se poartă rece faţă de el, plin de repulsie, arătându-şi nemulţumirea?

Evident că dai pedepse, doar că le-ai mai îmblânzit cât-de-cât sau le-ai schimbat forma. Copiii se tem: va fi o pedeapsă aspră, uşoară sau doar una de formă? Trebuie să înţelegi că, atâta timp cât copiii se tem, vorbim de regim disciplinar.

Poţi biciui iubirea de sine sau sentimentele copilului, la fel cum înainte era biciuit trupul.

38

NU EXISTĂ PEDEPSE.

Eu doar îi explic c-a procedat greşit.

Şi cum îi explici?

Îi spui că, dacă nu se cuminţeşte, vei fi obligat să-l elimini. Naivule, pentru copil, astfel de cuvinte sunt pedeapsa cu moartea. N-o să-l elimini: cel pe care l-ai eliminat anul trecut era bolnav, nu era normal, dar acesta e sănătos, e un puşti simpatic care va deveni un om de toată isprava; vrei doar să-l sperii. Evident, nici dădaca nu-l dă pe copil cerşetorului, nu-l duce în pădure, să-l lase acolo, ca să-l mănânce lupii – şi ea vrea doar să-l sperie. Îi chemi pe tutorii orfanului, să stea de vorbă cu el – o ameninţare şi mai rafinată.

Îl ameninţi că-l pui să doarmă pe coridor, să mănânce pe scări, că-i pui bărbiţă ca la sugari – adică îl ameninţi întotdeauna cu o pedeapsă de un nivel mai ridicat cu o treaptă faţă de cele uzuale.

Uneori, ameninţările sunt imateriale, nedefinite: Îţi spun pentru ultima dată.

O să vezi tu ce-o să se-ntâmple.

Până la urmă tot vei suporta consecinţele.

Eu de-acum nu-ţi mai zic nimic: n-ai decât să faci ce vrei. De-acum o să mă ocup serios de tine.

Numai diversitatea acestor exprimări dovedeşte cât de răspândite sunt, ca să nu zic cât se abuzează de ele. Iar

copilul chiar crede uneori, întotdeauna crede măcar pe jumătate:

Ce-o să se-ntâmple cu mine acum?

Nu m-a pedepsit; și, dacă mă pedepsește, când? Și cum? Teama față de necunoscut, față de neașteptat.

De îndată ce l-ai pedepsit, el se îndepărtează imediat de acea trăire dureroasă, încearcă să ajungă din nou la împăcare, să uite. Dar, când se trezește a doua zi, după ce l-ai amenințat cu o pedeapsă oarecare, el simte că se apropie de clipa dificilei răfuieli. Prin amenințări, copiii pot fi ținuți, într-adevăr, într-o disciplină exemplară, iar cineva cu un simț critic mai atenuat ar putea crede chiar că e vorba de un mod de acțiune mai blând – dar, în realitate, amenințarea nedusă la îndeplinire este o gravă pedeapsă.

39

EXISTĂ CONVINGEREA GREȘITĂ, bazată pe o observație superficială, că un copil uită repede și supărările, și resentimentele, și hotărârile. Acum plânge, acum râde din nou. Acum s-a certat, acum se joacă din nou – ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Acum o oră, a promis că se cuminte-ște și iată-l, din nou, făcând aceleași năzbâtii.

Nu-i chiar așa: copiii păstrează mult timp resentimentele, sunt capabili să-ți reproșeze o nedreptate pe care le-ai făcut-o în urmă cu un an. Dar un copil nu-și duce la îndeplinire hotărârea luată atunci, pentru că n-are cum.

Aleargă și se joacă, pentru că s-a lăsat dus de atmosfera generală de veselie; dar el revine la gândurile lui pline de îngrijorare – în tăcere, când ține cartea-n față, sau seara, înainte de a adormi.

Uneori, îți dai seama că un copil te evită. Nu vine să te întrebe nimic, nu-ți zâmbește când trece pe lângă tine, nu vine în biroul tău.

Mă temeam să nu vă supărați iarăși, răspunde, când este întrebat.

Abia dacă mai reușești să-ți aduci aminte că, în urmă cu o săptămână, pentru o vină oarecare, i-ai spus ceva destul de neplăcut, pe un ton destul de sever. Iar copilul ambițios ori sensibil a trăit multe momente neplăcute în tăcere, fără ca tu măcar să-l observi.

Copilul nu uită.

O văduvă în doliu uită pentru o clipă de necazul ei, într-o discuție veselă, și râde din toată inima, pentru ca apoi să ofteze: „Of, eu râd, iar săracul meu soț e-n cimitir". Pentru că știe că așa se cade. Iar copiii învață repede și ei această lecție; îl admonestezi aspru că-i prea vesel, când ar trebui să fie trist și spășit, iar el ascultă. Mi s-a întâmplat nu o dată să văd cum un copil, care participa activ la un joc, brusc se întrista și-și pierdea orice vervă când întâlnea privirea mea posomorâtă. „Da, e adevărat, nu trebuie să mă joc, dacă e supărat pe mine".

Nu uita că sunt copii care o fac pe indiferenții: să nu-și închipuie cumva că le e frică, sau că-și fac griji, sau că țin minte ce li s-a spus. Dacă pedeapsa primită a fost de natură să-i umilească, onoarea lor le cere ca tocmai de aceea să nu lase să se vadă nimic. Sunt copii care, de cele mai multe ori, resimt cel mai tare aceste pedepse și le țin minte vreme îndelungată.

40

NU EXISTĂ PEDEPSE. Sunt numai dojeni, mustrări, vorbe. Dar dacă în aceste vorbe se ascunde dorința de a umili?

Uită-te și tu cum arată caietul tău! Cu cine-oi fi semănând?!

Frumos din partea ta! Ia uitați-vă ce-a făcut!

Iar publicul, tovarășii lui de joacă, sunt obligați să zâmbească ironic, să-și exprime uimirea, disprețul. Unii

fac acest lucru, dar nu toți, pentru că ei, cu cât sunt mai corecți, cu atât sunt mai reticenți în a emite o judecată în dezavantajul cuiva.

Și mai există un fel de pedeapsă: disprețul permanent și resemnarea umilitoare.

N-ai mâncat? Tot ultimul ești? Iar ai uitat?

Educatorul îl privește cu reproș, dă din mână a lehamite și oftează ca un om disperat.

Știindu-se vinovat, delincventul lasă capul în jos, iar uneori, plin de ură și dorință de răzbunare, se uită cu coada ochiului la haita care l-a încolțit, pentru ca, la momentul oportun, să știe cu cine să se răfuiască.

Dă-mi-l mie – unul dintre băieți repetă aceste cuvinte mai des decât alții.

L-am apostrofat într-o formă destul de aspră pentru acest obicei urât. Un an mai târziu, când am înregistrat poreclele pe care le aveau copiii, am primit ecoul năravului: printre ceilalți, copilul respectiv avea porecla cea mai dureroasă: „Dămilmie – cerșetorul".

Batjocura este o pedeapsă gravă, dureroasă.

41

TE ADRESEZI AFECTIVITĂȚII.

Doar atâta mă iubești tu pe mine? Mi-ai promis.

Așa te ții tu de cuvânt?

O rugăminte calmă, un reproș făcut cu afecțiune, un sărut pe frunte, drept avans pentru că i-ai cerut să se-ndrepte și abia în cele din urmă îl obligi să facă o nouă promisiune.

Și-l lași pe copil cu o mare greutate în suflet: prin bunătatea ta, prin iertarea ta mărinimoasă și în ciuda faptului că se simte neputincios, că adesea el însuși nu crede în posibilitatea lui de a se îndrepta, l-ai obligat să-și reînnoiască promisiunea, să ia hotărârea de a începe încă o dată

lupta hotărâtoare împotriva caracterului său repezit sau împotriva lenei sau împrăştierii – cu alte cuvinte, lupta cu sine.

Şi ce mă fac dacă iar uit, întârzii, mă bat, răspund obraznic, pierd lucrurile?

Uneori, o sărutare pe frunte leagă cu lanţuri mai grele decât nuiaua.

N-aţi observat că, dacă un copil mai face o boacănă după ce a promis că se-ndreaptă, să te ţii, pentru că după prima va urma a doua, a treia şi aşa mai departe?

Îl doare faptul c-a fost învins în această luptă şi-i e ciudă pe educator că l-a făcut să intre într-o luptă inegală, printr-o promisiune smulsă prin vicleşug. Iar, dacă vei mai încerca să faci vreun apel care să-i pună conştiinţa ori sentimentele pe jar, te va refuza fără drept de apel.

La enervarea lui, răspunzi şi tu la fel: nervos, zgomotos, ţipi. Copilul nu ascultă, dar simte că l-ai scos din inima ta, că-l lipseşti de bunăvoinţa ta. Se simte străin, singur – în jurul lui e pustiu. Iar tu, condus de emoţie, îi dai toate pedepsele: şi ameninţări, şi reproşuri, şi batjocură, şi toate celelalte măsuri represive.

Uită-te cu câtă compătimire e privit de tovarăşii lui, cu câtă blândeţe încearcă ei să-l consoleze: „Domnul a zis numai aşa... Nu-ţi fie teamă, nu-i nimic; nu-ţi face griji, o să uite."

JANUSZ KORCZAK

JAK KOCHAĆ DZIECKO

DZIECKO W RODZINIE

Wydanie drugie

159.922.2:37.015

WARSZAWA • 1929 • KRAKÓW
WYDAWNICTWO J. MORTKOWICZA
TOWARZYSTWO WYDAWNICZE W WARSZAWIE

Pagina de titlu a volumului I din ediția 1929 a tetralogiei

JANUSZ KORCZAK

JAK KOCHAĆ DZIECKO

INTERNAT KOLONJE LETNIE
DOM SIEROT

Wydanie drugie

WARSZAWA - 1929 - KRAKÓW
WYDAWNICTWO J. MORTKOWICZA
TOWARZYSTWO WYDAWNICZE W WARSZAWIE

159.922.4 : 37.018 : 371.3 : 368.

Pagina de titlu a volumului II din ediția 1929 a tetralogiei

Totul cu grijă, ca să nu-l scoată din sărite pe educator, să nu împartă aceeaşi soartă cu victima revoltată.

De câte ori am făcut „tărăboi", pe lângă sentimentul de dezgust, am mai simţit în mod clar şi că l-am nedreptăţit pe copil, dar am şi învăţat multe despre o mare calitate – solidaritatea în nenorocire. Micii sclavi ştiu ce e durerea.

42

UNEORI, CERTÂND UN COPIL, vezi în privirea lui o sumedenie de gânduri de revoltă.

Eu: „Poate-ţi închipui c-am uitat. Îmi amintesc foarte bine."

Incapabil să se prefacă perfect că se căieşte, copilul îţi spune, printr-o privire lipsită de bunăvoinţă: „Nu-i vina mea că ai o memorie atât de bună".

Eu: „Am avut multă răbdare. Am aşteptat să te îndrepţi."

El: „Mare păcat. Nu trebuia s-aştepţi."

Eu: „Credeam c-o să-ţi vină mintea la cap. M-am înşelat."

El: „Dacă eşti aşa deştept, nu trebuia să te-nşeli".

Eu: „Fiindcă tot te iert, crezi că de-acum ţi-e totul permis?"

El: „Nu cred nimic. Când o să se termine toate astea?"

Eu: „E prea mult, cu tine nu se mai poate aşa".

El: „Azi eşti în toane rele şi-a picat măgăreaţa pe mine..." Uneori, pe tot timpul furtunii, copilul îşi păstrează o uimitoare atitudine stoică.

„De câte ori nu ţi-am tot spus să nu mai sari în pat" – ţip eu, cu o falcă-n cer şi cu una-n pământ. „Paturile nu sunt jucăriile tale. Nu-ţi ajung mingea, cuvintele încrucişate?..."

„Dar ce sunt cuvintele încrucişate?", întreabă el curios. Ca răspuns, i-am dat la palmă...

Cu o altă ocazie, după o discuție furtunoasă, mă întreabă:

„Nu vă supărați, dar dacă cineva se enervează, de ce se face roșu ca racul?"

În timp ce eu ridicam vocea și mintea ca să-l întorc pe calea virtuții, el urmărea cercetător jocul de culori de pe fața mea sub influența emoției. L-am sărutat pe frunte – a fost fermecător.

43

EVIDENT, COPIILOR NU LE PLAC PEDEPSELE COLECTIVE.

„Cu voi nu se mai poate cu vorbă bună... Iarăși v-ați dat în petic... Dacă nu vă-ndreptați..."

De ce, pentru vina unuia sau a mai multora, trebuie să plătească toți?

Dacă motivul furtunii l-a constituit vreun mic cinic, el va fi mulțumit: în loc să aibă parte de toată porția de nervi, a primit doar o părticică. Altul, cinstit, va fi afectat prea tare, văzând că atâția nevinovați cad victime contravenției sale.

Uneori, trăsnetul se abate asupra unui grup mai mic: băieții nu fac nici cât o ceapă degerată sau, invers, fetele sunt cele mai indisciplinate, dar cel mai des: „Voi, cei mari, ar trebui să fiți exemplu pentru ceilalți și uite cât de cuminți au fost cei mici".

În asemenea cazuri, în afara supărării absolut îndreptățite a celor nevinovați, le provocăm un sentiment de jenă celor care au fost lăudați, care-și cunosc foarte bine toate păcatele – și ele sunt numeroase – și-și amintesc, la rândul lor, cum au fost puși la stâlpul infamiei. Dar obținem, în schimb, un nedorit triumf din partea micilor zeflemiști: „Aha, vedeți, na!"

Odată, am vrut să reacționez deosebit de solemn la un furt nedescoperit. Am intrat în dormitorul băieților, când adormiseră deja, și, lovind ritmic în căpătâiul unui pat,

le-am spus cu o voce cât mai sonoră: „Iar avem un furt. Trebuie să se termine odată. Păcat de atâta muncă de educație, ca să iasă din voi niște hoți..." Același discurs, destul de lung, l-am ținut și-n dormitorul fetelor. A doua zi, între băieți și fete avea loc un dialog cam așa:

„Și la voi a țipat?"

„Și încă cum!"

„V-a spus că vă dă afară pe toți?"

„Da."

„Și a bătut cu pumnul în pat?"

„Cât a putut de tare."

„În al cui pat a bătut, că la noi, într-al Maniușiei."

Ori de câte ori am fost pus în situația de a da pedepse colective, n-am făcut decât să-i mâhnesc pe cei cinstiți și să-i enervez pe toți, devenind eu însumi ridicol în ochii lor critici: „Nu-i nimic, n-are decât să facă urât din când în când, face bine la sănătate".

44

OARE EDUCATORUL CHIAR NU ÎNȚELEGE că majoritatea pedepselor pe care le dă el sunt nedrepte?

O bătaie.

El a dat primul. El s-a luat de mine... Mi-a luat un lucru și nu voia să mi-l mai dea înapoi. Eu, doar așa, în glumă... Nu mă lăsa-n pace, ștergea tot ce desenam eu. Nu eu, el m-a-mpins pe mine.

Și i-ai pedepsit fie pe amândoi (de ce?), fie pe cel mai mare, care ar fi trebuit să nu-și pună mintea cu unul mai mic (de ce?), fie pe cel care, dintr-o pură întâmplare, a lovit mai tare, cu efectele cele mai grave. I-ai pedepsit, pentru că nu-i voie să te bați. Dar să pârăști e voie?

Sau a vărsat ceva, a răsturnat, a spart. N-am făcut-o intenționat.

Adică repetă propriile tale cuvinte: tu le ceri să ierte, dacă cineva le-a făcut ceva rău, dar neintenționat.

N-am știut... Credeam că e voie. A întârziat, pentru că... știe, dar...

Respingi motivele adevărate, sub pretext că sunt niște subterfugii. O dublă nedreptate: nici nu-l crezi, deși spune adevărul, și-l și pedepsești pe nedrept.

Uneori, o interdicție relativă devine absolută din cauza unui accident. Alteori, încetează de a mai fi o interdicție.

În dormitor, nu e voie să faci zgomot, dar e voie să vorbești în șoaptă. Dacă tu, educatorul, ești în toane bune, zâmbești alături de ei la o glumă bună, nevinovată, dar, dacă ești obosit, le atragi atenția pentru orice discuție banală de dormitor, măcar cu simpla observație abruptă: „Gata cu flecăreala... Nici un cuvânt în plus... Cine mai spune ceva..."

Accesul în birou e interzis, dar copiii intră. Astăzi trebuie să-ți faci raportul lunar, ai nevoie de liniște. Dar el nu știa, așa că a intrat și a încasat-o. Măcar de nu l-ai fi scos afară de urechi, măcar dacă i-ai fi spus doar: „De ce-ai intrat? Dispari imediat de-aici."

Chiar și-așa, enervarea ta ar fi fost o pedeapsă nemeritată.

45

ÎN TIMP CE SE JUCAU CU MINGEA, au spart un geam – i-ai iertat, pentru că geamurile una-două se sparg, pentru că nu știi cine e de vină și pentru că nu-ți place să pedepsești.

Dar, când au spart deja al patrulea geam, când cel care l-a spart e un zurbagiu cronic care mai are și alte păcate, cum ar fi vreo notă rea la școală, atunci îl pedepsești țipând la el, amenințându-l, făcând scandal.

N-am făcut intenţionat, răspunde el curajos, dar, după tine, obraznic.

Al patrulea geam spart... un zurbagiu... la şcoală nu-i bun de nimic... un leneş... şi mai şi răspunde obraznic... Educatorule, te asigur c-o să-i dai la palmă. Numai că un copil nu poate înţelege, n-are de ce să accepte faptul că l-ai pedepsit doar ca să dai un exemplu; că el, fiind mai puţin sensibil, este exact elementul potrivit pentru aplicarea unei pedepse exemplare, iar pedeapsa i-ai aplicat-o nu doar pentru acest fapt izolat, ci pentru comportamentul lui în general.

El ştie că pe copiii A, B, C i-ai iertat, dar pe el l-ai pedepsit pe nedrept...

Sau ai procedat altfel, le-ai luat mingea: „Nu mai aveţi voie să vă jucaţi cu mingea".

Nedrept: o pedeapsă care afectează zeci de copii nevinovaţi. Sau puteai fi şi mai blând: să le spui că, dacă mai sparg un geam, le confişti mingea: pedeapsa aplicată tot nedreaptă ar fi, pentru că-i ameninţi pe toţi, deşi vinovaţi sunt doar patru.

Şi nici dintre cei patru nu sunt toţi vinovaţi, pentru că unul a spart un geam care era deja crăpat, altul n-a spart tot geamul, ci a ciobit doar un colţ, al treilea a spart geamul de-a binelea, dar a fost împins, iar cu adevărat vinovat e doar cel de-al patrulea, care întotdeauna reuşeşte să facă în aşa fel, încât să-l scoată din sărite pe domnul.

46

I-AI IERTAT PE TOŢI, NECONDIŢIONAT. Şi consideri c-ai procedat corect. Te înşeli.

Dacă făceam eu aşa ceva..., spune în sinea lui unul.

El poate face mereu orice – zice în sinea lui un al doilea –, pentru că domnul ţine la el.

Tot incorect ai procedat.

Sunt copii pentru care ar fi o pedeapsă suficientă să încrunți numai din sprâncene, să le faci observație aspru sau să le spui blând: „M-ai supărat". Iar, dacă vrei să ierți, copiii trebuie să înțeleagă de ce faci acest lucru și cel în cauză, de asemenea, că lui nu-i poți permite mai mult decât celorlalți. Altfel, dai impresia că el poate face orice, îi permiți orice și-l lași pradă colectivității care se simte lezată în drepturile ei. Faci astfel o greșeală: și el, și ceilalți copii te vor pedepsi.

Uită, însă, pentru o clipă de cele patru geamuri sparte (mai precis două, pentru că unul era deja crăpat, iar al doilea are doar un colț ciobit). Uită de ele și observă în jur câte grupuri de copii analizează și comentează această întâmplare. În fiecare grup, câte cineva, mereu altul, este liderul de opinie în favoarea sau în defavoarea ta.

Cei de dreapta zic că geamurile sunt scumpe, iar domnul va avea neplăceri cu consiliul de administrație, pentru că i se va reproșa că e prea bun, și copiii nu-l ascultă, și-i debandadă: ar fi trebuit să dea pedepse mai aspre.

Cei de stânga (partizanii jocului cu mingea): N-avem voie să ne jucăm cu nimic – totul este interzis. Cum face cineva ceva, imediat țipă, amenință, face scandal. Doar nu putem sta toată ziua ca sfinții din icoane.

Doar cei de centru acceptă totul cu încredere și resemnare.

Nu zâmbi cu indulgență: aici nu-i vorba de glumă, nu-i vorba de nimicuri – aceasta e viața copiilor în cazărmi, în ceea ce are ea mai caracteristic.

Așadar, odată pentru totdeauna, în general și în toate cazurile particulare, trebuie să renunțăm, oare, la pedepse și să le dăm copiilor libertate deplină?

Și dacă bunul-plac al copilului-individ limitează drepturile colectivității? Cel care se conduce după bunul său plac nici el nu învață, nici pe ceilalți nu-i lasă-n pace să poată învăța; nu-și face nici patul lui propriu și, în plus, îl

mai deranjează și pe-al altora; își aruncă paltonul, dar îl îmbracă pe-al altcuiva – și ce-i cu asta?

47

„E URÂT SĂ PÂRĂȘTI, NU VĂ PERMIT SĂ PÂRÂȚI."

Și ce poate face un copil dacă i s-a furat ceva, dacă tatăl ori mama i-au fost insultați, au fost denigrați în fața colegilor, dacă este amenințat sau îndemnat la rele?

E urât să pârăști. Cine o fi consacrat acest principiu? Oare copiii l-au preluat de la educatori răi sau educatorii de la copii răi? Fiindcă e un principiu tare comod pentru cei răi și foarte răi. Cei tăcuți și neajutorați vor fi nedreptățiți, exploatați, jefuiți, dar n-au voie să strige după ajutor, să ceară să li se facă dreptate. Răufăcătorii triumfă, victimele suferă.

Educatorul lipsit de conștiință, incapabil, consideră că e mai comod să nu știe ce se petrece între copii, el disprețuiește problemele, controversele lor, pentru că nu știe cum să le rezolve în mod rațional.

Cel mai bine e să și le rezolve singuri. Într-un asemenea caz, unde e vorba de propria lui comoditate, încrederea lui în copii merge atât de departe, încât e convins de judecata lor, de experiența și echitatea lor și, într-un domeniu atât de important, le lasă libertate de acțiune.

Libertate? Câtuși de puțin: să se bată n-au voie, să se certe n-au voie, nici să dea pe cineva afară din joc nu le permiți, după cum nu le permiți nici să se retragă din propria lor inițiativă.

S-a supărat pe prietenul lui și nu mai vrea să doarmă în patul de lângă el, nu mai vrea să stea la masă lângă el, nu mai vrea să meargă în coloană de mână cu el. Sunt cereri atât de firești, la urma urmei, atât de naturale, dar nu-i voie.

Sunt copiii certăreți? Nu-i adevărat – sunt și conciliant și înțelegători. Uită-te mai atent la condițiile lor de lucru și de convietuire. Încearcă să pui patruzeci de funcționari în aceeași încăpere, să-i ții cinci ore în niște bănci incomode, ca să desfășoare o muncă de răspundere, sub controlul atent, permanent, al unui șef – își vor scoate ochii.

Ascultă nemulțumirile copiilor, caută și vei găsi modalități de a-i sfătui pe mulți, de a le rezolva măcar o parte din probleme. Colegul de bancă mi-a împins caietul pentru că avea un colț îndoit care-l deranja și mi s-a făcut o linie urâtă pe mijlocul paginii sau peniția mi s-a-nfipt în caiet și a stropit totul cu cerneală – cel mai frecvent incident din clasă.

48

NEMULȚUMIRILE DIN PAUZĂ, la școală, au un caracter cu totul special: „El nu știe să se joace, mai mult ne-ncurcă".

Pauza îi duce pe unii copii într-o stare de semiinconștiență sălbatică. Aleargă, sar, îi trântesc pe cei din jur: o hărmălaie irațională, mișcări fără nici o motivație, acțiuni iresponsabile. Copilul aleargă fără nici un scop, îi împinge pe cei care merg normal, dă din mâini, strigă și, până la urmă, se lovește de careva, de primul care i-a ieșit în cale. Remarcă, te rog, de câte ori cel împins sau lovit se întoarce la el nervos, de câte ori nu spune nimic, se dă la o parte.

Sunt copii care, fără nici un motiv, după ce și-au înțepat un coleg, tot nu-i dau pace. „Pleacă, lasă-mă-n pace" – pentru ei, tocmai acesta e motivul de a nu lăsa în pace. Copiii nu-i iubesc, îi disprețuiesc pentru lipsa de ambiție și de tact – de aici o sumedenie de reclamații.

Noi ne jucăm și el... Vă rog frumos, domnule, el tot timpul... Cum începem să ne jucăm, el...

Cel care se plânge este sub imperiul emoției („opărit"), vorbește pe un ton disperat. Pauza e scurtă. Păcat

de fiecare secundă preţioasă, iar el ne otrăveşte, ne fură momentele de libertate.

Nu uita că numai un copil ajuns la capătul răbdărilor, când nu mai există chiar nici o altă posibilitate, fiindcă nu vrea să se bată, ajunge, în cele din urmă, să-ţi ceară să intervii. Pentru că pierde timp inutil şi riscă să se aleagă cu un răspuns neglijent, dacă nu chiar aspru. Trebuie să ai o propoziţie-reflex, şablon, care te va scuti de efortul de a gândi, căutând soluţii.

„Nu vă lasă-n pace? Cheamă-l aici."

De multe ori, totul se încheie în acest stadiu. Era vorba, pur şi simplu, ca nepoftitul să fie îndepărtat: văzând că un coleg s-a dus să se plângă, s-a ascuns, deci scopul fusese atins.

Dacă primul se întoarce: „Zice că nu vrea să vină", îi răspund pe un ton ameninţător: „Spune-i să se prezinte-n clipa asta la mine".

Colectivitatea de copii în întregul ei nu vine să se plângă decât rar şi n-o face decât atunci când chiar nu are încotro. Dacă un grup anume din cadrul colectivităţii se plânge mai des, trebuie văzut, descoperit adevăratul motiv. Niciodată nu vei cunoaşte copiii, dispreţuindu-le nemulţumirile.

49

„VĂ ROG FRUMOS, DOMNULE, îmi permiteţi, e voie, se poate?" Cred că educatorului căruia nu-i plac reclamaţiile, în aceeaşi măsură nu-i plac, nu tolerează nici rugăminţile. Dar, vrând şi în acest caz să găsească un motiv corect, el se va baza pe principiul care spune: Toţi copiii au drepturi egale. Fără excepţii, fără privilegii.

O fi corect? Sau e doar mai comod?

Necesitatea de a răspunde frecvent: „Nu se poate, nu permit, nu-i voie" este foarte neplăcută pentru orice

educator. Deși avem impresia că am redus numărul de interdicții și obligații la minimul posibil, ne deranjează faptul că ei cer tot mai multe concesii. Și se întâmplă uneori ca, recunoscând justețea cererii, să fim puși în situația de a interzice, pentru că, la o cerere satisfăcută, apar imediat o sumedenie de alte cereri din partea mai multor copii. Ne dorim să atingem idealul în care copiii să recunoască necesitatea existenței unei granițe bine stabilite și să nu mai ceară nimic dincolo de aceasta.

Dacă, însă, faci abstracție de dificila obligație de a respinge tot și încerci să asculți dorințele lor, dacă le notezi și le ordonezi, te vei convinge că există dorințe foarte frecvente, cotidiene, și că sunt de-a dreptul ieșite din comun.

Au existat cereri de schimbare a locului la masă – permanente și sâcâitoare. Le-am permis copiilor ca, o singură dată pe lună, să-și poată schimba locul la masă. Despre această mică reformă s-ar putea scrie o monografie foarte cuprinzătoare, atât de multe elemente pozitive prezintă – și n-o datorăm decât acestor cereri sâcâitoare și repetate.

Vai de copiii și vai de educatorul care reușește să respingă toate dorințele necuprinse în regulament! Pentru că, datorită acestor dorințe, ca și datorită reclamațiilor, poți cunoaște multe din secretele sufletului de copil.

50

ÎN AFARĂ DE PROBLEMELE PERSONALE, pentru care copiii se adresează direct educatorului, mai există și rugăminți transmise prin soli.

Cutare se întreabă dacă e voie, dacă-i permiteți?

Mult timp m-au enervat cei care procedau prin intermediari, din mai multe motive.

Intermediarii sunt de multe ori copii care au, la rândul lor, destule probleme personale și de care te-ai săturat să-i tot vezi venind; și vin, de obicei, exact când nu trebuie,

când ești grăbit, ocupat, prost dispus, iar rugămințile sunt de așa natură, de cele mai multe ori, încât, evident, trebuie să le respingi din capul locului; se formează aparent un fel de sistem de protecție: intermediarul își poate asuma meritul de a fi obținut, totuși, un răspuns pozitiv; și, în sfârșit, există în acest sistem un fel de dispreț: de ce nu vii singur, binevoiește a-ți da osteneala de a cere ceva, n-o face prin avocat.

Lipsa de rezultate în lupta cu acest gen de rugămînți m-a obligat să mă uit mai atent la fenomenul cauzelor sale profunde. Și am găsit.

Am găsit o subtilitate a sufletului uman în general, nu doar a sufletului copilului.

Un răspuns negativ dur nu-l jignește pe cel care vine să te roage ceva într-o problemă a altcuiva. Cel care te roagă, fără să fie direct interesat, nu mai vede în același fel figura lipsită de bunăvoință a educatorului, strâmbătura lui neplăcută, gestul nerăbdător pe care-l face cu mâna. El primește exclusiv refuzul.

Mi s-a întâmplat să văd cum adevăratul solicitant privea de undeva de departe ce efect provoca cererea lui, fiind pregătit să intervină la primul semnal, pentru a aduce el însuși lămuriri suplimentare.

Când am introdus, la Casa Orfanilor, sistemul comunicării în scris a problemelor copiilor, numărul solicitărilor prin intermediari a scăzut simțitor. Și am instituit acest răspuns, devenit obicei: „N-are decât să scrie ce vrea și de ce".

51

PÂNĂ LA SATURAȚIE SE TOT REPETĂ *ex cathedra* obligativitatea de a răspunde la întrebările copiilor. Iar sărmanul educator, crezând totul, preluând orice fără simț critic, intră în conflict cu propriai conștiință, pentru că nu poate, nu știe, n-are răbdare să asculte tot timpul întrebări, să dea tot timpul răspunsuri. Și nici măcar nu bănuiește că, de ce va fi obligat să spună mai des și sec: „Nu mă mai plictisi", ca să scape de micul pisălog, de aceea va fi un pedagog mai bun.

Am scris bine, mi-am curățat bine ghetele, m-am spălat bine în urechi?

Dacă primul întreabă pentru că are incertitudini, în schimb următorii nu vor decât să atragă atenția și asupra lor, să întrerupă activitatea începută sau să obțină o laudă inutilă.

Sunt întrebări dificile, la care e mai bine să nu dai nici un răspuns, decât să răspunzi superficial sau să dai o explicație încâlcită. Va înțelege el când va învăța fizică, sau cosmografie, sau chimie. Va înțelege când va învăța fiziologie. Deși adevăratul răspuns nu-l cunoaște nimeni, nici măcar adulții, nici măcar învățătorul sau profesorul – nimeni nu-l cunoaște.

Trebuie avut în vedere copilul așa cum e el (concentrat sau superficial), intenția întrebării (o simplă curiozitate, fără un scop anume, ori dorința de a găsi soluția unei probleme care-l chinuie, explicația unei enigme a naturii, a unei probleme etice) și, în sfârșit, posibilitatea de a răspunde sau nu. Iar răspunsul meu: „Uită-te-n carte și, dacă nu înțelegi, mai întreabă-mă, să zicem, peste o săptămână", sau: „Nu-ți mai bate capul" – acest răspuns va fi rezultatul mai multor considerente.

Mă uit cu un ochi neîncrezător la învățătorul care susține că el răspunde răbdător la întrebările copiilor. Dacă

nu minte, înseamnă că este atât de străin de copii și de problemele lor, încât aceștia foarte rar, în mod cu totul excepțional, îi adresează anumite întrebări.

52

DACĂ RECLAMAȚIILE, RUGĂMINȚILE și întrebările reprezintă cheia spre cunoașterea sufletului copilului, câte o mărturisire făcută în șoaptă reprezintă drumul cel mai larg de acces spre acest țel.

Iată o mărturisire făcută de bună-voie, la câteva luni după eveniment: „Eram foarte supărați pe dumneavoastră, el și cu mine. Așa că ne-am vorbit ca, noaptea, unul dintre noi să intre pe gemuleț în camera dumneavoastră, să ia binoclul și să-l arunce în closet. Pe urmă, ne-am gândit c-ar fi păcat să-l aruncăm, mai bine-l ascundem. Nu ne-am culcat, am așteptat să se facă miezul nopții. Când m-am sculat să plec, s-a trezit un băiat și s-a dus la closet. Dar m-am sculat după aceea din nou. Am intrat pe gemuleț – simțeam că-mi bate inima să-mi sară din piept – binoclul era pe masă. Dumneavoastră dormeați. L-am luat repede și l-am ascuns sub pernă. Dar pe urmă, ne era așa de frică. Nu mai știam ce să facem cu el. Și atunci, el a zis să-l punem la loc. Dar eu i-am zis să-l pună el la loc. Dar el nu voia. Și atunci, m-am sculat eu din nou, dar n-am mai intrat înăuntru pe geam, doar l-am pus acolo și l-am împins puțin."

Cunoscându-i pe amândoi, știu de la cine a putut să vină inițiativa, cum s-a cristalizat încet-încet planul executării ei, de ce n-au dus răzbunarea până la capăt.

Acestei întâmplări simple i s-ar putea consacra un curs întreg, atât de bogată e în material de meditație.

53

DACĂ-I ZÂMBEŞTI UNUI COPIL, răspunsul aşteptat ar trebui să fie tot un zâmbet. Dacă-i povesteşti ceva interesant, aştepţi din partea lui interes. Dacă te enervezi pe el, ar trebui să arate tristeţe şi părere de rău.

Ar însemna ca la un stimul să primeşti reacţia normală corespunzătoare. Dar se întâmplă şi altfel: copilul reacţionează paradoxal. Ai tot dreptul să te miri, dar şi datoria să te gândeşti de ce, aşa că nu te enerva, n-o face pe îmbufnatul.

Te apropii de copil cu bunăvoinţă, el se retrage ostil, uneori te evită în mod evident: poate l-ai nedreptăţit în vreun fel, sau el se simte vinovat faţă de tine, poate a făcut ceva rău şi, fiind cinstit, nu-şi poate permite să primească o mângâiere nemeritată. Notează-ţi şi întreabă-l după o săptămână sau o lună: poate că între timp a uitat, dar poate îşi mai aduce aminte şi-ţi povesteşte sau, după cum zâmbeşte sau din stânjeneala lui, îţi dai seama că ştie despre ce-i vorba, dar nu vrea să povestească. Respectă-i secretul.

Odată, i-am certat aspru pe copii: „Ce-mi tot şuşotiţi acolo prin colţuri, ce vă tot ascundeţi prin clasă, ce atâtea secrete? Să ştiţi că nu-mi place chestia asta."

Răspunsul: resemnare stoică, încăpăţânare răutăcioasă, atmosferă de teroare. Evidenta lipsă de remuşcări ar fi trebuit să-mi atragă atenţia. N-am înţeles, credeam că-i vorba de vreo maşinaţie reprobabilă a celor recalcitranţi. Şi, de fapt, ei făceau pe ascuns repetiţii pentru o comedioară pe care se hotărâseră s-o prezinte în cinstea noastră. Şi azi mai roşesc, când mă gândesc ce penibil am fost, probabil, în încăpăţânarea mea ignorantă.

54

COPILUL MEU N-ARE SECRETE FAȚĂ DE MINE, îmi spune tot ce gândește, mărturisește mama.

Nu cred că-i chiar așa, dar cred că asta cere ea – și greșește. Exemplu: Copilul vede pe stradă un convoi de înmormântare. Convoiul e pompos: fanfară, solemnitate... În urma sicriului, merge o fetiță îmbrăcată în doliu, cu o rochie de crep, și participă la o ceremonie plină de o tainică poezie. Și apare un gând efemer: tare plăcut trebuie să fie; dacă mama ar muri... Se uită cu spaimă la mama: ba nu, nu vrea ca mama să moară, de unde vin asemenea gânduri?

Oare un asemenea gând poate fi mărturisit, e voie? Oare avem dreptul să-i aducem acuze într-un asemenea moment de teribil conflict cu conștiința?...

Dacă un copil îți mărturisește secretele lui, bucură-te, pentru că încrederea lui este cel mai mare premiu, cea mai valoroasă diplomă. Dar nu-l obliga, pentru că are și el dreptul să-și păstreze secretul; nu-l obliga nici cu rugăminți, nici cu vicleșuguri, nici cu amenințări. Orice mijloc ai folosi, este la fel de nedemn – și nu e de natură să ți-l apropie pe copil. Mai degrabă se îndepărtează de educatorul care nu-i respectă intimitatea.

Trebuie să-i convingi pe copii că le respecți secretele, că o întrebare ca: „Îmi poți spune..." nu înseamnă de fapt: „Trebuie". Dacă eu îl întreb: „De ce?", ar fi preferabil ca el să nu răspundă prin subterfugii, ci printr-un sincer: „Nu vă pot spune. O să vă spun altă dată. N-o să spun niciodată nimănui."

55

AM OBSERVAT LA UN MOMENT DAT cum un băiat de unsprezece ani s-a apropiat de o fetiță pe care o iubea și i-a șoptit ceva. Ca urmare, ea s-a înroșit, a lăsat capul în jos rușinată și, cu un gest al mâinii, i-a dat un răspuns negativ.

Câteva zile mai târziu, l-am întrebat ce i-a spus. Fără să se simtă căutuși de puțin stânjenit, se străduia sincer să-și aducă aminte: „A, da: am întrebat-o dacă știe cât fac șaișpe ori șaișpe".

Și i-am fost foarte recunoscător; a făcut astfel să trăiască în mine atâtea gânduri bune, sincere, deschise.

Cu o altă ocazie, a ajuns la urechile mele o informație cum că una dintre fetițe a avut o aventură misterioasă când trecea seara prin parc. Copiii noștri se duc în oraș neînsoțiți, individual; așa este prevăzut în programul lor educativ, iar a renunța la acest principiu ar fi foarte neplăcut. Se impunea vigilență, așadar. Aventura din parc m-a neliniștit. Așa c-am insistat să-mi spună, am amenințat-o că-n caz contrar nu va mai putea ieși singură.

Și mi-a povestit: În timp ce mergea prin parc, s-a trezit cu un găinaț pe pălărie, o pasăre care zbura „mi-a făcut în cap".

Dintre noi doi, cred că eu am fost cel care s-a rușinat mai tare.

Dacă n-am fi atât de lipsiți de subtilitate față de copii, cât de des am fi puși, oare, în situația de a simți că ne crapă obrazul de rușine pentru viața sordidă pe care le-o oferim și de care nu suntem în stare să-i apărăm?

56

ŞOAPTA MISTERIOASĂ A MĂRTURISIRII este uneori şoapta denunţării.

Nu te revolta în mod făţarnic: îl asculţi pe pârâcios, pentru că ai obligaţia să-l asculţi.

„Vă-njură, a spus un cuvânt urât despre dumneavoastră."

„De unde ştii ca mă-njură?"

„Mulţi băieţi au auzit."

Deci, a auzit întâmplător, n-a tras cu urechea cu intenţia de a pârî.

„Bine, dar de ce-mi spui?"

E pus în încurcătură. Aşa a crezut că e bine.

„Şi ce vrei să-i fac?"

Iar e încurcat. Nu ştie ce-ar trebui să-i fac, după părerea lui.

„Dar ştii cumva şi de ce m-a-njurat?"

„Era furios că dumneavoastră..."

Conţinut de doi bani, intenţie vag nelămurită. În mod cert conta pe interesul educatorului, poate l-a atras ideea că, fiind în posesia unui secret important, e spre binele lui să-l împărtăşească unui adult.

„Dar tu nu-njuri când eşti furios?"

„Câteodată înjur."

„Să nu mai înjuri, e un obicei urât."

Nu-i face morală. Poate că s-a lăsat condus de un profund sentiment de bunăvoinţă; iar, dacă nu, cele câteva întrebări dificile şi lipsa de interes a educatorului faţă de vestea primită sunt o pedeapsă suficientă.

57

INTENȚII RELE: DORINȚA DE RĂZBUNARE.

„Băieții mai mari spun porcării, au poze necuviincioase și versuri cu prostii."

„Ce poze și ce versuri?"

Nu știe. S-a ascuns, ca să nu fie văzut, și a tras cu urechea intenționat. A venit să spună, pentru că nu-i voie să ai așa ceva. Vrea ca vinovații să fie pedepsiți.

„Dar tu nu i-ai rugat să-ți arate și ție poza?"

Ba da, i-a rugat, dar ei n-au vrut, i-au spus că el e prea mic.

„Dar pot să le spun de la cine am aflat?" Nu, nu vrea, c-or să-l snopească-n bătaie.

„Dacă nu vei fi de acord să le spun de unde știu, nu le pot face nimic. Pentru c-or să-l bănuiască pe unul nevinovat și-or să-l ia pe el la bătaie.

Bine, lui nu-i e frică, educatorul n-are decât să facă așa cum dorește.

„Îți mulțumesc că mi-ai spus. La momentul potrivit, o să stau de vorbă cu ei și o să-i rog să nu mai facă astfel de lucruri." Îi mulțumesc. Și-a dat seama de ceea ce eu, ca educator, eram obligat să-l fac să remarce. Dacă vreau să atrag atenția asupra hidoșeniei răzbunării, trebuie să las morala pe mai târziu.

Pentru azi, e suficient: s-a înșelat, ar fi așteptat un cu totul alt efect. Săgeata nu și-a atins ținta.

58

PROBLEMA POATE FI IMPORTANTĂ, iar intențiile din spatele pârei, curate.

Unul dintre ei a fost acasă, dar acolo era epidemie de scarlatină. Cei mici se adună în vestiar, fumează, pot da

foc la casă. Cutare îl pune pe cutare să fure. Cutare îi duce portarului de mâncare şi, în schimb, acesta îi dă un măr. Ieri, pe stradă, un domn i-a propus unei fetiţe s-o ducă la cofetărie şi s-o plimbe cu maşina.

El ştie de ce vorbeşte. Dându-şi seama de pericol sau de caracterul vinovat al faptei, a ezitat, neştiind ce să facă. A venit să-ţi ceară sfatul în legătură cu felul în care să procedeze mai departe, pentru că are încredere în tine. Ceilalţi se vor enerva, îl vor evita, va fi greu, dar nu e altă soluţie. Copilul şi-a făcut datoria: te-a avertizat.

Trebuie să-l tratez ca pe un consilier în soluţionarea unei probleme dificile. El mi-a făcut un mare serviciu. Iar acum, ne gândim împreună ce e de făcut în continuare.

Ţine minte că, de fiecare dată când un copil vine la tine pentru un secret care nu e al lui, întotdeauna el te acuză: „Nu ţi-ai făcut datoria: nu ştii".

Şi nu ştii pentru că, chiar dacă te bucuri de încredere, e doar o încredere relativă, a copiilor – nici măcar a tuturor.

59

DIN MOMENTUL ÎN CARE AI AFLAT, n-are rost să te grăbeşti. Nu-i da turnătorului necinstit satisfacţia triumfului: ţi-am atras atenţia, am îndeplinit o misiune importantă. Pe copilul cinstit ai datoria să-l aperi de răzbunarea urii; lăsând pe mai târziu, amânând discutarea problemei respective, dar, fiind mai vigilent, ai posibilitatea să observi şi singur ce se întâmplă.

Mai departe: după ce ai observat faptul incriminat, dacă imediat dai alarma, le dai copiilor certitudinea că, ori de câte ori taci, de fapt nu ştii.

De unde ştiţi, când aţi aflat, de ce n-aţi spus nimic încă de la început? Iată cele mai frecvente întrebări pe care le pun copiii, când le aminteşti câte un pocinog săvârşit mai demult.

Mai departe: nu te grăbeşti, aştepţi momentul cel mai prielnic pentru a aborda problema, când copilul e binedispus, când timpul a bagatelizat fapta propriu-zisă, aceasta pierzându-şi din actualitate. „A, da, a fost mai demult, acum o lună" – şi-ţi spune sincer ce l-a îndemnat spre acea faptă necugetată, cum a procedat, ce simţea înainte, în timpul executării şi după aceea.

Mai departe: nu te laşi dus de mânie, ai timp să analizezi, să te mai gândeşti, să te pregăteşti. De rezolvarea judicioasă a problemei depinde uneori cum va evolua în continuare relaţia ta cu acel copil sau cu grupul de copii...

Profitând de faptul că eşti în toane bune, copilul te roagă să-i dai voie să-şi pună cheiţă la sertar.

Da, bineînţeles. Vei putea să-ţi ascunzi mai bine pozele indecente, ca să nu le găsească cei mici.

Îi e ruşine, e zăpăcit, surprins.

Acum, el e cel care va vrea mereu să vorbească cu tine. Nu te grăbi. Când se va mai calma, îţi va aduce chiar el poza cu pricina (între timp, îşi va fi pierdut farmecul noutăţii), îţi va spune de la cine a procurat-o, cui i-a mai dat-o să se uite la ea. Cu cât vei vorbi mai calm, cu atât vei banaliza mai mult problema; cu cât procedezi mai cu tact, cu atât mai mult ţi-l apropii.

60

PRINCIPIU. LASĂ-L SĂ GREŞEASCĂ.

Nu trebuie să căutăm să prevenim orice faptă, în orice ezitare să-i dăm imediat indicaţii în ce direcţie e mai bine s-o apuce, la orice deviere să-i sărim în ajutor. Nu trebuie să uităm că, în momentele cu adevărat grele de mai târziu, s-ar putea foarte bine să ne simtă lipsa.

N-are decât să greşească.

Când o voinţă încă firavă se luptă cu patima, n-are decât să fie învinsă în luptă. Nu trebuie să uităm că rezistenţa

morală se exersează și capătă consistență în confruntările cu conștiința.

N-are decât să greșească.

Pentru că, dacă nu face prostii în copilărie, fiind atent supravegheat și protejat, copilul nu va învăța să se ia de piept cu ispita, va crește în atmosfera de pasivitate morală, de lipsă de mijloace. Nu: el trebuie să devină activ, obligat de forța atracțiilor.

Nu trebuie să spui: „Mi-e scârbă de păcate", ci, mai degrabă: „Nu mă miră c-ai păcătuit".

Ține minte:

Copilul are dreptul măcar o dată să mintă, să escrocheze, să constrângă, să șterpelească. El n-are dreptul să mintă, să escrocheze, să constrângă, să șterpelească în mod repetat.

Dacă n-a avut niciodată ocazia, copil fiind, să scobească în plăcintă ca să scoată stafidele și să le mănânce apoi pe ascuns, el nu este și nu va fi cinstit când se va maturiza.

Sunt revoltat. Minți. Disprețuiesc. Minți.

De la tine nu m-aș fi așteptat niciodată la așa ceva... Deci nici în tine nu mai pot avea încredere?

Foarte rău că nu te-ai așteptat. Foarte rău c-ai avut încredere necondiționată. Ești un educator de doi bani – nu știi nici măcar atâta lucru: copilul e și el om.

Ești revoltat nu pentru c-ai observat un pericol care-l paște pe copil, ci pentru că astfel e grav amenințat renumele instituției tale, renumele domeniului tău educativ, de fapt al persoanei tale; ceea ce te interesează, de fapt, este propria ta persoană.

61

PERMITE-LE COPIILOR SĂ GREȘEASCĂ și să aspire cu bucurie spre îndreptare.

Copiilor le place să râdă, să alerge, să facă ce vor ei. Educatorule, dacă pentru tine viața nu-i decât un cimitir, lor dă-le voie să-l vadă în culorile unei lunci pline de farmec. Dacă tu îți pui cenușă-n cap, fiind întruchiparea falimentului fericirii, dacă ești o victimă benevolă a pocăinței, măcar arată-le un zâmbet înțelept și mărinimos.

Aici trebuie – da, trebuie să domnească o atmosferă de largă toleranță pentru glume, șotii, răutăți, viclenie, impostură – adică pentru păcatele naive. Aici nu-i loc pentru obligațiile inflexibile, pentru seriozitatea neclintită, pentru obligativitatea dură și pentru convingerile absolute.

De fiecare dată când am căzut în tonul predicii de duminică, întotdeauna am greșit.

Crede-mă că viața internatului tocmai de aceea este atât de agitată, pentru că încercăm să-i asigurăm un cât mai ridicat nivel ideatic. De nenumărate ori, în viața de cazarmă a internatului nu suntem în situația de a educa nici o probitate uimitor de unitară, nici o candoare înfricoșată, nici o nevinovăție imaculată a sentimentelor care ignoră existența răului.

Și, de altfel, pe acești mititei corecți, blânzi, victime în devenire, oare nu tocmai de aceea-i iubești, pentru că știi cât de mult rău îi așteaptă?

Și, de altfel, dragostea de adevăr poate să existe, oare, fără cunoașterea căilor bătătorite de minciună? Ai prefera, oare, ca trezirea să se facă brusc, în momentul în care lumea, cu pumnul ei brutal, va lovi, azvârlind cât colo idealurile? Oare atunci, dându-și seama de prima ta minciună, nu va înceta dintr-odată să mai creadă în toate adevărurile tale?

De altfel, atunci când viaţa cere să fie scoase ghearele, avem, oare, dreptul să-i înarmăm pe copii doar cu sentimentul ruşinii care îmbujorează obrazul şi cu oftatul în tăcere?

Obligaţia ta este să educi oameni, nu mioare; lucrători, nu predicatori – sănătoşi fizic şi moral. Iar sănătatea nu-i gingaşă, nici nu excelează prin spirit de sacrificiu. Chiar îmi doresc să fiu acuzat de imoralitate, dar acuzatorul meu să fie ipocrizia.

62

COPIII MINT.

Mint când le e teamă, iar adevărul nu poate învinge. Mint când le e ruşine.

Mint când îi obligi să spună adevărul, iar ei nu vor sau nu pot să-l spună.

Mint când li se pare că aşa trebuie. Cine a făcut inundaţie?

Eu, recunoaşte copilul şi încearcă să explice cum s-a întâmplat, dacă ştie că-i vei spune doar: „Ia cârpa şi şterge", adăugând, în cel mai rău caz: „Tăntălăule".

Va recunoaşte şi o vină mai serioasă, dacă ştie că educatorul e hotărât şi nu se va lăsa până nu va descoperi adevărul absolut. Exemplu: unui băiat antipatic i-au vărsat ceilalţi apă-n pat. Nu recunoaşte nimeni. Le-am spus că nu iese nimeni din dormitor până nu aflu cine-i făptaşul. A trecut deja ora la care băieţii mai mari trebuie să plece la lucru, se apropie ora micului-dejun pentru toţi. Nu-i nimic, îşi vor lua micul-dejun în dormitor. La şcoală nu pleacă nimeni, oricum la pregătirea lecţiilor au întârziat. În dormitor, se aude zgomotul unor consfătuiri de taină. Există grupul celor absolut nevinovaţi, alţii sunt mai puţin, sau mai mult, sau foarte mult implicaţi, suspecţi. Probabil

că bănuiesc cine-i autorul, poate că deja ştiu, poate că încearcă să-l convingă să recunoască.

Nu vă supăraţi... Tu eşti de vină? Eu.

Pedeapsa ar fi de prisos: un astfel de incident, în mod sigur, nu se va mai repeta...

Dându-le copiilor posibilitatea să-şi păstreze secretele, le dai dreptul să spună: „Ştiu, dar nu vreau să spun" – şi nu vor mai minţi, spunând că nu ştiu.

Dă-le voie copiilor să-şi mărturisească sincer sentimentele, chiar şi pe cele care nu corespund normelor consacrate.

63

„CE MULT VĂ IUBESC COPIII PE DUMNEAVOASTRĂ" – spune o persoană sentimentală.

La fel şi deţinuţii care-i iubesc pe gardienii mai de treabă. Dar există vreun copil care să nu aibă anumite regrete legate de educatorul lui: că l-a obligat să facă cine-ştie-ce lucru neplăcut, că i-a spus vreodată cine-ştie-ce cuvânt aspru, vreo dorinţă secretă pe care nu i-o spune, pentru că „oricum la el nimic nu se poate"? Ei îşi închipuie că ţin la educator, dar numai pentru că aşa ar trebui să fie, pentru că aşa le spun cei mari; unii ţin la el, pentru că nu vor să rămână mai prejos; alţii nu ştiu nici ei ce să zică: uneori li se pare că da, ţin la el, dar alteori le e ciudă pe el; şi toţi, fără excepţie, văzându-mi defectele, şi-ar dori să mă mai prelucreze puţin, să-mi aducă îmbunătăţiri. Sărăcuţii, ei nu ştiu că vina mea cea mai mare e c-am încetat să mai fiu copil.

Ce mult vă iubesc copiii pe dumneavoastră!

Cum mai alergau spre mine, cum mă mai strângeau în braţe, cum se mai adunau în jurul meu, când m-am întors din război! Dar nu s-ar fi bucurat, oare, şi mai mult dacă,

deodată, în sală ar fi apărut pe neașteptate niște șoricei albi sau niște cobai?

Mamă, tată, educatori, dacă un copil vă iubește cu un sentiment adânc, mereu egal, dezinteresat – recomandați-i o ușoară hidroterapie și chiar puțin brom.

64

SUNT MOMENTE CÂND UN COPIL te iubește nemărginit, când îi ești la fel de necesar ca Dumnezeu la necaz: este vorba de acele momente în care copilul e bolnav și speriat, că noaptea a visat ceva urât.

Îmi amintesc o noapte petrecută la spital, lângă patul unei fetițe bolnave. Din când în când, îi dădeam să respire oxigen. Gemea puternic și mă ținea de mână. La orice mișcare pe care o făceam cu mâna, ea șoptea, semiconștientă și fără să deschidă ochii: „Mami, nu pleca".

De asemenea, țin minte cum a venit în camera mea un băiețel cuprins de o extremă disperare, îngrozit de un vis cu morți. L-am luat cu mine în pat. Mi-a povestit visul în care părinții lui muriseră și el trebuia să stea la unchiul lui. Vorbea în șoaptă, dar din tot sufletul, poate din dorința de a mă răsplăti că mi-am întrerupt somnul, poate de teamă să nu adorm iar, înainte ca el să fi scăpat de ultimele fantasme înfricoșătoare.

Am scrisoarea unui băiat, plină de nemulțumiri față de persoana mea și de Casa Orfanilor în general. A scris-o înainte să plece – de rămas-bun. Se plângea că eu nu l-am înțeles, m-am purtat rău și incorect față de el. Dovada că știe să aprecieze bunătatea e un exemplu: nu va uita niciodată că, într-o noapte, când îl durea îngrozitor o măsea, nu m-am enervat că m-a trezit, nu m-am supărat c-a trebuit să-i pun la măsea un tampon de vată cu medicament. Din cei doi ani cât a stat aici, doar acest episod l-a considerat demn de a fi menționat într-un mod mai cordial. Dar

educatorul trebuie să-i ducă pe copiii bolnavi din internat, deşi noaptea are şi el nevoie să doarmă, după o zi întreagă de muncă.

65

NU TREBUIE SĂ LE CEREM COPIILOR SACRIFICII, nici individuale, nici colective.

Un tată care lucrează din greu, o mamă pe care o doare capul, un educator obosit l-ar putea impresiona pe copil o dată sau chiar de câteva ori, dar cu timpul situaţia devine obositoare, plictisitoare şi chiar enervantă. Le putem cere copiilor ca la prima noastră strâmbătură de durere, la primul gest de nemulţumire, să răspundă vorbind în şoaptă şi mergând pe vârfuri, dar vor face acest lucru în silă, de teamă, şi nu din ataşament.

Vor fi drăguţi şi solemni, pentru că domnul are un necaz. Ar fi bine, însă, ca acest lucru să se întâmple cât mai rar, să fie doar o excepţie.

Noi, adulţii, suntem mereu gata să dăm curs capriciilor celor în vârstă, să ne conformăm concepţiilor lor respectabile şi dorinţelor lor de oameni bătrâni?

Cred că mulţi copii cresc cu o aversiune faţă de virtute, faţă de perfecţiune, pentru că le-a fost mereu băgată pe gât cu vorbe meşteşugite, au fost puşi mereu în situaţia de a o practica. Mai bine să descopere singuri şi treptat necesitatea, frumuseţea şi dulceaţa altruismului.

Ori de câte ori le atrag atenţia copiilor asupra datoriei pe care o au faţă de familie, faţă de fraţii mai mici, întotdeauna mă tem să nu greşesc.

Din proprie iniţiativă, ei duc pozele, bomboanele câştigate la tombolă acasă, pentru că se simt mulţumiţi, făcându-i o bucurie unui frate mai mic – sau poate este o simplă ambiţie, că pot şi ei să ofere ceva, la fel ca adulţii.

Un copil își ia de la casierie rubla pe care o economisise și i-o oferă pentru cizmulițe surorii mai mici. Frumoasă faptă. Dar copilul are, oare, conștiența valorii banului – sau e vorba doar de superficialitate?

Nu fapta, ci motivul ei îl caracterizează pe copil, portretul lui moral, potențiala lui evoluție viitoare.

66

ÎI STRIVIM PE COPII CU OBLIGAȚIA de a fi recunoscători, de a respecta, de a ne accepta autoritatea. Toate acestea ei oricum le simt, numai că fiecare le simte în felul său.

Te respectă pentru că ai ceas, pentru că ai primit o scrisoare cu timbru străin, pentru că ai dreptul să umbli cu chibriturile și să te duci la culcare seara târziu, pentru că semnezi cu cerneală roșie, pentru că ai un sertar care se încuie cu cheia, pentru că ai toate privilegiile adulților. Mult mai puțin te stimează pentru educația, pentru studiile tale, pentru că în acest domeniu ei constată mereu anumite lacune. Dar știți să vorbiți chinezește, dar puteți număra până la un miliard?

Educatorul știe să povestească basme frumoase, dar și mai frumoase știe paznicul, sau bucătăreasa. Educatorul cântă la vioară, dar un tovarăș de joacă știe să arunce mai bine mingea. Pe un copil cu suflet bun, oricine îl impresionează; cei cu simț critic nu-și exprimă admirația nici față de mintea noastră, nici față de ținuta noastră morală. Adulții mint, înșeală, sunt ipocriți, folosesc fel de fel de tertipuri urâte. Nu fumează țigări pe ascuns, dar numai pentru că le pot fuma de față cu toată lumea – ei pot face tot ce vor.

Cu cât te străduiești mai mult ca ei să respecte autoritatea, cu atât mai mult te evită; cu cât te porți mai atent față de ei, cu atât mai abitir îți alunecă printre degete. Dar, dacă nu ești din cale-afară de caraghios sau absolut nepriceput,

dacă nu te străduiești din răsputeri să le faci copiilor pe plac, cochetând cu ei și coborându-te la nivelul lor, te vor respecta în felul lor.

În felul lor – cum adică? Nu știu.

Se vor amuza că ești înalt și slab, că ești gras, că ești chel, că ai un neg în frunte, că ți se mișcă nasul când ești nervos, că-ți bagi capul între umeri când râzi. Și te vor imita și vor vrea să fie slabi sau grași și să miște din nas când se enervează.

Într-un moment de excepțională sinceritate, într-una dintre rarele discuții de la egal la egal, permite-le să-ți spună ce cred ei despre tine.

Sunteți așa ciudat. Uneori îmi place de dumneavoastră, dar alteori aș fi în stare să vă omor de supărare.

Când spuneți câte ceva, s-ar părea că totul este perfect adevărat. Dar, când te gândești mai bine, îți dai seama că dumneavoastră vorbiți numai așa, pentru că noi suntem copii.

Niciodată nu putem ști ce gândiți cu adevărat despre noi.

Nici măcar să râdem de dumneavoastră nu putem, pentru că nu sunteți prea des hazliu.

67

NIMENI N-A PROTESTAT că, într-o povestioară pentru copii, cu titlul *Slava*, i-am permis unuia dintre eroi să fure. Am ezitat mult, dar n-am putut face altfel: copilul acela cu voință puternică și cu o imaginație foarte bogată trebuia ca, la un moment dat, să fure.

Deoarece, dacă dorește atât de mult să aibă ceva, încât nu se poate stăpâni, copilul fură.

Copilul fură când ceva e într-o cantitate atât de mare, încât poată să ia și el. Fură când nu știe cine e proprietarul.

Fură când și lui i s-a furat. Fură pentru că-i e necesar. Fură pentru c-a fost îndemnat să fure.

Obiectul furtului poate fi o pietricică, o nucă, o hârtie de ambalaj de la caramele, un cui, o cutie de chibrituri, un ciob de sticlă roșie.

Uneori, toți copiii fură – există un fel de toleranță la furt. Aceste obiecte mărunte, lipsite de valoare, sunt când o proprietate personală, când una colectivă.

Aveți aici fel de fel de petice, jucați-vă cu ele. Și dacă se iau la ceartă, ce se-ntâmplă?

Nu vă mai certați: tu ai destule, lasă-i și lui câteva.

Unul găsește o peniță ruptă – ți-o aduce ție, educatorului. Ia-o tu, arunc-o.

Sau găsește o fotografie ruptă, o sforicică, o mărgea. Dacă le poți arunca, le poți și păstra.

Și, treptat, se ajunge ca penița, acele, o bucată de elastic sau un creion, un degetar sau, în sfârșit, orice obiect lăsat pe geam, pe masă ori pe dușumea să ajungă oarecum o proprietate comună. Dacă în sânul uneia și aceleiași familii se ivesc, din această cauză, nenumate certuri, într-un internat, ele sunt zilnic de ordinul miilor.

Există două variante.

Prima, nerecomandabilă, este de a nu le permite copiilor să păstreze toate „nimicurile".

A doua, justă, este de a face în așa fel, încât fiecare obiect să-i aparțină unui singur proprietar, iar tot ce se găsește să-i fie restituit posesorului, indiferent dacă e vorba de o valoare mică sau de ceva lipsit de valoare. Orice obiect pierdut trebuie găsit neîntârziat.

Astfel, copilul are niște directive clare și nu mai rămâne decât un singur tip de furtișaguri, primul; iar acestei ispite, copiii uneori nu-i rezistă – dar nu ei sunt cei mai răi hoți.

68

ÎNȘELĂTORIA ESTE DOAR O VARIANTĂ A FURTULUI – este un furt mascat.

Când ceri insistent un cadou, când faci rămășaguri evident absurde, când joci jocuri de noroc, sau joci „pe verde", „de-a părosul", când, în sfârșit, practici schimbul de obiecte valoroase (briceag, penar, cutie de la ciocolată) contra unor obiecte lipsite de orice valoare. Și, bineînțeles, când împrumuți ceva pe durată nedeterminată.

De cele mai multe ori, din considerente de confort personal, educatorul interzice schimburile, cadourile, jocurile cu intenția de a câștiga. Această interdicție îi închide odată pentru totdeauna unui copil jecmănit de altul posibilitatea, și așa nefericită, de a se duce să i se plângă educatorului.

Sute de probleme dintre cele mai interesante, personale, vitale nu ajung la cunoștința acestuia, în timp ce una fistichie, de doi bani, demascată, îi oferă pretextul unei adevărate demonstrații de retorică, unei predici pline de neadevăruri de viață. Interdicția devine și mai fermă – din nou liniște și pace până la următorul scandal. Pentru că orice interdicție are forță de impact, dar pe termen scurt; cu timpul, însăși viața o respinge.

Câte lucruri urâte, deviante, nedrepte, nu se petrec din cauza unor obligații asumate, a unor cadouri obținute prin înșelăciune, a unor tranzacții intenționat frauduloase.

Un copil care a pierdut briceagul împrumutat sau mingea poate deveni sclav.

69

EDUCATORUL CARE PORNEȘTE LA DRUM cu iluzia dulce că va intra într-o lume a sufletelor curate, sensibile

și sincere, ale căror favoruri e atât de ușor să le obții, a căror încredere e atât de ușor s-o câștigi, va fi dezamăgit în foarte scurt timp. Și, în loc să-i fie ciudă pe cei care l-au indus în eroare și pe el însuși, că s-a lăsat amăgit, el se supără, dimpotrivă, tot pe copii, pe motiv că i-au spulberat iluziile. De ce sunt ei vinovați că ție ți-au fost arătate doar părțile atrăgătoare ale acestei munci, dar ți-au fost ascunse cele întunecate?

Printre copii, sunt tot atâția oameni răi ca și printre adulți, doar că n-au deocamdată nevoie ori n-au posibilitatea de a se manifesta ca atare. În lumea copiilor, se petrece tot ceea ce se întâmplă și în universul murdar al adulților. Găsești printre ei reprezentanții tuturor tipurilor de oameni și manifestări ale tuturor faptelor nedemne. Copiii imită viața, conversațiile, aspirațiile mediului în care au fost educați, pentru că au în germene toate pasiunile celor din jur.

Și, dacă mâine ar trebui să mă întâlnesc cu un grup de copii, ar fi bine să știu încă de azi cu cine voi avea de-a face. Că vor fi printre ei copii blânzi, pasivi, plini de bunătate, de încredere, dar și dintre cei mai răutăcioși, de-a dreptul dușmănoși, plini de o inițiativă perfidă sau supuși plini de ipocrizie, conspiratori înveninați – intriganți și copii infractori.

Prevăd necesitatea de a lupta pentru instituirea unui regulament și asigurarea securității – fie că vorbim de cei fără suflet, fie de cei cinstiți. Voi cere colaborarea tuturor valorilor pozitive ale grupului și le voi opune forțelor malefice. Și numai atunci voi începe cu adevărat munca educativă planificată, când îmi voi fi dat seama foarte limpede de limitele influenței educative asupra celor pe care-i am în față.

Voi putea crea o tradiție a adevărului, ordinii, hărniciei, cinstei, sincerității, dar nu-l voi putea transforma pe

nici unul dintre copii în altcineva – fiecare va rămâne tot cel care a fost înainte.

Mesteacănul va rămâne tot mesteacăn, stejarul – stejar, brusturele – brusture. Pot trezi la viață ceea ce dormitează în sufletul cuiva, dar nu pot crea nimic. Aș fi caraghios să mă supăr pe mine însumi sau pe copii.

70

AM OBSERVAT, LA EDUCATORII ONEȘTI, o anumită aversiune manifestată față de copiii nesinceri. Aș vrea să le atrag atenția că sclavia în care-i ținem pe copii este cea care determină la ei dezvoltarea fățărniciei și a șireteniei în exploatarea acestei înclinații, și a dorinței ipocrite de a-ți face pe plac, și a comediei ipocrite a atașamentului față de tine. Iar de acest rău sunt atinși, în proporții diferite, toți copiii.

Aruncă o privire în sufletul acestor copii nesinceri de care te plângi. Nu sunt decât niște sărmani copii. Uneori ambițioși, dar fără valori reale, poate insuficient sau incorect cunoscuți; uneori debili fizic și urâței, poate disprețuiți; uneori dresați de cei din jur să fie ipocriți, deformați și schilodiți atât de tine care nu-i iubești, cât și de cei care n-au observat falsitatea atașamentului, a recunoștinței și a comportamentului lor exemplar și de aceea le dau anumite privilegii.

Dacă unul dintre aceștia, rece și răutăcios, se apropie de tine, te strânge la piept, chiar dacă știi că e un gest calculat, n-ai dreptul să-l îndepărtezi. Poate că el nici nu-și dă seama și, de fapt, alții te trag pe sfoară cu și mai multă dibăcie, cu și mai mult farmec, într-un mod și mai mincinos, pentru că se adaptează la sugestiile propriului tău joc?

Printre cei care se învârt mai insistent în jurul tău, mai mult decât ți-ai dori, poate că sunt unii slabi și pe care

nu-i iubește nimeni și vor ca tu să-i protejezi, pe ei în mod special, să-i aperi de nedreptăți?

Poate cineva le-a șoptit: fii drăgăstos, dă-i un bucheț, sărută-l și apoi roagă-l... Poate copilul urmează aceste recomandări fără prea multă convingere, în pofida naturii sale sincere, dar reci, și le îndeplinește la comandă, fără îndemânare, cu stângăcie.

M-am mirat când unul dintre băieți, rezervat, rece, parcă îmbătrânit, închis în sine, mizantrop, a devenit dintr-odată afectuos față de mine, era primul care râdea la vreo glumă de-a mea, deschidea drumul, îmi anticipa dorințele. Făcea totul fără abilitate, cu dorința vădită de a atrage atenția asupra a ceea ce făcea. Totul a durat destul de mult timp, iar eu îmi ascundeam sentimentul de neplăcere... Când m-a rugat, în cele din urmă, ca și fratele lui mai mic să fie primit la Casa Orfanilor, am simțit cum mă podideau lacrimile: sărmanul, cât efort l-a costat necesitatea de a fi atâta timp ceea ce nu era de fapt.

71

COPII CARE NU SUNT IUBIȚI DE COPII și de favoriții acestora – instigatorii. Este o temă importantă, iar cercetările ne-ar putea da, eventual, cheia dezlegării mai multor secrete ale succesului în viață, dar nu în funcție de scara de valori și forță, ci în funcție de ceva necunoscut, impalpabil.

Copiii frumoși, sănătoși, senini, cu inițiativă, curajoși, talentați, au întotdeauna prieteni, aliați, admiratori; dacă sunt prea ambițioși, vor avea și dușmani. De aici, se formează deja tabere. Există și favoriți efemeri ai colectivităților de copii, pe care acestea din urmă îi aduc în fruntea grupului, ca să se bucure apoi de căderea lor.

Să nu te miri dacă un copil care știe să organizeze un joc, știe basme, îi place și știe să se joace este iubit și bine văzut de tovarășii lui: el aduce veselie în grup, fantezie, așa

cum alții aduc fructe pe care le împart tuturor. La urma urmei, ce le place la el, dacă nu bogăția de bunătăți, bogăția sufletească din care se împărtășesc cu toții?

Copiii nu-i iubesc pe molâi și pe chițibușari. Ce sunt aceștia, dacă nu niște indivizi săraci cu trupul și slabi în spirit? Ei i se adresează educatorului, pentru că, neputându-le oferi copiilor nimic, nici nu primesc nimic în schimb.

Așa și trebuie să fie, ca în cea mai mare parte să te solicite și să te preocupe, să te înconjoare cel mai insistent acei copii care nu posedă valoarea cea mai mare. Nu cere pentru ei drepturi depline, ei înșiși cer foarte puțin, de fapt. Dar nici nu-i respinge.

72

UN COPIL SE STRĂDUIEȘTE, are dreptul să-și pună în valoare toate atuurile de care dispune, toate valorile pozitive pe care le posedă, pentru a atrage atenția asupra lui: că-i vorba de o superficialitate care-l face foarte plăcut, de îndemânare, de memorie, de facilitate în exprimare, de o voce puternică, de originea socială. Iar, dacă nu ne lăsăm convinși de ceea ce știe să facă, îi încurcăm socotelile, îi provocăm un sentiment de aversiune – se va considera șicanat din răutate, persecutat din invidie.

Acesta e cântărețul nostru, sportivul nostru.

Poate că nu e bine nici așa? Le deformează caracterul? Sau doar le dă curaj să spună sincer ce gândesc: da, e mândru că e cel mai bun cântăreț, că e cel mai agil.

Oare n-am da dovadă de o mai mare lipsă de tact, spunându-i copilului, fără menajamente: „Ce, crezi că, dacă știi să cânți, dacă tatăl tău e primar, îți poți permite orice?"

Sau: „Ce, crezi că, dacă-mi zâmbești așa, mă poți păcăli? Mă îmbrățișezi pentru că vrei să-mi ceri ceva?"

Da, dar nici tu nu ești mai breaz, tot așa procedezi.

Oare nu te folosești de memorie pentru a-ți masca lipsa ideilor proprii, a inteligenței sau a memoriei? Oare nu tot prin zâmbet te străduiești și tu să le câștigi încrederea și să-i faci ascultători, pentru că nu știi sau nu-ți place să-i amenințI? Oare nu-i săruți și tu, sperând ca astfel să se-ndrepte?

Oare nu-ți ascunzi și tu defectele și viciile?

De ce copilului nu-i recunoști un drept de care te folosești, profitând de imensul privilegiu pe care ți-l dau vârsta și puterea? Cei mai mulți dintre copii încă nu știu să judece. Ei se servesc de isteține. Pentru Locke, isteținea e un fel de maimuță, de imitație a rațiunii. Cu cât le vei oferi acestor învățăcei condiții mai bune de a se maturiza, cu atât mai repede drăgălașele tale maimuțe vor deveni oameni.

73

COPIII CARE VIN ULTIMII ȘI CEI CARE ÎNTÂRZIE – ei sunt unitatea de măsură a răbdării educatorului.

Sună clopoțelul. Cei care n-au fost inițiați nu știu câte eforturi trebuie să facă un educator, câtă bunăvoință și perseverență sunt necesare din partea copiilor, pentru ca toți cei o sută de interni să apară în formație completă la un anumit semnal.

Mai am doar un singur rând și termin de copiat, doar un număr și termin jocul, încă o vorbuliță și ne terminăm discuția, mai am de citit, nu până la sfârșitul capitolului, ci doar până la punct și termin cu povestea.

Aștepți să iasă din cameră, ca să închizi ușa. Cu gălăgie, împingându-se, aleargă toți în grabă mare, în afară de doi sau trei după care trebuie să aștepți, pentru că în ultimul moment mai au ceva de pus la loc sau de luat ceva de undeva.

Le împarți încălțămintea sau pardesiele – aceeași poveste. Aștepți în fața dulapului deschis, lângă lampă ca s-o stingi, lângă cada din baie ca s-o golești, la masă ca să strângi tacâmurile – aștepți să începi sau să închei o activitate, aștepți după aceștia doi sau trei. Iar ei veșnic își pierd șapca exact când trebuie să plece undeva, penița li se rupe exact în momentul când vrei să începi o dictare.

Mai repede... Mișcați-vă... Mai durează mult?... Când vei binevoi și tu?

N-o face pe bosumflatul: așa sunt ei, așa trebuie să fie.

74

O INTERDICȚIE: aparent nu va pune probleme. Te lupți fără nici un rezultat, însă: copiii nu te-ascultă. N-o face pe bosumflatul. Aseară am spus că este interzis să se vorbească în dormitor.

Toată ziua ați avut timp să vorbiți. Acum vă culcați.

Evident, ceva nu le permite copiilor să se supună unei cerințe firești, pentru că ei continuă să vorbească în șoaptă, o șoaptă mai discretă sau mai puțin discretă, dar, în orice caz, în dormitor e zgomot.

Ridici vocea: Liniște! – dar liniștea este efemeră.

Ieri așa, azi așa, mâine la fel – același lucru. Nu mai rămân decât nuiaua, violența sau cercetarea.

Despre ce vorbeați aseară în dormitor?

Povesteam cum era viața noastră acasă, când mai trăia tata. L-am întrebat de ce polonezilor nu le plac evreii. I-am spus să se îndrepte și atunci dumneavoastră n-o să vă mai enervați mereu pe el. I-am spus că, dacă mă fac mare, o să mă duc la eschimoși, să-i învăț să citească și să-și facă altfel de case.

Cu acest brutal: „Liniște acolo!", aș fi întrerupt cele patru conversații.

În loc să-i învinovățești, observi unele dintre preocupările profunde, intime ale sufletului copiilor tăi. Zgomotul și agitația de iarmaroc nu sunt ambianța cea mai potrivită pentru destăinuiri tainice, amintiri dureroase, sfaturi afectuoase, întrebări confidențiale. Pe tine te obosește zgomotul zilei și, înainte să te culci, îți dorești o clipă de liniște – exact același lucru și-l doresc și ei...

Le interzici să vorbească dimineața, înainte de ora cutare? Dar ce poate face unul care s-a trezit mai devreme, care se trezește mai devreme în fiecare zi?

Și iarăși lupta inutilă pentru a menține liniștea matinală în dormitor le-a adus copiilor victoria și pe mine m-a făcut să descopăr un lucru, dacă nu chiar primordial, în orice caz de mare importanță.

75

ALT EXEMPLU.

Mi s-a întâmplat de multe ori să le pun copiilor următoarea întrebare: „Ce mai faci, ce se mai aude, ce mai e pe acasă, de ce ești trist?" Și adeseori am primit răspunsul: „Nimic nou, totul e bine, nu sunt trist".

Pe moment, eram mulțumit. Ca să-i arăt copilului că mă interesez de el, că-i sunt binevoitor, pierdeam mai puțin de un minut. Adesea, îl mângâiam pe câte unul în trecere.

După o vreme, mi-am dat seama că, de fapt, copiilor nu le plac nici acest soi de întrebări, nici să fie mângâiați. Unii răspundeau în silă, cu un anumit sentiment de jenă, răspundeau rece, rezervat, uneori chiar cu un zâmbet ironic. La un moment dat, a venit la mine un băiat cu o problemă destul de gravă, dar acest lucru se întâmpla imediat după ce, la întrebarea mea, el îmi dăduse exact un răspuns de acest gen, banal. Mângâierea o evitau în mod nedisimulat chiar și unii copii care, altfel, erau afectuoși, sensibili.

Recunosc: acest lucru mă deranja şi eram supărat; până am înţeles, în sfârşit. În aceste întrebări-şablon, aruncate parcă involuntar, copilul nu percepe nici interesul tău sincer, nici momentul potrivit în care poate să-ţi adreseze o rugăminte. Şi are dreptate. Când îi oferi o cutie întreagă de bomboane, contezi pe faptul că musafirul va lua doar una – şi nu pe cea mai mare. Onorându-l pe copil cu un fragment de minut, el îţi dă răspunsul potrivit: „Toate bune", dar, după ce şi-a făcut datoria de a dovedi că e binecrescut, are faţă de tine un sentiment de ciudă, pentru că te prefaci că te interesează persoana lui; iar el nu vrea să fie tratat aşa, în fugă, doar ca să scapi de el.

„Ei, cum e, te simţi mai bine?", îl întreabă medicul în cursul vizitei pe vreun bolnav.

Din tonul întrebării, din gesturile medicului, bolnavul îşi dă seama că acesta e grăbit, aşa că-i răspunde cu o anumită doză de regret: „Mulţumesc, mai bine".

76

COPIII N-AU EXPERIENŢĂ în legătură cu ipocrizia anumitor formule sociale şi, aş adăuga, cu minciunile obişnuite ale limbajului curent: „Îmi pică mâinile de oboseală; ar trebui să fie linişte ca-n biserică; arde de nerăbdare; pe ce pune mâna, strică; ţi-am spus de o sută de ori; de-acum, eu nu mai repet".

Pentru copil, toate acestea sunt minciuni.

Cum nu-i e ruşine respectivului să spună că-i pică mâinile, dar se foloseşte în continuare de ele fără probleme? În biserică nu-i deloc linişte. Poate că-i tremură mâinile, nu mai ştie ce face, dar în nici un caz n-a luat foc. Foarte multe lucruri le foloseşte normal, fără să le strice, iar dacă odată a spart ceva, i se poate întâmpla oricui. În nici un caz nu mi-a spus de o sută de ori, poate cel mult de cinci ori. Ba, i se întâmplă să mai şi repete.

Ce-i cu tine? Ai amuțit?

Nu, n-a amuțit. Și această întrebare e tot o minciună.

Să nu te mai văd în fața ochilor!

Și acest îndemn tot minciună este, de vreme ce la prânz i se spune să stea la masă cu ei.

De câte ori nu are copilul comportamente anarhice, pentru că preferă să primească o pereche de palme, numai să se termine odată această predică. Poate că el, fiind convins de necesitatea de a-și respecta educatorul, suferă, văzând cum acest respect se duce pe apa sâmbetei. Pentru că-i vine mult mai ușor să se lase convins de superioritatea lui morală fundamentală.

77

AM INTRODUS O REFORMĂ LA CASA ORFANILOR: copiii primesc suplimentar câtă pâine veche vor, atât la micul-dejun, cât și la prânz și la cină. Dar nu e voie nici s-o arunce, nici s-o lase începută. Trebuie ca fiecare să ia pâine atâta cât poate mânca. Iar ei nu au căpătat această experiență dintr-odată, de vreme ce pâinea proaspătă este pentru mulți o delicatesă.

E seară. Cina s-a terminat, cei mici sunt trimiși la culcare. În același moment, una dintre fetele mai mărișoare mușcă încă o dată din felia de pâine și aruncă demonstrativ restul pe masă – masa la care mâncasem și eu –, apoi pleacă, târșâindu-și picioarele. Am fost atât de uimit, încât am spus doar: „Ești incalificabilă, obraznico". Reacția ei a fost să dea din umeri disprețuitor, apoi a izbucnit în lacrimi și a plecat în dormitor, foarte jignită.

Și m-am mirat s-o găsesc, la scurt timp după aceea, în pat, deja adormită.

Câteva zile mai târziu, am înțeles cauza acelui gest evident insolit, când aceeași fată mi-a spus că vrea să se ducă la culcare mai devreme, împreună cu cei mici.

Ambițioasă, ea nu se putuse hotărî prea ușor să se ducă la culcare cu cei mici – era umilitor. Și iată de ce, în mod subconștient sau pe jumătate conștient, îmi provocase atunci enervarea, ca să aibă un motiv de a se simți jignită, cu lacrimi și tot tacâmul, și astfel să meargă la culcare mai repede...

Câte ceva despre mersul ei târșâit: mergând, nu-și ridica picioarele, ci le târâia pe jos. Unor copii le-a plăcut acest mod de a merge și au început s-o imite. Acest mers de om bătrân mi se părea nenatural, caraghios, urât și, aș adăuga eu, disprețuitor la un copil. Ceva mai târziu, am observat că era nu numai absolut natural, dar și specific pentru copii în perioada lor de creștere accelerată. Este mersul cuiva foarte obosit.

În practica pediatriei private, le întrebam de multe ori pe mămici: „N-ați observat cumva dacă mersul copilului s-a schimbat?" „Ba da, sigur că da – umblă ca o prințesă ofensată. Câteodată m-aduce la disperare, zău, mă-nfurie la culme. Își târșâie picioarele de parcă ar avea o sută de ani, ori de parcă Dumnezeu știe cât ar fi muncit."

78

OARE ACEST EXEMPLU NU DEMONSTREAZĂ îndeajuns cât de strâns unit este universul manifestărilor spiritului cu suportul lui fiziologic?

Se înșală cei care consideră că, în momentul în care am renunțat la spital pentru a veni la internat, am trădat medicina. După opt ani de activitate într-un cadru spitalicesc, am înțeles destul de clar că tot ceea ce nu-i întâmplător, din aceeași categorie cu un accident de automobil sau cu un cui înghițit, poate fi cunoscut la un copil doar printr-o observare clinică a acestuia timp de câțiva ani; nu din când în când sau rareori, ca în cazul unor boli-catastrofe,

ci de-a lungul tuturor perioadelor lui bune, de dezvoltare pozitivă.

Spitalul din Berlin, pe care l-am vizitat, şi literatura medicală germană m-au învăţat să mă gândesc la ceea ce ştim, pentru ca apoi încet, sistematic, să mai facem un pas înainte. La Paris, am învăţat să mă gândesc la ceea ce nu ştim, dar am dori să ştim, trebuie să ştim, vom şti cu siguranţă. Berlinul înseamnă o zi de muncă plină de griji mărunte şi activităţi; Parisul e sărbătoarea zilei de mâine, cu presimţirile ei uluitoare, cu speranţa ei nestăvilită şi cu triumful ei neaşteptat. Parisul mi-a dat forţa de a voi, durerea necunoaşterii, plăcerea cercetării. De la Berlin, am venit cu tehnica simplificării, inventivitatea în probleme de detaliu, ordonarea acestora.

O mare sinteză a pediatriei, iată la ce visam, citind într-o bibliotecă pariziană, cu o emoţie indescriptibilă, uimitoarele lucrări ale clasicilor francezi în medicina clinică.

79

MEDICINEI ÎI DATOREZ TEHNICILE de cercetare şi disciplina gândirii ştiinţifice.

Ca medic, constat simptomele: văd o erupţie cutanată, aud tusea, simt creşterea temperaturii, nasul mă ajută să stabilesc dacă gura copilului are miros de acetonă. Unele simptome le disting imediat; pe altele, ascunse, trebuie să le descopăr, căutând uneori îndelung.

Ca educator, am, de asemenea, anumite simptome: zâmbetul, râsul, roşeaţa obrajilor, plânsul, căscatul, ţipătul, oftatul. Aşa cum există o tuse uscată, umedă sau înfundată, tot aşa există şi plâns cu lacrimi, cu suspine sau aproape fără lacrimi.

Simptomele le stabilesc fără enervare. Copilul are febră, copilul are capricii. Încerc să scad nivelul febrei, eliminând,

pe cât posibil, cauzele ei; încerc să reduc intensitatea capriciilor, pe cât posibil, fără a afecta copilul sufletește.

Nu știu de ce intervenția mea medicală nu-și atinge efectul dorit: nu mă supăr, ci caut. Observ că recomandarea mea nu-și prea atinge țelul, mai mulți copii sau unul singur nu execută dispozițiile mele: nu mă supăr, ci caut.

Uneori, un simptom aparent minor și lipsit de semnificație te trimite la o lege importantă, un amănunt aparent izolat este undeva, la un nivel mai profund, în legătură cu o problemă de foarte mare importanță. Atât ca medic, cât și ca educator, nu trebuie să consider nimic drept amănunt, ci să cercetez cu vigilență inclusiv ceea ce pare întâmplător și lipsit de importanță. Un traumatism insignifiant ruinează, uneori, o funcție puternică a organismului, cu un mecanism perfect, dar fragil. Microscopul descoperă într-o picătură de apă epidemia care pustiește orașul. Medicina mi-a arătat minunile terapiei, la fel ca și minunile eforturilor de a descoperi secretele naturii. Datorită medicinei, am văzut de atâtea ori cum moare un om și cu ce forță nemiloasă, sfâșiind măruntaiele mamei, vine în chinuri pe lume, spre viață, fătul, fructul copt, pentru a deveni om.

Datorită ei am învățat să adun la un loc, cu multă migală, detalii dispersate și simptome contradictorii, pentru a constitui, în cele din urmă, un tablou logic al fenomenului.

Îmbogățit prin cunoașterea experimentală a puterii legilor naturii, ca și a genialei gândiri umane cercetătoare, stau în fața unui necunoscut: copilul.

80

PRIVIREA MÂNIOASĂ A EDUCATORULUI, felicitarea, mustrarea, gluma, sfatul, sărutul, basmul povestit ca recompensă, îndemnul verbal – toate acestea sunt intervenții terapeutice care trebuie administrate în doze mai

mici sau mai mari, mai des sau mai rar, în funcție de caz, în funcție de trăsăturile individuale ale organismului.

Există, desigur, devieri, deformări ale caracterului, care trebuie rezolvate cu răbdare prin ortofrenie. Există o anemie a spiritului înnăscută sau temporară. Există, de asemenea, o rezistență înnăscută slabă față de contagiunea morală. Toate acestea pot fi recunoscute și vindecate. Diagnosticarea pripită, greșită și tratarea incorectă sau prea energică a afecțiunii nu pot duce decât la agravarea situației.

Foamea și suprasaturația, în domeniul vieții spirituale, se concretizează material exact la fel ca și aceleași fenomene din viața fizică. Un copil care are nevoie de un sfat, de o îndrumare, o acceptă, o asimilează, apoi și-o însușește; cel care este suprasaturat, bătut la cap cu sfaturi de tot felul, va fi afectat de greșuri. Mânia copilului: unul dintre domeniile cele mai importante, cele mai interesante.

Îi spui o poveste – el ascultă neatent. Nu înțelegi de ce, dar, în loc să te miri ca un naturalist, îți pierzi răbdarea, te superi.

Dacă nu vrei să asculți, bine; o să mă rogi tu, dar nu-ți mai povestesc nimic.

Dacă-i nu, e nu – răspunde copilul fără milă.

Și, chiar dacă nu spune cu vorbe, așa gândește: îți dai seama după un gest al mâinii, după expresia feței, că numai de povestea ta nu-i arde...

L-am sărutat pe frunte, micul șirengar, l-am strâns la piept și l-am rugat să fie mai cuminte. A început să plângă și, printre lacrimi, mi-a spus cu disperare: „Nu vă supărați, dar e vina mea că dumneavoastră nu vă plac șirengarii, ci numai proștii? Atunci spuneți-i și lui să fie șirengar și o să vedeți că nici el n-o să mai asculte cum povestiți."

Lacrimile lui nu erau câtuși de puțin semnul căinței. El nu protesta împotriva mângâierilor și vorbelor mele blânde, pentru că pe acestea le considera pedeapsa

binemeritată, dar aspră, pentru numeroasele sale greşeli. El se gândea, însă, cu disperare la viitorul lui: acest educator cinstit, dar prost, nu poate pricepe că eu nu pot fi altfel. De ce mă pedepseşte atât de aspru, sărutându-mă, dacă mie nu-mi place să mă sărute, mai bine mă lua de urechi şi mă obliga să umblu toată vara cu pantalonii rupţi.

81

CONCLUZIONÂND, în urma uriaşei cantităţi de rezultate pe care le-a furnizat observaţia clinică a copilului în spital, mă întreb: ce ne-a adus nouă internatul?

Nimic.

Întreb internatul de câte ore de somn are nevoie un copil. Manualele de igienă propun un tabel, preluat ca atare dintr-o carte în alta, dar pe care nu se ştie cine l-a întocmit. Potrivit acestui tabel, cu cât copilul e mai mare, cu atât are nevoie de mai puţin somn – asta-i o minciună. În general, copiii au nevoie de mai puţin somn decât ne închipuim noi. Şi adaug: decât ne-am dori noi. Numărul orelor de somn oscilează în funcţie de etapa de dezvoltare în care se găseşte copilul, astfel că unul de treisprezece ani se duce la culcare odată cu cei mici, în timp ce unul de zece ani e vioi – nu se ia el după recomandările din cărţi.

Acelaşi copil: azi n-are răbdare să se dea deşteptarea, aşa că sare din pat, indiferent ce vreme este şi dacă-i cald sau frig în dormitor; după un an, devine greoi, abia se poate ridica din pat, târâgănează, trage de timp, frigul din dormitor îl face să dispere. Cum mănâncă un copil: acum nu mănâncă, nu vrea, refuză, se strâmbă, găseşte toate pretextele să scape de obligaţia mesei. După un an: nu mănâncă, înfulecă, fură o franzelă de la magazie.

Care mâncăruri le plac şi care nu le plac?

La întrebarea: care sunt cele mai mari două necazuri ale tale, un băiat răspunde: „Primul e c-a murit mama şi al

doilea că trebuie să mănânc supă de mazăre" – în timp ce unii copii cer câte trei porţii de supă de mazăre.

Putem vorbi, însă, de trăsături individuale, când noi nu cunoaştem legile generale?

Dar, în ceea ce priveşte această ţinută curbată a copiilor care după o vreme stau din nou drept şi frumos, ca să stea iar aplecaţi apoi? Unii palizi devin rumeni şi apoi din nou palizi. Unii erau echilibraţi psihic şi devin deodată năzuroşi, potrivnici, indisciplinaţi, dar după o vreme se echilibrează din nou, „se-ndreaptă". Cât arsenic în diluţie sau câte trucuri ortopedice n-ar dispărea din medicină, dacă am cunoaşte primăverile şi toamnele dezvoltării copilului! Unde pot fi studiaţi copiii, dacă nu într-un internat? Spitalul are menirea de a studia bolile, schimbările bruşte, simptomele bătătoare la ochi; toată arta igienei, microobservarea oscilaţiilor, în schimb, trebuie fără îndoială efectuate în internat.

82

NU CUNOAŞTEM COPILUL – MAI RĂU: ceea ce credem că ştim despre el sunt doar prejudecăţi. Este o ruşine că puţinele, două, trei lucrări scrise având cu adevărat leagănul copilului ca sursă de informaţie sunt citate până la saturaţie de toată lumea. Este o ruşine că primul cercetător mai bun şi mai conştiincios a devenit o autoritate în aproape toate domeniile. Cel mai mărunt aspect din medicină dispune de o literatură mai bogată decât domenii vaste care se referă la copil. Medicul nu-i gazdă, ci doar un musafir de onoare în internat. Şi atunci, nu-i de mirare că, ironic, cineva a putut spune că reforma internatului e o reformă a pereţilor, şi nu a spiritului. Un copil din internat este educat în continuare pe bază de morală, şi nu de cercetare.

Citind vechile lucrări clinice medicale, ne putem da seama cât de amănunțite erau studiile făcute de autori, studii care te fac uneori să pufnești în râs, dar întotdeauna îți trezesc uimirea: au fost numărate pustulele de pe piele în cazul bolilor eruptive, zile și nopți în șir medicul n-a slăbit din ochi bolnavul. Actualmente, medicina are într-o oarecare măsură dreptul să slăbească intensitatea observației clinice, punându-și noi speranțe în rezultatele analizelor de laborator.

Numai că pedagogia a sărit peste etapa clinică-internat și s-a apucat de la bun început de munca de laborator.

N-am petrecut decât trei ani în internat, dar a fost suficient ca să-mi dau seama despre ce e vorba; și nu mă mir că, în acest răstimp, am câștigat comori întregi de observații, proiecte, presupuneri; pentru că pe aceste meleaguri nu s-a mai aventurat nimeni, nici nu se știe de existența lor.

83

NU CUNOAȘTEM COPILUL.

Copil de vârstă preșcolară sau de vârstă școlară – iată o clasificare demnă de serviciul de evidență a populației din cadrul poliției, acolo unde există o recrutare școlară. Perioada în care îi cresc dinții, în care i se schimbă dinții de lapte și-i apar cei definitivi, adolescența. Nu-i de mirare că, în condițiile actuale ale observației copilului, în afară de dinți și de părul axilar, nu ne-a mai atras atenția nimic.

Nu suntem în stare nici măcar să ne dăm seama de contradicția atât de bătătoare la ochi din organismul copilului: pe de o parte, vitalitatea celulelor; pe de altă parte, vulnerabilitatea lor; pe de o parte, emotivitatea copilului, rezistența, forța lui; pe de altă parte, fragilitatea, dezechilibrul, oboseala. Nici medicul, nici educatorul nu pot spune

dacă acest copil e o fiinţă „infatigabilă" sau într-o stare de oboseală cronică.

Inima copilului? Ştiu. Copilul are două inimi: una centrală, surmenată, şi una periferică, în vasele de sânge elastice. De aceea pulsul dispare atât de uşor, dar se reechilibrează apoi la fel de uşor.

Dar de ce, sub influenţa afectivităţii, unii copii au un puls încetinit şi neregulat, pe când alţii îl au rapid şi regulat? De ce unii devin palizi, iar alţii se înroşesc? Cine a ascultat inimile unor copii care au sărit de câte o sută de ori coarda? Oare aparenta vitalitate a copilului nu provine cumva din faptul că acesta e lipsit de experienţă în modul de a-şi utiliza energia până la ultima limită? De ce, sub influenţa afectivităţii, pulsul fetiţelor e mai rapid decât al băieţilor, ceea ce face ca un anumit băiat să aibă „o reacţie a pulsului specifică fetelor", iar o anumită fetiţă – una specifică băieţilor?

Toate acestea sunt întrebări care i se adresează nu medicului de internat, ci educatorului-medic din internat.

84

EDUCATORUL ZICE: „Sistemul meu de metode, concepţia mea". Chiar dacă dispune de o pregătire teoretică precară şi are în spate un număr redus de ani de activitate, el are dreptul să spună aşa. Dar să facă şi dovada faptului că acest sistem şi această concepţie îi sunt dictate de experienţa pe care a dobândit-o, lucrând în cutare condiţii, pe cutare teren şi cu un material uman anume. Să-şi motiveze aceste atitudini pe bază de exemple, pe baza unei cazuistici precise.

Îi recunosc până şi dreptul de a pronostica, de a prevedea ce va ieşi din cutare copil, adică lucrul cel mai riscant, cel mai dificil.

Dar să fie permanent conştient că se poate înşela. Să facă în aşa fel, încât nici una dintre concepţiile lui să nu ajungă o convingere absolută şi nici definitivă, asumată odată pentru totdeauna. Să facă în aşa fel, încât ziua de azi să fie mereu doar culoarul de trecere de la o anumită sumă de experienţe pe care mi le-a oferit ziua de ieri la o sumă mai cuprinzătoare, pe care mi le va oferi ziua de mâine.

Fiecare problemă ar trebui analizată independent de concepţia generală şi în cadrul problemei avute în vedere, fiecare fapt să fie luat, de asemenea, independent. Fiindcă faptele se contrazic între ele şi numai din numărul acestora, văzute dintr-un punct sau altul de vedere, pot fi deduse legile generale.

Numai în aceste condiţii activitatea lui nu va fi nici monotonă, nici lipsită de speranţă. Fiecare zi îi va aduce un lucru nou, ceva neaşteptat, neobişnuit; cu fiecare zi care va trece, el va fi mai bogat cu un ceva nou-apărut.

O nemulţumire neobişnuită sau mai puţin frecventă, o minciună, o ceartă, o rugăminte, o învinuire, o manifestare de indisciplină, o prefăcătorie, un act de eroism – toate vor fi pentru el valoroase, la fel cum, pentru un colecţionar, sunt valoroase o monedă rară, o fosilă, o plantă, poziţia unei stele pe cer.

85

ŞI ABIA ATUNCI VA IUBI EL fiecare copil cu o iubire înţeleaptă, doar atunci se va interesa de conţinutul său sufletesc, de necesităţile lui, de soarta lui. Şi, cu cât va fi mai apropiat de copil, cu atât va distinge în el trăsături mai demne de atenţie. În această muncă de cercetare, el îşi va afla şi recompensa, şi motivaţia pentru noi cercetări, pentru noi eforturi.

Exemplu: O fetiţă rea, urâtă, agasantă. Participă la un joc, dar numai ca să-l dezorganizeze. Te abordează într-un

mod nepotrivit, vrând să fie pedepsită pe nedrept, ca să aibă motive să se plângă. Dacă te arăţi binevoitor faţă de ea, se simte obligată să-şi ia nasul la purtare. Nivel de inteligenţă redus, aspiraţii absente, afectivitate nu are, ambiţie de fel, imaginaţie săracă.

O iubesc ca un grădinar care se uită la cine-ştie-ce vietate debilă, dar pernicioasă: ia te uită, mai există pe lume şi o urâţenie ca asta, o cenuşăreasă a naturii ca ea.

86

I-AM SPUS CU ASPRIME: „Ţine minte, nu cumva să-ţi treacă prin cap să te dai jos din pat".

Şi m-am întors la pansamentele de seară, pe care le lăsasem să aştepte un moment.

Nu după mult timp, când s-a auzit o voce temătoare din dormitor: „Nu vă supăraţi", ştiam deja la ce trebuia să m-aştept.

Nu mă ascultase, se dăduse jos din pat, ca să-şi încheie o problemă rămasă nerezolvată cu un coleg.

Fără să mai zic nimic, i-am administrat două la palmă, i-am pus plapuma pe spinare şi l-am luat în camera mea.

Dac-ar fi fost cu vreo jumătate de an în urmă, s-ar fi opus, ar fi tras de plapumă, s-ar fi ţinut de vreo bară a patului, de rama uşii. Astăzi, are deja experienţa câtorva încercări nereuşite, aşa că vine. Îşi măsoară uimitor de bine pasul: dacă ar merge puţin mai repede, ar însemna că se supune de bunăvoie; mai încet, ar însemna că se opune. Îl împing cu mâna foarte uşor, doar atât cât să-mi dau seama că merge doar fiindcă e obligat.

Merge, dar pe faţa lui se lasă o umbră posomorâtă, de parcă din suflet i s-ar fi scurs un nor negru, care trebuie să capete şi mai multă consistenţă pe timp de furtună. Rămâne în picioare, sprijinit de perete, cu capul plecat, fără să tremure.

Termin cu micile intervenții: îi pun tinctură de iod pe un deget tăiat, îi ung buzele crăpate cu vaselină, îi pun și o picătură de glicerină pe mâini, o linguriță de medicament pentru tuse.

Pe urmă, îi spun: „Poți pleca".

Merg cu el, pe motiv că e mai rău când scoți cuțitul din rană? Nu, s-a uitat doar, a încetinit pasul, așteptând parcă – poate se ia de mine, poate-mi spune: „Foarte bine, ai stat la colț".

Ajunge la patul lui, se culcă, își trage plapuma peste cap; poate s-a făcut ghem, poate așteaptă până mă-ntorc la mine.

Merg printre rândurile de paturi.

Era deja în curs de îndreptare, dar astăzi a avut din nou o zi proastă.

A trântit ușa de nervi, o ușă cu geam, iar geamul s-a spart.

A spus că din cauza vântului, a curentului – și l-am crezut.

La sărit coarda, n-a vrut să stea la rând, s-a supărat, n-a mai vrut să sară, dar îi deranja pe ceilalți. Copiii s-au plâns de el. La cină, n-a mâncat: franzela nu-i plăcea, dar cine era de serviciu n-a vrut să i-o schimbe.

Copiilor le vine greu să înțeleagă de ce lui trebuie să-i ierți mai multe.

Se liniștește zumzetul dormitorului – copiii adorm. Este un moment ciudat, când poți gândi extraordinar de ușor și de bine.

Activitatea mea științifică.

Curbele greutății, profilurile evoluției, indicele de creștere, prognoza evoluției somatice și psihice. Atâtea speranțe, care va fi rezultatul, oare? Și dacă nu va fi nici un rezultat?

Dar nu e suficient că am acest sentiment de veselă recunoștință prin faptul că ei cresc și se fortifică? Nu-i

suficient ca răsplată pentru această muncă? N-am dreptul de a fi un admirator dezinteresat al naturii? Rostul plantelor e să înverzească.

Iată un pârâu care șopotește, lanul de grâu, grădina în care frunzele pomilor foșnesc. Oare trebuie să întreb semințele din spic legănate de vânt sau picăturile de apă – să le întreb care e rostul lor?

De ce să fur natura? N-are decât să-și păstreze tainele.

Dorm toți, dar fiecare are măcar un păcat, măcar că și-a rupt un nasture pe care nu și l-a cusut la loc. Și cât de mărunte sunt toate acestea în perspectiva unui mâine înfricoșător, când fiecare greșeală se răzbună uneori pe toată viața, strivind-o.

Sunt atât de pașnici, de liniștiți.

Încotro trebuie să vă conduc? Oare spre marile idei, spre faptele sublime? Sau trebuie doar să vă înham la îndatoririle absolut necesare, pentru că altfel societatea vă aruncă în afara ei – dar vă veți putea păstra, oare, demnitatea? În schimbul hranei, așa puțină cum e, și al ocrotirii timp de numai câțiva ani, oare am dreptul să vreau, să vă cer, să vă poruncesc? Pentru fiecare dintre voi, poate că drumul propriu, fie el aparent cel mai prost, va fi singurul corect?...

În această tăcere, în mijlocul acestor respirații ale unor copii care dorm și în desfășurarea întrebărilor mele pline de neliniști, se aude suspinul.

Cunosc acest plâns. Plânge cutare. Câți copii, atâtea moduri diferite de a plânge: de la plânsul liniștit și concentrat, prin plânsul capricios și nesincer, până la țipătul pur și nedisimulat.

E neplăcut când plânge orice copil, dar acest singur suspin al lui, înăbușit, disperat, rău-prevestitor te înfioară.

Că este un copil nervos, e puțin spus; cât de des, neștiind despre ce-i vorba, ne mulțumim cu o denumire al cărei conținut ne rămâne necunoscut. E nervos, pentru

că vorbește în somn; e nervos, pentru că-i sensibil, că-i vioi, că-i adormit, că obosește repede, că-i dezvoltat peste vârsta lui – *progénéré*, zic francezii. Sunt rari copiii care, în cei zece ani câți numără, au trăit experiențe care nu le aparțin. Aceștia suportă tare ale mai multor generații; în circumvoluțiunile lor cerebrale, sângerează chinurile suportate de-a lungul mai multor secole îndurerate și sub influența unui stimul nesemnificativ se ajunge la această descărcare a forței ascunse, potențiale a durerii, regretului, mâniei, revoltei, persoana în cauză având această senzație de incongruență între stimulul absolut derizoriu și reacția disproporționată.

Nu copilul plânge, plâng secolele, durerea și dorul lui induc în eroare; el plânge nu pentru c-a stat la colț, ci pentru c-a fost umilit, a fost împins, n-a fost crezut, a fost exclus. Fac poezie? Nu, doar că nu găsesc răspunsuri și caut, mă-ntreb.

Probabil că e vorba de un sentiment de o intensitate ieșită din comun, dacă un mai-nimic îl dezechilibrează. Probabil că e vorba de un sentiment negativ, pentru că greu îl faci să zâmbească, greu surprinzi la el o privire senină și niciodată o manifestare exteriorizată a bucuriei de copil.

M-am apropiat de el și i-am spus în șoaptă, dar cu o voce fermă și în același timp blândă: „Nu mai plânge, că-i trezești pe copii".

A tăcut. M-am întors la mine. Dar el tot n-a adormit.

Acest suspin în tăcerea generală, înăbușit la poruncă, e prea dureros, prea singur – e suspinul unui orfan.

Am îngenuncheat lângă patul lui – n-am căutat în nici un manual nici cuvintele, nici intonația. Îi vorbeam în șoaptă, monoton: „Știi că te iubesc. Dar nu-ți pot permite chiar orice. Nu vântul a spart geamul, ci tu. Nu i-ai lăsat pe copii să se joace. N-ai mâncat la cină. Ai vrut să te

baţi în dormitor. Eu nu mă enervez. Tu te-ai mai îndreptat: ai venit cu mine singur, nu te-ai opus. Deja eşti mai cuminte."

Iar începe să plângă tare. Încercarea de a-l linişti provoacă reacţia contrară uneori: în loc să-l calmeze, îl irită şi mai mult. Dar explozia, fiind mai puternică, este, în schimb, mai scurtă. Suspină tare, dar, după o vreme, se linişteşte.

„Ţi-e foame? Să-ţi aduc nişte franzelă?"

Ultimele spasme ale gâtlejului. Acum plânge şi-atât, se tânguieşte înduioşător, ciudat de epuizat sufleteşte, îndurerat, nedreptăţit.

„Te sărut de noapte-bună?" Refuză, clătinând din cap.

„Bine, atunci culcă-te, puişor, culcă-te." Îl mângâi uşor pe cap.

„Somn uşor." Adoarme.

Cum vei apăra, oare, Doamne, acest suflet sensibil, pentru ca viaţa să nu-l arunce-n noroi?...

Coloniile de vacanță

1

COLONIILOR DE VACANȚĂ LE DATOREZ MULTE. Într-o asemenea situație m-am întâlnit pentru prima dată cu un grup de copii și printr-o activitate independentă am parcurs abecedarul practicii educative. Bogat în iluzii, sărăcuț în experiență, sentimental și tânăr, credeam că voi putea multe, pentru că doream multe. Credeam că-i floare la ureche să-ți câștigi dragostea și încrederea micului univers al copilăriei, că la țară trebuie să le lași copiilor libertate deplină, că obligația mea era să fiu același pentru toți, că bunăvoința va face să apară rapid sentimentul căinței în sufletul fiecărui copil care a greșit.

Un sejur de patru săptămâni în colonie: mi-aș fi dorit să fie, pentru copiii din „subsoluri și mansarde", „numai zile de sărbătoare, pline de veselie", fără nici o lacrimă.

Săracii de voi, dragi colegi care, la fel ca mine în momentul acela, ardeți acum de nerăbdare să începeți cât mai repede. Vă plâng de milă, dacă, la început nesiguri pe voi, clătinându-vă din temelii, vă asumați vina pentru tot ce se întâmplă și nu sunteți capabili să vă recăpătați rapid echilibrul.

Și vă lăsați ispitiți de glasul experienței altora: „Vezi, nu merită. Fă ca mine: ocupă-te de propriul tău confort. Altfel, te iau toți dracii, spre marea satisfacție a celor

invidioşi, fără nici un câştig pentru copiii pe care vrei să-i serveşti. Nu merită."

Depinzi de experienţa altora, ei într-un fel sau altul o scot la capăt, pe când tu – recunoaşte cinstit – rămâi mut de uimire, neajutorat.

2

O MISIUNE ATÂT DE UŞOARĂ ŞI PLĂCUTĂ. Din totalul de o sută cincizeci de copii, tu ai un grup de treizeci şi nici un program. Poţi face tot ce doreşti. Jocuri, scăldat, excursii, poveşti – totală libertate de iniţiativă. Bucătăreasa se ocupă de mâncare, colegii educatori sunt gata să-ţi dea o mână de ajutor, personalul de serviciu se ocupă de ordine, satul îţi oferă un teren pitoresc, iar soarele – numai zâmbete binevoitoare.

Aşteptând cu nerăbdare ziua plecării, m-am gândit la amănunte de multe ori nesemnificative şi îndepărtate în timp, nici pe departe nebănuind lucrurile importante şi urgente. Aşa că m-am ocupat de procurarea unui gramofon, a unei lanterne magice, am făcut rost de nişte artificii, am cumpărat un joc de dame şi unul de domino, ca să fie, că poate vor simţi copiii nevoia şi de aşa ceva, printre celelalte jocuri.

Ştiam că trebuie să-i îmbrac pe copii în hainele de tabără, că trebuie să-i distribui pe dormitoare şi la mese şi, mai ales, că trebuie să învăţ măcar numele şi prenumele care corespund figurilor celor treizeci din grupa mea, dacă nu ale tuturor celor o sută cincizeci. De aceste amănunte nu m-am ocupat câtuşi de puţin – se rezolvau de la sine. Gândindu-mă la copii, nu mi-a dat prin cap să văd cine erau ei de fapt.

Crezând cu naivitate că totul va fi uşor, mă legănam în iluzia farmecului misiunii care mă aştepta.

3

CUM SĂ CUNOȘTI TREIZECI DE NUME, unele grele, altele asemănătoare, și treizeci de fețe de copii? Nici un manual nu pomenește despre așa ceva, iar, dacă nu-i cunoști, nu poți avea nici o autoritate ca educator, n-o poți lua în nici o direcție.

Se pun aici niște întrebări: ce nume, ce copii se țin minte cel mai ușor, încă din primul moment? Care sunt particularitățile individuale ale memoriei vizuale a educatorului? Cum influențează acest lucru soarta copiilor și, în general, activitatea din instituțiile cu un număr mare de copii?

Experiența ne învață că sunt copii pe care-i poți cunoaște mai ușor, spontan, și alții pe care trebuie să-i înveți. Acest lucru nu trebuie lăsat în seama timpului, pentru că altfel vei săvârși o serie întreagă de greșeli, te vei compromite în mod repetat, până vei ajunge să-i cunoști într-adevăr pe toți.

Cel mai ușor îi poți cunoaște pe copiii cu defecte, cu semne deosebite, copiii mai neobișnuiți, adică pe cei mici de înălțime, pe cei foarte înalți sau pe cei mai mari ca vârstă, pe cocoșați, roșcați, deosebit de frumoși sau de urâți. Uneori, chiar înainte de a-l vedea pe copil, numele lui îi atrage atenția educatorului. Dacă în cazul țigărilor, de pildă, succesul sau specificul lor e determinat adesea de o denumire fericit aleasă și de modul de prezentare a pachetului, din păcate și cu oamenii se întâmplă la fel.

Dintr-un noian de impresii, o prindem pe cea care este mai ușor de ținut minte, iar în aprecierea unei valori ne agățăm de ceea ce poate fi observat și evaluat corect, fără să necesite prea mult efort.

4

DE LA SINE ÎNȚELES, e foarte important să cunoaștem un copil ce prezintă o anumită trăsătură pozitivă sau știe să facă o astfel de impresie. De cele mai multe ori, ne adresăm copiilor pe care îi cunoaștem, lor le încredințăm anumite misiuni, lor le permitem să se apropie de noi, pe ei îi înțelegem și-i recompensăm. Aceștia se simt mai siguri pe ei, mai apropiați, deja mai privilegiați. Copilului îi vine mai ușor să i se adreseze educatorului, dacă acesta îl cunoaște, fie pentru o rugăminte, fie cu o întrebare, iar educatorul, la rândul lui, îl ascultă cu mai mult interes, dacă a auzit de el, îl știe, și-l amintește, îl recunoaște. Ceea ce altul, un oarecare, e obligat să depună eforturi pentru a obține, copilul cu un fizic sau cu un nume ușor de reținut primește cu ușurință, repede, fără efort.

Cei rămași în umbră, cu sentimentul că li se face o nedreptate sau care chiar cred sincer că au o valoare nesemnificativă, se retrag și mai mult și, dacă vrei să-i cunoști, trebuie să-i cauți.

Altfel, îi vei lăsa în seama propriilor forțe în conflictele inerente cu grupul, îi vei lăsa lipsiți de ajutor și de sfat în legătură cu propriile trăiri.

În orice birou, fabrică sau cazarmă, există astfel de nedreptățiți, pentru simplul motiv că despre ei superiorul nu știe, pe ei nu-i cunoaște, nu-i ține minte. Așa se pot pierde forțe valoroase. La rândul lor, copiii capătă repede experiență și așteaptă, își concentrează atenția în vederea primei întâlniri cu tine: micul Mickiewicz sau Sobiecki se va aștepta neîndoielnic să-i pui vreo întrebare glumeață, cel care se știe frumos așteaptă din partea ta un zâmbet binevoitor, în timp ce vreun roșcovan urât sau unul pe care-l cheamă Baran („Berbec") presimte, parcă bănuiește că și în această nouă colectivitate îl așteaptă alte și alte neplăceri. E suficient ca la copiii din prima categorie,

cei frumoși, drăgălași, siguri de sine, să te uiți doar puțin mai insistent, mai atent, pentru ca, în schimb, numele mai nefericite să le citești cu o voce oarecum șoptită sau să le pronunți mai repede și deja le confirmi celor dintâi speranțele, celorlalți – temerile.

5

DIN CAUZA DEFECTELOR SAU CALITĂȚILOR interioare proprii, educatorul îi cunoaște cel mai repede pe copiii violenți și insistenți, pe cei neglijenți și pe cei bine educați, la nivel superior mediei. Șotiile strengarilor, văicăreala insuportabilă a năzuroșilor sunt semnale de alarmă care necesită atenția ta; cei mai săraci îți vor face probleme prin ieșiri sălbatice; iar cei din familii avute, dar ipocrite, îți vor atrage atenția prin bunele lor maniere. Și vor mai fi, în sfârșit, oportuniștii și neastâmpărații care, cu prima ocazie, îți vor sări în ajutor cu un sfat, cu o informație.

Toți acești copii frumoși, cu nume răsunătoare, din familii avute, insistenți, cer de la tine să-i cunoști cât mai repede, să-i scoți în prim-plan, în detrimentul marii mase cenușii care n-are decât să rămână în umbră; vor fi foarte mirați dacă nu faci acest lucru de la bun început, și se vor revolta, dacă nu vrei să-l faci, și vor aplica toate metodele de luptă pe care le folosesc adulții.

Vlăstarul de familie princiară în școala lui de elită, fiul primarului în școala din comună, dacă nu pretinde el însuși, din proprie inițiativă, se găsește întotdeauna cineva care să-i sugereze să ceară, iar, dacă nu primește, să se răzbune: „Spune-le alor tăi că ne bate, că n-a zis *Tatăl Nostru*, că vorbește urât despre autorități, că predă prost, că nu se ocupă deloc de noi". Sau îți murdăresc scaunul cu cretă, fac mizerie la closet, când sunt inspecții provoacă dezordine, îi îndeamnă la revoltă pe cei anonimi și indiferenți, îi implică în acte grave de indisciplină pe aceia mai

nevinovați, tocmai pe cei pe care îi cel mai mult să-i protejezi de orice nedreptate.

Așteptând cu bucurie ziua plecării, în naivitatea mea nu presimțeam cât de mult tact îmi va trebui ca să pot stăpâni acest grup periculos.

6

N-AM AVUT CÂTUȘI DE PUȚIN vreun sentiment de teamă, constatând că unor copii trebuie să le fac de mai multe ori observația să nu se aplece în afară pe fereastra vagonului, să nu alerge pe culoar. Unul îmi propunea să se posteze la ușă, ca să nu-i lase pe ceilalți să iasă, altul voia să-i scrie pe cei care erau neascultători. Am refuzat ambele propuneri, cu observația aspră: „Ai grijă doar de tine, nu ți-e rușine să-i scrii pe colegii tăi?" „Ăștia nu-s colegii mei", mi-a răspuns el disprețuitor.

M-am revoltat copilărește.

Erau și unii care mureau de sete; acestora le-am explicat răbdător și inutil că, de îndată ce ajungeam la destinație, aveau să bea lapte.

Cu inutilă solicitudine l-am liniștit pe unul mic, care plângea că s-a despărțit de mama; cu prea multă strășnicie vegheam ca nu cumva vreunul dintre copii să cadă pe fereastră; și, în plus, dorind să consolidez relațiile de simpatie cu grupul meu de copii, am pierdut un timp prețios în discuții neesențiale: „Ai mai fost vreodată la țară? Îți pare rău că n-a venit cu tine și fratele tău mai mic?"

Am rezolvat repede prozaica problemă a preluării banilor și a vederilor, mustrându-i în glumă pe cei care-mi dădeau cărți poștale fie mototolite, fie murdare; i-am liniștit pe un ton aspru pe cei care, văzând cu câtă dezinvoltură îi deposedam de proprietatea lor, mă avertizau că ei îmi înmânau cărți poștale curate și-mi dădeau spre păstrare un zlot nou și lucios. Nu știam ce să fac cu periuțele de

dinți pe care, de asemenea, voiau să mi le dea: „Păstrați-le voi, deocamdată".

7

CU UN SENTIMENT DE UȘURARE am coborât din tren, am constatat cu mândrie că toți copiii erau prezenți, că ajunseserăm cu bine. Mai rămânea de făcut o parte din drum cu căruțele.

Oricât de puțină experiență ar fi avut cineva, tot și-ar fi dat seama că, neinstruiți, copiii aveau să se repeadă în dezordine spre căruțe, cei îndemânatici și întreprinzători să ocupe cele mai bune locuri, cei neîndemânatici să-și piardă bagajele cu haine și nefericitele periuțe de dinți și că trebuia să fie așezați altfel, că avea să se creeze gălăgie și haos.

Menținerea ordinii depinde în totalitate de capacitatea de prevedere. Prevăzând, poți preveni orice.

Dacă mă duc la o plimbare mai lungă prin oraș, trebuie să-i previn mai înainte pe copii să meargă la toaletă, altfel îmi vor șopti în tramvai sau pe stradă că vor la closet...

Dacă suntem la plimbare și ne apropiem de un gard dincolo de care e o fântână, îi opresc: „În rând câte doi. Ne vom apropia de fântână în grupuri de câte patru."

Dacă nu-i organizez așa, degeaba mă străduiesc să mențin ordinea. Dacă se produce vreo încăierare, dacă se sparge cana cu care beau toți apă, dacă dărâmă gardul și calcă straturile de flori, de vină nu sunt copiii, ci lipsa de experiență a educatorului.

Toate acestea sunt amănunte, iar experiența se acumulează repede, cu puțină bunăvoință; numai că aceasta e determinantă încă de la primul pas, iar primul pas influențează, uneori, tot viitorul relației educatorului cu copiii săi.

Drumul până la colonie a fost un chin pentru mine. Când primul copil a coborât din căruță, pentru că s-a săturat să stea la grămadă, ar fi trebuit să-l oblig să urce la locul lui. Dar n-am făcut-o. Și totuși, până la urmă, cu țipete sălbatice, în neorânduială, unii în căruțe, alții pe jos, după ce și-au pierdut pe drum hainele și cărțile de rugăciuni, împingându-se, care țipând, care năuciți de gălăgie, toți copiii au ajuns pe veranda coloniei.

8

NICI UNUL DINTRE MANUALELE DE PEDAGOGIE nu spune că, dacă trebuie să îmbraci treizeci de copii în uniforma unei instituții, obligatoriu vor fi câțiva pentru care toate cămășile sunt prea lungi, prea înguste la gât sau la umeri.

Mormane de haine și de lenjerie de corp, pe de o parte; pe de altă parte, un furnicar de copii neastâmpărați, agitați; și, peste toate, desăvârșita lipsă de experiență a pedagogului. Echiparea câtorva dintre copii m-a convins și pe mine, i-a convins și pe ei că bunele intenții nu țin loc de pricepere.

Cu nețărmurită recunoștință am acceptat ajutorul responsabilei care ne-a întâmpinat; fără un efort deosebit și fără grabă, ea a scos-o rapid la capăt nu numai cu copiii, ci și cu obiectele de lenjerie pe care reușisem să le amestec definitiv. Câtorva nemulțumiți din cauza mânecilor prea lungi, a lipsei vreunui nasture sau a unor pantaloni mult prea largi, liniștindu-i, ea le-a spus că a doua zi le va rezolva toate problemele.

Secretul triumfului ei și al eșecului meu consta în faptul că eu voiam ca totul să se potrivească perfect și să mai fie, în plus, și pe măsură și estetic, pe când ea știa de la bun început că așa ceva era imposibil, că, în timp ce eu mă ocupam de primii câțiva, ceilalți se plictiseau, așteptând;

în schimb, ea a distribuit imediat cămășile la jumătate din efectiv, dându-le pe cele mici copiilor mai mici, iar pe cele mari, celor mijlocii și mari; a lăsat la propria lor inițiativă posibilitatea de a face schimb unii cu alții. Aceeași procedură cu pantalonii și bluzele. Rezultatul: toți copiii îndemânatici și descurcăreți erau îmbrăcați pe măsură, pe când cei fără simț practic, stângaci în mișcări, au ajuns ca niște clovni pitici de la un circ de iarmaroc. Important era, însă, că, în momentul în care clopotul a anunțat ora cinei, toți erau îmbrăcați, hainele lor personale fiind împachetate în saci numerotați și depuse la magazie.

9

CUM STAU COPIII LA MASĂ?

Nici la această problemă nu m-am gândit. Am decis în grabă, în ultimul moment, potrivit principiului general al libertății: n-au decât să stea cum vor ei. Dar nu mi-a trecut prin minte că, de fapt, erau doar patru locuri mai deosebite, cele de la extremitățile mesei; în rest, toate la fel; deci, aveau să apară certuri tocmai pentru cele patru locuri, iar certurile aveau să fie cu atât mai mari, cu cât pretendenții la ocuparea lor erau mai numeroși.

N-am bănuit nici că disputa pentru cele patru locuri avea să se repete la fiecare masă, în virtutea faptului că primii ocupanți nu voiau să le cedeze, motivând dreptul primului venit, dar ceilalți le cereau și ei, argumentând cu principiul egalității.

N-am prevăzut nici că, pe măsură ce se cunoșteau între ei și se împrieteneau, în fiecare zi își schimbau vecinii; alte dispute, așadar, în momentul în care primeau laptele și supa, cu particularitatea că, în toiul disputei, vasele cu mâncare își pierdeau echilibrul, se vărsau și se mai și spărgeau.

N-am prevăzut că, dacă fiecare își schimba locul permanent, mie îmi venea mult mai greu să-i cunosc.

Am fost, de asemenea, suficient de lipsit de înțelepciune, ca să-i las pe copii să-și aleagă singuri patul în dormitor: fiecare doarme unde vrea. Dar, la drept vorbind, dacă mie mi-ar fi fost lăsată libertatea alegerii, n-aș fi știut care loc era mai potrivit pentru mine. Așa încât această libertate, potrivindu-se realității ca nuca-n perete, evident că m-a obligat, în scurt timp, să mă răzgândesc, dar nu suficient de repede, cât să evit un nou moment de gălăgie și zăpăceală. În cele din urmă, i-am culcat pe copii în ordinea listei și am simțit o imensă ușurare când, slavă Domnului, în dormitor s-a instalat o relativă liniște.

Îmi dădeam seama destul de vag de eșecurile pe care le înregistram, dar eram prea buimac să identific cauzele acestora.

10

PENTRU A TREIA OARĂ M-A CHEMAT LA CINĂ responsabila coloniei – ceilalți pedagogi terminaseră deja și plecaseră din dormitoare. Eu credeam că, fiind prima seară, nu trebuia să las copiii singuri: se puteau lua la bătaie, puteau plânge; dar ea, experimentată, m-a asigurat că erau obosiți și ar fi adormit repede. Cum să n-o cred? De fapt, cei mai mulți dormeau deja.

M-am dus, dar nu pentru multă vreme; am fost chemat repede înapoi, cât mai repede, pentru că un băiat avea nevoie de un pansament – se zgâriase cu catarama la frunte; altul se bătuse și se lovise la ochi: în decurs de câteva zile, ochiul lovit a trecut de la culoarea lui naturală la roșu, apoi la galben, negru și maro închis.

Seria asta începe bine, a spus directoarea coloniei.

Am considerat că era o remarcă răutăcioasă și ofensatoare, cu atât mai puțin întemeiată, cu cât părăsisem dormitorul pentru că mă chemase ea insistent.

Trebuia să mă aștept ca, în timp ce unii copii dormeau, alții, surescitați de atâtea impresii și de schimbarea de decor, să nu poată adormi și, iritați, să înceapă să se certe sau să se bată. Eram pregătit mai degrabă să-i mângâi pe cei cărora le era dor și erau triști, decât să fac pace între bătăuși, dar, spre marea mea uimire, cel care plânsese pe drum acum dormea dus.

Dar eu nu-mi dădeam seama de cel mai important lucru: bătaia, o greșeală atât de gravă, era un semn rău-prevestitor, dovedind că autoritatea mea se clătina încă din prima zi a nefericitei mele activități.

În paranteză fie spus, unul dintre protagoniștii bătăii avea fața rău ciupită de vărsat: în mod cert, acest lucru avusese un anumit rol în altercația care s-a încheiat în mod atât de tragic pentru speranțele mele perfecționiste: nici o lacrimă, așa suna programul meu; iar lacrimi curseseră încă de pe drumul spre colonie, pentru ca acum să curgă sânge.

11

NOAPTEA, AM DORMIT PROST. Unul dintre copii, neobișnuit să doarmă singur într-un pat îngust, a alunecat de pe salteaua proaspăt umplută cu paie și a căzut cu zgomot pe dușumea. Altul gemea în somn sau vorbea, iar eu îmi imaginam că băiatul lovit la ochi avea să-și piardă vederea. Eram cu nervii întinși la maximum.

Aveam la activ, ce-i drept, zece ani de pregătire particulară cu copiii – așa că, în domeniul activității pedagogice, nu eram chiar un tinerel, nici un novice; citisem multe cărți despre psihologia copilului. Și, cu toate acestea, eram total descoperit în fața misterului pe care-l reprezenta

sufletul colectiv al unui grup de copii. Nu exista nici o umbră de îndoială că acest suflet colectiv îmi impunea nişte cerinţe neaşteptate şi că eu fusesem luat total pe nepregătite de această surpriză dureroasă. Ambiţia mea era în suferinţă, mă simţeam doborât de oboseală, cum aşa, chiar de la-nceput?

12

GREŞEALA MEA FUNDAMENTALĂ fusese că am refuzat agresiv propunerea de ajutor venită din partea băiatului care fusese şi anul trecut în colonie: el mi-ar fi fost un aghiotant de mare preţ în primele zile ale sejurului nostru. N-avea decât să stea de pază la uşa vagonului, celălalt n-avea decât să-i scrie, dacă aşa se proceda dintotdeauna. Plus că el îmi putea spune şi cum să procedez ca puştii să nu-şi ascundă banii cu care veneau de-acasă, cum trebuia să-i aşez la masă, cum trebuia să fie repartizaţi în dormitor, pe unde se mergea la grupurile sanitare.

Analiza tuturor greşelilor pe care le-am făcut m-ar fi putut ajuta extrem de mult. Dar, din păcate, chiar dacă mi-am făcut însemnări, n-am amintit nimic de insuccese: rănile respective erau prea proaspete, prea dureroase. Astăzi, la paisprezece ani distanţă, nu-mi mai amintesc toate detaliile. Dar ştiu că existau nemulţumiri din partea copiilor că erau flămânzi, că-i dureau picioarele din cauză că mergeau desculţi, că furculiţele erau pline de nisip, că le era frig fără pelerine, că un pedagog cu experienţă se uita scârbit la dezordinea şi debandada din grupa mea; că directoarea coloniei mi-a dat nişte sfaturi spre binele propriei mele persoane, pentru că-mi făceam rău singur, din exces de zel. Ştiu, de asemenea, că paznicul se plângea că lăsam prea multă murdărie în pădure, că băieţii distrugeau veranda, scoţând cărămizile de sub stâlpii de susţinere, că

grupa mea consuma prea multă apă când se spăla, iar apa trebuia pompată în rezervor.

Până când s-a întâmplat și ce era mai rău, în seara a cincea sau a șasea.

13

DUPĂ CE COPIII S-AU CULCAT, fiecare în patul lui, în dormitorul cufundat în semiîntuneric a început un concert de lighioane. Careva a început să fluiere, imitând cine-știe-ce pasăre, altul făcea cucurigu, ca un cocoș, alții lătrau, mugeau, fluierau din nou, cu mici pauze, din diferite colțuri ale dormitorului.

Am înțeles.

Fără îndoială că aveam și eu partizanii mei printre copii. Le vorbisem, le explicasem, îi rugasem și văzusem în ochii lor și înțelegere, și bunăvoință. Dar n-am știut să identific și, cu atât mai puțin, să organizez forțele bune din grupa mea. Așa încât ambițioșii și ipocriții, cărora le înșelasem așteptările, respingând disprețuitor ajutorul pe care se oferiseră să mi-l dea, n-au avut nevoie de prea mult timp ca să se înțeleagă între ei; profitând de lipsa mea de experiență și identificându-mi părțile slabe, au lansat provocarea.

Am început să mă plimb printre paturi, calm, agale; băieții stăteau exemplar, cu ochii închiși, unii cu plapuma trasă peste cap, și mă chinuiau, mă sfidau, devenind tot mai curajoși.

Când eram la gimnaziu, avusesem un profesor a cărui unică vină era cea de a fi blajin și de a nu putea stăpâni clasa. Cu groază îmi amintesc orgiile de farse răutăcioase cu care-l bombardam permanent.

Numai sclavii mai reușesc să se răzbune așa, când își dau seama de forța lor față de autoritatea pe care o detestă. Fiecare școală cu regulament despotic are, printre

profesorii ei, câte o astfel de victimă care suferă, dar îşi ascunde suferinţa, pentru că se teme atât de superiori, cât şi de copii.

Am trăit multe sentimente în răstimp de numai câteva minute, care mi-au părut o veşnicie.

14

AŞADAR, ACESTA E RĂSPUNSUL la bunăvoinţa mea, la entuziasmul şi truda mea? Am simţit de îndată o durere crâncenă. Tot castelul de cleştar al visurilor mele s-a năruit, s-a prefăcut în ruine.

Mânie şi ambiţie rănită: aveam să ajung bătaia de joc a tuturor celor pe care-i ocroteam cu dragostea mea, pe care voiam să-i conving, să-i atrag prin puterea exemplului şi în faţa cărora poate că voiam chiar s-o fac pe grozavul.

M-am oprit în mijlocul dormitorului şi le-am spus pe un ton calm, înăbuşit, că, dacă-l prindeam pe unul, îl băteam să-l omor. Inima îmi bubuia, buzele-mi tremurau. Dar un nou fluierat m-a întrerupt.

L-am prins, l-am luat de urechi, iar, când a început să protesteze, l-am ameninţat că-l aruncam pe verandă, unde stătea câinele căruia noaptea i se dădea drumul din lanţ.

Şi ştiţi pe cine am pedepsit? Pe unul care atunci fluierase pentru prima şi ultima oară. De ce a făcut-o – nu ştia să spună.

Ce bună – perfectă a fost această lecţie pe care mi-au dat-o copiii!

Mă purtasem cu mănuşi albe, cu butonieră într-o parte, pregătit pentru impresii dintre cele mai plăcute şi pentru amintiri nostime, având în faţa mea un grup de copii flămânzi, disprețuiţi, dezmoşteniţi. Voiam să evit prin minciună anumite obligaţii, să scap cu câteva zâmbete şi nişte artificii ieftine, nu fusesem în stare să fac nici măcar efortul de a le învăţa numele, să le împart lenjeria

sau să asigur păstrarea curăteniei la closet. Așteptam simpatie din partea lor, dar nu voiam să le accept defectele care proliferează prin cotloanele unui mare oraș.

Eu nu mă pregătisem pentru a munci, mă gândisem doar la divertisment; această revoltă a copiilor mi-a deschis ochii asupra părților negative ale unei vacanțe pline de veselie.

Iar eu, în loc să-mi fac bilanțul greșelilor săvârșite, mi-am ieșit din pepeni, i-am întărâtat și mai mult.

Colegii mei, ceilalți pedagogi, veniseră acolo fie din obligație, fie pentru a mai câștiga un ban, în schimb eu venisem pentru o idee; dar poate că grupul de copii percepuse ceva fals în această idee și m-a pedepsit.

15

A DOUA ZI, ÎNCĂ ÎNAINTE DE CĂDEREA SERII, unul dintre băieți m-a avertizat că dezordinile urmau să se repete, iar, dacă loveam pe careva dintre ei, acela nu se lăsa, se apăra și el – că se înarmaseră cu bâte.

Trebuia să acționez repede și cu energie. Pe geamul dormitorului, am instalat o lampă puternică, la intrarea în dormitor le-am strâns toate bețele și le-am dus în camera mea – urmând ca a doua zi să li le dau înapoi.

Poate și-au dat seama că fuseseră trădați, poate că lumina din dormitor îi făcuse să-și mai piardă din curaj sau lipsa elementelor de autoapărare le zădărnicise planurile, fapt este c-am avut succes.

Conspirație, revoltă, trădare, reprimare – acesta a fost răspunsul vieții la visurile mele.

Mâine avem de vorbit – sunau rău-prevestitor aceste vorbe, în loc de sentimentalul: „Noapte bună, copii", cu care-i obișnuisem în primele zile, formulă care se dovedise, de altfel, absolut de prisos.

M-am dovedit un învingător cu tact.

Şi din nou viaţa m-a învăţat că uneori fericirea vine tocmai de acolo, de unde ne închipuim că ne-a lovit catastrofa, că uneori o febră furtunoasă e doar începutul însănătoşirii.

Nu numai că n-am pierdut afecţiunea copiilor, dimpotrivă, încrederea noastră reciprocă a crescut. Pentru copii, fusese, de fapt, un episod absolut minor, dar pentru mine a rămas un eveniment crucial.

Am înţeles că şi copiii sunt o forţă pe care o poţi invita la cooperare sau o poţi răni, dispreţuind-o, dar de care trebuie, în orice caz, să ţii seama. Acest adevăr, printr-un ciudat concurs de împrejurări, l-am învăţat cu ajutorul băţului.

A doua zi, în timpul conversaţiei din pădure, a fost pentru prima dată când am vorbit nu copiilor, ci cu copiii, am vorbit nu despre cum voiam eu să fie ei, ci despre cum voiau şi puteau ei să fie. Poate că atunci a fost prima dată când m-am convins că poţi învăţa multe de la copii, că şi ei formulează şi au dreptul să formuleze diferite revendicări, condiţii, să-şi exprime anumite rezerve.

16

HAINELE DE UNIFORMĂ ÎI DERANJEAZĂ PE COPII nu din cauză că au aceeaşi croială şi aceeaşi culoare, ci pentru că unii copii suferă fizic din cauză că hainele nu le sunt pe măsură. Cizmarul nu ia în considerare particularităţile piciorului de copil, dacă vigilenţa educatorului nu-l determină pe acesta să verifice, să înţeleagă, să găsească unde e problema. Daţi-i unuia care pare plictisit şi leneş încălţăminte comodă şi poate veţi avea surpriza de a-l vedea cum devine vioi şi vesel. Dacă regulamentul coloniei cere ca, în pădure, copiii să meargă desculţi, în mod sigur vor fi bucuroşi în primul rând cei care şi în oraş mergeau desculţi, dar va fi o tortură pentru ceilalţi, cei cu pielea

deosebit de sensibilă. Copiii anemici și mai puțin vioi au nevoie de o îmbrăcăminte mai călduroasă.

Cum deosebești un capriciu de o necesitate reală în internat, când acest lucru e dificil chiar și în familie? Cum stabilești granița dintre ceva cu care copilul se poate obișnui ușor, care constituie un disconfort pasager și ceva ce reprezintă o trăsătură a organismului său, cea care-l individualizează pe el ca fiind unic în marea masă de ființe asemănătoare.

În internat, este obligatorie uniforma somnului: toți copiii trebuie să doarmă același număr de ore. Iar doza de somn este calculată la nivelul mediu al necesităților copilului, numai că există diferențe individuale mari. Din această cauză, poți avea de-a face cu copii veșnic somnoroși sau dimpotrivă, copii cu care trebuie să te lupți, evident inutil, ca să mențiii dimineața liniștea în dormitor. Pentru un copil, e un chin să nu doarmă și să stea, totuși, în pat, după cum tot un chin e pentru cineva să fie obligat să se scoale când e obosit și-i e somn.

În sfârșit, uniforma hranei, care nu prea e dispusă să țină cont de vârstă și ignoră total diferențele de apetit între copiii de aceeași vârstă.

De aceea există în internate copii nefericiți: fie că sunt îmbrăcați neconfortabil și insuficient de călduros, fie că sunt somnoroși ori indisciplinați din cauza regimului de somn, fie că umblă aproape în continuu sau permanent flămânzi.

Acestea sunt probleme de cea mai mare importanță, determinante în educație.

17

NU EXISTĂ IMAGINE MAI DUREROASĂ decât această goană a copiilor înfometați după un supliment de pâine sau de supă, certurile pentru o felie de pâine ceva mai

mare; nu există un factor mai demoralizant decât comerțul cu mâncarea.

Pe acest fundal apar cele mai acute dueluri verbale între educatorul conștiincios și nu mai puțin conștiincioasa responsabilă a coloniei. Pentru că educatorul își dă seama repede că nu poți educa un copil flămând – foamea este un sfetnic rău.

Părinții pot spune: „N-avem pâine" – ei nu-și vor pierde nici dragostea, nici respectul copiilor lor, pe când un educator nu poate spune același lucru decât în mod excepțional, cu totul excepțional și numai atunci când el însuși e flămând. Diferența între rația medie normală pentru un copil și un apetit superior acesteia trebuie completată cu pâine: câtă vrea și câtă poate fiecare să mănânce.

Știu: copiii vor avea buzunarele pline de pâine, își vor ascunde pâinea sub pernă, o vor pune pe tocul geamului sau o vor arunca în closet. Așa se va întâmpla timp de o săptămână, la educatorii neînțelegători timp de o lună, dar nu mai mult. Și poți pedepsi un copil care procedează așa, dar n-ai voie să-l amenințe: „N-o să vă mai dăm pâine".

Pentru că atunci vor fi și mai prevăzători și, de teama represiunilor anunțate, cu atât mai mulți își vor face rezerve.

Știu: copiii se vor îndopa cu pâine, iar porții întregi de mâncare gătită vor merge la lături. Fără îndoială, acolo unde mâncarea e preparată necorespunzător, e lipsită de gust, neatrăgătoare și ajunge la niște copii care nu sunt prea flămânzi, ea va fi mai degrabă refuzată de aceștia, dar nu și în situația în care pâinea suplimentară nu e de azi, proaspătă, ci de ieri, veche.

Știu: cutare sau cutare nătărău le va mânca porția celor din jur – probleme, agitație, dar să știți c-o va face o dată sau de două ori; numai copiii ținuți prea din scurt sunt atât de lipsiți de experiență.

18

VOR FI DUELURI VERBALE chiar și acolo unde domnește o perfectă armonie între responsabilă și supraveghetor. Când copiii sunt sătui, se poate întâmpla, uneori, ca o parte din mâncarea gătită să nu fie consumată. Ziua este călduroasă, toată lumea se grăbește, pentru că pleacă în excursie, laptele a fost poate ușor afumat și responsabila are reproșul gata pregătit: „N-au mâncat grișul, jumătate a rămas și pâinea am găsit-o în jurul verandei".

Educatorul ar trebui să bea, el în primul rând, o cană plină de lapte afumat, să le spună că nu pleacă în excursie dacă nu-și mănâncă toată supa, iar pâinea ar trebui dată în felii multe, dar mici, pentru că problemele responsabilei nu trebuie ignorate; dar pâinea-supliment trebuie să rămână, nu trebuie capitulat în această privință; nici măcar o singură zi nu trebuie să capitulăm. Educatorii sunt înclinați să nu ia în seamă grijile responsabilei, iar responsabila este înclinată să vadă dispreț față de problemele ei chiar și acolo unde nu e vorba de așa ceva. Acolo unde există bunăvoință din ambele părți, vor exista, evident, discuții, așa cum trebuie și e normal să existe, când pe același teritoriu lucrează persoane care țin de sectoare diferite. Fiecare trebuie să aibă tact, iar educatorului care-și iese din fire și, fără să mai țină cont de nimic, spune: „Doamnă, mai bine să vedeți de cănile și farfuriile dumneavoastră, decât să faceți instrucție cu copiii", îi amintesc că, într-o asemenea situație, responsabila este perfect îndreptățită să-i răspundă: „Iar dumneavoastră, domnule, mai bine i-ați șterge la fund pe copii, pentru că rufele lor nu mai pot fi scoase la lumină".

Pentru că, în principiu, dacă obligația responsabilei este să vegheze la curățenia bucătăriei, în schimb obligația educatorului este să vegheze inclusiv la curățenia lenjeriei copiilor. Bunăvoința le dictează, și lui, și ei, regulile

colaborării cu tact, îi ajută să înţeleagă faptul că servesc aceeaşi idee, unică şi pozitivă.

Repet: acolo unde există bunăvoinţă.

19

COPIII SUNT DEJA SĂTUI, îţi închipui c-ai învins în lupta cu dificultăţile; nu, acestea sunt tot la pândă. Astăzi, poate în mod intenţionat, supa este prea sărată, orezul a fiert până s-a făcut o pastă lipicioasă. Poate în mod intenţionat, porţiile de carne sunt prea mari, cartofii la discreţie şi vişine acre la desert: „N-au decât să i se-mbolnăvească, să vadă şi el cum e". Tot orezul a rămas în castronaşe; supa fiind prea sărată, copiii beau apă până nu mai pot, apoi agrişe sau lapte acru, şi s-a rezolvat.

Ţine minte, tinere educator, că, dacă un copil ştie să fie plin de rafinament în cruzime, el face acest lucru în mod inconştient sau pentru că-i sugerează cineva; în schimb, perversitatea adultului pe care-l incomodezi nu cunoaşte margini.

Dezmoşteniţi, umiliţi de viaţă, copiii se răzbună aici pentru toate nedreptăţile îndurate. Amăgiţi în aspiraţiile lor ambiţioase, aici ei se complac într-un regim autoritar iresponsabil, cer să fie respectaţi, acceptă plini de bunăvoinţă să fie serviţi, poruncesc în mod despotic. Lipsiţi de strălucire şi incapabili, supuşi şi ipocriţi, aici ei îşi procură pâinea cu preţul celor mai murdare fapte şi al tăcerii. Dacă le înşeli aşteptările, să nu-ţi închipui cumva că se vor lăsa învinşi fără o luptă îndelungată, înverşunată, pătimaşă; o victorie prea rapidă şi uşoară ascunde în sine embrionul eşecului: te aşteaptă până obosesti, între timp având grijă să-ţi adoarmă vigilenţa sau să strângă dovezi împotriva ta.

Dacă o cameristă tânără, trimisă de responsabilă, vine seara târziu în camera ta, ca să-ţi aducă ceva ori să te roage ceva, s-ar putea să fie o simplă întâmplare; s-ar putea să

fie și un gest care are un scop bine determinat, ascuns. Cu cât ești mai tânăr și lipsit de experiență, cu atât trebuie să fii mai temperat în acțiuni, mai prudent în ceea ce spui și mai circumspect, mai ales atunci când o anumită rezolvare vine prea ușor.

20

DACĂ NU VREI SĂ TE LAȘI DUS DE CURENT, să te supui autorităților, să le dai satisfacție celor sus-puși, să te bazezi pe cei abili și descurcăreți, să-i ignori pe cei șterși și să-i umilești pe recalcitranți și pe indisciplinați; dacă ții neapărat să-ți bagi nasul peste tot, să satisfaci orice solicitare justă, să te opui abuzurilor, să asculți nemulțumirile – atunci trebuie să accepți ideea că vei avea dușmani, fie că ești ministru, fie un modest învățător. Dacă, plin de tine, bățos și încrezător, începi lupta și te frigi o dată, de două ori, poate că-ți va mai trece cheful de a experimenta în continuare, sacrificându-ți propria liniște, uneori propria existență sau propriul viitor. Cu cât avântul ți-a fost mai nesăbuit, cu atât mai periculoasă îți va fi căderea...

De altfel, mai bine să nu mă crezi: mint, sunt doar un bătrân cârcotaș. Fă după cum îți dictează inima, plin de impetuozitate, de înflăcărare, fără compromisuri, pe drumul cel mai drept... Vor scăpa de tine repede, vor veni alții, noi, care-ți vor lua locul și totul va merge mai departe. Cu cei necinstiți, nici o alianță; pe incapabili, dă-i la o parte; iar cu ticăloșii, fii fără cruțare. Că n-ai experiență – cu atât mai bine. Dacă experiența îți propune un drum care ți-ar impune să te târăști toată viața, mai bine lipsă: tu preferi să zbori, de n-ar fi decât un ceas... Cel învins nu va fi respectat de cei cu chelie și de cei cărunți, dar pentru tineri va deveni un erou.

Dar nu da înapoi, ajuns abia la jumătatea drumului... Nici n-o face pe revoltatul, pentru că tu ai vrut-o...

Și nici să nu zici că n-ai fost prevenit, că n-ai știut, c-ai fost mințit...

21

ÎN CEEA CE PRIVEȘTE GĂLĂGIA DIN DORMITOR, le-am spus cam următoarele: „L-am bruscat pe băiat – am procedat greșit. L-am amenințat că-l dau afară pe verandă, unde o să-l muște câinele – foarte urât din partea mea. Și cine-i vinovat c-am făcut două lucruri urâte? De vină sunt acei copii care au făcut zgomot în mod deliberat, tocmai ca să mă enerveze. Poate că într-adevăr l-am pedepsit pe unul nevinovat. Dar cine-i de vină? De vină sunt copiii care au profitat de întuneric, ca să nu poată fi identificați. De ce ieri a fost liniște? Pentru c-am instalat o lampă. A voastră e vina, dac-am fost nedrept. Mie mi-e foarte rușine de ce-am făcut, dar și vouă trebuie să vă fie rușine. Eu am recunoscut, dar și voi trebuie să recunoașteți. Există copii buni și copii răi, dar fiecare copil rău se poate îndrepta, iar, dacă vrea, îl ajut din toată inima. Dar și voi trebuie să mă ajutați, ca să pot rămâne bun, ca să nu devin rău, trăind alături de voi. Mie mi-e foarte neplăcut că unul dintre băieți are ochiul vânăt, că altul are capul bandajat, că domnul X se plânge de voi, că paznicul e și el nemulțumit din cauza voastră."

Apoi fiecare a spus dacă el e bun, corect, sau este așa și-așa, sau nici el nu știe prea bine; apoi au spus dacă vor foarte mult să se-ndrepte, sau numai puțin, sau nu vor deloc. Totul a fost scris. Și am ajuns astfel să cunosc cine-i de dreapta, de centru și de stânga în grupa mea...

Există cărți cu discursuri ale oamenilor politici, ale marilor juriști, ale marilor predicatori. De ce n-ar fi, oare, tipărite și discursurile pe care le țin educatorii în fața copiilor? Pentru că, în general, pare foarte ușor să te adresezi sufletului de copil. Dar eu mi-am pregătit uneori timp de

o săptămână, sau chiar mai mult, anumite discursuri, pe care urma să le țin în fața copiilor.

22

NE-AM SFĂTUIT ÎMPREUNĂ ce ar fi de făcut ca în urma copiilor să nu rămână gunoaie în pădure, să nu mai fie gălăgie la masă, să nu se mai arunce cu pâine, la semnalul stabilit toată lumea să se adune la masă ori la baie.

Dar am făcut, în continuare, toate greșelile asupra cărora vreau să vă previn, primind în schimb promisiunea unora dintre copii că mă vor ajuta.

Prostiile pe care le-am făcut s-au răzbunat singure prin eforturile depuse inutil, prin energia investită în zadar. Copiii ridicau din umeri, uneori încercau să mă convingă și de multe ori chiar țineam cont de sfatul lor.

Îmi aduc aminte o discuție referitoare la notele la purtare. Eu nu voiam să le pun note: toți merită nota maximă, pentru că fiecare se străduiește să fie bun; iar, dacă nu poate, nu trebuie să fie pedepsit pentru asta.

„Dar eu, dacă nu-i scriu lui tata că am zece, va crede că fac prostii."

„Și la alți domni învățători e indisciplinat, are cel puțin șase, iar eu sunt cuminte și n-am notă."„Dacă eu fac ceva rău și domnul îmi pune notă, măcar știu că s-a terminat."

„Dacă nu se pun note, parcă nu pot fi ascultător; nu știu nici eu de ce."

„Ba eu, nu. Dacă domnul pune note și eu fac ceva rău, mă gândesc: măcar să-mi pună, chiar și șase. Da', dacă nu se pun note, nu-mi place."

Gândiți-vă la fiecare dintre aceste argumente și veți vedea ce probleme importante pun copiii, veți vedea prin intermediul lor cât de clar se profilează trăsăturile individuale ale copiilor.

M-am lăsat convins: fiecare dintre ei și-a pus nota pe care o merita; unii au constatat cu ciudă: „Eu nu știu cât să-mi pun".

23

MULT TIMP M-AM LĂSAT CONDUS de prejudecata că numărul îl înjosește pe copil. Am refuzat cu îndărătnicie să-i așez la masă ori să-i pun să se încoloneze câte doi în ordinea numerelor de pe listă. Dar copiii se bucură de numerele lor: are nouă ani și numărul nouă, are numărul douăzeci și mătușa lui locuiește exact la numărul douăzeci. Un spectator la teatru este, oare, înjosit de faptul că biletul lui poartă un număr?

Educatorul trebuie să-și cunoască propriii copii, iar în discuțiile personale, să i se adreseze fiecăruia cu diminutivul pe care-l folosește și mama lui.

Trebuie să cunoască și familia elevului, să fie în măsură să pună întrebări despre sora mai mică, de ce e atât de slabă, despre unchiul care a rămas fără slujbă. Dacă paturile sunt numerotate, din treizeci de copii, cinci vor cere să fie mutați: pentru că unii vor să doarmă alături de frații lor, pentru că cel de-alături vorbește în somn, sau pentru că vor să fie mai aproape de camera educatorului, sau pentru că noaptea li se face frică.

La baie se duc doi câte doi, în funcție de numere, dar, dacă unul dintre ei vrea să schimbe, ca să meargă cu un prieten, dacă perechea lui merge prea încet, că s-a tăiat la picior, numărul n-ar trebui să fie o piedică: poate să-și schimbe fie perechea, fie locul.

Încă din primele zile, numărul poate lua locul numelui sub care personalitatea copilului se ascunde până în momentul în care va ieși ca puiul din găoace figura lui, completă din punct de vedere moral și intelectual. Într-o atare situație, indispensabilul număr nu face nimic rău.

24

LE-AM ADUS AFECTIVITATE COPIILOR care n-o voiau, n-o suportau, se temeau de ea. În naivitatea mea, credeam că, în răstimp de patru săptămâni, orice suferință se poate vindeca, orice rană se poate cicatriza. N-a fost decât pierdere de vreme.

Am încercat să-i ocrotesc în mod deosebit pe copiii cei mai puțin valoroși, în loc să-i las în pace.

Țin minte cu duioșie cum, la insistențele mele, copiii îi primeau să se joace și ei pe cei pe care-i știau ca turbulenți, care le stricau toate jocurile; țin minte cum îi primeau și pe cei agresivi, cărora indulgența impusă de mine le dădea apă la moară.

Un copil minunat îi dă mingea unui nătărău care, neștiind ce-ar putea face cu ea, o bagă-n buzunar, de vreme ce fiecare are drepturi egale asupra mingii, iar eu le dădusem această minge ca să se joace cu ea pe rând, „echitabil".

I-am silit să promită că aveau să se îndrepte, folosindu-mă de bunăvoința celor corecți, care nu voiau să-și asume obligații imposibil de îndeplinit.

Și m-am bucurat că treburile mergeau tot mai bine, fără să țin cont de orele mele de nesomn, nici de forțele pe care le investisem în zadar. I-am disprețuit pe copii cu jocurile, cu certurile, cu problemele lor, fiindcă pentru mine, atunci, erau încă „mici".

25

COLONIILE DE VARĂ SUNT UN INTERNAT greu de gestionat, dar fermecător. Primești dintr-odată un mare număr de copii, pe când, în cazul tuturor celorlalte internate, mai vechi sau mai noi, copiii sosesc individual sau în grupuri mici. Condițiile de supraveghere pe un teritoriu

destul de mare sunt, de asemenea, dificile. Prima săptămână de organizare e chiar grea, ultima cere vigilenţă sporită: gândurile şi năravurile copiilor se îndreaptă deja spre oraş.

Un educator conştiincios, dar neexperimentat, are acolo posibilitatea ca, în modul cel mai puţin dureros, să-şi măsoare puterile într-o activitate vie şi astfel să se familiarizeze rapid cu problemele educative ale internatului, pentru că, nefiind responsabil de viitorul mai îndepărtat al acestor copii, le poate evalua mai obiectiv defectele şi viciile. Dacă-şi dă seama de propriile-i omisiuni şi greşeli, neavând martori ai greşelilor săvârşite şi, deci, nefiind obligat să suporte consecinţele acestora, el are posibilitatea ca, în următorul sezon, cu un nou lot de copii, s-o ia de la început, pe alte principii.

N-are de ce să-şi cruţe forţele, nici să-şi dozeze entuziasmul şi energia pe termen lung. Dacă forţele lui se vor epuiza, la sfârşitul verii se va odihni.

Experienţa agonisită în prima lună îi oferă, în cea de-a doua, satisfacţia de a înregistra anumite progrese şi, astfel, va observa rapid ce-l atrage spre noi eforturi şi ce nu.

Munca depusă în primul sezon numai aparent dispare fără urmă; în al doilea sezon, vor exista cunoscuţi, rude şi colegi ai copiilor cu care ai lucrat în primul sezon. Întreabă-i şi te vei convinge că aceştia te cunosc deja, îţi cunosc exigenţele; înainte chiar de a te fi văzut, ei au faţă de tine un sentiment de simpatie, dorinţa de a-ţi recunoaşte autoritatea.

26

AL DOILEA SEZON A ÎNCEPUT sub o stea norocoasă. Întrucât primisem lista încă din ajun, în momentul plecării eu învăţasem deja, rând pe rând, numele copiilor. Unele dintre acestea îmi inspirau încredere, altele teamă. Şi nu glumesc: imaginaţi-vă cum arată zugravul Kurzawa

(„vălătuci de praf"), țăranul Șlimak („melc"), cizmarul Niedola („nefericire, mizerie").

Înarmat cu un jurnal și un creion, am notat tot ceea ce m-a frapat încă de la prima întâlnire cu copiii. Plusuri, minusuri, semne de întrebare apăreau în dreptul numelor, devenind deja o evaluare pe baza primei impresii. Scurtele adnotări: „drăguț, ștrengar, găgăuță, neîngrijit, obraznic" deveneau o primă caracterizare care, în timp, putea să se confirme sau nu, dar îmi dădea o impresie generală asupra întregului.

La fel procedează și bibliotecarul, făcând o primă trimitere orientativă în privința cărților, când aruncă o privire curioasă la titlu, la dimensiuni, la copertă. E foarte plăcut: aha, este ceva de citit!

Mi i-am notat pe cei care-mi fuseseră recomandați în mod special, pe cei care fuseseră conduși la gară de mai multe persoane, pe cei care primiseră pentru drum o sumedenie de lucruri, pe cei care întârziaseră. Și aveam deja întrebări, rugăminți și sfaturi de la copii, cu atât mai interesante, cu cât erau primele. Dacă unui băiat îi scapă biletul pe care are scris ceva, iar cel de lângă el repede-l ia de jos și i-l dă, zâmbindu-i; dacă unul răspunde repede și tare: „Prezent!", în momentul în care-și aude numele citit de pe listă, iar pentru altul răspunde mama; dacă unul îl împinge la o parte pe cel care i-a ocupat locul, iar celălalt vine și-l pârăște; dacă unul salută cuviincios, iar altul se uită posomorât în jur, toate acestea au, pentru educator, o enormă importanță; toate aceste remarci notate în carnet sau reținute în memorie reprezintă pentru el un material de cunoaștere și diagnosticare deosebit de prețios.

27

STRÂNGÂND CĂRȚILE POȘTALE DE LA FIECARE, le pun în niște foi de hârtie îndoite și numerotate, deoarece

unele sunt liniate, altele sunt pătate și mototolite. În mod absolut justificat erau nemulțumiți copiii în primul sezon în care le-au fost restituite, pentru a trimite acasă, cărți poștale care nu erau ale lor. Banii i-am pus, de asemenea, în niște hârtii numerotate, pe care apoi le-am legat într-o batistă, pregătită încă din ajun. Este un depozit, o proprietate cu atât mai strict intangibilă, cu cât e un depozit care mi-a fost impus. Când îți încredințează cei zece groși cu care a venit, copilul îți dă spre păstrare toată averea lui – așa că ai obligația să-l tratezi cu toată seriozitatea. La ușa vagonului, am postat un băiat de serviciu, la fiecare geam, de asemenea, câte unul. Am avut timp să schimb câteva cuvinte cu fiecare copil, notând alte observații în carnet.

I-am notat pe cei care cereau insistent apă, pe cei care se plângeau ba de una, ba de alta, pe cei care se certau la fereastră.

Periuțele de dinți le-am strâns separat și le-am legat cu câte un fir de ață, de care lipisem un bilețel numerotat.

Pentru a treia oară am pus toată lumea să defileze prin fața mea, pentru a nota cu un toc cu cerneală aceleași numere pe sacii pentru haine. Și în acest caz, când le strigam numele, unii veneau repede, alții trebuia să fie chemați de mai multe ori. Au fost și câțiva care, în loc să se uite pe geam, s-au strâns în jurul meu, uitându-se curioși la ce făceam eu. Și de astă-dată, unul dintre ei a început să plângă: am trimis un băiat să-l împace – oricum o făcea mai bine decât mine și, de altfel, n-avea decât să plângă.

28

I-AM AVERTIZAT CĂ, ÎN GARA unde urma să coborâm, ne așteptau căruțe, așa încât cei care aveau nevoie să meargă la toaletă, să se ducă încă din tren; că, la urcarea în căruțe, nu aveam voie să ne înghesuim, în timpul drumului n-aveam voie să coborâm, iar, după ce ajungeam, cine

nimerea haine care nu-i erau chiar pe măsură, avea să le schimbe a doua zi. Doi copii care fuseseră și anul dinainte în colonie aveau să ajute la distribuirea laptelui, iar alți trei la schimbarea hainelor personale cu uniforma.

Am stabilit astfel cu ei legături de prietenie pe baza unei discuții foarte la obiect, și nu a unui flirt lipsit de substanță.

Mi-am notat cine avea urechile murdare, unghiile netăiate, cămașa nespălată; pentru că, dacă mama n-are grijă de copilul ei înainte de călătorie, înseamnă că e nu numai săracă, dar și neglijentă, iar copilul este uneori deja independent, lăsat în voia sorții sau n-are mamă. După ce-i schimb și-i trimit la baie, acest amănunt dispare.

Pentru fiecare proiect, am fost de acord să primesc ajutor sau să fiu secundat. Pentru că știam că sarcina mea era să organizez și să controlez cu toată vigilența, că singur nu făceam față, că la rândul meu aveam de trecut un examen, de bun educator, cu condiția de a avea timp pentru cele mai importante probleme, pentru ocrotirea copiilor cu probleme speciale de sănătate, de temperament, a celor neglijați, neîngrijiți sau cu o valoare sufletească deosebită.

În momentul în care copiii, îmbrăcați în uniforme, s-au pus la masă în ordinea numerelor, am început să le învăț și figurile.

Deja din prima zi, îmi cunoșteam grupa mai bine decât în sezonul anterior, după câteva zile de activitate.

29

PE UNUL ÎL RECUNOSC DUPĂ PISTRUI, pe altul după sprâncene, pe-al treilea după semnul pe care-l are pe nas, pe-al patrulea după forma craniului. Dar întotdeauna mai rămân câțiva la care degeaba mă uit – nu seamănă cu nimeni și o vreme nu-i voi cunoaște. Aceste dificultăți îi vor fi necunoscute învățătorului care-i vede zilnic așezați

în bănci pe aceleași locuri. Dar le vor fi cunoscute, fără îndoială, directorului școlii, inspectorului, portarului. Iar unui copil rămas anonim îi va fi mult mai ușor să facă fel de fel de șotii, în timp ce câțiva țapi ispășitori răspund pentru ei înșiși și pentru toți ceilalți.

„Aha, te știu eu. Și nu-i prima dată, tu mereu faci prostii" – în timp ce adevăratul vinovat râde pe înfundate prin apropiere.

Tocmai de aceea subliniez cu atâta insistență necesitatea de a-i cunoaște repede pe toți copiii, pentru că toate ideile preconcepute, atât cele favorabile copilului, cât și cele nefavorabile, își au izvorul în necunoașterea colectivului.

Cred că nu greșesc prea tare dacă spun că un copil frumos, cu o față drăguță, fermecătoare, are toate șansele să fie considerat bun, iar unul urât sau care are anumite defecte – rău. De aici vine ideea preconceputǎ, incorectă, a anumitor educatori față de copiii frumoși. Repet încă o dată că, indiferent cine ar fi, în orice caz va fi un educator prost cel care nu-l cunoaște măcar pe unul dintre elevii lui.

30

SEARA, CÂND S-AU CULCAT CU TOȚII ÎN PATURI, le-am povestit despre băieții din sezonul anterior: „O să vă povestesc despre băieții care au dormit în paturile cinci, unsprezece, douăzeci, treizeci și doi. Unul dintre ei s-a dovedit foarte drăguț, altul era întotdeauna nemulțumit, indiferent despre ce era vorba, al treilea și-a îndreptat foarte mult comportamentul, iar al patrulea a avut un accident foarte neplăcut într-o noapte: a făcut în pat; la început, băieții au râs de el, dar apoi s-au convins că era slab și neajutorat, săracul, așa c-au început să aibă grijă de el. Unde or fi ei acum, la ce s-or fi gândind?"

În aceste patru cazuri de viață prezentate, existau și o morală, și un plan al zilei, și câteva probleme mai dificile ale vieții în colonie.

Anticipasem ce aveau de făcut noaptea, dacă și când li se făcea frică, și ce aveau de făcut, dacă și când dimineața se trezeau mai devreme.

Și au adormit cu toții, în afară de doi.

Unul lăsase acasă un bunic bolnav și se gândea la el, iar celui de-al doilea, mama îi spunea întotdeauna noapte bună înainte de culcare. Acesta din urmă, unul singur din treizeci și opt, avea nevoie ca seara să-l sărut pe frunte, ca să poată adormi. Mă gândeam că tocmai unul ca el, printre cei mai sensibili, în acea dezordine și agitație organizată din primul sezon, s-ar fi putut trezi admonestat sau luat de urechi din cauza unei minore confuzii. Încă din prima seară, am avut timp să-mi fac câteva însemnări: într-un caiet, despre prima zi din colonie, și în alt caiet, despre fiecare copil. Și aveam câte ceva de notat, un amănunt oricât de banal, cam despre jumătate din ei.

31

A DOUA ZI, DIS-DE-DIMINEAȚĂ, eram în dormitor și, înainte ca ei să se împrăștie și să se amestece cu ceilalți, am învățat cum să-i identific pe copiii din grupa mea.

Toată ziua i-am întrebat fără încetare, când pe unul, când pe altul, cum îi chema.

Dar pe mine, vă rog, pe mine cum mă cheamă?

Pe cei care semănau sau doar mi se părea mie că semănau, i-am pus să stea unul lângă altul și i-am studiat atent, iar ei îmi atrăgeau atenția asupra unor amănunte cu ajutorul cărora să-i pot deosebi și recunoaște.

Oră după oră, mai apăreau elemente care mă inițiau în viața personală a copiilor sau în cutare sau cutare domeniu al vieții lor spirituale.

Repede şi plăcut, sub influenţa atmosferei de la ţară şi a ambianţei educative senine, sufletele foarte obosite, mai întâi cu uimire şi teamă, apoi cu tot mai multă încredere şi bucurie, se reorientează spre ceea ce e frumos şi armonios.

Dar există un domeniu al posibilităţilor educative, pe care nici o minune nu le poate schimba. Un suflet bogat şi sensibil se trezeşte şi doar condiţiile îl apasă; dar unul sărac şi adormit abia dacă reuşeşte să schiţeze un zâmbet chinuit. Ţi-e ciudă? N-ai decât patru săptămâni la dispoziţie.

Onestitatea înnăscută, autogenă, aderă la noi forme ale unei vieţi luminoase, pe când perfidia refuză cu aversiune totul.

Există arbuşti pe care o ploaie neînsemnată îi revigorează, există şi dintre aceia, bolnavi, care sunt complet veştejiţi şi există buruieni rezistente, care invadează culturile.

32

AM STUDIAT CU ATENŢIE cum e organizată comunitatea copiilor şi astfel am înţeles în ce a constat dificultatea primului sezon. Pe când copiii cu valori pozitive abia se dezmeticesc în noile condiţii, temători şi precauţi abia încep să lege cunoştinţe, să se apropie unii de alţii, forţele negative deja se organizează, dau tonul şi câştigă obedienţa celorlalţi.

Copilul care înţelege necesitatea regulamentului, a privaţiunilor şi readaptării, sprijină activitatea educatorului în mod pasiv, nederanjându-l, acceptând programele care au în vedere binele general. Ceea ce el doreşte, în schimb, să obţină datorită bunăvoinţei, scrupulelor, ezitărilor, blândeţii ori slăbiciunii educatorului îl va mobiliza, făcându-l dintr-odată activ şi agresiv. Te cuprinde uimirea cum poate un copil de doisprezece ani, rupt de familie, adus în condiţii total străine, sub supravegherea unor necunoscuţi, printre colegi noi – cum poate să nu se simtă stânjenit,

jenat și încă din prima zi să emită pretenții, să se opună, să protesteze, să comploteze, să-și coopteze aliați, să-i atragă de partea lui pe cei pasivi, lipsiți de inițiativă, să se autointituleze dictator și să lanseze sloganuri demagogice!

N-ai nici o clipă de pierdut, trebuie să-l identifici cât mai repede și să intri la tratative cu el. Ești din start dușmanul lui, ca orice altă autoritate care pretinde, dar nu permite; convinge-l că ești o altfel de autoritate decât cele întâlnite până acum.

33

EXEMPLU:

În vagon, îi atrag atenția unui băiat că n-are voie să coboare pe peron. A coborât; se preface că n-aude când îl chem. Îl apostrofez aspru, îmi răspunde dispreţuitor: „Dar ce s-a-ntâmplat, mi-era sete". Îl întreb cum îl cheamă.

Te-a scris!

Mare scofală.

Deja ceilalți se uită la el plini de curiozitate, deja are susținători, deja s-a impus. Uneori, este suficient un: „Bine, bine" sau un gest din umeri, ca să-l recunoști. Dacă în prima zi e așa, gândește-te cum va fi mâine, peste o săptămână?

Am vorbit cu el îndelung încă din prima seară. Am avut o conversație serioasă, la obiect, ca de la egal la egal: am stabilit condițiile șederii lui în colonie.

În oraș, el vindea ziare pe stradă, juca de zor cărți, bea vodcă, era un cunoscut al comisariatului de poliție.

Vrei să rămâi aici? Așa și-așa.

Nu-ți place?

Încă nu știu.

De ce-ai venit aici?

Mi-a spus o doamnă să vin, ea m-a îndemnat.

Mi-a dat numele ei, prenumele şi, pentru orice eventualitate, o adresă falsă.

Ascultă, băiete: aş vrea să poţi rămâne aici toată această perioadă de o lună, aş vrea să-ţi placă aici. Dar te rog un lucru: dacă te plictiseşti, spune-mi, îţi dau bani de bilet şi te întorci la Varşovia, nu fugi singur de-aici şi, mai ales, nu face intenţionat în aşa fel, încât să te trimit acasă în ciuda voinţei tale. O să-ţi dau voie să faci ce vrei, cu condiţia să nu tulburi ordinea şi liniştea, să nu-i întărâţi pe copii. Noapte bună.

I-am întins mâna.

Nu încerca să-l tratezi ca pe un copil, pentru că ori îţi va râde în nas, ori te va înşela printr-o aparentă pocăinţă, dar, întorcându-se în partea cealaltă, îţi va da o replică sarcastică, repede însuşită de ceilalţi, ca să te ridiculizeze. Orice, numai un sentiment dulceag nu, pentru că, de fapt, te disprețuieşte, te exploatează şi-şi râde de tine.

34

ŞI ALT EXEMPLU:

Cu ocazia unei discuţii discrete, între patru ochi, când nu-l putea vedea masa de copii proşti, umili, laşi, pentru care nu avea decât un sentiment de dispreţ, el mi-a făcut anumite mărturisiri, m-a înduioşat – a promis că se-ndreaptă.

La conversaţii de felul acesta, nu trebuie să faci niciodată referire, nu trebuie să-i ceri să îndeplinească nici măcar o parte din ce a promis. După câteva zile, când i-a aruncat castronaşul în faţă unui băiat care-l atinsese cu cotul în timp ce mâncau, eu, lipsit de tact, i-am amintit cu asprime că-mi promisese altceva; el mi-a răspuns doar cu o privire duşmănoasă. După alte câteva zile, şi-a furat hainele de la magazie, s-a schimbat în pădure şi a plecat la gară.

Aș vrea să le atrag atenția tinerilor pedagogi care nu-i cunosc pe copiii din familiile sărace: printre cei din această categorie, îi întâlnim pe cei educați cu cea mai mare atenție și pe cei mai neglijați. Aceste două tipuri de copii nu numai că se evită reciproc, dar se și detestă, se disprețuiesc unii pe alții. Pe de altă parte, *copiii care provin din familii* se tem de *copiii străzii*, cu care mai vin uneori în contact. Un militant social neinformat nu vede uriașa diferență dintre un băiat moral și unul imoral, de vreme ce amândoi sunt săraci, locuiesc într-o mahala unde sunt numai oameni săraci, deci aparțin aceleiași „sfere". Tocmai de aceea, primul se teme de al doilea; pentru el, cel imoral reprezintă un pericol. Și nimeni n-are dreptul să-i oblige să stea împreună.

Las', că ne-ntoarcem noi la Varșovia și atunci o să-ți arăt eu ție – este o amenințare pe care o auzim frecvent în ultima săptămână din sezonul fiecărui an și ea este formulată și adresată între colegi care au fost puși în mod nefericit să conviețuiască în aceeași grupă.

35

AM FOST MARTORUL UNOR EFORTURI DISPERATE ale unui grup de persoane pentru înființarea la Varșovia a unor cluburi ale copiilor. Am citit o cărticică în care figura inclusiv un raport despre încercările efectuate în același scop la Moscova. Aceeași greșeală a condus la apariția acelorași dificultăți. Când copiii de școală au cerut eliminarea vagabonzilor, șefa clubului le-a răspuns cu reproș: „Fiul meu se joacă și cu ei, numai voi nu vreți: nu-i frumos".

Fiul ei se putea juca: pentru că pe el nu-l bătea, când se întorcea seara acasă, nimeni nu striga la el: „Ce gagică ți-ai luat!", când se ducea, duminică dimineața, cu o verișoară la biserică; pe el nu-l opreau pe stradă: „Dă-mi și mie una de zece, să-mi iau țigări".

Dacă fiul directoarei merge împreună cu mama lui şi cu o mătuşă la plimbare, iar la el vine vreun mic coate-goale, mătuşa se-ntreabă îngrozită: „De unde are Antoś asemenea cunoştinţe?"

Mama îi răspunde cu un aer de superioritate: „Este colegul lui de la club" – şi se amuză de înapoierea habotnică a bătrânei mătuşi.

Dar o mamă muncitoare se va teme şi, pe drept cuvânt, îl va avertiza pe fiul ei în legătură cu asemenea anturaje.

Dacă un muncitor adult are dreptul să nu vrea să fie prietenul unui beţiv şi al unui huligan, din cauză că l-ar compromite, chiar dacă aceştia nu ameninţă pe nimeni cu nimic, şi fiul muncitorului are dreptul, are datoria să evite anturajele proaste.

Dacă golanul doar se preface că are comportament civilizat, ca datorită unei întâlniri întâmplătoare să ajungă în cercurile sus-puse ale celor de vârsta lui, în care altfel n-ar avea acces? Profitând de această cunoştinţă, exploatând-o în interes propriu?... A pune alături copii absolut diferiţi din punctul de vedere al valorilor morale şi al experienţei de viaţă, pe care doar sărăcia îi uneşte într-o aceeaşi sferă, înseamnă o atragere a celor buni într-un anturaj rău, supunându-i în mod necugetat unui test de rezistenţă morală.

36

AM INSISTAT: „JUCAŢI-VĂ CU EI".

Am încercat să le sensibilizez ambiţia: „Voi sunteţi treizeci, el e unul singur. Oare voi toţi nu sunteţi în stare să-l aduceţi pe calea cea bună, dar el e-n stare să vă strice pe toţi?"

„Şi ce trebuie să facem ca să se-ndrepte? El nu ştie să se joace cu noi; şi, dacă acceptă să vină cu noi, ne strică jocul."

Nu eu – copiii aveau dreptate.

Mult mai târziu am înțeles că, dacă un educator vrea să introducă printre copiii obișnuiți unul dedat la rele, el trebuie să-și asume întreaga responsabilitate, lui îi revine pe de-a-ntregul obligația de a veghea asupra comportamentului acestuia. O asemenea sarcină e peste puterile unor copii.

Chiar și principiul aparent cel mai frumos trebuie mai întâi verificat. Adevărul cel mai evident devine greu de aplicat în practică și trebuie analizat critic cu toată responsabilitatea. Noi avem mai multă experiență decât copiii, știm foarte multe, dar ce gândesc și ce simt, copiii știu cel mai bine, mult mai bine decât noi. Dacă un copil vrea, dar nu știe de ce, poate că ascunde ceva important sau poate că, într-adevăr, nu e sigur. Arta educatorului constă atunci în a dovedi, uneori în a ghici, de cele mai multe ori în a căuta motivele pentru care copilul nu conștientizează decât parțial lucrurile.

E ceva neclar în povestea asta – cu cât educatorul va gândi mai des în acest fel, cu atât mai repede se va perfecționa, cu atât mai sigur va putea evita greșelile persistente care decurg din acceptarea unor premise false.

37

LE-AM IMPUS COPIILOR PREZENȚA celor molâi, nepricepuți, urâcioși. A fost un nonsens.

Se joacă leapșa. Un neajutorat nu știe nici să alerge, nici să-i prindă pe ceilalți. Unul șmecher ar alerga în așa fel, încât să fie prins repede, pentru că vrea să fie el „leapșa". Dacă-i obligi pe copii să se joace cu unii de acest gen, tocmai pe ei îi vor evita, pe ei nu-i vor prinde.

Dar, pentru Dumnezeu, cine dintre adulți s-ar așeza la masa de joc cu un trișor sau cu unul care nu știe să joace?

Îi dai mingea, dar cu condiția ca el să continue jocul. De ce să ne mirăm atunci că acceptă greu niște condiții de joc dificile? Le putem lua în nume de rău faptul că nu vor? Cum să nu-l ia la bătaie, dacă pierd din vina lui? Și cine-i responsabil de situația asta?

Ocrotirea unor astfel de copii cere mult tact. Trebuie să ai grijă să nu fie nedreptățiți, dar trebuie să ai grijă în aceeași măsură ca nici ei să nu-i încurce pe ceilalți.

Pe unii ca ei, mereu trebuie să-i aștepți. Când apar ei, întotdeauna jocul este compromis.

Iar s-a supărat domnul pe noi din cauza lui, sau ne-a interzis ceva, sau ne-a luat ceva, sau ne-a amenințat cu ceva.

În primul sezon, m-am luptat să-l integrez pe un astfel de neajutorat; în al doilea, am constatat cu emoție că unul dintre cei mai zvăpăiați l-a luat sub oblăduirea lui pe cel mai liniștit – singur, din proprie inițiativă.

38

NU DISPREȚUI PE NIMENI!

Băieții erau ocupați cu un joc care se numește „ciupy" sau „strulki". Era cunoscut încă de pe vremea Romei antice, printre copiii săraci. Un jucător aruncă pe masă sau pe podea cinci pietricele. Apoi aruncă în sus una dintre pietricele și, înainte de a o prinde din nou, trebuie să ia repede de pe masă una dintre celelalte patru rămase. Și există câteva niveluri de dificultate. Pentru acest joc, este necesară o îndemânare deosebită și cinci pietre nu prea mari, numite „ciupy".

Foarte frecvente erau reclamațiile că unul sau altul le luase una sau chiar toate pietricelele. În perioada respectivă, eram adversarul reclamațiilor.

„Exact pietricelele vă lipsesc aici. Căutați-vă altele." Trei greșeli dintr-odată.

În primul rând, fiecare are dreptul la proprietate, oricât de banal sau de lipsit de valoare ar fi obiectul în cauză. Că paguba poate fi lesne compensată, n-are nici o importanță. N-are decât să-și caute alte pietricele cel care mi le-a luat pe-ale mele.

Cel care le-a luat a săvârșit o faptă evident antisocială – cel puțin incorectă. Și-a însușit un bun care nu era al lui.

Când eu însumi am început să joc „ciupy", mi-am dat seama că nu toate pietrele sunt la fel de comode. Cele prea rotunde, când sunt aruncate pe masă, se împrăștie prea mult, pe când cele colțuroase rămân prea aproape unele de celelalte.

Cinci pietricele alese corespunzător după culoare și formă: pentru un jucător, ele au cam aceeași valoare ca tot atâția cai de aceeași înălțime și culoare, cinci perle într-o salbă ori cinci câini de vânătoare antrenați împreună.

Sunt martori care au văzut și-și amintesc și confirmă cui îi aparțineau pietricelele. Copiii aveau dreptate.

39

„A JIGNIT-O PE MAMA."

După o lungă ezitare: „Mi-a zis: «Mă-ta-i o curvă»". Fiind educator, sunt nevoit să presupun că destui tătici folosesc această expresie, onorându-l cu ea pe maistrul care le-a făcut șicane la uzină sau pe proprietarul apartamentului, pentru că nu vrea să repare soba. „Știți ce răutăcios e."

Mai demult se bătea cu toți, acum doar scornește jigniri, s-a mai îndreptat. Ce-i drept, cu asemenea expresii li te adresezi celor pe care vrei să-i jignești grav, la fel cum le mai poți spune „jigodie", „ticălos", „josnic". De cele mai multe ori la mânie, știind bine uneori că nu-i așa. Oare chiar crede cineva că „ticălos" cu adevărat este un băiat care n-a vrut să le împrumute mingea și celorlalți sau și-a

lovit involuntar un tovarăş de joc? Există oameni mai repeziţi şi alţii mai lenţi în mişcări...

Am văzut ce miraţi erau copiii că eu pronunţ tare şi răspicat expresia aceea îngrozitoare. Şi am pronunţat-o cu voce tare, pentru că tot ce-i spus în şoaptă fermentează, supurează, infectează, pentru că nu există în educaţie un element mai dăunător decât falsitatea unei decenţe prefăcute. Dacă există cuvinte pe care ţi-e teamă să le rosteşti, cum vei proceda cu faptele pe care le pot săvârşi unii? Educatorul nu trebuie să se teamă nici de cuvintele, nici de gândurile, nici de faptele copiilor.

Cine vrea să fie educatorul celor săraci să ţină minte că medicina face deosebirea între *praxis pauperum* şi *praxis aurea*, să nu uite că există depravaţi care vorbesc cu o eleganţă desăvârşită şi eroi ai virtuţii cu un discurs foarte vulgar. Trebuie să cunoşti sfera din care provin cei pe care-i educi...

40

AR FI PREA RISCANT SĂ AFIRMĂM despre copiii săraci că sunt mai buni decât cei bogaţi. Există observaţii alarmante în legătură atât cu unii, cât şi cu ceilalţi. Dar un lucru mi se pare cert: observaţiile sunt efectuate în locuinţele de la oraş, nu mai mari decât nişte colivii, nespaţioase, unde-ţi este interzis să strigi cât te ţine gura şi să alergi, unde plictiseala şi leneveala îi obligă pe copii să caute emoţii şi senzaţii tari, dar care nu tulbură liniştea publică.

În baza observaţiilor pe care le-am efectuat asupra copiilor din coloniile de vacanţă, pot afirma cu toată convingerea că un copil normal va prefera întotdeauna să se joace cu mingea, sau să se ia la întrecere, sau să se scalde, sau să se cţere prin copaci, decât să se strecoare neştiut de nimeni în vreun colţ, unde să se lase purtat de visuri nedefinite.

Le putem permite fără nici o teamă băieților și fetițelor să alerge în voie prin pădure, sub o supraveghere discretă, pentru că vor fi atât de absorbiți să adune fragi sau ciuperci, încât mai degrabă ne putem aștepta să ajungă la încăierări din cauza vreunei ciuperci, care va deveni probabil prada celui mai tare, decât la manifestări afective.

Un colțișor retras din curte, într-o mahala cu oameni săraci, sau spațiul dintre două dulapuri în casa îndestulată a vreunui orășean înstărit ascunde taine pentru care nu e loc pe malul râului sau pe pajiște. Dar, în orice caz, nu țineți copiii în pat câte unsprezece ore pe zi spre binele lor, deoarece, mai ales vara, ei nu dorm mai mult de opt-nouă ore.

41

CU UIMIRE M-AM CONVINS în colonii că, băieți sau fete, copiii nu se simt lezați de interdicțiile și obligațiile care vizează respectarea programului, a ordinii, a bunei orânduieli în viața internă, ci le respectă în mod absolut firesc. Iar dacă vreunuia i se întâmplă să încalce o regulă, își recunoaște vina cu sinceritate și-și exprimă părerea de rău, adăugând în cel mai rău caz: „Știu, dar ce să fac, dacă nu pot".

Există copii care duc o luptă disperată împotriva tendințelor înnăscute, tocmai având în vedere respectarea ordinii generale. Această luptă nu trebuie să le-o facem și mai grea prin exigențe inutile pentru că se vor descuraja și sălbătici.

Educatorul trebuie să-și dea seama care interdicții și obligații sunt absolute și care pot admite concesii. Le va fi, de pildă, absolut interzis copiilor să se scalde singuri în râu, dar le va fi relativ interzis să se cațere în copaci. Le va fi absolut interzis să întârzie la masă, dar le va fi relativ interzis să întârzie când toată lumea se încolonează doi

câte doi pentru a pleca la plimbare: întârziaţii n-au decât să ne-ajungă din urmă, după ce noi am parcurs deja un kilometru; pentru că un copil vioi nu poate să stea locului, aşteptând până binevoiesc să vină toţi adormiţii.

Cu acordul tuturor, pentru copiii de excepţie, vor exista şi drepturi excepţionale: este misiunea cea mai grea, dar şi cea mai plăcută pentru un pedagog.

Dacă, din totalul de o sută cincizeci de copii, unul ştie să înoate atât de bine, încât pentru el nu există nici un pericol, pentru că locuieşte pe malul Vistulei şi-şi petrece câte o jumătate de zi în apă, fiind capabil să traverseze fluviul fără nici o dificultate, deci dacă şi copiii sunt de acord, îi poţi permite să meargă chiar şi singur la scăldat. Desigur, trebuie să ai curaj să-ţi asumi responsabilitatea pentru viaţa lui.

42

INSTINCTUL SOCIAL LE ESTE SPECIFIC COPIILOR. La început, e posibil să fie suspicioşi, pentru că nu prea au încredere în adulţi sau pentru că n-au prea înţeles, dar vor accepta repede, când vor fi implicaţi activ în proiectul tău.

Ce e de făcut spre a-i convinge pe copii să nu mai arunce cu pâine prin pădure, să nu mai întârzie la masă, să nu se mai ia la bătaie, să nu mai înjure? Dacă dezbaterile pe aceste teme nu rezolvă definitiv şi complet problema, întotdeauna ele vor ridica, totuşi, nivelul moral al colectivului de copii, vor consolida sentimentul responsabilităţii solidare şi al obligaţiilor sociale.

Notaţi-vă câţi copii întârziau înainte de dezbatere şi câte bătăi erau semnalate în cursul unei singure zile. Şi notaţi-vă apoi după dezbatere, faceţi graficul dinamicii fenomenului şi vă veţi convinge că există o ameliorare, incidentele sunt mai rare. Iar, dacă devin din nou numeroase, organizaţi o nouă dezbatere.

Cel mai frumos discurs are ca scop să provoace entuziasmul începutului, dar niciodată nu e suficient pentru a menține interesul pe termen lung.

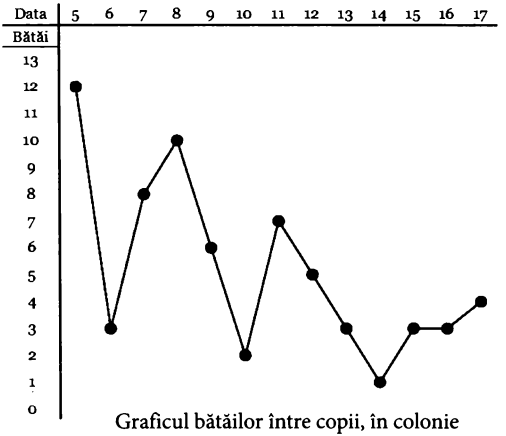

Graficul bătăilor între copii, în colonie

Pe data de 5 iulie – din 30 de copii: 12 bătăi; dezbatere – să nu se mai bată; a doua zi: doar 3 bătăi; apoi, respectiv, 8, 10 și 6 bătăi. O altă dezbatere în pădure, pe tema bunei înțelegeri. A doua zi – doar 2 bătăi. În continuare, 7, 5 și 3 bătăi. Dezbatere sub sloganul: „O zi fără încăierări". Rezultatul efortului lor colectiv: a doua zi doar o bătaie.

Unii acordă o importanță prea mare cuvântului, au așteptări prea mari; alții disprețuiesc, pur și simplu, cuvântul, pentru că așteptările lor au fost înșelate. Și unii, și ceilalți greșesc. Doar cu vorbe nu faci nimic, dar, fără să vorbești, nu poți duce nimic la bun sfârșit. Cuvântul este un aliat, dar nu un înlocuitor.

Nu poți aștepta nimic altceva de la cuvânt.

43

ŞEDINŢĂ ÎN LEGĂTURĂ CU PROBLEMA CURĂŢENIEI la toalete.

„La vreun incendiu sau vreo inundaţie, cei mai buni aleargă să dea o mână de ajutor, punându-şi în pericol viaţa. Când trebuie făcut ceva dificil sau neplăcut, întotdeauna tot cei mai buni se oferă. Avem de rezolvat o problemă grea şi neplăcută şi ne adresăm celor mai buni dintre copiii noştri... Aşadar: cine vrea să facă de serviciu de bunăvoie, câte o jumătate de zi fiecare?" Desigur, se înscriu mulţi. Dar acesta nu-i decât începutul.

Pentru primele două zile, îi alegi pe cei mai energici, cei care se entuziasmează cel mai uşor, dar pe termen scurt: pentru că supravegherea va fi cea dificilă în primele zile, dar, fiind vorba de ceva nou, îşi vor îndeplini această misiune cu entuziasm. Le spui de ce sunt aleşi ei primii.

Nu accepţi oferta unui certăreţ, pentru că te temi să nu provoace gâlceavă inutil, pentru că nu este iubit şi-i vor face în sâc. Îl refuzi pe cel mai impulsiv: „Pentru c-o să-i iei la bătaie; tu, mai bine nu te bagi în treaba asta".

Pe cei serioşi îi planifici pentru următoarele două zile; ai încredere că entuziasmul lor nu se va epuiza.

Pe unul liniştit, îl pui după cei serioşi: „Atunci va fi deja mai uşor, dar mâine s-ar putea să nu te descurci".

Îi avertizez că se vor găsi probabil şi dintre aceia care-i vor porecli „căcănari, paznici la closet". Nu trebuie să se simtă jigniţi, aceia sunt nişte proşti!

Le spui ce are de făcut cel care e de serviciu, dacă unul mic și nepriceput murdărește closetul fără să vrea sau dac-o face în mod intenționat, din răutate; și ce are de făcut, dacă nu reușește să-l identifice pe vinovat.

Trebuie să-l dotezi cu mătură și cârpă. Tu însuți trebuie să treci pe-acolo, să faci măcar un sfert de oră de serviciu în timpul zilei, la orele de maximă frecvență, dimineața sau după prânz și, în anumite situații, să pui mâna pe cârpă și să faci curat.

Degeaba te enervezi, educatorule: „De câte ori v-am spus..." Nervii nu te-ajută și nici nu te vor ajuta vreodată. Așa că, de ce îți mai răcești gura degeaba? Unii dintre copii vor înțelege oricum că promisiunea făcută trebuie îndeplinită, iar celui nepăsător îi vei spune: „De ce-ai mai promis?" Este un atu important, deoarece copiii încă n-au cinismul adulților, care ar da replica:

„Nu știam că promisiunile trebuie îndeplinite".

44

PENTRU EDUCATOR, AJUTORUL COPIILOR este indispensabil, cu condiția ca ei să fie controlați tot timpul și să fie schimbați. Pentru că numai în acest fel pot fi unii împiedicați să se erijeze în aghiotanți. Puterea corupe! Trebuie să le explici cu blândețe și prudență că, dacă fac de serviciu, nu înseamnă și că vor avea anumite privilegii, că este o activitate onorifică.

Cei care ajutau la servirea mesei erau schimbați zilnic, pentru că apăruse obiceiul ca ei să primească porții mai mari. Ceea ce era o dificultate în plus pentru bucătăreasă, de aceea am considerat necesar să-i schimb mereu.

Se făcea de serviciu și la aranjatul paturilor, câte unul pe fiecare rând, la distribuirea ligheanelor pentru spălatul pe mâini, la strângerea și aranjarea jucăriilor la locul lor,

la prosoape, care trebuiau atârnate frumos pe bara de la căpătâiul patului.

Se făcea de serviciu la strânsul cioburilor, ca să nu se taie copiii în ele, dacă alergau desculţi.

La executarea acestor activităţi mărunte, îi cunoşti mai bine pe copii decât la cele şcolare. La şcoală, intră în joc capacităţile intelectuale, pregătirea individuală a copilului sau întâmplarea.

Pe când aici, vezi imediat copilul entuziast, dar schimbător în preferinţele lui, ambiţios, agresiv, conştiincios sau necinstit.

45

DACĂ ÎN CURSUL PRIMELOR CÂTEVA ZILE eşti foarte atent la felul în care copiii fac cunoştinţă unii cu ceilalţi, foarte repede ajungi la convingerea că forţele pozitive au nevoie de ajutor, de sprijin şi, în primul rând, de o protecţie discretă, dar vigilentă faţă de cei câţiva, pentru care sistemul tău este dezavantajos.

Dacă obligaţia autorităţii este să protejeze populaţia de violenţă şi abuzuri din partea elementelor nocive, obligaţia educatorului este să protejeze copiii de pumni, ameninţări şi insulte, iar proprietatea lor (fie că e vorba de o pietricică sau de un băţ) s-o ferească de uzurpatori, să le apere modul de organizare (indiferent dacă e vorba de un joc cu mingea sau de un grup care construieşte castele de nisip).

Dacă educatorul îşi îndeplineşte acest rol important, este suficient ca în continuare, discret, doar să împiedice abaterile şi devierile.

Tot acest timp economisit graţie ajutorului acordat de copii, ca şi o mare parte din sugestiile educative pe care voiam să li le transmitem, le putem consacra de-acum

indivizilor de excepție de care vrem să ne ocupăm separat – vrem sau suntem nevoiți, pentru că sunt valoroși, periculoși sau, pur și simplu, nu se pot încadra în norma comună.

Plus că există nu numai copii de excepție, ci și situații de excepție, iar acestea ne înghit mult mai mult timp. Un copil s-a îmbolnăvit pe neașteptate, se lasă întunericul, iar patru copii nu s-au întors din pădure, o reclamație că niște copii au aruncat cu pietre sau cu conuri de pin după un cerșetor, un furt.

Cu cât grupul de copii este mai numeros, cu atât mai mulți vor fi și cei de excepție, respectiv situațiile ieșite din comun. Iar enervarea nu ajută la nimic: așa e normal să fie. Rostul tuturor acestor demersuri organizatorice e ca, în ciuda impedimentelor, programul nostru să-și urmeze cursul, toate mărunțișurile să se rezolve de la sine, iar educatorul să poată spune oricând: „Descurcați-vă singuri, eu sunt ocupat…"

46

CALMĂ, ÎNGĂDUITOARE E SIGURANȚA DE SINE și înțeleapta prevedere; ursuză, dezechilibrată e lipsa de experiență.

Într-un grup de treizeci-patruzeci de copii, trebuie să existe unul anormal sau imoral, unul foarte neglijat, unul răutăcios, unul asocial, unul certăreț și antipatic tuturor, unul violent, cu o individualitate neobișnuită, unul neputincios sau debil. Așa trebuie să fie!

Organizezi o excursie: trebuie să se găsească unul mai slab, unul care se simte jignit, unul care spune în silă, numai pentru că toți ceilalți vin cu toată bucuria: „Mare scofală, excursia asta a voastră!"

Unul își caută la nesfârșit șapca, altul arde de nerăbdare, al treilea dă fuga în ultimul moment la toaletă, al patrulea nu se știe unde a dispărut și el.

În timpul deplasării, pe unul îl doare capul sau piciorul, altul s-a lovit, altul s-a supărat, altuia o să i se facă sete.

Le spui o poveste – unul neapărat te va întrerupe: „Nu vă supărați, ăsta ce vierme mai e?"

Altul: „Uitați, el se scobește cu un pai în ureche". Al treilea: „Ia uite, ce aleargă oile!"

Supărat, îi amenințI pe nevârstnici: „Dacă mă mai întrerupe cineva..."

Să mai aștepte experimentata indulgență, cu zâmbetul ei cu tot. Enervându-se în situațiile de excepție, educatorul nu-și dă seama, oare, că, fără acestea, activitatea lui ar fi moartă, monotonă, plictisitoare; că acești copii atipici ne oferă cel mai bogat material de meditație și cele mai multe așteptări, ne învață să ne perfecționăm și să căutăm? Dacă n-ar fi ei, ce ușor ne-am lăsa amăgiți de iluzia că ne-am atins idealul. Și cine poate fi, oare, atât de necugetat, încât să nu știe că, dincolo de relativul bine, există întotdeauna un mai bine care poate fi atins?

47

O OBSERVAȚIE MĂRUNTĂ, dar nu lipsită de valoare. Dacă ești harnic, conștiincios și, în plus, mai ești și înzestrat ca educator, judecă-i cu indulgență pe colegii tăi. Nu-i face să-și simtă inferioritatea. Dacă le vrei binele copiilor, pentru binele lor trebuie să eviți orice conflict cu colegii.

Am fost cel mai zelos dintre educatorii din colonie, nici nu se putea altfel. Eu eram nerăbdător să lucrez cu copiii, pe când ei erau deja sătui. Am acceptat cu toată gratitudinea condițiile simple ale vieții de la țară, în timp ce ei nu găseau farmec nici în saltelele umplute cu paie, nici în laptele afumat.

Când un băiat a avut, la un moment dat, un accident neplăcut și, din această cauză, s-a produs un conflict cu spălătoreasa, am spălat chiar eu lângă fântână cearșaful și cămașa murdare. Dar am văzut și jena spălătoresei, și stânjeneala responsabilei, și uimirea colegilor – adică exact lucrurile pe care contam. Dacă altul ar fi făcut acest gest, ar fi auzit, probabil, comentariul dispreţuitor: „Foarte bine. Las', să ştie și dumnealui cum e. Că doar e copilul lui."

Trebuie, totuși, evitate aceste gesturi frumoase, pe al căror efect contăm. Dacă, în spatele acțiunilor pe care le întreprindem, aparent foarte pozitive, se ascunde fățărnicia, ele vor durea mai mult decât vorbele.

Și niciodată nu trebuie să reamintești ca fiind merite ale tale nici zelul, nici micile perfecționări aduse încă din cursul primelor zile sau săptămâni de activitate în noile condiții. Dimpotrivă, dacă lucrurile ar fi stat altfel, atunci ele ar fi constituit un calificativ foarte prost pentru un începător: el ar trebui să fie cel mai plin de râvnă și să observe lipsurile care, pentru un ochi obosit și deprins cu lucrurile, sunt mai greu de remarcat.

48

SPUNEAM ÎN INTRODUCERE, repet și voi repeta mereu, apăsat: educatorul este în același timp și un infirmier și nu trebuie nici să dispreţuiască, nici să refuze această obligație; copilul cu enurezis, copilul care suferă de vărsături, căruia îi puroiază urechea, copilul care a făcut pe el, care are o erupție pe corp sau pe cap: în sarcina educatorului cade să-l schimbe, să-l spele, să-l panseze. Și trebuie să facă acest lucru fără să strâmbe din nas.

Să facă orice vrea el, să exerseze într-un spital, într-un cămin pentru canceroși, într-o creșă pentru sugari, dar trebuie să se imunizeze.

Educatorul copiilor din familii sărace trebuie, de asemenea, să se obişnuiască repede cu murdăria fizică. Pediculoza este o afecţiune endemică a copiilor săraci din întreaga lume, aşa că, fără îndoială, din când în când educatorul va descoperi păduchi şi în hainele sale. Copilului nu trebuie să-i vorbim despre acest aspect nici cu indignare, nici cu scârbă, pentru că părinţii şi fraţii lui vorbesc despre acest fenomen cu calm şi obiectiv şi, de aceea, tot cu calm şi obiectiv trebuie să ne ocupăm de curăţirea copiilor. Educatorul care leşină când vede picioarele murdare ale copiilor, care nu poate suporta mirosul neplăcut, care-şi pierde cheful pentru toată ziua, dacă – nenorocire! – descoperă vreun păduche în palton, să facă bine să plece cât mai repede, să-şi găsească de lucru într-un magazin, într-un birou, unde vrea, dar să facă bine să lase şcoala publică, internatul în pace, pentru că nu există un rol mai înjositor decât acela de a lucra cu scârbă la prepararea păinii.

Nu pot suferi murdăria, dar sunt un educator bun – zici tu, ridicând din umeri.

Dar minţi: ai în căile respiratorii, în plămâni, în sânge gazele intestinale ale copiilor.

De acest păcat strigător la cer, pe care-l poate săvârşi orice educator, m-a eliberat din fericire, odată pentru totdeauna, activitatea mea medicală. Pentru mine, nu există: „Ptiu!" Şi poate tocmai de aceea elevii mei iubesc curăţenia.

49

GENIALUL ENTOMOLOG FRANCEZ FABRE* îşi face un titlu de glorie din faptul că a reuşit să facă observaţii epocale în legătură cu insectele, fără să ucidă nici una. Le-a

* Jean-Henri Casimir Fabre (1823–1915), entomolog, fizician, chimist şi botanist francez. (*N. trad.*)

studiat zborul, obiceiurile, grijile și bucuriile. Le-a privit cu foarte multă atenție când se bucurau în bătaia razelor soarelui, când se luptau și mureau în luptă, când căutau hrană, când își construiau adăpostul, când își făceau provizii. El nu se revolta; cu o privire plină de înțelepciune, urmărea implacabilele legi ale naturii în aproape imperceptibilele mișcări ale aripilor lor. A fost, de fapt, un învățător de țară. Cerceta cu ochiul liber.

Educatorule, fii un Fabre al lumii copiilor.

Casa Orfanilor

1

TEHNICA ADMINISTRĂRII UNUI INTERNAT în toate detaliile ei mărunte, dar hotărâtoare, depinde de clădirea în care acesta își desfășoară activitatea și de terenul pe care este construit.

Câte reproșuri amare nu se abat pe capul copiilor și al personalului din cauza unor greșeli de construcție, câte dificultăți inutile, câtă muncă și cât chin nu provoacă neglijențele din planul clădirii? Iar, dacă este posibilă o remediere, câte eforturi nu sunt necesare pentru a găsi soluția și a-i convinge pe cei în drept de necesitatea modificării? Dar există și greșeli de construcție care nu mai pot fi remediate.

Casa Orfanilor a fost construită sub semnul neîncrederii față de copii și personal. Totul trebuie să se știe, să se vadă, să fie evitat. O sală imensă de recreație – ca o piață deschisă, unde te simți ca în târg. O singură persoană atentă vede tot ce se petrece. La fel sunt dormitoarele – mari, ca la cazarmă. O astfel de clădire are multe calități, îți permite să-l recunoști, să-l identifici imediat pe copil; dar ea s-ar potrivi mai bine pentru coloniile de vacanță și pentru centrele de tranzit, de unde copiii ar fi îndreptați spre alte internate, altfel construite; ea păcătuiește prin faptul că nu oferă nici un „colțișor liniștit". Zgomot, hărmălaie, fiecare

îl deranjează pe celălalt, fiecare se plânge de celălalt – şi pe bună dreptate.

Dacă în viitor s-ar mai putea adăuga un etaj, aş pleda pentru sistemul hotel: un coridor central, cu camere mici pe ambele părţi...

În afară de camera de izolare şi de infirmerie, mai trebuie alocat un spaţiu pentru copiii care au suferit diverse accidente. Şi-a scrântit un picior, îl doare capul, n-a putut dormi, fiindcă e agitat şi nervos – ar trebui să dispună de un spaţiu liniştit unde, singur sau împreună cu altcineva, să se poată odihni o vreme. Mai e câte unul, încurcă-lume, care se trezeşte în mijlocul unei învălmăşeli de copii în toiul jocului, lovit, îndurerat, însingurat, care-ţi trezeşte mila, dar uneori îi şi înfurie pe cei din jur...

Closetul de noapte şi pisoarul ar trebui să constituie un tot unitar cu dormitorul principal sau chiar să fie instalate în acesta. Separarea lor prin antreuri şi culoare n-are nici un sens. Cu cât vom ascunde mai mult closetul, cu atât va fi mai murdar...

Locuinţa liniştită a directorului, departe de copii, îl scoate pe acesta din curentul principal al influenţelor pedagogice. El poate astfel controla cancelaria, contabilitatea, poate reprezenta instituţia, poate coresponda cu autorităţile, dar va fi numai un străin, un oaspete, şi nu responsabilul de internat. Pentru că internatul e constituit din „amănunte mărunte", iar acest lucru nu trebuie pierdut din vedere. Constructorul este obligat să-l amplaseze în aşa fel pe conducătorul unităţii, încât să-l oblige să fie educator, să-i vadă şi să-i audă pe copii nu numai atunci când aceştia sunt chemaţi să se prezinte în biroul directorului.

2

AM GĂSIT UNDEVA O FRAZĂ despre filantropie: nevindecând nici una dintre rănile sociale, nesatisfăcând nici una dintre necesități, ea îndeplinește, totuși, două funcții importante.

Descoperă neajunsurile pe care statul încă nu le-a remarcat și nu le-a evaluat. Ea caută, începe și, constatându-și neputința, cere ajutor; în cele din urmă, transferă obligația de a soluționa problema comunității locale sau statului, care pot acorda un ajutor complet.

O a doua misiune a filantropiei este inovația, căutarea și identificarea unor noi soluții pentru ceea ce statul face ieftin, schematic și rutinier.

Pe lângă instituțiile de stat, de ocrotirea orfanilor peste tot se ocupă și organisme private, care de multe ori sunt mai bune: au clădirile mai arătoase, dieta mai bogată, bugetul mai liber, conducerea mai elastică. Dar, în aceste situații, tirania unui regulament birocratic poate fi înlocuită de imprevizibilele și periculoasele capricii ale vreunui binefăcător puternic.

Dacă luăm în considerare faptul că, uneori, toată inițiativa, toate eforturile conducătorilor se limitează exclusiv la satisfacerea gusturilor unor patroni neexperimentați, care nu cunosc nici dificultățile, nici tainele educației copilului în comunitate, atunci înțelegem de ce, în instituțiile educative filantropice, cu greu sunt înclinate să vină persoane de valoare, majoritatea fiind niște străini, neinteresați de această meserie.

Dacă protectorii bogați ar ști ce otravă reprezintă pentru o instituție un lucrător necorespunzător, poate c-ar renunța, odată pentru totdeauna, să impună sau măcar să mai recomande persoane cu adevărat neavenite, dar care au meritul de „a avea spate". Acest sistem al protejaților e o crimă, o infracțiune.

Despre copiii aflați sub protecție, de asemenea trebuie să spunem câte ceva.

Copilul acesta trebuie primit. E un caz disperat.

Un copil incorect diagnosticat, pe lângă faptul că provoacă numai probleme pentru toți ceilalți din jur, nu are, el însuși, nici un avantaj. Orice presiune – ca să nu vorbim de constrângere – pentru ca educatorul să primească în această instituție un copil, în ciuda convingerii sale, este nepermisă.

Educatorul trebuie să aibă dreptul de a spune: „Acest copil e periculos". Dar suntem obligați să-l acceptăm pe încredere. Educatorul ar trebui să aibă mai multe drepturi, pentru că nu-i ușoară munca în internat. În chestiunile educative, vocea lui ar trebui să fie hotărâtoare.

Educatorul ar trebui să aibă la dispoziția sa exclusivă o anumită sumă acordată lunar: sunt obiecte care pot părea inutile, care pot fi costisitoare și pe care altcineva ar fi tentat să le amâne, dar educatorului, totuși, îi sunt necesare – absolut necesare.

Un punct important: dacă internatul are mai mulți pedagogi, trebuie să existe un caiet în care aceștia să-și poată nota observațiile, solicitările și întrebările. Dacă sunt mai puțini pedagogi, ei vor fi mai prudenți și, probabil, nu vor exista în cadrul colectivului dispoziții contradictorii.

Câteva cuvinte despre lucrătorii onorifici. Contribuția lor este importantă, oferindu-i instituției un surplus de ocrotire, adică un lux pe care personalul permanent, excedat de activitățile zilnice, de uzură, nu are nici timpul și nici fantezia necesare pentru a și-l putea permite.

Cineva vine să le spună copiilor un basm, altcineva ia un grup de copii și-l duce într-o excursie, altcineva face niște lecții suplimentare cu câțiva copii cu probleme. Însă ar fi foarte bine ca, prin prezența lor, acești lucrători externi să nu îngreuneze și mai mult sarcinile personalului, ar fi bine să se conformeze foarte strict regulamentului, să se

descurce singuri în ceea ce propun, să nu întrebe și să nu ceară nimic.

3

ANUL ÎN CARE A FOST CONSTRUITĂ CASA ORFANILOR a fost unul deosebit. Niciodată n-am înțeles mai bine liturghia muncii și frumusețea activității concrete. Acest pătrățel reprezentat azi doar în plan, pe hârtie, mâine devine o sală, o încăpere, un coridor. Obișnuit cu controversele legate de concepții, principii, convingeri, am devenit aici martorul unei activități constructive. Orice dispoziție verbală devenea o directivă fermă pentru meșterul care o transforma în realitate pentru vecie. Orice idee trebuie cântărită, evaluată din punctul de vedere al costurilor, al posibilităților tehnice și al finalității.

Și am impresia mereu că, dacă există cineva incult, acela e educatorul care nu știe că din lemn, tablă, carton, paie, sârmă se pot executa zeci de obiecte care facilitează, simplifică munca, economisesc timpul atât de prețios și uzura gândirii. O policioară, o tablă, un cui puse exact acolo unde trebuie rezolvă multe probleme spinoase...

Casa ar fi trebuit să fie terminată în iulie, dar în octombrie era tot neterminată. Dar iată că, într-o după-amiază mohorâtă, ploioasă, în această clădire încă plină de meseriași, au venit din satele lor copiii, zgomotoși, rebegiți de frig, agitați, îndrăzneți, înarmați care cu bețe, care cu ciomege. Li s-a dat să mănânce de cină și au fost duși la culcare. Fostul cămin funcționase într-o clădire închiriată, necorespunzătoare, cu mobilierul procurat la întâmplare, cu îmbrăcămintea uzată, sub ocrotirea unei responsabile proaste și a unei bucătărese agere.

Contam pe faptul că, odată cu noul spațiu, cu noile condiții de viață și cu o conducere rațională, copiii aveau să accepte de la bun început și un nou regulament al

convieţuirii lor. Numai că, înainte chiar ca eu să-mi fi dat seama de situaţie, ei au şi declarat război. Consideram că experienţa acumulată în colonie mă ferea de surprize. Mă înşelam. Pentru a doua oară m-am întâlnit cu copii constituiţi într-o gloată ameninţătoare, în faţa căreia eram absolut neputincios; pentru a doua oară o experienţă dureroasă îmi grava în minte nişte adevăruri dure şi clare.

Faţă de cerinţele pe care li le prezentasem, copiii au trecut într-o opoziţie absolută, pe care era imposibil s-o zdruncini prin cuvinte, iar constrângerea era indezirabilă. Această nouă casă, la care visaseră un an de zile, dintr-odată devenise pentru ei odioasă.

Abia mult mai târziu am înţeles ataşamentul copiilor pentru fostul lor mod de viaţă. În dezordinea, în mizeria cruntă în care trăiau şi în puţinătatea mijloacelor de care dispuneau, exista un teren liber pentru iniţiativa personală, pentru emulaţia efortului individual, intens, scurt, pentru fantezia zburdălniciei exuberante, pentru bravura unor acţiuni hotărâte, pentru necesitatea autoafirmării şi pentru nepăsarea faţă de ziua de mâine.

Datorită autorităţii câtorva dintre ei, deodată se făcuse ordine pe termen scurt. Dar aici era nevoie de o ordine permanentă, stabilă, dictată de o necesitate impersonală. Iată de ce au dat greş şi m-au dezamăgit cei pe ajutorul cărora contasem cel mai mult. Şi am impresia că educatorul care e obligat să lucreze în condiţii de dezordine şi de sărăcie a mijloacelor n-ar trebui să ofteze prea mult după ordine şi confort – în ele stau la pândă marile dificultăţi şi pericolele importante.

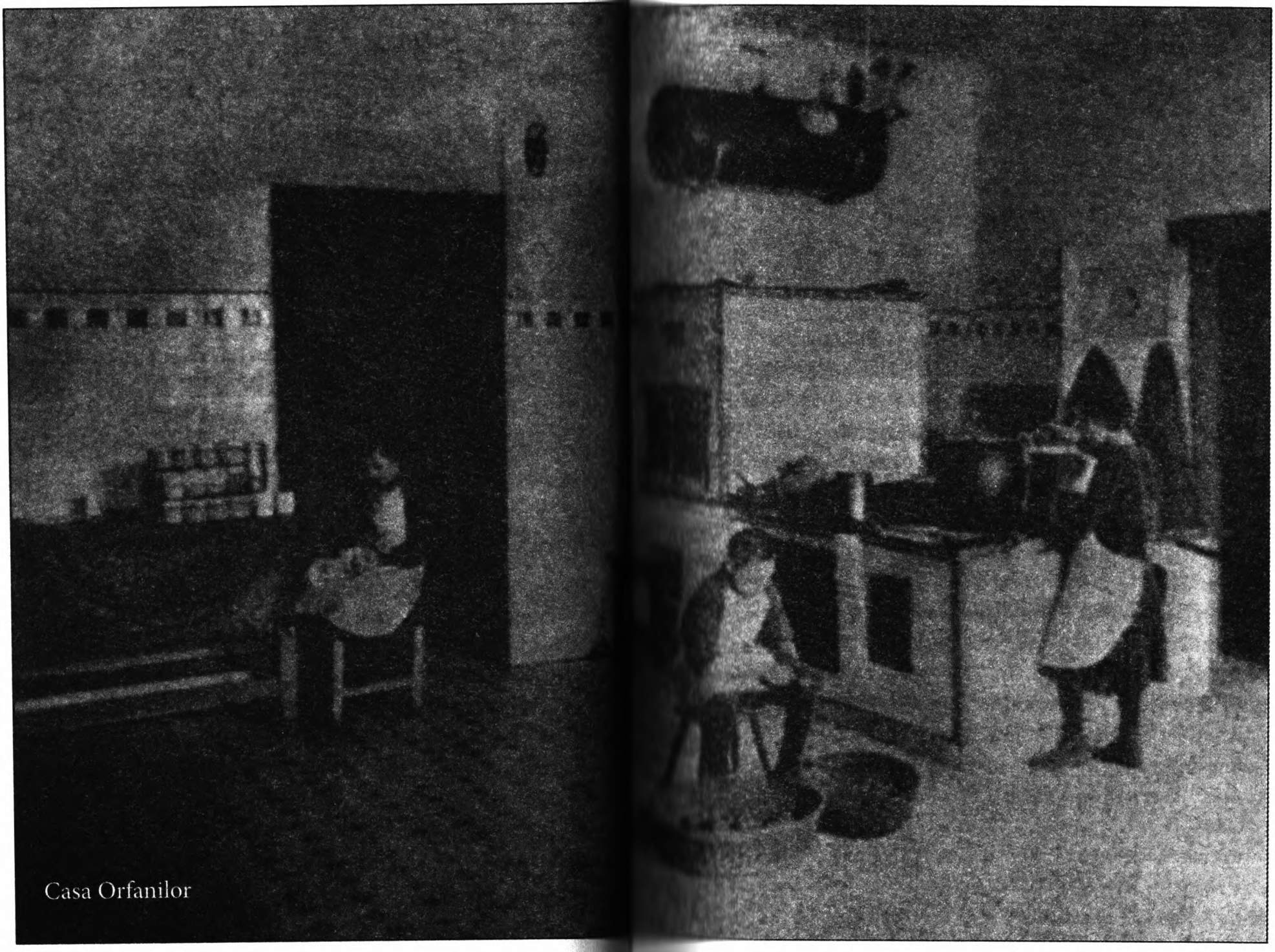
Casa Orfanilor

4

ÎN CE S-A CONCRETIZAT OPOZIŢIA COPIILOR? În amănunte pe care nu le poate înţelege decât un educator. Când zic amănunte, zic insesizabile, dar cu atât mai agasante, cu cât sunt numeroase. Tu le spui că nu-i voie să iasă cu pâine de la masă, unul întreabă de ce trebuie să fie aşa, câţiva îşi îndeasă deja pâine în buzunare, altul se ridică ostentativ: „Eu n-am avut timp să mănânc".

Nu-i voie să ascundeţi nimic pe sub perne ori saltele: „Din casetă mi le fură". Găseşti o carte sub pernă – el credea că e voie, dacă sunt cărţi.

Trebuie închis spălătorul mai repede: „Ies imediat"; de ce nu-şi pune prosopul cum trebuie? „Păi, nu trebuie să mă grăbesc?" Unul s-a supărat, alţi trei i-au urmat exemplul.

În timpul mesei, încep să spună c-au văzut un vierme în supă, de unde complot: nu vor să mănânce supa. Îi vezi pe câţiva conducători declaraţi ai mişcării de rezistenţă, dar bănuieşti că mai există şi alţii care acţionează pe ascuns.

Vezi cum e distrus în mod insidios ceea ce tu considerai deja stabilit, te loveşti de dificultăţi neprevăzute în tot ce întreprinzi. Şi, în cele din urmă, nu mai ştii nici tu ce e întâmplător, consecinţa unei neînţelegeri, şi ce e rea-voinţă conştientă.

Dispare o cheie, apoi apare imediat din nou şi-ţi este dat să auzi observaţia ironică: „Precis aţi crezut c-am ascuns-o eu!" Nimic mai adevărat: chiar aşa ai gândit...

La întrebarea: „Cine a făcut asta?", invariabil obţii răspunsul: „Nu ştim". Cine a vărsat ligheanul pe jos, cine a spart, cine a rupt? Le explici că nu s-a întâmplat nimic rău, dar îi rogi să recunoască. Tăcere – nu de teamă, ci pentru că e complot.

Mi s-a întâmplat ca, în timp ce le vorbeam, să mi se curme vocea și lacrimi de neputință să-mi curgă din ochi.

Asemenea ore grele îl așteaptă pe orice *tânăr* educator, pe fiecare *nou* educator. Dar nu trebuie să se descurajeze, nu trebuie să spună prematur: „Nu mă pricep, nu pot". Cuvintele doar aparent nu acționează, dar încet-încet ele fac să se trezească acea conștiință colectivă: de pe o zi pe alta, vor fi tot mai mulți cei care se vor deschide în fața bunăvoinței educatorului, recunoscând că noua orientare e mai rezonabilă, treptat se va consolida și tabăra adepților „noului curs".

Evocare

UNUL DINTRE CEI MAI MARI ZURBAGII din internat a spart un pisoar destul de scump, în timp ce făcea curat. Nu m-am enervat. Câteva zile mai târziu, același băiat a spart o damigeană cu cinci litri de ulei de pește. Nici de astă-dată nu i-am făcut decât o observație destul de temperată. A ajutat: mi-a devenit aliat... Cât de ușoară e direcția de urmat, atunci când educatorul stăpânește grupul, și ce iad îi devine munca în momentul în care el se chinuie neputincios, iar gloata știe, simte și se răzbună pe el, întărâtându-l. Cât de amenințat e de tentația de a apela la sistemul celei mai brutale violențe, spre a-și asigura măcar propria securitate!

5

PE CEI CINCIZECI DE COPII care au fost transferați din vechiul cămin la Casa Orfanilor, apucaserăm să-i cunoaștem cât-de-cât, pentru că se atașaseră de noi, date fiind trăirile și speranțele comune și afecțiunea deosebită care-i lega de doamna Stefania, educatoare în cadrul Casei Orfanilor; ei se opuneau organizării vieții în internat, dar

erau capabili să și-o asume. În scurt timp, însă, au mai fost primiți încă cincizeci, așadar alte dificultăți. În Casa noastră a fost organizată școala pentru copiii navetiști, ceea ce mi-a permis să constat ce prăpastie îl desparte pe educatorul-aristocrat de educatorul de copii-cenușăreasă.

Anul de organizare s-a încheiat cu triumful nostru. O responsabilă, o educatoare, un paznic și o bucătăreasă la o sută de copii. Ne-am asigurat astfel independența față de personalul întâmplător, față de tirania personalului de serviciu de la căminul precedent.

Stăpân, lucrător și conducător al Casei a devenit copilul. Tot ce urmează este rezultatul muncii copiilor, nu al voinței noastre.

Tabla

UN LOC VIZIBIL, NU PREA SUS, este atârnată pe perete tabla pe care sunt fixate cu piuneze dispozițiile, anunțurile, notificările. Fără această tablă, viața ar fi un chin. Spui tare și răspicat:

„Copiii *a*, *b*, *c*, *d* se duc, fac, iau cutare sau cutare lucru". Și vin, de fapt, *e*, *f*, *g*...

Dar să vin și eu? Dar eu? Dar el?

Repeți, nu are nici un efect: Dar eu, vă rog frumos? Le spui: „Veniți, o să primiți..."

Alte întrebări, gălăgie, confuzie: Când? De ce? Unde?

Întrebări, pretenții, îmbrânceli care te chinuie și te scot din răbdări. Dar nu se putea altfel. Pentru că nu toți copiii auziseră, nu toți înțeleseseră, nu toți erau suficient de siguri că știau exact despre ce era vorba și, desigur, chiar și educatorul putea omite câte ceva în tot acel tumult.

În haosul problemelor curente, educatorul este obligat să ia urgent o anumită măsură, fără să fi avut suficient timp s-o gândească, s-o pregătească – deci o măsură imperfectă, dar trebuie să decidă repede, adică în funcție

de dispoziția de moment și de starea de trezie a minții, pentru că întotdeauna apare câte ceva neprevăzut în ultima clipă. Tabla îl obligă, însă, de la bun început, apoi îl obișnuiește, să elaboreze din timp planul fiecărei inițiative. Educatorii nu știu să se înțeleagă în scris cu copiii – o greșeală gravă.

Chiar și în situația în care majoritatea copiilor nu știu să citească, eu tot aș pune o tablă pentru anunțuri: chiar dacă nu cunosc literele, vor învăța să-și recunoască prenumele și vor simți necesitatea, se vor simți dependenți de cei care știu să citească.

Anunț: „Mâine, la ora zece, se distribuie hainele noi. Fiindcă nu toate costumele sunt gata, nu vor primi mâine costume următorii: *a, b, c, d*... Costumele vechi vor fi preluate de: *f, g, i*..."

Anunțuri: „Cine a găsit sau a văzut o cheiță cu panglică neagră?" / „Cine a spart geamul din spălător să vină să anunțe."

Înștiințări: „Ieri a fost iar mizerie în dormitorul băieților". /„Copiii rup cărțile, aruncă penițele." / „Nu se zice: *tintură de iod*, se zice: *tinctură de iod*." / „Peste o lună vor fi Paștele. Copiii sunt rugați să propună idei și proiecte de cum să petrecem mai plăcut sărbătorile." /„Cine vrea să-și schimbe locul în dormitor (lângă masă), să se prezinte mâine în clasă la ora 11."

Înștiințări, avertismente și rugăminți sunt afișate de-acum nu numai de către educatori, ci și de către copii. Și ce nu găsești acolo! Tabla e ceva viu. Te și miri cum de-ai putut trăi fără ea.

Nu vă supărați, și eu... Uită-te pe tablă.

Nu știu să citesc.

Roagă-l să-ți spună pe careva care știe...

Tabla le oferă un spațiu de inițiativă atât educatorului, cât și copiilor. Calendar, termometru, o știre importantă dintr-un ziar, o poză, o șaradă, diagrama bătăilor, lista

stricăciunilor, economiile copiilor, greutatea lor, înălţimea lor. Când are timp şi chef, copilul se opreşte în faţa tablei ca-n faţa vitrinei unui magazin – se uită. Poate fi pusă la tablă o fişă cu principalele oraşe ale ţării, cu numărul locuitorilor oraşului, cu preţul produselor alimentare. Şi câte şi mai câte ...

Cutia de scrisori

EDUCATORUL CARE S-A CONVINS de utilitatea instrumentului de comunicare în scris cu copiii se va convinge în curând şi de necesitatea unei cutii de scrisori.
Tabla îi oferă educatorului obişnuinţa unui răspuns care nu necesită efort: „Citeşte". Cutia de scrisori îi oferă posibilitatea de a amâna orice decizie, dând răspunsul: „Scrie". Uneori, este mai uşor să scrii decât să povesteşti. Nu există educator care să nu fi primit scrisori ba cu o întrebare, ba cu o rugăminte, cu o plângere, cu un cuvânt de scuze, cu o mărturisire. Aşa a fost mereu, cutia de scrisori menţine bunele obiceiuri.

Iei seara din cutie o mână de hârtii scrise cu stângăcie, dar în linişte şi cu calm poţi, totuşi, citi mai atent, te poţi gândi mai bine la ceea ce ai fi dispreţuit în cursul zilei din lipsă de timp şi de concentrare: „Aş putea să ies mâine în oraş, pentru că a venit fratele mamei?" / „Copiii nu-mi dau pace." / „Nu sunteţi corect: tuturor le-aţi ascuţit creioanele, dar mie n-aţi vrut." /„Nu vreau să dorm lângă uşă, pentru că noaptea mereu mi se pare că intră cineva." / „Sunt supărat pe dumneavoastră." / „Învăţătoarea de la şcoală a spus că sunt mai cuminte." / „Aş vrea să vorbim despre un lucru foarte important."

Uneori, găseşti câte o poezioară fără semnătură: şi-a adus aminte versurile, le-a scris, n-avea ce face cu hârtia pe care le-a scris şi a pus-o în cutia de scrisori.

Găseşti o anonimă cu cine-ştie-ce scorneală necenzurată sau cu vreo ameninţare.

Sunt scrisori cotidiene, obişnuite, dar sunt şi scrisori rare, neobişnuite. Câte ceva se repetă mereu – nu astăzi, te gândeşti mâine cum să rezolvi problema, cum să procedezi. La conţinutul unei scrisori mai deosebite, însă, te gândeşti îndelung.

Cutia de scrisori îi învaţă pe copii: să aştepte răspunsul cu răbdare – nu imediat, nu la comandă; să facă deosebirea între durerile mărunte, trecătoare, între griji, dorinţe, îndoieli şi ceea ce este cu adevărat important (ca să scrii, trebuie să iei hotărârea de a scrie – şi, oricum, adeseori copiii ar vrea să-şi recupereze, să-şi retragă scrisoarea din cutie); să gândească, să motiveze; să vrea, să se priceapă.

Scrie şi pune scrisoarea în cutie. Nu ştiu să scriu.

Atunci roagă pe cineva care ştie.

Am făcut iniţial o greşeală despre care aş vrea să-i previn pe ceilalţi: pe sâcâitorii cronici îi trimiteam, nu fără o anumită doză de ironie, la cutia de scrisori. Înţelegând că-i şicanam, s-au supărat pe mine şi pe cutia de scrisori – şi pe bună dreptate: „Acum nu se mai poate vorbi cu dumneavoastră în nici un fel".

Un reproş asemănător am auzit şi din partea educatorilor: dar discuţiile în scris cu copiii nu devin prea oficiale?

Eu afirm că o cutie de scrisori nu îngreunează, ci facilitează discuţiile verbale cu copiii. Îi aleg pe copiii cu care este necesară o discuţie mai confidenţială, mai afectuoasă ori mai serioasă, aleg, de asemenea, momentul cel mai potrivit şi pentru mine, şi pentru copil. Cutia de scrisori îmi face o economie de timp, datorită ei ziua devine mai lungă.

Fără îndoială că există copii cărora nu le place să scrie, dar sper să nu fie vorba decât de cei care se bazează pe influenţa lor personală, pe zâmbet, pe îmbrăţişare, pe cochetărie, pe favoruri speciale şi pe momentul ales în

mod fericit. Aceştia nu vor să te roage ceva, ei vor să te oblige. Cine este sigur de sine se bazează numai pe corectitudinea solicitării – îşi scrie cererea şi aşteaptă liniştit decizia.

Etajera

ETAJERA POATE FI UN ELEMENT complementar al tablei. Ea nu există încă în Casa Orfanilor, dar îi simţim lipsa. Pe această etajeră, ar trebui să se afle: un dicţionar, o culegere de proverbe, o enciclopedie, descrierea şi planul oraşului, o antologie, un calendar, o culegere de jocuri, inclusiv un manual de tenis, fotbal etc. Câteva jocuri de dame, spre folos general. O bibliotecă, de asemenea, este necesară; distribuirea jocurilor s-ar face la anumite ore şi în anumite zile, sub supravegherea responsabilului de serviciu, ceea ce i-ar împiedica să mai distrugă totul în jur; ar trebui să existe, însă, o universitate şi un institut de studii experimentale ale instinctului social necontrolat al copiilor. Pentru că vor distruge şi vor pierde tot acest inventar – şi-i păcat.

Pe etajeră, ar fi loc şi pentru caietele scrise de copii. Unul îşi notează cântecele mai frumoase, altul glume, al treilea ghicitori, al patrulea vise; ar putea exista un caiet al bătăilor sau certurilor, al întârzierilor, al distrugerilor, al obiectelor pierdute. Copiii ar putea redacta fişe cotidiene sau lunare pe teme de ştiinţele naturii, de călătorii, de literatură, de societate.

Tot aici ar putea fi depuse rapoartele responsabililor de serviciu şi jurnalele copiilor. Şi tot aici, jurnalul educatorului. Nu orice jurnal trebuie în mod obligatoriu ascuns, pus sub cheie. Cred că un rol important poate avea jurnalul în care educatorul mărturiseşte erorile pe care le-a făcut, dificultăţile cu care s-a confruntat, decepţiile pe care le-a avut, trăirile plăcute, bucuriile, ca şi necazurile.

Aici ar fi locul şi pentru registrul de control: cine, când, de ce iese în oraş, când se întoarce; la fel, şi registrul notarial. Copiii fac adesea schimburi, vând, renunţă la diferite obiecte din patrimoniul măruntei lor proprietăţi. N-ar trebui să ne uităm cu dispreţ la aceste operaţiuni, cu atât mai puţin să le interzicem. Dacă acest briceag, această curea îi aparţin copilului, de ce n-ar putea, oare, să le schimbe pe un penar, pe un magnet sau pe o lupă care măreşte? Dacă ne e frică de tranzacţiile frauduloase, de certuri şi neînţelegeri, atunci mai bine instituim acest registru notarial, care va evita orice abuzuri. Dacă un copil e uşuratic sau lipsit de experienţă, să-i dăm posibilitatea să capete experienţa necesară!

ÎNTRUCÂT EU ATRIBUI o mare importanţă jurnalului educatorului, transcriu aici câteva fragmente din propriul meu jurnal:

„M-am enervat nejustificat astăzi pe unul dintre băieţi. Nejustificat, deoarece el n-avea cum să procedeze altfel. Dar şi eu, ce să fac, totuşi, dacă obligaţia mea este să garantez că unuia i-aş permite ceva pentru care, pe altul, îl admonestez?..."

„Copiii mai mari s-au strâns seara în camera mea. Şi am vorbit despre viitor. De ce sunt aşa de grăbiţi, de ce vor atât de mult să devină adulţi? Cei naivi cred că, dacă eşti mare, poţi face tot ce vrei. Ei nu văd lanţurile care sugrumă voinţa noastră de adulţi."

„Încă un furt. Acolo unde sunt o sută de copii, ştiu că trebuie să fie şi unul necinstit (oare numai unul?). Dar nu mă pot obişnui cu gândul. Mi-e atât de ciudă, de parcă toţi ar fi hoţi."

„Iată că s-a îndreptat. Mi-era şi frică să cred că e prea devreme, dar sunt deja câteva săptămâni de când îl urmăresc cu atenţie – poate şi-a găsit un prieten bun. Măcar să rămână aşa."

„Iar am aflat ceva neplăcut. Mă fac că nu știu nimic. E atât de neplăcut să fii tot timpul obligat să certi, să latri, să-ți ieși din sărite, să faci anchete."

„Ciudat copil. Îl prețuim cu toții. Ar putea avea multă influență, dar se ține departe de toate inițiativele noastre. Ciudat de străin de tot ce se petrece în jur, ciudat de închis în sine. Nu e vorba de egoism sau de rea-credință din partea lui; nu poate fi altfel și-i păcat."

„O zi atât de plăcută. Toți sunt sănătoși, activi, veseli. Totul a mers parcă atât de bine, operativ, rapid. Măcar de-ar fi multe astfel de zile."

Dulapul cu obiecte pierdute

EDUCATORUL SE UITĂ CU UN OCHI dezaprobator la conținutul buzunarelor și sertarelor copiilor. Dar ce nu găsești în ele: poze, vederi, sfori, cuie, pietricele, petice, mărgele, cutiuțe, sticluțe, cioburi de sticlă colorată, timbre, pene, conuri de brad, castane, panglici, frunze și flori uscate, figuri din hârtie, bilete de tramvai, resturi din ceva ce a fost, germenii a ceva ce ar urma să fie abia mai încolo. Fiecare mărunțiș are propria istorie, adeseori foarte complicată, o proveniență întotdeauna diferită, o valoare diferită, uneori foarte ridicată afectiv. Sunt amintirile trecutului și dorul după viitor. O scoică mică reprezintă visul unei călătorii la mare, un șurubel și câteva sârme sunt un aeroplan, visarea îndrăzneață la aviație; ochiul unei păpuși demult dezmembrate – unica amintire a unei iubiri care nu mai există și nu va mai fi. Mai găsești și fotografia mamei și doi bănuți de la bunicul decedat, înfășurați într-un șervețel roz.

Apar noi și noi obiecte – o parte dintre cele vechi își pierd din valoare. Așa că ori le schimbă, ori le dau degeaba, pe urmă le pare rău și le cer înapoi.

Mă tem că un educator brutal, care nu-i înțelege, deci îi disprețuiește, supărat că-și rup buzunarele și sertarele, sătul de atâtea certuri și tensiuni, ba că le-au dispărut, ba că le-au găsit – dezordonate, aruncate la-ntâmplare, haotic –, într-un acces de proastă-dispoziție, adună toate aceste bogății grămadă și le aruncă pe foc, de parc-ar fi niște gunoaie. El săvârșește un abuz nemaipomenit, o crimă barbară. Cum îndrăznești, bădăranule, să dispui după bunul tău plac de proprietatea altuia? Cum mai îndrăznești apoi să le ceri copiilor să respecte ceva, să iubească pe cineva? Tu arunci pe foc nu niște hârtii, ci dragostea copilului pentru tradiție și aspirațiile lui spre o viață mai frumoasă.

Misiunea educatorului este aceea de a face în așa fel, încât fiecare copil să aibă ceva ce constituie nu proprietatea anonimă a instituției, ci a lui însuși, iar pentru această proprietate, fiecare să aibă un ascunziș sigur. Dacă un copil își pune ceva în sertar, el trebuie să fie sigur că nimeni nu are acces acolo: două mărgele reprezintă cerceii cei mai de preț, staniolul de la ciocolată – hârtiile de valoare ale unui rentier, jurnalul – un document secret depus la arhive. Și nu-i vorba numai de asta: e datoria educatorului să-l ajute pe copil să-și găsească ce a pierdut.

De unde necesitatea unui dulap cu vitrină pentru obiectele găsite. Până și cel mai mărunt obiect are un proprietar. Că era sub masă, uitat pe un pervaz de fereastră sau aproape îngropat în nisip, în curte – totul trebuie să ajungă în dulap.

Cu cât există mai puține obiecte ale nimănui într-un internat, cu cât există mai multe lucruri care au un proprietar, cu atât mai dureros resimți această calamitate neîntreruptă a restituirii și recuperării tuturor nimicurilor găsite, a plângerilor c-au dispărut. Cum păstrezi obiectul pe care-l iei în primire ca fiind găsit? Îl pui în buzunar? Exemplu de necinste.

În Casa Orfanilor, există o cutie pentru obiecte găsite. Responsabilul de serviciu cu obiectele găsite le duce la dulapul cu vitrină și la ora stabilită le restituie.

În perioada luptei aprige pentru instaurarea ordinii, am dus la obiecte găsite orice șapcă aruncată la-ntâmplare, orice paltonaș neatârnat la locul lui în cuier, orice carte lăsată pe masă.

Micul magazin

O ALTĂ PACOSTE A CERERILOR JUSTE, întemeiate, formulate de copii: caiet, creion, peniță, șireturi, ace de cusut, degetare, nasturi, săpun – de dimineața până seara. Veșnic li se termină ceva, li se strică, li se smulge, veșnic le trebuie ceva – nici o clipă de răgaz.

De aici necesitatea unui mic magazin: o cămăruță, măcar un dulap sau, în cel mai rău caz, un sertar. Cu program o dată pe zi, la o oră stabilită. Cine întârzie sau uită trebuie să aștepte până a doua zi. De altfel, ar trebui să conving pe cineva?

În momentul în care vând un obiect, scriu cine și ce a primit. Pentru că, dacă-i reproșezi unui copil că-și rupe într-adins penițele, ai astfel posibilitatea de a confirma prin fapte și cifre, prin comparație cu ceilalți. Unele lucruri pot fi luate de la magazin gratis, altele la un preț foarte mic.

Cuierul de perii și mături

AICI AR FI TREBUIT SĂ PUN SUBTITLUL: SERVICIILE. Dar am preferat, totuși, „Cuierul de perii și mături", pentru a sublinia că serviciile nu sunt valorizante, în măsura în care nu cultivăm în același timp la populație respectul pentru perie, mătură, cârpă de spălat pe jos, găleată, coș de gunoi.

Instrumentele utilizate în munca manuală au căpătat deja un anumit respect. Și, chiar dacă o carte ocupă în continuare un loc privilegiat, ciocanul, rindeaua, cleștele au ieșit din conul de umbră în care se aflau, din cutia de scule de sub pat, ca să nu mai vorbim de mașina de cusut, care a intrat chiar și în camerele celor avuți.

În Casa Orfanilor, am reușit să scoatem mătura și cârpa de șters pe jos din ascunzișul de sub scară și le-am pus nu numai la vedere, ci chiar la un loc de cinste, alături de intrarea principală în dormitor. Și, ciudat, aflându-se la lumina zilei, ele s-au înnobilat, aspectul lor banal s-a însuflețit; prin aspectul lor estetic, ele mângâie în mod plăcut privirea.

Cele două dormitoare au câte șase mături fiecare. Dacă ar fi mai puține, la câte certuri, neînțelegeri și încăierări n-am asista! Dacă pornim de la premisa că o masă bine ștearsă este sinonimă cu o pagină de caiet scrisă impecabil, dacă suntem atenți mereu nu ca munca prestată gratuit de acești copii s-o înlocuiască pe cea plătită a personalului de serviciu, ci ca ea să-i educe și să-i formeze, atunci nu trebuie să facem lucrurile la întâmplare, ci să le gândim temeinic, să facem tatonări, să ne sfătuim cu toții, să fim atenți apoi la ce se întâmplă, să schimbăm ce nu-i bine – cu alte cuvinte, să facem un mare efort de gândire.

O sută de copii – o sută de muncitori pentru asigurarea ordinii și pentru buna gospodărire, o sută de nivele, o sută de categorii de forță, pricepere, temperament, trăsături de caracter, bunăvoință sau indiferență.

A stabili serviciile nu este începutul, ci sfârșitul muncii de organizare, nu e „o discuție" cu copiii, ci o activitate intensă, de câteva luni, a mâinilor, dublată de o gândire creatoare vigilentă.

În primul rând, trebuie să cunoști activitatea respectivă și să-i cunoști pe copii. Am văzut în diferite internate o asemenea incredibilă neglijență în distribuirea

responsabilităților, încât copiii care făceau de serviciu, fiind demoralizați, îi chinuiau pe ceilalți, provocându-le un sentiment de aversiune pentru tot ce înseamnă ajutor.

Sunt servicii ușoare, care nu necesită nici forță fizică, nici pricepere, nici calități morale, care pot fi ușor controlate, pot fi executate pasiv, fără instrumente fizice. Spre exemplu, așezarea scaunelor, strângerea hârtiilor de pe jos.

Cine șterge praful are deja nevoie de o cârpă de praf și răspunde de ea.

Sălile de clasă, unde sunt câte patru copii de serviciu, necesită o anumită coordonare a activităților.

Există servicii care se efectuează dimineața sau seara, zilnic sau săptămânal (distribuirea lenjeriei, baia, tunsul), unice (scuturatul saltelelor), sezoniere (closetele din grădină), specifice: iarna – înlăturarea zăpezii etc.

În fiecare lună, se întocmește și se afișează o nouă listă a serviciilor. Această acțiune este precedată de opțiunile copiilor, care sunt înaintate prin cereri scrise: „Vreau să fac de serviciu în dormitor". / „Vreau să fac curățenie în clasă și să am grijă de cearșafurile de baie." / „Vreau să fiu de serviciu la spălător sau, dacă nu, la vestiar (o fetiță)." / „Vreau să fiu la closet și să servesc la masa opt."

Fiecare serviciu își are candidații săi, care solicită din timp locul vacant, care se înțeleg între ei, se pun de acord; au loc numeroase negocieri. Un copil care nu-și face bine serviciul trebuie să se străduiască mult, să se zbată, să promită, până să aibă asigurat locul dorit.

Nu vreau să fiu cu tine, pentru că tu te certi mereu, întârzii, ești leneș.

Nici a zecea parte din această uriașă activitate educativă nu ajunge la cunoștința noastră. Fiecare funcție își are părțile ei bune și rele, fiecare activitate necesită o conviețuire armonioasă. În momentul în care preia un nou serviciu, copilul este asaltat de o serie întreagă de impresii noi și plăcute sau se lovește de dificultăți neașteptate. Iar

faptul că execută ceva nou îl stimulează să accepte efortul; abia are timp să obosească și se profilează necesitatea să-și concentreze energia, pentru a-și asigura dreptul la un alt loc dezirabil sau la cel pe care-l ocupă în prezent.

Și se ajunge la o perfectă egalitate în drepturi, indiferent de vârstă sau de sex: cel mai mic, dar mai stăruitor, avansează repede, băieții ajung să asculte de fete.

Când, pe același sector, sunt mai mulți copii de serviciu, unul dintre ei este mai mare. Fiecare etaj are un responsabil cu serviciile. Nu există nimic artificial în această repartizare. Organizarea muncii celorlalți este o obligație împovărătoare, responsabilitatea e neplăcută. Cei străini de organizarea noastră ne-au făcut reproșuri din cauza acestei ierarhizări. Fiecare ar trebui să se controleze pe sine; numai că, în viață, nu întotdeauna și nu totul se petrece așa cum ar trebui. Cei neglijenți, cei neconștiincioși, cei superficiali din viața adultă își au reprezentarea procentuală și printre copii; de altfel, nu-i vorba doar de a controla, ci și de a învăța și ajuta. Iar, în această privință, dacă vrea să-i rămână timp pentru discuții mai aprofundate cu anumiți copii, în situații concrete deosebite, educatorul trebuie să comunice cu ansamblul copiilor în scris. Responsabilii de etaj și responsabilii de servicii de la diferitele sectoare de autogospodărire întocmesc rapoarte în fiecare seară despre activitatea desfășurată, pe care le scriu în jurnalul corespunzător.

Cu toate că, la Casa Orfanilor, numai unele servicii sunt plătite, eu cred că toate ar trebui să aibă același regim. Dacă vrem să formăm buni cetățeni, nu-i nevoie să facem din ei niște idealiști. Casa Orfanilor nu dă de pomană, ocrotindu-i pe copiii fără părinți, dar, dacă tot încearcă, în problemele vieții lor materiale, să țină locul părinților decedați, nu are dreptul să le ceară nimic. De ce să nu-i învățăm pe copii cât mai devreme cu putință ce este banul, ce înseamnă răsplata muncii? Ca să simtă

valoarea independenței pe care o oferă câștigul; ca să cunoască și părțile rele, și pe cele bune ale averii. Dintr-o sută de copii, nici un educator nu va scoate o sută de gânditori; prin propriile lor puteri, se vor ivi câțiva, dar vai de ei dacă nu vor fi în stare să calculeze. Pentru că banul dă orice, numai fericire nu; sau poate dă și fericire, și judecată, și sănătate, și moralitate. Dar învață-i pe copii că banii mai aduc și nefericire și boală – și chiar îți pot lua mințile. Cu banii câștigați, n-au decât să se-ndoape cu înghețată până-i doare burta; n-au decât să se certe cu prietenii cei mai buni pentru câte o monedă de câțiva bani; n-au decât să-și piardă banii, să-i dea la jocuri, să constate că le-au fost furați; n-au decât să regrete pe urmă că i-au dat pe nimicuri, n-au decât să se lăcomească la un serviciu bine plătit, ca să se convingă singuri că nu merita, n-au decât să plătească pentru stricăciunile provocate.

ÎN LOC DE EXPLICAȚII, redau în continuare jurnalul unuia dintre zurbagiii noștri, adresat unei fete-monitor, cu observațiile ei:

„Ziua de 16 aprilie

Eu mi-aș dori să ajung tâmplar. Pentru că dacă mă pregătesc pentru o călătorie îmi pot face singur un cufăr și în cufăr să pun diferite lucruri și haine și mâncare și o să-mi cumpăr o sabie și o pușcă. Dacă mă atacă animale sălbatice atunci o să mă apăr. O iubesc tare mult pe Hela dar nu mă însor cu o fată de la noi din Casa Orfanilor.

Răspunsul monitoarei: Și Hela te iubește, dar nu prea mult, pentru că tu ești zurbagiu. De ce nu vrei să te-nsori cu o fată de la noi din cămin?

Nu vreau să iau pe cineva de la noi din cămin pentru că o să-mi fie rușine. Când o să mă pregătesc de drum ca să descopăr o parte din lume o să învăț să înot bine chiar și în ocean. O să mă duc în America și o să muncesc

pe brânci ca să fac bani să-mi cumpăr mașină și să mă plimb cu mașina mea prin toată America. Dar mai întâi mă duc la oamenii sălbatici și o să stau acolo trei săptămâni. Noapte bună.

Răspunsul monitoarei: Noapte bună. Dar o să-mi scrii?

Am vorbit eu cu R. despre cum era acasă. Eu i-am spus că tatăl meu era croitor iar al lui a fost cizmar. Iar acum stăm aici ca la închisoare pentru că nu suntem acasă. Și dacă n-ai tată și mamă viața n-are rost. Eu îi povesteam cum mă trimitea tata după nasturi și pe R. tatăl lui îl trimitea după ținte. Și așa mai departe. Că nu mai știu.

Răspunsul monitoarei: Scrie mai citeț.

Uite cum o să fie. Când mă întorc din călătorie mă însor. Te rog să mă sfătuiești dacă e mai bine să mă însor cu Dora, cu Hela sau cu Mania. Că nu știu pe care s-o iau de soție. Noapte bună.

Răspunsul monitoarei: Dora a spus că ești un mucos, Mania nu-i de acord, iar Hela a râs.

Dar eu nu te-am rugat să întrebi ți-am scris doar de cine îmi place. Acum mă simt caraghios și mi-e rușine eu doar ți-am scris pe cine iubesc. Și-acum ce-o să fie? Că mi-e rușine să vorbesc cu ele. Te rog să-mi spui la ce masă să stau ca să nu fac prostii și scrie-mi o poveste lungă. Și te rog să nu arăți la nimeni jurnalul meu că mie mi-e tare frică să scriu. Și vreau așa de mult să știu cum arată un australian cum arată ei.

Răspunsul monitoarei: Dacă lor nu le e rușine, nici tu n-ai de ce să te rușinezi. Într-un caiet așa mic, nu se pot scrie povești.

Dacă te acceptă, stai la masa a treia; o să-ncerc să-ți arăt un australian. Jurnalul tău, n-o să-l arăt nimănui.

Mă gândesc că dacă fac 12 ani o să fie o mare fericire pentru mine. Și dacă plec în călătorie o să-mi iau rămas-bun de la toți. Nu știu ce să mai scriu.

Răspunsul monitoarei: Ziceai că ai atâtea de scris, că nu știi dacă-ți va ajunge un caiet, iar acum nu știi ce să mai scrii.

Te rog să mă sfătuiești că am un necaz mare de tot și n-am conștiința curată. Necazul e că la lecții nu știu de ce tot timpul îmi vine în gând o prostie dar mi-e frică să fac prostia aia. Aș vrea să fur. Dar n-aș vrea să fac pe nimeni să sufere din cauza mea și mă chinui cât pot de tare să mă îndrept. Și ca să nu mă mai gândesc la prostia asta, mă gândesc să plec în lume. Noapte bună.

Răspunsul monitoarei: Foarte bine ai făcut că mi-ai scris. O să vorbesc cu tine și ne sfătuim. Dar să nu te superi dacă-ți spun ceva.

Eu m-am îndreptat deja. Recunosc că G. m-a îndreptat deja. Și mă străduiesc cât pot eu de tare. Dar de ce eu nu pot ieși decât la două săptămâni? Că doar sunt și eu la fel ca toți ceilalți de ce pe ei îi crede lumea mai buni decât pe mine? Dar ei ies în fiecare săptămână și eu doar la două săptămâni. Vreau să fiu și eu la fel ca toți copiii. Bunica m-a rugat să vin pe la ea în fiecare săptămână și mi-e rușine să-i spun că n-am voie.

Răspunsul monitoarei: Știi și tu de ce n-ai voie să ieși la fel ca toți ceilalți. Eu o să-ncerc, dar nu știu dacă voi reuși să te ajut.

Și așa eu am fost destul de supărat că am fost dat afară de la școală și era cât pe ce să fiu dat afară și de la Casa Orfanilor dacă nu mă primeau la școală. Dar acum deja merg din nou la școală. Știu deja 35 de popoare. Am o

carte despre călătorii. O carte adevărată. Tare aș vrea să am și eu o cutie. Te rog aștept răspuns.

Răspunsul monitoarei: O să caut sau o să cer de undeva o cutie și ți-o dau. Dar îmi poți scrie la ce-ți trebuie această cutie?

Mie cutia mi-e foarte necesară pentru că am multe lucruri și scrisori și cărticele și foarte multe diferite lucruri necesare. Acum eu nu mă mai împrietenesc cu nimeni că nu mai am cu cine. Dar dacă se termină caietul acesta primesc alt caiet? Eu n-am scris frumos pentru că scriu pe două rânduri. O să scriu tot o să scriu și necazurile mele și ce-am făcut rău și la ce mă gândesc și diferite lucruri. Am foarte multe lucruri interesante de scris…"

Băiatul avea nouă ani, iar monitoarea – doisprezece.

Ședințele

COPILUL N-ARE O GÂNDIRE NICI MAI REDUSĂ, nici mai săracă, nici mai proastă decât adultul – pur și simplu, gândește altfel. În gândirea noastră, imaginile sunt decolorate și neregulate, iar emoțiile sunt mate, prăfuite. Pe când copilul gândește emoțional, nu intelectual. De aceea pentru el e atât de greu să se înțeleagă cu noi, de aceea pentru adulți nu există artă mai dificilă decât aceea de a le vorbi copiilor. Timp îndelungat mi s-a părut că e foarte ușor să le vorbești copiilor inteligibil, într-un mod care să le trezească interesul, imaginativ, convingător. Dar astăzi sunt de altă părere, și anume c-ar trebui să le vorbim scurt, emoțional, fără să ne alegem nici cuvintele, nici expresiile – doar sincer. Azi, aș prefera să spun: „Cerința mea este injustă, nedreaptă față de voi, imposibil de executat, dar n-am ce face, trebuie să vă cer acest lucru" – în loc să încerc să mă justific, cerându-le să recunoască justețea a ceea ce le cer.

A aduna copiii pentru a te plânge în faţa lor sau pentru a-i certa şi apoi a-i obliga să te laude – aşa ceva nu poate fi numit şedinţă.

A aduna copiii, a le vorbi, a-i înduioşa şi a alege câţiva care să ia asupra lor o anumită responsabilitate, să-şi asume o misiune – aşa ceva, de asemenea, nu-i o şedinţă.

A aduna copiii şi a le spune că singur nu te descurci, că şi ei, în consecinţă, trebuie să găsească o soluţie, în aşa fel, încât să le fie mai bine – nici asta nu-i o şedinţă.

Gălăgie, dezordine, supunere la vot, ca să scapi de povestea asta – o parodie de şedinţă.

Discursuri frecvente, şedinţe frecvente – un mod de a banaliza acest tip de recurs la sugestiile colectivului, pentru a începe sau pentru a lămuri un lucru – o problemă curentă.

Şedinţa trebuie să fie precisă, observaţiile copiilor trebuie ascultate cu atenţie şi cinstit, fără nici un fals, fără presiuni, iar decizia trebuie amânată până în momentul în care educatorul elaborează un plan de acţiune. Dacă educatorul nu ştie, nu se pricepe sau nu vrea, şi copiii au dreptul să nu ştie, să nu se priceapă sau să nu vrea.

Şi, mai ales – fără promisiuni care nu pot fi onorate! Proştii şi necugetaţii promit orice, dar cei cu judecată şi cinstiţi se enervează şi apoi îşi bat joc de tine.

Posibilitatea de a te înţelege cu copiii trebuie pregătită. Nu vine de la sine! Copilul trebuie să ştie că are libertatea şi e în interesul lui să se exprime şi că, dacă o face, nu va primi ca răspuns mânie şi aversiune, ci va fi înţeles. Ba mai mult: el trebuie să fie sigur că nimeni dintre colegii lui nu va râde de el şi nu-l va considera lingău. Pentru şedinţă, e nevoie de o atmosferă morală curată şi solemnă. Nu există o comedie mai lipsită de sens, decât organizarea unor alegeri şi a unui vot care să promoveze ideile educatorului.

În plus, copiii trebuie să învețe tehnica de a conduce lucrările unei ședințe. Nu-i ușor s-o scoți la capăt cu mulțimea.

Și încă o condiție. Obligativitatea de a fi prezent la lucrări și la vot este injustă. Există copii care nu vor să ia parte la aceste ședințe; trebuie, oare, obligați?

Vorbe și iar vorbe, dar ordine tot nu este.

Ce să ne tot adunăm? Domnul X oricum face cum vrea el. Ce ședință-i aia, în care nimeni nu poate spune nimic, pentru că toți râd sau se supără?

Aceste critici nu trebuie disprețuite și nici considerate ca venind din rea-voință. Copiii cu un simț critic mai dezvoltat își exprimă nemulțumirea în mod justificat...

Azi judec aspru ședințele, pentru că, la începutul activității mele la Casa Orfanilor, le exageram importanța, greșeam vorbind prea mult.

Oricum, ședințele activează conștiința colectivă a copiilor, consolidează sentimentul responsabilității comune, lasă urme. Dar trebuie procedat cu prudență. Într-o mulțime, nu există și nu poate exista o colegialitate și o solidaritate absolute. De cutare persoană nu mă leagă decât faptul că avem același acoperiș deasupra capului și că același clopoțel ne trezește dimineața; de altcineva, faptul că mergem la aceeași școală; de altul, preferințe comune; de un al patrulea, sentimentul prieteniei, de al cincilea, sentimentul iubirii. Copiii au dreptul să trăiască în grupuri sau individual, printr-un efort personal și fiecare după capul lui.

Gazeta

O INSTITUȚIE EDUCATIVĂ FĂRĂ GAZETĂ mi se pare o ignorare, o încălcare urâtă și disperată a demnității personalului, o activitate care se învârte într-un cerc vicios, fără o direcție și fără un control din partea copiilor, ceva

lăsat la voia întâmplării, haotic, fără tradiţii, fără amintiri, fără o direcţie de dezvoltare în viitor. Gazeta este o verigă puternică, ea face legătura între o săptămână şi alta, uneşte copiii, personalul educativ şi pe cel de serviciu într-un singur tot indivizibil. Gazeta e citită de toţi copiii.

Pentru fiecare schimbare, ameliorare, reformă, pentru orice neajuns şi orice plângere, gazeta este locul unde oricine se poate exprima.

Şi oricine se poate exprima în câteva rânduri, cu o scurtă cronică, un articol sau un editorial.

Se poate menţiona doar: „A s-a bătut cu B". Sau: „Bătăile sunt din ce în ce mai frecvente. Iată că din nou asistăm la bătaia dintre A şi B. Nu ştim de ce s-au bătut, dar este, oare, inevitabil ca orice diferend să conducă la o bătaie?" Sau: „Nu mai vrem pumni". „Trebuie neapărat să terminaţi odată cu asta" – după un asemenea titlu de senzaţie, se poate aborda subiectul.

Pentru educatorul care vrea să-i înţeleagă pe copii şi să se înţeleagă pe sine, gazeta e regulatorul perfect al cuvintelor şi al faptelor. Este cronica vie a activităţii lui, a eforturilor, greşelilor, dificultăţilor cu care se confruntă. Este legitimarea capacităţilor sale, o dovadă a acţiunilor sale, un instrument de apărare împotriva unor posibile acuze. Gazeta este un document ştiinţific de o valoare inestimabilă.

Poate că, pe viitor, şcolile normale vor introduce şi cursuri de jurnalism didactic.

Tribunalul colegial

DACĂ ÎN MOD DISPROPORŢIONAT acord mai mult loc tribunalului, fac acest lucru din convingerea că acesta poate deveni germenele egalităţii în drepturi a copilului, poate duce la o constituţie, poate obliga la difuzarea şi cunoaşterea declaraţiei drepturilor copilului. Copilul

are dreptul ca problemele sale să fie luate în serios, să fie analizate în mod corect. Până acum, totul depindea de bunăvoința și buna sau proasta dispoziție a educatorului. Copilul n-avea dreptul să protesteze. Trebuie pus capăt despotismului.

Codul tribunalului colegial

DACĂ CINEVA FACE CEVA RĂU, cel mai bine este să-l ierți. Dacă a făcut ceva rău pentru că n-a știut, acum știe. Dacă a făcut ceva rău din neatenție, pe viitor va fi mai atent. Dacă face ceva rău pentru că nu se poate obișnui, de-acum se va strădui mai mult. Dacă a făcut ceva rău îndemnat de cineva, nu va mai asculta de acel cineva.

Dacă cineva face ceva rău, cel mai bine este să-l ierți și să aștepți să se îndrepte.

Dar tribunalul trebuie să-i apere pe cei tăcuți, ca să nu fie nedreptățiți de cei agresivi și inoportuni; tribunalul trebuie să-i apere pe cei slabi, ca să nu fie striviți de cei puternici; tribunalul trebuie să-i apere pe cei conștiincioși și harnici, ca să nu fie deranjați de cei leneși, neserioși; tribunalul trebuie să asigure ordinea, pentru că dezordinea îi afectează mai ales pe cei buni, tăcuți și conștiincioși.

Tribunalul nu este dreptatea, ci trebuie să tindă spre instaurarea dreptății; nu este adevărul, ci trebuie să dorească adevărul.

Judecătorii se pot înșela. Judecătorii pot pedepsi greșeli pe care ei înșiși le săvârșesc; pot spune că e rău ceea ce fac și ei.

Dar este o rușine ca un judecător să dea în mod conștient o sentință injustă.

Cum te adresezi tribunalului

LA LOC VIZIBIL, EXISTĂ O TABLĂ. Pe tablă, fiecare are dreptul să-și scrie problema: numele său și al celui pe

care-l cheamă la judecată. La judecată te poţi chema pe tine însuţi, îl poţi chema pe orice copil, pe orice educator, pe orice adult.

În fiecare seară, secretarul trece cauzele în registru, iar a doua zi, ia depoziţiile. Depoziţiile pot fi luate verbal sau în scris.

Judecătorii

TRIBUNALUL SE CONSTITUIE o dată pe săptămână. Judecătorii sunt aleşi prin tragere la sorţi dintre cei care n-au fost chemaţi în judecată niciodată, în cursul săptămânii. Pentru judecarea fiecărui lot de cincizeci de cauze, sunt aleşi cinci judecători.

E posibil să existe o sută douăzeci de cauze. Deci va fi nevoie de cincisprezece judecători. Dar cei care n-au avut nici o chemare în judecată în cursul săptămânii sunt mai puţini. În acest caz, se trage la sorţi din tot efectivul, iar grupele de judecători se constituie în aşa fel, încât nimeni să nu-şi judece propria cauză. Verdictele se dau în conformitate cu codul, dar, cu acordul judecătorilor, secretarul are dreptul să trimită anumite cauze spre rejudecare Consiliului Juridic sau altei şedinţe de judecată, ca să fie examinate, auzite şi cunoscute de toată lumea. Secretar al tribunalului este educatorul. Sentinţele sunt înscrise în registru şi le sunt făcute cunoscute tuturor. Cei nemulţumiţi de sentinţă pot să-şi înscrie cauza pentru rejudecare, dar în termen de cel puţin o lună.

Consiliul Juridic

CONSILIUL JURIDIC ESTE COMPUS din educator şi doi judecători, aleşi prin vot secret pentru o durată de trei luni.

În afară de sentinţe, Consiliul Juridic elaborează legile obligatorii pentru toată lumea.

Întrucât judecătorii din Consiliu pot fi şi ei implicaţi în diferite cauze, în Consiliul Juridic sunt aleşi cinci judecători, dintre care doar trei judecă efectiv.

Secretarul

SECRETARUL NU JUDECĂ, el doar ia depoziţiile şi le prezintă în timpul şedinţelor de judecată. Secretarul răspunde de tabla tribunalului, de registrul depoziţiilor şi al sentinţelor, de tabla stricăciunilor, administrează fondul de stricăciuni, face graficul sentinţelor, redactează gazeta.

Tribunalul asigură ordinea

CÂND CINEVA ÎNTÂRZIE, face gălăgie, deranjează, nu-şi pune lucrurile la locul lor, nu respectă rândul, face murdărie, intră murdar de noroi, intră în spaţiile unde accesul este interzis, necăjeşte pe cineva, se ceartă, se bate, înseamnă că face dezordine. Şi tribunalul trebuie să decidă ce e de făcut.

Îl poate ierta, îi poate atrage atenţia că a procedat greşit sau poate ruga chiar Consiliul să-i permită ca, de câteva ori pe lună, să încalce regulamentul.

Consiliul îi poate acorda un timp de meditaţie în legătură cu problemele lui.

Consiliul îi poate permite cuiva în mod excepţional ceea ce nu-i este permis nimănui altcuiva.

Asigurarea îndeplinirii obligaţiilor

CEL CARE NU VREA SĂ ÎNVEŢE SAU SĂ LUCREZE, cel care face totul în mod neglijent îşi face rău lui însuşi, iar celorlalţi nu le aduce nici un avantaj.

Dacă intervenţia tribunalului este ineficientă, trebuie sesizat Consiliul. Poate că este un copil bolnav, poate că

are nevoie de timp ca să se obişnuiască în colectiv, poate că trebuie scutit complet de muncă?

Ocrotirea persoanelor

DIFERITE PERSOANE SUNT ÎMPREUNĂ. Una e mare, alta mică; una e puternică, alta slabă; una e cuminte, alta mai puţin; una e veselă, alta tristă; una e sănătoasă, alta suferă de ceva. Tribunalul veghează să se evite situaţiile în care cel mare îl nedreptăţeşte pe cel mic sau cel mic îl deranjează pe cel mare. Cel mintos nu trebuie lăsat să-l păcălească sau să-şi bată joc de cel mai încet la minte. Certăreţul să nu-i agaseze pe ceilalţi, dar nici el să nu fie hărţuit. Cel vesel să nu le facă glume proaste celor trişti.

Tribunalul trebuie să vegheze ca fiecare să aibă ceea ce-i este necesar, ca să nu existe persoane nefericite sau supărate.

Tribunalul poate ierta, dar poate şi să spună că ai procedat incorect, rău sau foarte rău.

Ocrotirea proprietăţii

GRĂDINA, CURTEA, CASA, pereţii, uşile, ferestrele, scările, sobele, geamurile, mesele, băncile, dulapurile, scaunele, paturile – dacă utilizatorii lor n-au grijă, se vor defecta, se vor strica, vor fi murdare şi urâte. La fel şi paltoanele, hainele, şepcile, batistele; farfuriile, castronaşele, lingurile, cuţitele – dacă se pierd, se distrug, se rup, se sparg, reprezintă o pagubă. La fel şi cărţile, caietele, tocurile de scris, jucăriile – trebuie respectate, nu distruse.

Uneori, paguba e mică, alteori mare; regretul e şi el uneori mărunt, alteori imens.

Cel care a provocat o pagubă se va chema pe sine însuşi în judecată, iar tribunalul va decide dacă e cazul să suporte singur costurile, sau acestea să fie acoperite din fondul judiciar.

Aceleași prevederi se referă și la proprietatea privată a copiilor.

Ocrotirea sănătății

BOALA, INFIRMITATEA ȘI MOARTEA – acestea sunt nenorociri mari. Un geam poate fi înlocuit, o minge s-a pierdut – se poate cumpăra alta; dar ce se întâmplă dacă-și pierde cineva ochiul din cauza altcuiva? Chiar dacă nu s-a întâmplat o nenorocire, toți trebuie să țină minte că este absolut necesar să fie atenți.

Consiliul Juridic stabilește cât timp va fi afișat pe tabla tribunalului anunțul despre un accident nefericit sau o boală provocată din neatenție.

Nu se știe cine...

NU SE ȘTIE CINE-I VINOVAT. Nimeni nu vrea să recunoască. Dar, dacă ține cineva cu orice preț să afle, întotdeauna va afla, până la urmă. Însă e deosebit de neplăcut să cauți, să urmărești, să suspectezi. Dacă se întâmplă ceva și nu se știe cine e vinovat, cauza este trimisă spre judecare în lipsă: cauza există, judecătorii judecă, iar sentința este afișată pe tabla tribunalului. Dacă e vorba de o faptă care dezonorează întreaga instituție, Consiliul Juridic decide ca pe drapelul Casei să fie cusută o eșarfă neagră, în semn de doliu.

Toți fac așa...

DACĂ UN LUCRU SE REPETĂ DES și nu pot fi judecați toți făptașii, este necesar să se ia o decizie în legătură cu ce e de făcut.

Toți întârzie. Nimeni nu-și pune șapca în cuier.

Nu-i adevărat că nimeni, dar sunt foarte mulţi. Unul face acest lucru de câteva ori pe săptămână, altul – o dată pe lună. Oricum, se creează dezordine.

Consiliul decide să fie afişat un grafic al evoluţiei fenomenului sau ia altă măsură, în aşa fel, încât să nu mai fie dezordine.

Excepţii

EXISTĂ CINEVA CARE NU SE POATE OBIŞNUI, există unul care nu se poate supune legii. S-au făcut încercări – inutil. Ce este de făcut? Dacă unuia îi permitem ceea ce tuturor celorlalţi le este interzis, sau pe unul îl scutim de ceea ce e obligatoriu pentru toţi ceilalţi, înseamnă că facem un lucru rău?

Consiliul Juridic poate scuti în mod excepţional pe cineva, până în momentul în care singur anunţă că nu mai vrea să fie scutit. Consiliul hotărăşte dacă acele excepţii vor fi sau nu afişate pe tabla tribunalului.

§ 1-99 – Nouăzeci şi nouă de paragrafe dezvinovăţesc sau spun: Tribunalul nu a analizat cauza. E ca şi când n-ar fi existat o astfel de cauză sau urma lăsată de vină îl obligă pe acuzat să facă în aşa fel, încât să nu mai comită astfel de fapte.

§ 100 – Tribunalul nu afirmă că el e de vină, nu-i face nici o mustrare, nu-şi exprimă iritarea, dar, pe considerentul că paragraful o sută reprezintă pedeapsa cea mai uşoară, include cazul în graficul sentinţelor judecătoreşti.

§ 200 – Paragraful două sute prevede: A procedat incorect. E neplăcut, dar s-a întâmplat. Oricui i se poate întâmpla.

Îl rugăm să nu mai facă aşa ceva.

§ 300 – Paragraful trei sute prevede: A făcut rău.

Tribunalul condamnă. Dacă, la paragrafele o sută şi două sute, tribunalul îl *roagă* pe făptaş să nu mai comită astfel de fapte, acum *cere* ca acestea să nu se mai repete.

§ 400 – Paragraful patru sute – vină gravă.

Paragraful patru sute spune: Ai făcut foarte rău, sau: Ai procedat foarte rău.

Paragraful patru sute este ultima încercare, ultima dată când tribunalul încearcă să-l ferească pe cel vinovat de ruşine, este ultimul avertisment.

§ 500 – Paragraful cinci sute prevede: Cel care a săvârşit o astfel de faptă, cel căruia nu-i pasă de rugăminţile şi de cererile noastre nu se respectă pe sine ori nu-i pasă de noi. De aceea, nici noi nu-l putem menaja.

Sentinţa, cu numele şi prenumele făptaşului, este înscrisă în gazetă pe prima pagină.

§ 600 – Tribunalul afişează sentinţa pe tabla tribunalului timp de o săptămână şi o înscrie în gazetă.

Dacă a fost confirmat paragraful şase sute din cauză că un inculpat face mereu acelaşi lucru, un grafic cu abaterile lui poate fi afişat pentru mai mult timp, dar numele şi prenumele nu sunt menţionate decât prin iniţiale.

§ 700 – În afară de consecinţele prevăzute la paragraful şase sute, conţinutul sentinţei este trimis familiei.

Este posibil să fie nevoie ca făptaşul să fie eliminat. Aşa încât familia trebuie anunţată. Dacă s-ar ajunge la o astfel de situaţie, încât să se spună: „Veniţi să-l luaţi", familia poate regreta faptul că n-a fost prevenită mai din timp, că i s-a ascuns situaţia.

§ 800 – Paragraful opt sute prevede: Faptul că e judecat nu-l ajută cu nimic.

Poate ar fi fost eficiente pedepsele utilizate mai demult în instituţiile de învăţământ, dar la noi acestea nu se folosesc.

Îi mai dăm o săptămână de gândire. În cursul acestei săptămâni, el n-are voie să cheme pe nimeni în judecată şi nimeni nu-l poate chema pe el în judecată. Vom vedea dacă se îndreaptă şi pentru cât timp.

Sentinţa este publicată în gazetă, se afişează pe tablă şi se anunţă familia.

§ 900 – Paragraful nouă sute prevede: Am pierdut speranţa că s-ar mai putea îndrepta singur.

Sentinţa este următoarea: Nu-l credem. Sau: Ne e frică de el.

Sau chiar: Nu vrem să avem nimic de-a face cu el.

Cu alte cuvinte, paragraful nouă sute îl elimină pe vinovat din instituţie. Dar el mai poate rămâne, dacă există cineva care îşi asumă responsabilitatea pentru el. În cazul în care a fost deja eliminat, el se poate întoarce, dacă-şi găseşte un tutore.

Acesta răspunde în faţa tribunalului pentru toate faptele lui. Tutore poate să-i fie educatorul sau unul dintre copii.

§ 1000 – Paragraful o mie prevede: Va fi eliminat.

Orice copil eliminat are dreptul, după trei luni, să adreseze o nouă cerere pentru a fi reprimit.

Graficul sentinţelor

CA ŞI LA SPITAL, unde fiecărui bolnav i se întocmeşte un grafic al temperaturii, o fişă a sănătăţii, în care sunt menţionate bolile de care a suferit, tot aşa, la tabla tribunalului,

este afișat graficul sănătății morale a instituției care oferă informații despre ce se întâmplă bine sau rău.

Dacă, la una dintre ședințele sale, tribunalul a dat patru sentințe cu paragraful o sută (100 x 4 = 400), șase sentințe cu două sute (200 x 6 = 1200) și una cu paragraful patru sute, vom avea însumată valoarea de: 400 + 1200 + 400 = 2000. În grafic, vom completa pentru săptămâna de referință sentințe la nivel total de două mii.

Codul

TRIBUNALUL NU PRIMEȘTE CAUZA SPRE JUDECARE:

§ 1 – Tribunalul anunță că A și-a retras plângerea.

§ 2 – Tribunalul consideră acuzația ca fiind neîntemeiată.

§ 3 – Tribunalul nu știe cum s-au petrecut lucrurile, deci renunță la judecarea cauzei.

§ 4 – Tribunalul își exprimă convingerea că nimic asemănător nu se va mai întâmpla și, în consecință, renunță la judecarea cauzei.

Notă: În cazul acestui paragraf, trebuie să existe și acordul pârâtului.

§ 5 – Tribunalul renunță la judecarea cauzei, prevăzând că, în curând, aceste învinuiri vor dispărea de la sine.

§ 6 – Tribunalul amână cu o săptămână judecarea cauzei.

§ 7 – Tribunalul a luat cunoștință de anunțul învinuirii.

§§ 8-9 ...

Tribunalul aprobă, mulţumeşte, îşi exprimă regretul:

§ 10 – Tribunalul vede în fapta lui A nu o vină, ci un exemplu de curaj civic (bravură, dreptate, cinste, elanuri nobile, sinceritate, bunătate).

§ 11 – Tribunalul îi mulţumeşte lui A că l-a anunţat de fapta pe care a săvârşit-o.

§ 12 – Tribunalul îşi cere scuze pentru deranjul de a chema persoana la judecată.

§ 13 – Tribunalul îşi exprimă regretul că s-a întâmplat acel lucru, dar nu-l pune sub acuzare pe A.

§§ 14-19 ...

Tribunalul nu vede nici o vină:

§ 20 – Tribunalul consideră că A şi-a făcut datoria (a procedat aşa cum trebuia).

§ 21 – Tribunalul consideră că A era îndreptăţit să procedeze aşa (să spună acel lucru).

§ 22 – Tribunalul consideră că A a avut dreptate.

§ 23 – Tribunalul consideră că A nu l-a insultat pe B.

§ 24 – Tribunalul consideră că A a spus adevărul.

§ 25 – Tribunalul consideră că A n-a făcut nimic rău.

§§ 26-29 ...

Tribunalul atribuie vina condiţiilor – unui accident –, mai multor persoane, altcuiva:

§ 30 – Tribunalul consideră că A a fost în imposibilitatea de a proceda altfel.

§ 31 – Tribunalul atribuie vina condiţiilor unui accident şi nu-l învinuieşte pe A pentru ceea ce s-a întâmplat.

§ 32 – Întrucât mai mulţi au făcut acelaşi lucru, ar fi ceva injust ca numai A să fie pedepsit.

§ 33 – Tribunalul îi atribuie lui B vina pentru ce a făcut A.
§§ 34-39 ...

Tribunalul îl roagă pe reclamant să ierte:

§ 40 – Tribunalul consideră că B nu trebuie să fie supărat pe A.

§ 41 – Tribunalul roagă părţile să se ierte reciproc.
§§ 42-49 ...

Tribunalul îl iartă pe făptaş, pentru că nu vede intenţii rele în fapta lui:

§ 50 – Tribunalul îl iartă pe A, care poate n-a ştiut sau nu a înţeles, şi-şi exprimă speranţa că fapta nu se va mai repeta.

§ 51 – Tribunalul îl iartă pe A, care n-a înţeles pe deplin, şi-şi exprimă speranţa că fapta nu se va mai repeta.

§ 52 – Tribunalul îl iartă pe A, care nu ştia că avea să se întâmple aşa (n-a făcut-o intenţionat, a făcut-o din neatenţie, din greşeală, pentru că a uitat).

§ 53 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că n-a avut intenţia să-l insulte pe B.

§ 54 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că fapta lui a fost o glumă (proastă).
§§ 55-59 ...

Tribunalul iartă, luând în considerare circumstanţele atenuante ale faptei:

§ 60 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a comis fapta (a spus) la mânie, fiind impulsiv, dar se va îndrepta.

§ 61 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a comis fapta din încăpăţânare, dar se va îndrepta.

§ **62** – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a comis fapta dintr-o falsă ambiție, dar se va îndrepta.

§ **63** – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că e certăreț, dar se va îndrepta.

§ **64** – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a fost împins de frică, dar se va îndrepta.

§ **65** – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că e slab.

§ **66** – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a procedat astfel, fiind șicanat.

§ **67** – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a procedat astfel fără să se gândească.

§§ **68-69** ...

Tribunalul iartă, pentru că făptașul a mai fost pedepsit și-i pare rău:

§ **70** – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a fost deja pedepsit pentru această faptă.

§ **71** – Tribunalul iartă, deoarece lui A îi pare rău că a procedat astfel.

§§ **72-79** ...

Tribunalul iartă cu titlu de încercare:

§ **80** – Tribunalul îl iartă pe A, fiind de părere că numai bunătatea îl poate îndrepta.

§ **81** – Tribunalul încearcă să dea o sentință care absolvă de vină.

§ **82** – Tribunalul iartă, deoarece nu-și pierde speranța că A se va îndrepta.

§§ **83-89** ...

Dezvinovăţiri excepţionale:

§ **90** – Tribunalul iartă, luând în considerare că A a dorit foarte mult şi n-a avut destulă forţă pentru a se abţine.

§ **91** – Tribunalul iartă, deoarece A se află la noi de curând şi nu înţelege acest sistem de disciplină fără pedepse.

§ **92** – Tribunalul iartă, deoarece A ne va părăsi în curând şi nu vrem ca el să plece de la noi având resentimente.

§ **93** – Tribunalul îl iartă pe A, deoarece consideră că a fost corupt de bunăvoinţa excesivă a tuturor; dar tribunalul îl avertizează pe A că toţi sunt egali în faţa legii.

§ **94** – Tribunalul ia în considerare rugămintea fierbinte a prietenului (fratelui, surorii) şi-l iartă pe A.

§ **95** – Tribunalul îl iartă pe A, deoarece unul dintre judecători a cerut insistent acest lucru.

§ **96** – Tribunalul îl iartă pe A, deoarece acesta nu vrea să spună ceea ce l-ar fi putut dezvinovăţi.

§§ **97-99** ...

§ **100** – Tribunalul nu-i acordă iertarea lui A, considerând că acesta a săvârşit fapta de care este acuzat.

§ **200** – Tribunalul consideră că A a procedat incorect.

§ **300** – Tribunalul consideră că A a procedat rău.

§ **400** – Tribunalul consideră că A a procedat foarte rău.

§ **500** – Tribunalul consideră că A a procedat foarte rău, iar sentinţa va fi publicată în gazetă.

§ **600** – Tribunalul consideră că A a procedat foarte rău, iar sentinţa va fi publicată în gazetă şi afişată apoi pe tablă.

§ **700** – Tribunalul consideră că A a procedat foarte rău, iar sentinţa va fi publicată în gazetă, afişată pe tablă şi comunicată familiei lui A.

§ **800** – Tribunalul îl lipseşte pe A de drepturi pentru o săptămână, îi cheamă familia, pentru a se sfătui şi cu membrii acesteia; sentinţa va fi publicată în gazetă şi afişată pe tablă.

§ **900** – Tribunalul caută un tutore pentru A. Dacă, în curs de două zile, nu va fi găsit un tutore, A va fi eliminat. Sentinţa se publică în gazetă.

§ **1000** – Tribunalul îl elimină pe A din instituţie. Sentinţa se publică în gazetă.

Completări la sentinţă

TRIBUNALUL MULŢUMEŞTE PENTRU DECLARAŢIA CORECTĂ.

Tribunalul se miră de ce A n-a informat el însuşi despre acest aspect.

Tribunalul adresează rugămintea ca asemenea lucruri să nu se mai repete.

Tribunalul se va adresa Consiliului Juridic cu rugămintea de a preîntâmpina pe viitor asemenea fapte.

Tribunalul adresează Consiliului Juridic rugămintea de a fi de acord ca sentinţa să nu fie dusă la îndeplinire.

Tribunalul îşi exprimă temerea că A ar putea deveni un om periculos.

Tribunalul îşi exprimă speranţa că A va deveni un om de nădejde.

«Gazeta juridică» nr. 1 – Despre tribunalul colegial

ADULȚII AU TRIBUNALE.

Tribunalele adulților nu sunt bune. De aceea, ei le schimbă puțin câte puțin. Tribunalele adulților dau anumite pedepse: amenzi, arest, închisoare, muncă silnică și chiar pedeapsa cu moartea. Aceste tribunale nu sunt mereu corecte; uneori sunt prea blânde, alteori sunt prea aspre; uneori comit erori: cineva spune că este nevinovat, dar tribunalul nu-l crede; uneori, chiar este vinovat, dar vrea să scape de pedeapsă. Așa că oamenii se tot gândesc cum să procedeze ca tribunalul să fie corect. Și mai sunt și oameni care se tot gândesc ce-ar trebui făcut ca tribunalele să devină inutile, ca oamenii să nu mai facă nimic rău.

La școală, cel care judecă e profesorul; la școală, cel care dă pedepsele e profesorul: trimite la colț, dă afară, oprește după ore, adeseori țipă, uneori lovește. Unele pedepse constau în privarea de masa de prânz, în interdicția de a-și vizita familia.

Nici aici enervarea profesorului sau pedeapsa dată de el nu sunt întotdeauna justificate.

De aceea, și în cazul școlii, oamenii se gândesc la ce ar fi de făcut, ce ar trebui schimbat. Și au existat diferite încercări și vor mai fi. O astfel de încercare am făcut și noi: *tribunalul colegial*. Tribunalul colegial declară că o persoană ori nu e vinovată, ori e vinovată, dar tribunalul o iartă; sau n-o iartă – *e revoltat* și aplică paragraful o sută, dacă tribunalul e revoltat doar într-o anumită măsură, sau paragrafele 200, 300, 400.

Tribunalul nu-și iese din fire, nu țipă, nu insultă, nu jignește; vorbește calm: „Ai procedat incorect, rău, foarte rău".

Uneori, tribunalul încearcă să-l determine pe cel care a greșit să aibă un sentiment de rușine: poate astfel făptașul se va supraveghea mai mult.

Tribunalul nostru a ținut deja cinci ședințe de judecată. El se constituie în ședință de judecată o dată pe săptămână – până acum, au fost judecate 261 de cauze. Și, chiar dacă e greu de spus dacă încercarea noastră e reușită sau nu, putem spune câte ceva pe acest subiect.

În prima săptămână, am avut 34 de cauze. Toți învinuiții s-au prezentat singuri în fața instanței.

De trei ori am pus pe tablă câte un anunț.

Primul anunț era formulat astfel: „Cine a întârziat ieri este rugat să se prezinte în fața tribunalului".

S-au înscris treisprezece.

Câteva zile mai târziu, al doilea anunț spunea: „Cine a ieșit în oraș fără să anunțe e rugat să se prezinte în fața tribunalului".

S-au prezentat șase.

După alte câteva zile, al treilea anunț: „Cine a făcut gălăgie în dormitor ieri e rugat să se prezinte în fața tribunalului".

S-au înscris cincisprezece.

S-au strâns astfel 34 de cauze care au fost judecate de tribunal în prima lui ședință.

Tribunalul i-a iertat pe toți învinuiții.

În introducerea la tribunalul colegial, e scris: „Dacă a făcut cineva ceva rău, cel mai bine e să fie iertat".

Iar tribunalul a iertat.

Doar în nouăsprezece cazuri tribunalul a declarat: Vinovat. Doar în zece cazuri tribunalul a hotărât: Paragraful o sută. Doar în șase cazuri: Paragraful două sute.

Doar în două cazuri: Paragraful trei sute.

Doar într-un singur caz: Paragraful patru sute.

Ştim: unora nu le convine că tribunalul iartă prea mult. În codul nostru, există un paragraf 1.

Paragraful 1 prevede: „Plângerea a fost retrasă".

Ceea ce înseamnă că persoana care l-a chemat în judecată pe învinuit până la urmă l-a iertat.

Dintre toate paragrafele prevăzute în cod, acest paragraf unu se repetă cel mai des.

Au fost 120 de cauze în care o persoană a chemat în judecată o altă persoană. Din acest total, în şaizeci şi două dintre cazuri reclamantul l-a iertat pe reclamat.

Există unii care spun: „Ce pedeapsă mai e şi asta: o sută sau două sute?"

Pentru unii, e pedeapsă; pentru alţii, nu.

Pentru ei, nu e pedeapsă nici faptul că tribunalul e revoltat de ceea ce au făcut: „Şi ce dacă? S-au răstit la mine, s-au supărat pe mine, dar mie nici că-mi pasă". Sunt unii care pun problema şi aşa.

Se întâmplă, de asemenea, ca un copil să fie dat afară de la lecţie, să fie închis în clasă sau chiar să primească pedepse corporale, dar să spună: „Şi ce dacă? Am stat afară pe coridor, am stat închis o oră, dar nu m-a durut nimic".

Cine afirmă că paragraful o sută nu înseamnă o pedeapsă concretă, să spună sincer: dac-ar avea o problemă, ar prefera să primească paragraful o sută / două sute, ori să fie iertat?

Dacă paragraful o sută nu-l prea afectează pe cel pedepsit, noi tocmai asta dorim, ca toţi să se comporte bine, pentru a nu primi nici o pedeapsă, fie ea oricât de mică.

Noi am vrea chiar ca toată lumea să se comporte bine, dar nu de frică, nu de frica tribunalului, nu pentru că s-ar supăra cineva. Şi poate că aşa va fi în viitor.

Paragraful o sută reprezintă o pedeapsă – toţi înţelegem asta. Dar cine spune altceva înseamnă că ori nu s-a gândit, ori nu vrea să spună adevărul.

Cu cât mai mult va exista acest tribunal colegial, cu atât mai mult ne vom dezobişnui de furia educatorilor, de dojeni şi de pedepse şi cu atât mai mult va creşte importanţa nu numai a paragrafului o sută, dar şi a celor care acordă iertarea.

Sunt unii care spun: „Pentru orice prostie, hai repede la tribunal". Dar observaţia nu e pe deplin justificată.

Nu ştim întotdeauna dacă nu s-a chemat cineva pe sine sau nu l-a chemat pe altul în judecată pentru o glumă.

Dar avem şi paragraful doi, care prevede: „Tribunalul consideră că nu merită să se ocupe de asemenea faptă".

Din cele 261 de cauze, doar în patru cazuri tribunalul a considerat că nu merită să discute. Doar patru! Şi nici măcar despre acestea nu putem spune dacă au fost nişte glume nesărate.

Câteodată, o problemă măruntă doare foarte tare. Oamenii sunt diferiţi. Câte unul plânge pentru ceva care altuia îi stârneşte râsul.

Problema poreclelor – e o prostie sau e vorba de altceva? Aparent, e o prostie, dar câte lacrimi n-a stors această prostie! Am avut 43 de cauze cu porecle. Şi unii dintre cei implicaţi sufereau foarte mult, pentru că e greu de spus care poreclă e nevinovată şi care e şicană sau mai rău – batjocorire sistematică.

Să fie, oare, un lucru mărunt când i se toarnă apă-n cap cuiva sau cineva îi ia cuiva un obiect şi nu mai vrea să i-l dea înapoi, ca să-i facă-n necaz? Dacă sunt în toane bune, râd şi eu, victima, dar, dacă am vreun necaz, asemenea glume mă scot din sărite, mă dor: am şi eu dreptul ca într-o zi să n-am chef de glumă sau, în orice caz, să nu suport glumele oricui.

Tribunalul există abia de o lună. Şi mai sunt copii care încă nu înţeleg despre ce e vorba. Suntem siguri că vor fi tot mai puţine cauze neserioase şi că tribunalul va câştiga tot mai mult respect.

Sunt unii care spun: „Da, şi o să mă duc să mă judece vreun puştiulică".

În primul rând, sunt cinci judecători şi unul dintre ei obligatoriu este mai mare. În al doilea rând, dacă e mic, nu înseamnă că e prost. În al treilea rând, pentru a judeca, trebuie să fii cinstit, iar cinstit poate fi şi unul mare, şi unul mic.

Poate că, într-adevăr, pentru unul mare e neplăcut să fie judecat de unul mai mic. Dar rostul tribunalului nu e să ne facă pe plac.

E neplăcut să fii judecător – s-au auzit şi astfel de voci.

Credem că aşa este. Tocmai pentru acest motiv, judecătorii sunt aleşi prin tragere la sorţi. E o soluţie mai bună decât votul. Dacă o persoană judecă frecvent, judecă mult timp, se poate corupe uşor, se poate obişnui să se uite la problemele celorlalţi de parcă ea n-ar avea nici un defect. Dar se poate întâmpla şi altfel: când eşti judecător, poţi învăţa multe, vezi ce greu e să fii drept şi cât de importantă e dreptatea.

Avem tribunalul doar de cinci săptămâni. Nu putem spune mare lucru, dar nouă ni se pare că multora le-a fost deja de folos.

Dacă-i spui cuiva: „Stai locului, că te dau în judecată", iar el începează, cu toate că tribunalul nu ştie nimic despre situaţia respectivă, el a avut un rol pozitiv: a apărat pe cineva.

Ştim că se spune adeseori, cu un zâmbet ironic: „Te dau în judecată". Dar cine este atât de prost, încât să nu deosebească o vorbă spusă în glumă de una spusă în mod serios? Şi sunt, de asemenea, cei care ameninţă, râzând: „Te dau în judecată".

În faţa tribunalului ajunge, uneori, câte o glumă nevinovată, alteori câte o problemă adusă doar ca să le dea judecătorilor de lucru, din răutate pură; dar tribunalul examinează cu seriozitate, onestitate şi calm fiecare cauză,

nu refuză niciodată și nimănui să le dea ajutor celor care i se adresează; întotdeauna are timp să facă investigații, să asculte plângerea reclamantului sau apărarea inculpatului, nu se grăbește și nu ia în râs nici cele mai mărunte cauze, pentru că întotdeauna și în acestea se ascunde durerea sau mânia cuiva.

Da, tribunalul e neplăcut pentru cei considerați „lingăi" sau „ape liniștite" (dar periculoase), ca și pentru cei dibaci, care fac multe rele, dar cu prudență. Lingușitorul știe că este iubit și că-și poate permite multe, cu condiția să nu facă vreo faptă cu adevărat oribilă. Cel liniștit șicanează uneori mai mult decât cel care face gălăgie și bate. Iar cel dibaci, chiar și dintr-o faptă gravă reușește să iasă basma curată. Acestora le e mai bine fără tribunal, de aceea încearcă să-l discrediteze și să-l distrugă. Dar tribunalul nu se supără, ci caută în continuare cu grijă ameliorări și schimbări, îndeplinindu-și deocamdată menirea cum știe și cum poate.

Așa stau lucrurile acum și așa vor sta întotdeauna: cineva are zece cauze pe lună, iar altcineva are doar una într-un an. Dar nu avem ce face – și nici nu e nevoie să facem ceva. Fiecare trebuie să se hotărască singur ce relații va avea cu tribunalul.

Au existat și temeri în legătură cu capacitatea tribunalului de a o scoate la capăt în caz că sunt prea multe cauze de judecat. Dar acum, asemenea temeri au dispărut. Într-o oră sau cel mult două, tribunalul poate rezolva toate cauzele din cursul unei săptămâni, chiar dacă sunt în jur de o sută sau chiar mai multe. Știe toată lumea că orice început e greu.

Dacă tribunalul ar putea face în așa fel, încât să nu mai existe motive ca educatorul să se enerveze și să fie nevoit să-i supravegheze pe copii, ci doar o dată pe săptămână, în decurs de o oră, să rezolve, să mătură tot răul săptămânii,

aşa cum dimineaţa ori seara se mătură prin cameră, atunci ar fi cu adevărat plăcut şi bine.

SĂ NE OCUPĂM ACUM de câteva dintre problemele săptămânilor trecute. Ele ne vor convinge, poate, că tribunalul e util mai ales prin faptul că e calm, nu e nici în toane bune, nici în toane rele, nici nu simpatizează, nici nu antipatizează pe nimeni, doar ascultă cu calm explicaţiile.

Cauza 21 – Nu-i voie să faci zgomot în dormitor. Dar ceilalţi i-au răvăşit patul şi de aceea, fiind furios, a făcut scandal – § 5.

Cauza 42 – În glumă, i-au turnat apă-n cap. Ce putea face? Să-i ude şi el pe ei, să-i lovească, să se certe? Se poate şi ierta. Fără îndoială c-o să-i ierte, dar nu chiar acum, nu chiar imediat. Îi iartă, dar să fie pentru ultima oară.

Cauza 52 – O fetiţă mergea pe catalige. Apare un băiat.

„Dă-mi cataligele." Ea nu vrea să i le dea. Băiatul începe s-o bată, îi ia cataligele, o-mpinge, ea se loveşte la faţă. Fetiţa plânge. Din cauza unui joc nostim, acum e supărată. De ce? Ce i-am făcut? Îl dă pe băiat în judecată, apoi îl iartă – § 1.

Cauza 63 – Toţi îl poreclesc. La început, îi era tare ciudă, apoi s-a obişnuit. Este greu, dar nu te poţi bate, nu te poţi certa cu toată lumea. Şi deodată se înfiinţează tribunalul: prevestirea unei ordini noi, mai bune. Îl alege pe unul care-l goreşte cel mai des, cel mai insistent, şi-l dă în judecată. Îl convocăm iar, după o lună. „Te mai poreclesc ceilalţi?" „Mai puţin", răspunde cu un zâmbet de recunoştinţă pentru tribunalul care i-a luat apărarea.

Cauza 67 – O fetiţă a întârziat când s-a întors din familie. De ce? Nu mai are pe nimeni, în afară de o mătuşă. Nu-i plăcea să se ducă pe la ea, pentru că n-o iubea. De

ce? Nu-i treaba noastră. Dar acum s-a dus, s-a împăcat cu familia ei, a ieșit cu verișoara ei la plimbare, au stat pe iarbă, au vorbit. A uitat că trebuia să se-ntoarcă la cămin. Tribunalul a iertat-o.

Cauza 82 – Monitorul vrea să-i taie unghiile; el răspunde că-i sunt necesare când trebuie să scobească în pământ (lucrează la un grădinar). Peste patru zile se vor încheia lucrările – atunci îi dă voie să i le taie. Are dreptate? – § 61.

Cauza 96 – S-a terminat lista cu cei de serviciu la aerisit așternuturile, iar cea nouă încă nu e gata. Monitorul întreabă:

„Cine vrea să aerisească cearșafuri?" Nu vrea nimeni. Atunci, vede doi băieți și li se adresează: „Voi le aerisiți". Aceștia nu vor. S-au achitat de acest serviciu de curând – § 1.

Cauza 107 – O fată a luat o carte din sala de lectură, s-a dus cu ea în curte, unde trebuia să curețe cartofi. A lăsat cartea pe o bancă și a uitat de ea. A trecut pe-acolo și un copil de doi ani și a făcut-o ferfeniță – § 70.

Cauza 120 – Un cerc din setul de gimnastică a zburat în curtea vecinilor. S-au dus să-l caute. L-a găsit un băiețel care nu a vrut să li-l mai dea înapoi. S-a declanșat o ceartă. Consecința: instituția a primit o reclamație că băieții s-au purtat necuviincios – § 3.

Cauza 127 – Un băiat s-a îmbrăcat din greșeală cu haina altcuiva. Din cauza unor greșeli de acest gen, te poți îmbolnăvi de râie – § 31.

Cauza 144 – Cineva i-a luat cureaua și n-a vrut să i-o mai dea. I-a luat-o în glumă și tot în glumă nu vrea să o returneze. Fuge și râde de el. „Să-mi dai cureaua imediat!" „Ia-ți-o!" – și fuge. Iar el se înfurie. Fără îndoială că nu-i o tragedie, la urma urmei. Dar această cauză și altele

asemănătoare ne dovedesc că nu oricui îi plac glumele, iar cei cărora le plac nu au întotdeauna chef să glumească şi, mai ales, nu cu oricine – § 54.

Cauza 153 – A trântit uşa. A venit singur să se dea în judecată. Şi ce dacă nu toţi cei care au trântit uşa se înscriu pe tablă! Şi ce dacă altcineva face câte un lucru mult mai rău, dar nu şi recunoaşte! Cele mai interesante sunt aceste cauze mărunte, pentru că ele sunt expresia vigilenţei conştiinţei. Şi sunt destul de numeroase – presupunem că vor fi tot mai multe. Există şi oameni care nu se simt bine dacă au făcut ceva rău, dar n-au fost pedepsiţi – § 31.

Cauza 160 – În curtea din faţă se poate ieşi doar între anumite ore. Una dintre fetele mai mari a ieşit în această curte, deşi monitorul, un băiat mai mic, i-a interzis acest lucru. Ei nu-i place de el şi nu vrea să asculte de cineva mai mic. Şi el, ce poate face? O dă în judecată. Doar n-o să-i taie capul. O iartă, dar îşi exprimă speranţa că n-o să se mai întâmple. Iar tribunalul consideră că această speranţă este obligatorie.

Cauza 165 – O cauză legată de suspectarea injustă. Am avut câteva astfel de cauze. Cineva care este pârât pe nedrept suferă mai mult decât dacă ar fi fost lovit. O fetiţă îşi numără bănuţii. Apare un băiat: „Arată-mi câţi ai". Ea răspunde: „Nu vreau". „Nu vrei să-mi arăţi pentru că i-ai furat." El a pierdut ieri nişte bani şi tocmai şi-i căuta. Ea nu ştia nimic despre banii lui şi, chiar dacă ar fi ştiut, cum poate el să-şi recunoască banii, cu ce drept o jigneşte? – § 1.

Cauza 167 – O fetiţă şi-a scăpat mărgelele pe jos; acum le adună şi le-nşiră din nou pe aţă, supărată. S-a aplecat după mărgele, dar cineva îi pune după gât sâmburi de vişine. „Lasă-mă-n pace!", zice ea supărată. „Că, dacă nu, ce-mi faci?" „Te dau în judecată." „N-ai decât." În ziua şedinţei de judecată, îşi retrage plângerea – § 1. (Aminteam c-am

avut peste cincizeci de astfel de cauze. Poate ne înşelăm, dar credem că ele îi învaţă pe unii respectul faţă de semeni şi pe alţii blândeţea.)

Cauza 172 – S-a căţărat într-un copac, ca să-i demonstreze unui coleg că e-n stare, dar s-a înscris ca infractor, pentru că ştie că nu-i voie – § 90.

Cauza 206 – Şi-a spălat castronaşul în vestiar; nu ştia că nu-i voie. A aflat şi s-a înscris la judecată – § 51.

Cauza 218 – A fost îndemnat să se dea pe sine în judecată. S-a dat, dar acum vede c-a făcut o prostie: n-are decât să-l dea cel pe care l-a supărat cu ceva – § 1.

Cauza 223 – Patru băieţi şi-au făcut lecţiile la o masă. Când au terminat, masa era plină de cerneală. Tribunalul a luat depoziţii şi a constatat că, la masa 36/3, numai un băiat a scris şi i s-a vărsat cerneala. Dacă tribunalul n-ar fi intervenit, toţi patru ar fi fost învinovăţiţi – § 4.

Cauza 237 – S-au alergat în joacă, până când unul l-a lovit tare pe celălalt cu un băţ. L-a durut mâna rău; l-a dat pe coleg în judecată; când nu l-a mai durut, şi-a retras plângerea – § 1.

Cauza 238 – Această cauză poate părea chiar hazlie. Făceau amândoi pipi la closet. Unul, din neatenţie, neintenţionat, l-a stropit pe celălalt, iar acesta a stropit şi el, intenţionat – § 200.

Cauza 252 – Monitoarea pe etaj are mult de furcă din cauza lui. Ba uită – şi trebuie să-l caute –, ba face curat, dar de mântuială. L-a ameninţat de mai multe ori că-l dă în judecată. Fără efect. În cele din urmă, ea şi-a pierdut răbdarea şi chiar l-a dat în judecată. Dar, până la urmă, l-a iertat. Poate se-ndreaptă.

Cauza 254 – În fiecare seară, cei doi care sunt de serviciu mătură curtea. Unul dintre ei trebuie să facă şi la closet curăţenie, după care amândoi trebuie să se spele pe picioare şi abia apoi să se culce. În glumă, o astfel de echipă este închisă în curte: băieţii n-au mai putut să intre în clădire – § 100.

Cauza 258 – O fată întârzie mereu. Monitoarea îi spune tot timpul să iasă din spălător, dar ea se supără, nu ascultă, o porecleşte, îi răspunde: „N-am chef" sau: „Ţi-e ciudă pe mine". Şi în acest caz, după câteva zile cele două fete se vor împăca, dar deocamdată chemarea la judecată evită cearta – § 1.

Cauza 261 – A făcut zgomot dimineaţa înainte de deşteptare – singur s-a prezentat la judecată. Tribunalul îl iartă şi-l roagă să nu mai facă – § 32.

«Gazeta juridică» nr. 9

NU LE E FRICĂ.

Tribunalul nu-i bun de nimic. Nu se tem ei de tribunal – astfel de voci se pot auzi frecvent.

Aşa că unii nu vor să se adreseze tribunalului, ascund micile diferende. Alţii se limitează să invoce paragraful 1, pentru că tribunalul oricum nu face nimic. Şi alţii, în sfârşit, spun cu vitejie:

„Dă-mă-n judecată, că tremur de frică".

Din această cauză, o sumedenie de probleme n-au ajuns în faţa tribunalului. Până când, în cele din urmă, fiind eliminat din serviciu, H. a considerat că nu era cazul să aducă acest lucru la cunoştinţa tribunalului – nici el şi, de altfel, nimeni dintre cei care ştiau că el fusese eliminat. Şi nu numai H., dar nici fetele mai mari, apoi nici băieţii nu se mai adresau tribunalului.

Curios, însă, e faptul că, până în ultimul moment, au existat și dintre aceia care au continuat să se adreseze tribunalului. Ceea ce dovedește că peste tot există oameni cinstiți, care fac nu ce face „toată lumea", ci se conduc după ceea ce le spun propria lor conștiință și propria lor judecată.

Tribunalul nu-i bun de nimic. Este întotdeauna mai ușor să spui că un lucru nu-i bun de nimic, decât să te gândești. Întotdeauna se vor găsi guri dispuse să vorbească, dar e mai greu să găsești capete dispuse să gândească. A fost suficient ca unul să arunce o vorbă: „Nu-i bun de nimic", pentru ca toți ceilalți să repete în cor, ca oile: „Nu-i bun de nimic".

Dar cel mai tare țipau cei pentru care tribunalul era cel mai incomod, mai stânjenitor, mai periculos. Pentru că tribunalul îi dă dreptul oricui să facă plângere, fiind obligat să examineze în ce măsură aceasta e justificată.

O să primesc paragraful patru sau cincizeci și patru. Pentru unii e suficient § 1, sau § 4, sau § 54, pentru alții nici § 800 nu are nici un efect.

Rostul tribunalului este să instaureze și să mențină ordinea printre oameni – el nici nu poate, nici nu-și propune să facă minuni.

Ar fi o minune ca, după ce a primit § 100, un leneș să devină subit harnic sau un pisălog, un scandalagiu, un certăreț să devină liniștiți și amabili. Același lucru se întâmplă și la școală: după ce a primit o riglă la palmă sau nota patru, nici un elev recalcitrant nu se transformă imediat într-unul exemplar.

Dar tribunalul îi dă fiecăruia dreptul să spună: „De mâine, o să mă controlez. M-am hotărât să nu mai fac așa ceva. Vreau să evit să mai fac așa ceva."

Iar, dacă altcineva vrea să-l împiedice să-și țină făgăduiala, îl poate da în judecată.

Exemplu: Cineva certăreț se decide să nu se mai ia la harță. În mod sigur, vor fi unii care-l vor provoca în mod intenționat, fiindcă unor asemenea indivizi nu le place ca altul să se îndrepte; dar el n-are decât să-i cheme în judecată pe cei care-l hărțuiesc.

Ce dacă și pe el îl vor pârî că i-a dat în judecată pe nedrept? Tribunalul va ști despre ce e vorba.

Tribunalul nu face minuni, dar nici rugămintea, nici amenințarea, nici mânia, nici nuiaua nu fac minuni.

Și, peste tot unde există pedepse, există și dintre aceia care spun: „Și ce dacă? Nici nu m-a durut."

Ei nu numai că nu se-ndreaptă, ci devin tot mai răi, tot mai vulgari.

Nu-i bun de nimic. Și eu ce fac – să mai dau în judecată pe cineva?

Cum adică? E chiar așa de greu?

Ch. a fost hărțuit de toată lumea – încă de la început. El îi dădea în judecată, ei râdeau de el, îl sâcâiau, el îi pâra din nou. În cele din urmă, l-au lăsat în pace, iar el, de asemenea, pe ei.

Sunt sigur că un copil care nu-și face serviciul cum trebuie, dacă ar fi dat în judecată timp de două săptămâni, de câte trei ori pe zi, până la urmă, tot ar trebui să se îndrepte. Problema este că monitoarelor de etaj le-a fost prea lene să scrie, fiindu-le mai la îndemână să se enerveze, să se certe, să-și frângă mâinile că nu se puteau descurca. Dacă s-ar fi adresat tribunalului, acesta ar fi putut să nu le dea lor dreptate, pe motiv că ele prea se considerau perfecte și, adeseori, în loc să vorbească liniștit și calm, începeau să se certe, pentru că n-aveau răbdare să aștepte câteva zile.

Există prea multă răutate și tribunalul devine un instrument al răzbunării. Această răutate ar fi fost în stare să-l condamne pe inculpat cel puțin la spânzurătoare și imediat – de aceea, § 4 sau § 100 nu erau de natură să mulțumească pe nimeni.

Când, în vară, am vorbit despre răutate, unul dintre băieți mi-a scris: „Dacă aș fi fost rău, aș fi omorât pe cineva".

Dar tribunalul n-a omorât pe nimeni, așa că ei erau nemulțumiți.

Au mai existat și alte reclamații: „Tribunalul ascultă o parte, dar pe cealaltă n-o mai ascultă".

Dacă unul mic l-a pârât pe unul mare, iar acesta din urmă nu s-a prezentat, cu toate că fusese convocat, altă soluție nu era.

În general, cei mari nu se prezentau în clasa unde avea loc ședința de judecată, chiar dacă fuseseră rugați să vină.

Disprețul afișat față de tribunal era dovada faptului că unii copii nu înțeleseseră rostul acestuia. Și astfel s-a ajuns la ceea ce era mai rău: neînțelegându-l, ei îl disprețuiau și-l persiflau.

A face parte din completul de judecată pentru unii constituia o distracție, iar pentru alții, o obligație neplăcută, de care s-ar fi lipsit bucuros.

Intenționat dau pe careva în judecată, ca să nu mă aleagă judecător.

Ceea ce era fie o minciună, fie, într-adevăr, un șiretlic urât.

Adică, în loc să-i învețe pe copii adevărul, tribunalul îi învăța să mintă; în loc să-i învețe să fie sinceri, îi învăța să se fofileze; în loc să le exerseze curajul, le dezvolta lașitatea; în loc să trezească la viață gândirea, încuraja lenea.

Existau tot mai multe probleme ascunse, nimeni nu se mai pâra pe sine însuși. De ce? Dacă tot nu le era frică de tribunal, atunci de ce se ascundeau? Umblă prin casetele celorlalți, dar n-are curajul să spună: „Eu am umblat". A luat un toc, nu-i pasă de tribunal, dar nici nu zice: „Eu l-am luat".

Mai rău chiar: se supărau pe cei care spuneau că le-a dispărut ceva. S-a ajuns chiar la situația ca, dacă i-a dispărut

cuiva ceva, acestuia să-i fie frică să recunoască, pentru că oricum știa că n-avea să mai vadă obiectul respectiv și în schimb și-ar fi făcut necazuri inutil.

De aceea, unii, în loc să caute, reclamă furtul cu autor necunoscut, iar alții, corecți, nu mai reclamă nimic, fiindcă se tem.

Și cu paragraful unu cum rămâne?

Cutare a dat pe cineva în judecată, dar nu mai știe de ce. Cine știe să gândească, își va spune: „Dacă nu-mi amintesc nici măcar eu de ce l-am pârât, ei sunt obligați să dea paragraful unu. Așa că, de ce să ne mai pierdem vremea, de ce să ne mai chinuim degeaba?"

Nu se prezintă. Nici tribunalul nu dă paragraful unu. De ce?

Pentru că... așa trebuie.

Și depozițiile?

De multe ori, ți-e și rușine să le asculți, ți-e și mai rușine să le scrii. Și ar fi fost atât de simplu să spună: „N-am făcut bine".

De trei ori, doar de trei ori din 1.950 de cauze.

Noi ne închipuiam că, datorită tribunalului, adulții puteau căpăta respect față de copii; dar nu, dimpotrivă, chiar și cei care inițial respectau tribunalul, acum își pierduseră acest respect.

A fost, însă, și mai rău: judecătorii se înțelegeau între ei fie să nu dea condamnări, fie să fie indulgenți. Fiindcă e mai comod așa. În sfârșit, s-a întâmplat chiar ca un judecător să-l lovească pe altul, pentru c-a judecat așa cum îi dicta conștiința lui.

E greu să mai așteptăm o ameliorare: tribunalul nu aduce nici un folos, dimpotrivă, e un factor negativ; tribunalul nu aduce mai multă ordine, dimpotrivă, aduce dezordine: tribunalul nu îndreaptă pe nimeni, dimpotrivă, îi strică și pe cei mai valoroși. Un astfel de tribunal nu trebuie să mai existe nici măcar o zi.

Pierdem astfel o jumătate de an de muncă. Dacă, pe viitor, cineva o să muncească la fel de serios, îşi va da seama că doare, că e foarte trist.

Din păcate, copiii nu se tem de tribunal şi, fiindcă nu se tem, nu-l respectă, şi, fiindcă nu-l respectă, mint nu numai în faţa instanţei, ci şi faţă de ei înşişi. Pentru că refuză să gândească pentru a se autoevalua şi refuză orice efort de a se îndrepta.

Ştiu că tribunalul e necesar, că peste cincizeci de ani nu va mai exista nici o şcoală, nici o instituţie fără tribunalul ei. Dar, pentru Casa Orfanilor, tribunalul e dăunător, pentru că aceşti copii nu vor să fie oameni liberi, vor să rămână tot sclavi.

H. ALEG DOAR CÂTEVA DINTRE CAUZELE ÎN CARE APARE EL.

20 de cauze de poreclire: de 9 ori a primit § 1; de 9 ori a fost iertat, dar degeaba; de 2 ori a primit § 60; de 2 ori § 4, apoi §§ 63 şi 82; de 3 ori § 100, o dată § 200 şi o dată § 300.

11 cauze de hărţuire, incitare şi persiflare: de 2 ori a primit § 1, de 4 ori § 54, de 2 ori § 82, câte o dată §§ 41, 100 şi 200. O cauză pentru deranjarea celui care lucrează – § 300.

12 cauze pentru bătaie: de 3 ori § 1, de câte 2 ori §§ 54, 32, 60, 80 şi 81, apoi de 2 ori § 100 şi o dată § 200.

10 cauze legate de efectuarea serviciului: de 2 ori § 1, câte o dată §§ 4, 32 şi 82, de câte două ori §§ 100 şi 400, apoi §§ 500 şi 700.

De 3 ori pentru comportament necorespunzător la lecţii –§§ 80, 82 şi 200.

De 3 ori pentru că nu s-a spălat pe cap – §§ 1, 54 şi 200. Pentru că nu s-a spălat pe mâini – § 100.

A spart o călimară – § 81. A spart o cană – § 31.

A refuzat mâncarea – § 4.

A fost necinstit la joc – § 100. A bârfit – §§ 60 şi 200.

A întârziat – §§ 70 şi 82.

S-a amestecat unde nu-i fierbea oala – § 100.

Un băiat incorect. Și totuși, nu s-a găsit nici un curajos care să-i dea § 800, luându-i astfel dreptul de a se mai adresa tribunalului.

«Gazeta juridică» nr. 19 Consiliul Juridic

O JUMĂTATE DE AN AM FUNCȚIONAT cu tribunal, dar fără Consiliu. Trebuia, mai întâi, să lăsăm tribunalul să-și facă primii pași, apoi să-l lărgim și să-l perfecționăm. Tribunalul singur nu era suficient. Cu o sută de cauze pe săptămână, din lipsă de timp, acesta era obligat să rezolve neglijent chiar și cauze importante.

Consiliul Juridic funcționează de zece săptămâni; a examinat în total șaptezeci de cauze – câte șapte cauze săptămânal. La Consiliul Juridic, ajung următoarele categorii de cauze:

- toate cauzele datorate întârzierii celor care au fost în vizită la familii;
- cauzele în care, în afară de numărul paragrafului, trebuie indicată și regula obligatorie pentru toți; cauzele cu despăgubiri financiare (geam spart, distrugeri de tot felul); cauzele în care sentința va fi un paragraf superior numărului 500;
- internul care, în cursul unei singure săptămâni, are atâtea cauze, încât trebuie examinate toate împreună;
- cauzele dificile, în care trebuie să fie ascultate mai atent și îndelung ambele părți, pentru a putea decide cine are dreptate. Secretarul tribunalului decide care cauză merge la Consiliu.

De cele mai multe ori, judecătorii se declară de acord. În câteva cazuri, ei au declarat, însă, că pot judeca și singuri.

Se mai întâmplă ca unii reclamanți să ceară în mod explicit ca problema lor să fie analizată în cadrul Consiliului. Secretarul e de acord, dar nu întotdeauna.

Deocamdată, acest aspect nu e pe deplin reglementat, dar se va găsi o soluție.

Prima cauză

H., UN COPIL MIC, A AVUT DEJA foarte multe procese. Nici o sentință nu are efect. Și-a bătut joc de tribunal de față cu toată lumea, a devenit de o neobrăzare nemaipomenită, dovedind în mod clar că tribunalul singur, doar tribunalul, nu are ce-i face. Existau două variante: fie să declarăm că tribunalul e ineficient și să-l desființăm, fie să-l eliminăm pe el din competența tribunalului.

Fiind din nou chemat la judecată, el a insultat instanța cu obrăznicie și, pentru jignirea tribunalului, a fost trimis în fața Consiliului.

H. a declarat că tribunalul îl enervează, copiii îl irită, din cauză că tot timpul îl cheamă la judecată, că tot timpul îl amenință – orice-ar face, oriunde s-ar afla, tot timpul i se spune: „Te dau în judecată!"

În cele din urmă, scos din răbdări, în fața lui A și a instanței, a spus, pur și simplu: „Nu vreau tribunal, prefer să mă tragă de urechi și să-mi dea la palmă".

Absolut de înțeles: preferă să se bată după pofta inimii și o dată la o sută de incidente să ia la palmă, decât să se-ndrepte și să se conformeze reglementărilor obligatorii pentru toți.

Judecătorii Consiliului s-au polarizat în două tabere. Unii propuneau să fie iertat și de data asta. Ceilalți cereau § 900. În cele din urmă, H. a primit § 800. Pentru o săptămână, H. a fost eliminat din competența tribunalului și, în cursul acestei săptămâni, a primit ceea ce și-a dorit:

– Sâmbătă n-a primit ciorapi, pentru c-a întârziat;

– Duminică a luat o riglă la palmă, pentru că n-a vrut să facă de serviciu la curăţenie;

– Marţi a fost tras de urechi, pentru c-a provocat scandal, fiind în echipa care curăţa cartofi.

În schimb, fiind scos de sub competenţa tribunalului, n-a mai avut nici o chemare la judecată.

Împotriva lui H. mai existase o plângere: în prezenţa unor vizitatori, el strigase după o fată mai mare în mod repetat, chiar folosind un cuvânt vulgar. Dar, întrucât primise deja § 800, tribunalul l-a iertat, dându-i doar § 60.

A doua cauză

UN BĂIAT INDISCIPLINAT, certăreţ, leneş. Convins că el are întotdeauna dreptate, la orice observaţie care i se face se simte jignit. Neglijent când e de serviciu, neconştiincios în tot ce face.

Din cauza lui, supa a fost mai mult apă chioară; 20 de funţi de cartofi lipsă – § 90.

Şi-a găsit deja o slujbă.

Există deja o reclamaţie că-i leneş.

A treia cauză

O FATĂ MAI MARE.

Fără să ceară permisiunea, a luat foarfecele, care sunt proprietatea privată a educatoarei, şi le-a aruncat. În patru săptămâni, nici nu i-a trecut prin cap să le caute sau măcar să-şi ceară scuze – § 400.

La prima sa şedinţă, Consiliul a mai analizat încă trei cauze:

– Băiatul I., fiind de serviciu, a refuzat să facă curat - § 55;

– Câţiva copii au copt cartofi în centrala termică - § 41;

– Un băiat întârzie când trebuie să facă de serviciu - § 30.

Săptămâna a doua

ÎN CEA DE-A DOUA SĂPTĂMÂNĂ, Consiliul a avut de examinat o singură cauză.

Un băiat citește în timpul mesei de prânz și al cinei, iar când i se atrage atenția, nu răspunde.

Întrebat de Consiliul Juridic dacă vrea să capete un statut de excepție și Consiliul să-i permită să citească în timpul mesei, el răspunde categoric că nu – § 4.

Săptămâna a treia

DATE FIIND MAI MULTE CAUZE legate de dezordini semnalate la casete, secretarul propune un proiect:

– să se renunțe complet la cheițe, care oricum sunt inutile, întrucât nu asigură secretul obiectelor aflate în casete, sau

– să fie desemnați responsabili de serviciu care să stea de dimineața până seara la o masă separată, amplasată în apropierea dulapului cu casete, sau

– dulapul să fie închis cu cheia și să fie deschis de câteva ori pe zi, la ore precise, sau

– să fie urmărit nerușinatul răufăcător.

Dar Consiliul a respins proiectul. Necunoscutului care provocase aceste dezordini i s-a dat § 3 (nu se știe, de fapt, ce s-a întâmplat în realitate), pentru că:

– mulți copii le permit altora să umble în casete, în lipsa lor;

– copiii au cărțile în comun și, când au nevoie de ele, le iau chiar fără știrea proprietarului casetei;

– uneori, din greșeală, deschid caseta altcuiva.

Dacă n-ar fi fost intervenția Consiliului Juridic, poate că dulapul cu casete ar fi fost închis și accesul la acestea ar fi devenit mult mai incomod.

BĂIATUL B. ARE OPT CAUZE, doar el singur – opt cauze în decurs de numai o săptămână.

O fetiță stă liniștită, iar el începe s-o împingă și s-o bată. „Te dau în judecată." „Dă-mă." Și continuă s-o-mpingă și s-o bată – § 63.

O fetiță are o scrisoare. B. i-o smulge, aleargă cu scrisoarea prin sală și o amenință că i-o rupe – § 63.

Un băiat e liniștit și la locul lui. B. începe să-l tragă, să-l împingă, să-l zgâlțâie – § 63.

O fată se află, la un moment dat, lângă coșul de gunoi. B. îi pune coșul în cap – § 63.

De dimineață, unul dintre băieți s-a jucat cu el, dar seara n-a mai vrut. B. îl caută, se ia de el, nu-i dă pace. „Nu mă puteam descotorosi de el în nici un fel" – § 63.

Se apropie de o fetiță: „Vrei să-ți înmoi oasele?" „Pleacă!" Nu vrea s-o lase-n pace, o bate, o împinge de pe scaun – § 63. Se apropie de o fetiță: „Ai avut scarlatină?" Se ia după fetiță, repetând că ea a avut scarlatină – § 63. În plus, a mai fost pârât că nu se comporta corespunzător în timpul orelor: „Tot timpul se târguiește ca să facă o temă, orice observație îi face cineva, el are o sută de răspunsuri, își bagă nasul peste tot, e neascultător" – § 93.

Dar B. a scăpat din toate acestea basma curată, deoarece reclamanții au intervenit în favoarea lui: „B. nu-i băiat rău, dar e prea pisălog, băgăcios, n-are ambiție. Când îi spui: «Pleacă, lasă-mă-n pace», nici nu se gândește să plece, râde și-și vede mai departe de-ale lui. De prost, nu-i prost, uneori stau cu plăcere de vorbă cu el. B. zice că-i trist, că nimeni nu-i drăguț cu el, ca să-l ajute să fie altfel. La magazin, i se iartă prea multe și, de aceea, și-a luat-o în cap, dar a început să se mai îndrepte."

Alte cauze

CAUZA CELOR DOI PUȘTI care nu se comportă corespunzător la masă – § 81.

Cauza celor doi băieți mai mărișori care au chiulit de la școală – §§ 41-50.

Cauza motivării false pe care monitoarea de etaj i-a dat-o unui elev de serviciu. Consiliul a hotărât s-o reabiliteze.

Săptămâna a patra

ÎN CEA DE-A PATRA SĂPTĂMÂNĂ, n-au fost decât trei cauze, dintre care una a fost legată de o batistă aruncată la spălătorie sau la atelierul de croitorie.

Ghetele arse

LA CENTRALA TERMICĂ, doi băieți au ars două perechi de saboți și o pereche de ghete. Responsabila le-ar fi spus să-i pună pe foc.

Nu-i adevărat. Mai puteau fi reparați. Nu mai erau buni de nimic.

Chiar și ghetele cele mai rele pot fi reparate.

Băieții au îndeplinit doar o sarcină care le-a fost dată, nu-i vina lor – § 33.

Atelierul de croitorie

COPIII AU ACCES, DUMINICA, în atelierul de croitorie, ca să-și coasă nasturi etc. Unul dintre ei a șterpelit o papiotă de ață din bumbac, pe care nu avea voie s-o ia; altul voia să-și repare un buzunar, deși avea un buzunar întreg, ceea ce este arhisuficient. I se spune: „Ieși", iar el: „Ia uită-te la ea, îmi interzice, o să ajungă să-mi poruncească; uite-așa, mi-l cos și ce-o să-mi faci?" Voia să mă-mpingă ca pe-un

câine. Unii au câte două buzunare – nu era decât o gaură mică.

Ca urmare, primul a primit § 40, iar al doilea § 200, întrucât fusese stabilit că reparațiile se efectuau în sala de recreație, și nu în atelierul de croitorie, iar monitoarea pe atelier trebuie să țină o evidență, la fel ca și monitoarele pe etaj; trebuie verificat dacă n-ar fi, într-adevăr, mai bine să se coasă cu ață de bumbac, decât cu alte fire de proastă calitate.

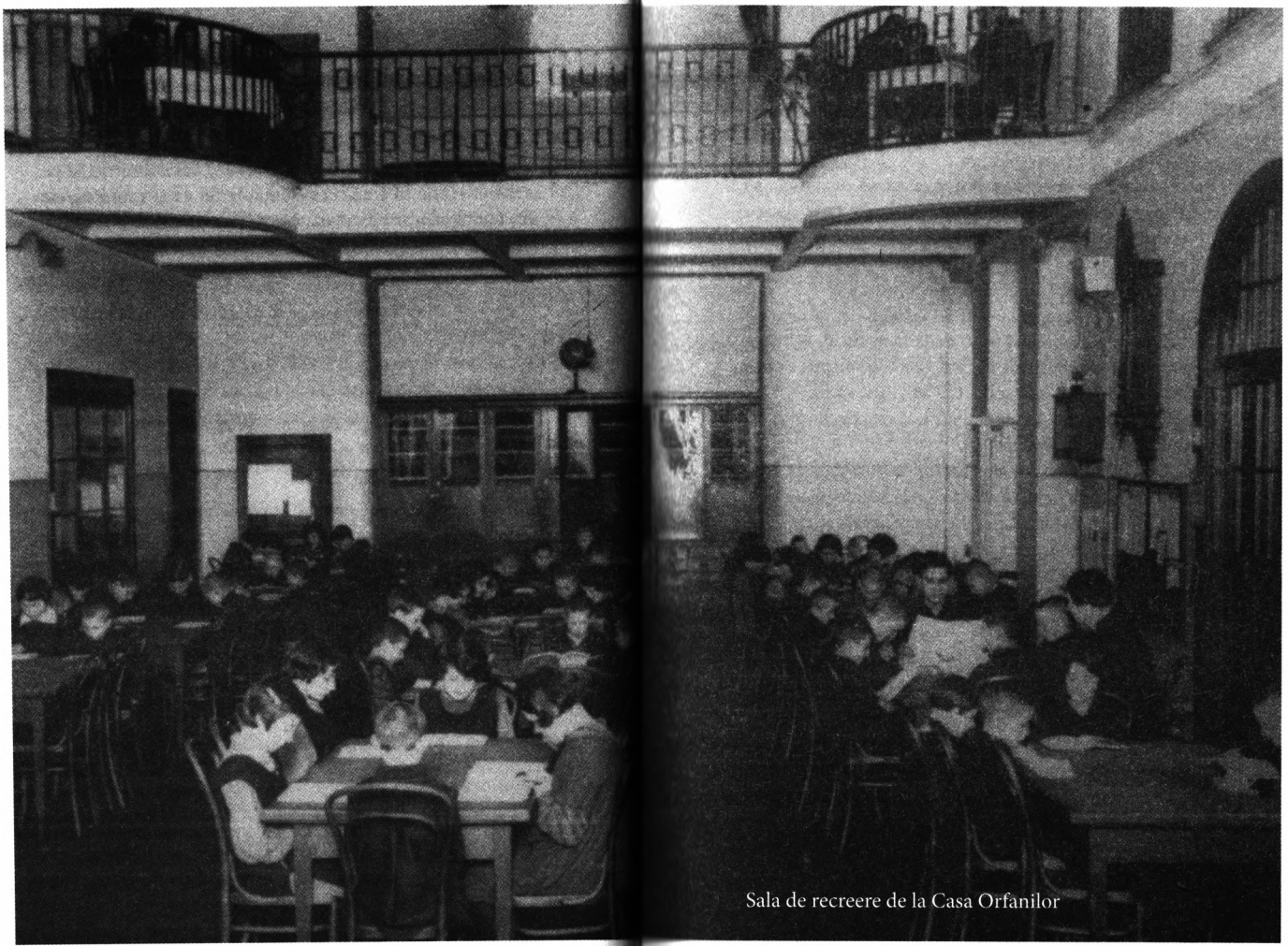

Sala de recreere de la Casa Orfanilor

Săptămâna a cincea

CINCI CAUZE.

Încă un băiat care urăşte tribunalul. G. apare în cinci cauze.

Face gălăgie în dormitor. Nu vrea să se dezbrace, se duce pe la paturile diferiţilor băieţi, vorbeşte tare; dacă-i atragi atenţia, nici nu-i pasă. În spălător, cântă şi fluieră; dacă-i spune cineva:

„Încetează", el răspunde: „Dă-mă-n judecată".

Când e de serviciu, face numai ce vrea el, o face pe supăratul şi nu mai mătură sau, dacă face curat, e neglijent. Se poartă exact cum are el chef. Şi mai şi minte: a spus că a măturat praful de sub sobă, dar nu-i adevărat.

Chemat la judecată, nu se prezintă să dea declaraţii: „O să mă duc când o să am chef".

Un băiat e bolnav, la pat: „De ce stai în pat, ce-i cu tine?" Nu primeşte răspuns, aşa că-l ia la bătaie pe bolnav.

Şi iată cum se explică el: „Nu pot să sufăr, urăsc tribunalul, nu vreau să am nimic de-a face cu tribunalul. Şi nu vreau să dau explicaţii nici verbal, nici în scris, pentru că ştiu că, de cele mai multe ori, n-am dreptate. Toţi mă sperie cu tribunalul şi asta mă înfurie cel mai tare. N-au decât să mă dea în judecată, dar să nu mă mai ameninţe" – § 700.

Tribunalul nu-i simpatic. Dar n-a fost înfiinţat aşa, în joacă. Rostul lui e să apere legea şi ordinea – a fost înfiinţat pentru ca educatorul să nu fie obligat, ca văcarul sau rândaşul, să supună animalele cu ajutorul bâtei şi ţipând la ele, ci să judece calm şi raţional, să stea de vorbă cu copiii şi abia apoi să ia o hotărâre, pentru că, de multe ori, copiii ştiu mai bine cine are dreptate şi cine nu – sau în ce măsură cineva nu are dreptate. Misiunea tribunalului este să evite scandalul printr-o activitate de gândire şi ieşirile violente să le transforme într-o intervenţie educativă.

Cauza lui B.

IATĂ-L DIN NOU ÎN CONSILIUL JURIDIC.

Leneş, neascultător şi neglijent când a fost de serviciu la bucătărie, acum exact la fel îşi face datoria şi la noul serviciu.

Înainte, nu voia să cureţe cartofi, iar acum nu vrea să mătură scările. N-are importanţă că toţi copiii au mâncat o supă străvezie; ce contează e că alţii aşteaptă după el, ca să poată spăla scările – acestea nu pot fi spălate până n-au fost măturate.

Ba nu vreau să mă duc. N-am chef.

De trei ori au venit să-l trimită să-şi facă serviciul – în van.

„Dac-ar fi să-l dau în judecată, ar trebui să-l dau în fiecare zi. Nu foloseşte fărăşul, gunoiul îl aruncă pe fereastră sau îl mătură sub sobă. Iar dacă o dată i se-ntâmplă să se folosească de făraş, nu-l mai duce la loc în ruptul capului. Măturile nu le pune la loc, cârpele de şters pe jos – la fel. Iar, dacă-i atragi atenţia, întotdeauna el e cel care are dreptate."

„E bun, dar impulsiv. Se enervează şi, la nervi, răspunde. După aceea, se gândeşte mai bine, numai că trebuie să-i dai totul mură-n gură. E nepunctual!" – § 82.

Cei ca el sunt viitorii muncitori care strică faima Casei Orfanilor. E tot mai greu să găseşti un loc de muncă bun pentru băieţii noştri. După cum se ştie, avem reclamaţii în legătură cu B., deşi nu lucrează de mult.

Scandal

BUCĂTĂRIE. Intră M. şi spune: „Ştii, am întâlnit-o pe sora ta, care m-a rugat să-ţi transmit salutări". „Am treabă!" „Bună soră mai eşti şi tu, nici măcar nu te interesează

că sora ta îţi transmite salutări." „Am auzit." Cei de faţă încep să râdă.

M. i se adresează acum altei fete: „Aşa mi-ai răspunde şi tu, dacă m-aş întâlni cu sora ta?" Râsete.

D. ia greutatea de la pendulă şi-o aruncă în direcţia uneia dintre fete. Când e prost dispusă, D. face mereu scandal – § 200.

La jocul de domino

MAI DEMULT, CÂND CINEVA era făcut „trişor", nu ştiam de ce. Acum, când le dăm voie să joace pe bomboane şi pe bani, tot mai des ne sunt semnalate cazuri de joc necinstit. Pentru că acum se face în mod deschis şi sub controlul tribunalului ceea ce înainte se făcea pe ascuns. De ce să le interzicem tuturor, dacă trişori sunt doar trei sau patru? La ce bun să interzici un joc, dacă n-ai cum să controlezi dacă ei joacă domino sau dame fără miză sau pe bomboane. Iar, pentru cel care pierde, ori caramele cu lapte (pe care trebuie să le cumpere), ori bani – totuna este. Unii îşi cheltuiesc banii în mod util, pentru că sunt copii cu judecată – ei joacă mai rar, învaţă să fie prudenţi; în schimb, cei uşuratici şi proşti îşi cheltuiesc banii prosteşte şi tot prosteşte pierd la joc. Poate că, pierzând un timbru pentru c-a jucat cu un trişor, cineva învaţă să fie mai prudent, iar când va creşte mare, nu-şi va cheltui la joc toată averea sau banii altora, aşa cum se mai întâmplă.

Prima cauză de joc necinstit s-a încheiat prin interdicţia de a mai juca, impusă unui puşti timp de o lună, dar, fiindcă era o perioadă prea mare, la rugămintea lui, durata interdicţiei a fost redusă la numai două săptămâni.

Nu se ştie cum s-au desfăşurat lucrurile. Asemenea cauze sunt întotdeauna greu de judecat – § 3.

Săptămâna a șasea

AU FOST REZOLVATE DOUĂ PROBLEME importante: ducerea lenjeriei în pod și vânzarea jucăriilor. S-a făcut primul pas pentru reglementarea rugăciunii.

Lipsa de serviabilitate

MEREU AM PROBLEME când trebuie să duc rufele sus. Băieții nu vor să le ducă sau, dacă vor, o fac în silă. Unu-i obosit, altul n-are timp, al treilea o să vină mai târziu. Și, din păcate, de cele mai multe ori se întâmplă să mă ajute tot unul care m-a ajutat mai des decât alții. Pentru că nici nu mai apelez la cei care mă refuză mereu. M-a deranjat când mi-a spus că-i obosit: eu știam foarte bine că nu era obosit, doar se întorsese de la școală de-o jumătate de oră.

De ce trebuie să dau explicații? Oricum ele spun că eu sunt de vină, pentru că întotdeauna nu le credeți decât pe fete. Nu-mi place să mă duc în pod, pentru că trebuie să mă întrerup din citit sau din joc și-n plus, ea face așa o mutră care mă enervează. De altfel, eu mereu îi mobilizez pe băieți să ducem rufele, așa c-o să ne descurcăm și singuri de-acum. Dar să nu-și închipuie cumva c-o fac pentru că m-a dat ea în judecată – § 5.

Jucau domino. Eu le-am spus: „Haideți să scuturăm paltoanele". Mi-au răspuns că le-au scuturat, dar el nu și-l scuturase, că era obosit. A venit după zece minute, dar era prea târziu.

Am fost cu o scrisoare pe strada Marszałkowska, la numărul 99. Jucam domino și voiam să închei partida. O să mi-l scutur, să nu mă mai facă leneș – § 4.

Jucăriile

I-AM DAT ÎN JUDECATĂ pentru că nu știu ce să mă mai fac cu ei. Iau jucării și nu le mai aduc înapoi, le lasă pe masă, pierd numerele de la jocurile de loto, pierd piesele de la jocul de dame. Și eu am multe neplăceri din cauza lor.

Cum iau ceva, cum vine cineva și spune că vrea și el. M-am dus să fac curat în clasă și am împrumutat jocul până mă-ntorceam. Nu știam c-o să le piardă.

Eu de-abia am luat jocul de loto cu poze, că m-au și chemat la baie. Așa c-a trebuit să-l ascund în caseta mea, că n-am avut cui să-l predau – §§ 40 și 50.

La rugămintea Consiliului Juridic, Cercul Jocurilor Utile a elaborat următorul Regulament:

– la jocurile de loto și domino, este permis să se joace pe bomboane, vederi și bani doar în zilele de sâmbătă și vineri după ora 16.30;

– cel care a pierdut 30 de groși se poate retrage din joc;

– nu este permis să pierzi mai mult de 50 de groși;

– datornicii trebuie să restituie în cursul săptămânii următoare banii datorați;

– piesele de domino însemnate trebuie distruse;

– cine împrumută jocul de loto trebuie să asigure ordinea și curățenia;

– să nu existe hârtii împrăștiate pe sub masă;

– jocul de loto să fie restituit la timp;

– încă de la început trebuie să se stabilească dacă participă 4 sau 5 jucători;

– cine ia jocul răspunde de numerele pierdute;

– atenție: jocul de dame se împrumută după ora 6;

– nu se mai pot lua jocuri cu 15 minute înainte de ora restituirii;

– jocurile trebuie predate cu 5 minute înainte de ora mesei.

Rugăciunea

EL O FACE MEREU PE MĂSCĂRICIUL la masă şi în timpul rugăciunii se strâmbă, de-i face pe toţi să râdă. Este drăguţ şi vesel, dar în timpul rugăciunii ar trebui să se poarte cuviincios.

Secretarul a propus Consiliului Juridic să se instituie regula ca, în timpul rugăciunii, cei care nu se poartă cuviincios să fie daţi afară din sala de mese, timp de o săptămână.

Consiliul a decis ca această problemă să fie amânată până în momentul în care alt copil va începe să spună rugăciunea.

Învinuitul a primit § 4.

Un judecător înaintea tribunalului

A FOST TRAS LA SORŢI: urma să fie judecător.

Nu s-a prezentat, n-avea chef. De ce?

Pentru că după aceea copiii îi reproşează că dă pedepse prea aspre sau incorecte.

Pentru că nu-i place tribunalul şi nu vrea să aibă nimic de-a face cu tribunalul.

Secretarul propune § 50 şi excluderea de la tragerea la sorţi pe o perioadă între una şi trei luni.

Nu înţelege.

Nu înţelege că a judeca nu-i o plăcere, ci o îndatorire socială, poate chiar neplăcută.

Nu înţelege că tribunalul nu poate exista decât în măsura în care există judecători.

Nu înţelege că „nu-mi place, nu vreau" nu înseamnă şi „nu mă duc". Pentru că fiecare om este adesea obligat să facă inclusiv ceea ce nu vrea, nu-i place.

Dacă tribunalul n-ar fi avut nici o valoare, atunci nimeni nu i-ar fi adresat plângeri, iar, dacă există persoane care i se adresează, înseamnă că el e util. De aceea, e de datoria fiecăruia să uşureze munca tribunalului, şi nu s-o saboteze.

Unii zic că e prea aspru, că nu e drept – i se pot adresa încă o dată tribunalului, pot face apel. La cele 3.000 de cauze judecate de la începutul existenţei tribunalului, au existat însă doar patru apeluri. Dar cine nu vorbeşte doar ce-i trăzneşte prin cap, ci are în vedere corectitudinea sentinţei, după un interval de patru săptămâni i se poate adresa din nou tribunalului cu aceeaşi cauză. Cei care sunt neglijenţi şi necugetaţi nu fac acest lucru – preferă să se răzbune.

Primul an de probă

IMPORTANŢA TRIBUNALULUI şi utilitatea Codului le-am putut evalua la împlinirea unui an de activitate. Au existat în total 3.500 de cauze. Cea mai încărcată săptămână: 130 de cauze; cea mai uşoară: doar 50.

În decurs de un an, au apărut 25 de caiete ale „Gazetei Juridice". Caietul cu numărul 1, pe care l-am reprodus în întregime, a fost editat la o lună de la începerea activităţii tribunalului.

Caietul cu numărul 9 a apărut o jumătate de an mai târziu, când activitatea tribunalului a fost suspendată timp de patru săptămâni. După această pauză, şi-a început activitatea şi Consiliul Juridic, despre care am vorbit în numărul 19 al „Gazetei Juridice".

Cel mai potrivit mi se pare, de fapt, să povestim cum au decurs lucrurile: în primele săptămâni de activitate a

tribunalului, m-am convins că multe probleme mărunte, dureroase pentru copii, care rodeau şi distrugeau ordinea, nu ajungeau, nu puteau ajunge la ştirea educatorului. Educatorul care afirmă că ştie tot minte în mod conştient. Dar eu m-am convins că educatorul nu e un expert în problemele care-i privesc pe copii; m-am convins că autoritatea, puterea educatorului îi depăşesc competenţele, că între copii există o întreagă ierarhie care-i permite celui mai mare să-l bruftuluiască sau măcar să nu ţină cont de părerea celui cu doi ani mai mic, că bunul plac este dozat foarte precis în funcţie de vârsta copiilor din grup. Iar gardianul acestei clădiri a fărădelegii este educatorul. *Sic volo, sic iubeo**.

Ce importanţă are că educatorul nu bate el însuşi sau nu recurge la alte violenţe, dacă un insolent convins că nu va fi pedepsit loveşte o fată mai mică sau mai slabă şi-i ia cataligele?

Era un obicei, deja o tradiţie, ca un băiat de treisprezece ani să împrumute de la cei mici tocuri sau sugativă, iar când aceştia cereau să li se restituie obiectele primeau, politicos, răspunsul:

„Valea. Nu mă bate la cap."

Astfel de „mărunţişuri" existau cu zecile. Trebuia să învăţ, să mă chinui să învăţ cum să le înţeleg.

Multe probleme se rezolvau în continuare în afara tribunalului. Convingerea că „mai bine ne-nţelegem între noi" decât să facem procese pentru toate nimicurile era atât de înrădăcinată, încât era imposibil să lupţi împotriva ei, ceea ce scădea autoritatea tribunalului. Iar, dacă autoritatea tribunalului nu este recunoscută de cei mari, deci, dacă

---

* Pasajul complet în limba latină este: *Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas* („Aşa vreau, aşa poruncesc; voinţa să ţină locul raţiunii"), formulă atribuită teologului german Martin Luther (1483–1546), acuzat c-ar fi tradus greşit un pasaj din *Epistola către romani* a Sf. Apostol Pavel. (*N. trad.*)

o serie întreagă de probleme dintre cele mai importante nu ajung la tribunal, acesta devine ceva intermediar între o joacă și rezolvarea abruptă a problemelor cu care nimeni nu știe cum să procedeze. Așa că, în loc de: „Lasă-mă-n pace", noua formulă suna: „Dă-mă-n judecată".

Reproșul că tribunalul nu-i era nimănui de nici un ajutor, pentru că nimeni nu se temea de el și nu rezolvai nimic dacă te adresai instanței, suna dureros și distrugător. Trebuie să subliniem că asta se întâmpla într-un internat unde oficial nu existau nici un fel de pedepse.

Dacă vorbim de pedepse, avem în vedere, desigur, nuiaua, arestul, privarea de hrană etc., știut fiind că alte categorii de manifestări, precum: țipătul, mânia, admonestarea, amenințarea, schimbarea atitudinii prietenoase față de copil cu una ostilă reprezintă și ele pedepse dureroase.

Un efect dezastruos pentru tribunal l-a avut mania celor mici de a se adresa tribunalului cu orice bagatelă. Toate nimicurile deveneau astfel cauze în tribunal. Jumătate dintre cauze le-au constituit certurile mărunte ale unui grup puțin numeros de puști. Cei care râdeau de băiețașul X sau de fetița Y pe motiv că sunt clienți permanenți ai tribunalului întrețineau o atmosferă de zeflemea. „Dă-mă-n judecată" – devenise formula consacrată de răspuns la orice cerere justificată. Se profila cu tot mai multă pregnanță necesitatea de a limita, într-un fel oarecare, numărul de cauze.

Dar cum?

Spunând că la tribunal nu trebuie să te prezinți cu „prostii"? Afirm cu toată hotărârea că nu avem voie să facem acest lucru. Și e ciudat, dar, dacă la început judecătorii erau înclinați mai degrabă să disprețuiască toate problemele celor mici, chiar și orice incident cu lovire, poreclire, împiedicarea de a face un anumit lucru, destul de repede ei au recunoscut justețea ideii că principalul criteriu de

valabilitate a unei cauze îl reprezenta neplăcerea suferită, sentimentul nedreptății pe care-l avea reclamantul.

De ce un geam spart ar fi o problemă importantă, iar distrugerea proprietății private a copilului ar fi o „prostie"? Oare escrocheria la un joc cu castane să nu fie considerată o atitudine necinstită culpabilă, pentru simplul motiv că era vorba de un joc pe castane, și nu pe bani?

Jocul cu castane a fost sursa unui mare număr de cauze, izvorul a nenumărate certuri. Ce face un educator în asemenea cazuri? Le interzice să-l mai joace! Dar, dacă le interzice jocul, el săvârșește un viol; interzicând, își îngreunează posibilitatea de a-și cunoaște copiii în situații guvernate de hazard, când ei își dezvăluie cel mai ușor acele trăsături de caracter care au o importanță covârșitoare în viață: superficialitatea, lăcomia, imprevizibilitatea, necinstea etc. După părerea mea, interdicția jocului ar fi o egală nedreptate: pentru copii, ca și pentru educator. Jocul cu castane a fost prima școală a corectitudinii pentru cei mici. S-au petrecut lucruri de-a dreptul nemaipomenite din cauza acestui joc: cineva pierde 100 de castane, dar răspunde cu cinism că nu le dă. De ce? „Pentru că nu vreau" – situație în care cei doi rivali constituie o asociație: vor ține castanele amândoi. Dar se ceartă și: „Nu-ți mai dau nici o castană". Unele depoziții m-au lăsat, pur și simplu, mut. Ziua în amiaza mare, în prezența multor martori, un băiat îi ia cu forța castanele unei fetițe și-și râde de ea cu nerușinare: „Pentru că așa vreau eu – ce-ai să-mi faci?" Singura posibilitate ar fi fost să i se adreseze unui coleg mai mare care să-i vină în ajutor, dar în ce formă? Să-i ardă câteva la spinare, să-l zgâlțâie, să-l împingă, să-l arunce la pământ. Obiceiuri de sălbatici într-un internat cu conducere rațională din capitala unui stat civilizat. De fapt, nu cu mult timp în urmă, chiar și eu nu numai că toleram această stare de lucruri, dar mi se părea că avea un anumit farmec, fiindcă eram înclinat să bagatelizez problema,

micul derbedeu vesel fiindu-mi parcă mai apropiat decât fetița aceea cam toantă. Dar faptul că acel nostim derbedeu tiraniza un grup întreg de copii, cochetând cu mine în același timp, faptul că se comporta ca un mic animal de pradă, simțindu-se îndreptățit să comită orice nedreptate, era ceva insesizabil pentru mine, un ceva situat undeva sub nivelul conștiinței mele educative.

Adesea, o asemenea cauză îmi caracteriza mai bine un copil decât luni întregi de observații asupra lui. Uneori, o singură cauză ajunsă la tribunal îmi caracteriza mai bine colectivul decât mai multe luni de observație relaxată.

Ca secretar al tribunalului, am învățat abecedarul, m-am perfecționat, am devenit chiar expert în problemele lor.

O grămadă de gunoaie deranjante – de castane zbârcite, descojite – și imediat puștiul se însuflețește. Erau acolo castane indiferente, foarte potrivite pentru joc, castane-amintiri și castane speciale, purtătoare de noroc. „Eu cu castana asta câștig mereu – mi-am jurat să n-o pun în joc."

Mă-ntreb ce educator ar avea timp să analizeze astfel de probleme, cine ar avea chef să le analizeze din punctul de vedere al justeței, al dreptății, fără să se limiteze doar la un zâmbet îngăduitor.

Datorită acestor chestiuni „mărunte", m-am văzut obligat să mă gândesc temeinic la toate întortocheatele probleme ale conviețuirii unui grup. Tipul asocial, cel antisocial, individul care nu vrea să-și subordoneze tabieturile și gusturile se detașau din masa celorlalți, cerând cu o forță uimitoare un răspuns la întrebarea fermă: Ce-i de făcut?

Eu urăsc tribunalul; prefer s-o încasez la palmă, să mă luați de urechi, prefer orice, numai tribunalul nu. Urăsc tribunalul, nu-l pot suferi. Eu nu vreau să dau pe nimeni în judecată, și nici alții să nu mă dea pe mine.

Erau câţiva de această teapă. Tribunalul îi surprindea ca un duşman, cel mai periculos şi mai neaşteptat, duşmanul-registratură, duşmanul-transparenţă, duşmanul-lumină.

Nu vrea să dea explicaţii, nu-i pasă de ce e drept, nici nu-şi pune problema să-şi impună lui însuşi vreo constrângere. Poate câştiga sau poate pierde – lui tocmai acest hazard îi face plăcere, tot ce ţine de întâmplare îi procură emoţii, trăieşte de la o aventură la alta, steaua lui călăuzitoare este inspiraţia de moment, exploziile sunt pentru el o dezmierdare.

Dacă se va găsi vreun fericit cercetător care va avea posibilitatea de a întreprinde studii ştiinţifice asupra importanţei educative a tribunalelor, îi recomand cu toată căldura să observe cu cea mai mare atenţie tocmai astfel de copii.

Semnificativ mai e şi faptul că acest grup puţin numeros de copii a desfiinţat tribunalul. Suspendând activitatea tribunalului, nu mă îndoiam că era vorba de o pauză de doar câteva săptămâni, care să-mi permită să fac anumite schimbări şi să introduc anumite amendamente. Cu toate acestea, cele câteva săptămâni de întrerupere au echivalat pentru mine cu o dureroasă înfrângere. Pentru c-am înţeles cât de greu îşi va putea croi drum tribunalul în celelalte instituţii educative, conduse de alţi oameni.

Ştiu că toţi educatorii de înaltă ţinută vor vrea să arunce de pe propriii lor umeri neplăcuta povară a necesităţii de a dojeni, de a dispreţui, de a admonesta, de a se zbate – în cazul în care nu vor prefera să-şi asigure, după modelul şcolilor germane, fără agitaţie şi cu demnitate, uzând de instrumentul necesar, locul potrivit în regulament. Însă ştiu că tribunalul trebuie să le zădărnicească recalcitranţilor speranţa că-şi vor putea rezolva uşor, temeinic şi, ceea ce e mai important, rapid acele sute de mărunte învinuiri, culpe, abateri, devieri, frecuşuri care apar în viaţa

unei gloate care trebuie transformată în așa fel, încât să devină o societate de drept. Tribunalul nu-l înlocuiește pe educator, nici măcar nu-l suplinește, ci-i lărgește domeniul de intervenție, îi îngreunează, îi complică activitatea, îi conferă acesteia mai multă profunzime și o integrează în sistem.

Le putem vinde copiilor caiete, creioane și penițe în diferite momente ale zilei, propunându-ne să ținem minte ce și cui am dat – dar atunci se va crea dezordine; de asemenea, le putem da în anumite zile și la anumite ore, notând data vânzării – atunci vor fi mai multă ordine și mai multă echitate. Mai există, poate, și astfel de internate, în care orele de masă nu sunt stabilite precis, iar copiii mănâncă atunci când vor, cei dibaci mai mult și mai des decât cei tăcuți și modești. La fel și pedepsele, apostrofările, dojenile, mustrările pot fi distribuite și dozate fără tribunal. Este o oarecare dezordine, dar care nu depășește limitele a ceea ce este general-acceptat. Educatorul se descurcă, de bine, de rău, copiii se descurcă și ei, de bine, de rău.

E surprinzător cum orice problemă nerezolvată, orice obligație sau interdicție rezolvată de ochii lumii, orice neglijență iese la iveală și se răzbună la tribunal. Forfota de seară din dormitor sau chiar gălăgia: o lungă serie de acțiuni în instanță dureroase, sub diferite forme, timp de un an întreg, neîncetat, cu o vigilență și cu o precizie matematice – toate au tras semnale de alarmă, subliniind că problema orelor de somn ale copiilor nu era rezolvată, că aștepta să-și primească o rezolvare. Tribunalul s-a dovedit total neputincios în acest sens, pentru că, în cazul acestei probleme spinoase, este nevoie fie de o măsură evident violentă bâta –, fie de o soluție adaptată nevoilor fiziologice și psihologice ale copiilor.

Și una, și alta sunt imposibil de aplicat, așa încât cerința educativă de avarie: „Bate până ți se va deschide" – bate fără încetare – impune anumite excepții și concesii. Orice

copil care nu poate fi atras sub umbrela legii trebuie să devină o excepție juridică. Iar aici este nevoie de gândirea conștientă, creatoare și caritabilă a educatorului.

Un educator incapabil nu face față clasei. Intră atunci în scenă tribunalul – și să-i vezi pe copii ce harnici devin, ce exemplar se comportă –, numai că asta ar fi o minune, una foarte plăcută pentru educator, dar cruntă pentru copii.

Înainte de a mă hotărî să suspend activitatea tribunalului, am trăit multe momente dificile. Copiii, la drept vorbind un grup puțin numeros, dar supărător, profitau de tribunal, exploatându-i deciziile în favoarea lor. Respectau tribunalul când le venea lor bine, dar îl sfidau când îi deranja. Așa a apărut dezordinea, mai întâi în lucrurile mărunte; ce se întâmpla, însă, dacă această tendință spre indisciplină se permanentiza? Nu orice problemă poate aștepta o săptămână. „Eu nu curăț cartofi, eu nu fac curățenie." A fost trimis în fața instanței, pentru că nu voia să curețe cartofi. Ce-i de făcut? Sau răspunsuri și mai complicate: „Dacă mă dai în judecată, nu mai e nevoie să fac curat, așa că n-o să fac curat, pentru că deja m-ai dat în judecată".

Sentințele, în schimb, erau blânde. Nici un complet de judecată n-a cutezat să treacă dincolo de paragraful § 400. Opoziția menținea cu vigilență presiunea împotriva utilizării paragrafelor superioare. Între o curte cu juri și un tribunal colegial, există această diferență fundamentală, că, în cazul nostru, judecătorii și învinuiții se cunosc între ei, sunt legați între ei prin multitudinea de fire a relațiilor lor reciproce și, într-o atare situație, a da un paragraf superior este echivalent cu riscul unor mari neplăceri. Că doar știm cât de neplăcute și dificile sunt, uneori, tribunalele onorifice. Dar un lucru este cel mai important: de ce să-ți faci rău singur, de ce să te expui unor observații neplăcute, dacă un paragraf superior tot nu rezolvă problema?

În legătură cu tribunalul, părerile erau împărțite. Alături de puțin numeroșii adversari sau susținători ai acestuia, cea mai mare parte a colectivului era de părere că tribunalul este util, dar necesită scimbări: „Tribunalul este necesar, dar nu aduce nici un profit". „Pentru unii copii, tribunalul este bun, pentru alții nu e de nici un folos." „Cu timpul, tribunalul nostru va fi foarte util." „Dacă ar fi alt tribunal, ar fi foarte util."

Aceste câteva propoziții dintr-o anchetă ilustrează fidel atitudinea copiilor față de noua instituție.

Considerând tribunalul o tentativă care oricând putea fi suspendată, m-am străduit, în primul rând, să dau o utilizare cât mai precisă uriașei cantități de fapte pe care el mi le-a furnizat. Nedispunând de timp prea mult, am schițat măcar contururile fiecărei cauze. Interesantă au fost statistica și cazuistica, interesante cauzele obișnuite, dar și cele neobișnuite, relațiile reciproce ale reclamanților, inculpaților și judecătorilor – a devenit tot mai stăruitoare în mintea mea conștiența necesității ca pe viitor secretar al tribunalului să fie conducătorul-educator, și nu educatorul-administrator într-o singură persoană.

Tribunalul este necesar, indispensabil – nimic nu-l poate înlocui.

Tribunalul trebuie să aibă o importanță educativă uriașă. Din păcate, încă nu suntem suficient de maturi pentru a valorifica firesc tribunalul. Încă nu, sau: noi încă nu.

La noi, tribunalul n-a fost instituit în mod solemn, ca un act legislativ definitiv, ci s-a strecurat cu grijă, cu teamă parcă. Și, cu toate acestea, suspendându-i activitatea, am simțit pregnant că săvârșeam o lovitură de stat – poate mă iluzionez, dar așa au simțit copiii. Ce avea să urmeze?

Unii copii „au luat o pauză" – au renunțat la permanenta vigilență de controlor. Unii, din dorința de a dovedi că tribunalul fusese inutil, au început să se comporte mai bine. Alții și-au pus întrebări dacă și când avea să fie

tribunalul reînnoit. Şi, pe lângă aceştia, un număr important de copii nu erau interesaţi nici de tribunal, nici de toate problemele pe care le pune convieţuirea în general.

Printre reproşurile aduse tribunalului din exterior, teoretic, unul s-a repetat cel mai frecvent: „Tribunalul îi învaţă pe copii să fie pârâcioşi".

Pentru mine şi, în mod cert, pentru orice alt educator, nu există „copii", ci doar indivizi, atât de diferiţi, atât de diametral opuşi unii altora, reacţionând fiecare absolut diferit, fiecare în felul lui specific, la ceea ce-i înconjoară, încât un reproş de ordin general trebuie să provoace un zâmbet indulgent.

De-a lungul unui an, n-a existat nici o dovadă care să justifice reproşul că tribunalul îi făcea pe copii pârâcioşi, în schimb multe fapte păreau să pledeze în favoarea opiniei că tribunalul îi învăţa pe copii cât de incomod, de dăunător şi necugetat este obiceiul de a pârî. Sub influenţa tribunalului şi datorită existenţei lui, a fost întreprins, după părerea mea, un efort uriaş de conştientizare a condiţiilor şi legilor convieţuirii.

Cine nu dispreţuieşte colectivitatea copiilor, cine înţelege că aceasta reprezintă un întreg univers, şi nu o fărâmă dintr-un univers, pe acela numărul de 3.500 de cauze în instanţă îl va convinge că nu pot intra în amănunte, deoarece o asemenea lucrare s-ar extinde pe parcursul prea multor volume. Mă văd, totuşi, obligat să menţionez ceva: din cei o sută de copii, nu s-a lecuit de obiceiul de a pârî doar un singur băiat, pentru că s-au lecuit – şi cu siguranţă pentru mult timp – foarte mulţi copii.

DUPĂ ACEA PAUZĂ ÎN ACTIVITATEA TRIBUNALULUI, au fost introduse trei amendamente importante:

– cei nemulţumiţi de sentinţă au dreptul să facă apel după o lună;

– unele cauze sunt eliminate din competenţa tribunalului şi atribuite Consiliului Juridic;

– copiii au voie să-i dea în judecată şi pe adulţi, personalul internatului.

Nu pot intra în amănunte.

Într-un interval de şase luni, m-am prezentat de cinci ori în faţa instanţei. O dată pentru c-am tras de urechi un băiat, o dată pentru c-am dat afară din dormitor un băiat, o dată pentru c-am trimis pe cineva la colţ, o dată pentru c-am jignit un judecător şi altă dată pentru că am suspectat-o pe o fată de furt. În primele trei cauze, am primit § 21; într-a patra cauză, § 71; iar în ultima, § 7. De fiecare dată, am făcut declaraţii scrise detaliate.

Afirm cu toată convingerea că aceste câteva cauze au constituit piatra de temelie a comportamentului meu ca nou educator „constituţional", care nu nedreptăţeşte copiii nu din cauză că-i place de ei sau că-i iubeşte, ci pentru că există o instituţie care-i apără de ilegalităţile, arbitrariul sau despotismul educatorului.

Seimul Casei Orfanilor

EFECTUAREA SERVICIILOR DE CĂTRE COPII are deja, la Casa Orfanilor, o istorie de şapte ani şi în multe alte internate a trecut deja proba focului. Bucătăria, spălătoria, inventarul, întreţinerea clădirii, supravegherea celor mici – sunt lăsate pe seama copiilor care la circa zece ani fac de serviciu, iar la paisprezece-cincisprezece ani, devin personal administrativ. Gazeta internatului apare cu regularitate, de doi ani tribunalul lucrează fără întrerupere.

Ne-am maturizat în materie de autoconducere. Şi aşa am ajuns şi la înfiinţarea Seimului, despre care deocamdată nu putem spune sigur nimic.

Seimul numără douăzeci de deputaţi. O circumscripţie electorală este formată din cinci copii; cine are patru voturi devine deputat. Toţi copiii interni au drept de vot, iar deputat poate deveni cel care n-a avut nici o cauză judiciară de înşelăciune; cel necinstit (furt, înşelăciune) are dreptul la reabilitare.

Seimul confirmă legile emise de Consiliul Juridic sau le respinge. Seimul adoptă zilele importante din calendar şi acordă dreptul la cărţile poştale-amintire. Dacă tribunalul este împuternicit să decidă eliminarea disciplinară a unui intern, Seimul trebuie să facă în aşa fel, încât deciziile de primire de noi copii şi de externare a celor care au împlinit vârsta maximă admisă, şi chiar a personalului, să devină atribuţiile sale.

Este recomandată prudenţa, graniţele competenţei Seimului trebuie lărgite treptat, limitările şi restricţiile pot fi oricât de numeroase, cu condiţia ca ele să fie clare şi sincere. Altfel, n-are nici un rost să organizăm alegeri, să regizăm jocuri despre autoguvernare, să ne păcălim pe noi înşine – adulţi şi copii deopotrivă. Luate ca joc, toate acestea ar fi lipsite de gust şi dăunătoare.

Calendarul

REPRODUC MAI JOS CÂTEVA DINTRE PARAGRAFELE ALE PROIECTULUI:

§ 6 – Seimul stabileşte zilele de sărbătoare, în afară de cele religioase, fie ca urmare a propunerii unui deputat, fie în legătură cu decizia de acordare a unei cărţi poştale-amintire.

§ 9 – Ziua de 22 decembrie*. Deviza: „N-are rost să te scoli" (pentru că ziua e prea scurtă). Cine vrea poate să doarmă, să nu se scoale din pat. Cine vrea poate să nu-şi facă patul. Detaliile vor fi elaborate de comisia legislativă a Seimului.

§ 10 – Ziua de 22 iunie. Deviza: „N-are rost să te culci". Cine vrea poate să rămână treaz toată noaptea. În funcţie de vreme, se poate organiza un marş nocturn prin oraş.

§ 12 – Ziua primei ninsori. Deviza: „Ziua săniuşului". Ziua primei zăpezi este considerată ziua când ninge, iar temperatura aerului este sub -1° Celsius. Bătăi cu bulgări de zăpadă, excursie, săniuş pentru cei care au fost aleşi prin vot.

§ 18 – Ziua morţilor. În timpul rugăciunii de dimineaţă, se pomenesc numele copiilor interni decedaţi.

§ 19 – Prânzul cu numărul trei sute şaizeci şi cinci. Pentru toate greutăţile pe care i le-am pricinuit, responsabila internatului primeşte bomboane. La fel echipa de serviciu de la bucătărie. Deviza: „Ziua bucătăriei".

Atenţie: s-a solicitat, de asemenea, un proiect de sărbătorire a spălătoriei.

§ 22 – Ziua nespălatului. Deviza: „N-ai voie să te speli". Cine vrea să se spele în această zi trebuie să plătească o taxă al cărei cuantum este stabilit de Seim.

§ 2... – Ziua ceasului. După ce a promis solemn, cizmarul nepunctual s-a îndreptat şi, timp de un an întreg, a adus încălţămintea în zilele şi la orele stabilite. Seimul i-a acordat o carte poştală pentru punctualitate. În memoria acestui eveniment, în ziua în care a fost luată hotărârea, copiii au voie să rămână în oraş o oră mai mult.

---

* Este vorba de solstiţiul de iarnă, când noaptea este cea mai lungă, respectiv, în paragraful următor, de solstiţiul de vară, când noaptea este cea mai scurtă. (*N. trad.*)

§ 27 – Ziua neglijentului. Cel care este declarat prin votul tuturor copiilor drept cel mai neîngrijit în privinţa îmbrăcămintei va primi un articol vestimentar nou, pentru ca, într-o asemenea zi de sărbătoare, să nu arate ca un nespălat.

§ 28 – Ziua cazanului. Întrucât unul dintre băieţii mai mari, indolent, a refuzat să ajute la transportarea cazanului într-o zi când liftul dintre bucătărie şi sala de mese era stricat, în ziua respectivă doi băieţi mai mari traşi la sorţi vor aduce micul-dejun, cu toate că liftul este funcţional.

§ 32 – Ziua încurajării. Cel care, în decursul ultimelor douăsprezece luni, a avut cele mai multe paragrafe de condamnare va primi sentinţe de dezvinovăţire pentru învinuirile din toată săptămâna. Iar, dacă vrea, poate fi judecător. Ziua încurajării a fost introdusă în memoria faptului că unul dintre cei mai mari zurbagii a reuşit ca, timp de o săptămână, să evite orice conflict.

§ 40 – Seimul hotărăşte câţi ani va figura ziua respectivă în calendar.

Cartea poştală-amintire

ÎNCĂ N-A FOST ADOPTAT DE SEIM Statutul provizoriu al cărţilor poştale-amintiri, dar proiectul acestuia cuprinde, între altele, următoarele paragrafe:

§ 3 – Inscripţia de pe versoul cărţii poştale va fi formulată astfel: „Prin hotărârea Seimului din ziua de..., se acordă... (numele) prezenta carte poştală pentru..." Data acordării cărţii poştale poate fi declarată zi de sărbătoare şi introdusă în calendar.

§ 4 – Candidatul la cartea poştală trebuie să depună o cerere pe o foaie de hârtie nemototolită, prin care olograf, cu un scris îngrijit şi citeţ, va enumera faptele şi activităţile pe care doreşte să le aducă drept argumente. Faptele pot fi bune sau rele, utile sau dăunătoare, atât cele demne de toată lauda, cât şi mustrările; cartea poştală poate

fi o amintire plăcută sau neplăcută, o încurajare sau un avertisment.

§ 5 – Dacă Seimul doreşte să sublinieze în mod deosebit faptele candidatului, îl va introduce în calendarul succeselor şi al insuccesel or, al eforturilor lăudabile sau al neglijenţei, al dovezii de voinţă oţelită sau al lipsei de voinţă.

§ 7 – Conţinutul imaginii de pe pagina recto a cărţii poştale trebuie adaptat motivului pentru care este decernată. Adică:

– pentru scularea promptă la ora deşteptării – în anotimpul rece: un peisaj de iarnă; primăvara: o vedere adaptată anotimpului etc.;

– pentru curăţarea a două mii cinci sute de funţi de cartofi (cca 1.200 kg) – o carte poştală cu flori;

– pentru bătăi, certuri, nerespectarea regulamentului şi a hotărârilor: cartea poştală „tigrul".

– pentru supravegherea celor mici şi a nou-veniţilor: cartea poştală „ocrotirea" etc.

§ 10 – Cel care, timp de un an sau mai mult, a îndeplinit în mod conştiincios acelaşi serviciu are dreptul să primească o carte poştală cu o vedere din Varşovia.

Seimul recunoaşte Casa Orfanului ca fiind parte a Varşoviei şi doreşte să le ofere o amintire cu atât mai preţioasă în special celor care, în viitor, poate îşi vor părăsi oraşul natal.

§ 12 – În afara cărţilor poştale-amintire, Seimul are în vedere acordarea unor cărţi poştale jubiliare. De exemplu, celor care mereu se scoală devreme şi care deja posedă cărţi poştale-amintiri pentru toate cele patru anotimpuri li se poate acorda cartea poştală „voinţă oţelită" etc.

§ 14 – Va trebui introdusă treptat şi „cartea poştală a sănătăţii" (cine n-a fost bolnav niciodată, cine creşte repede, cine face sport), cărţi poştale-amintiri pentru

participare la scenete teatrale, la diferite jocuri, la activitatea gazetei şi a tribunalului.

§ 17 – Cartea poştală de despărţire „nu-mă-uita" e ultima carte poştală – ea va cuprinde semnăturile copiilor şi ale educatorilor.

Cartea poştală nu este un premiu, ci o amintire. Unii copii le pierd pe cărările vieţii, dar alţii le păstrează timp îndelungat.

Dreptul copilului la respect

Disprețul, neîncrederea

ÎNCĂ DE MICI, CREȘTEM CU SENTIMENTUL că tot ce e mare este mai important decât ce e mic.

Sunt mare, se bucură copilul pe care-l așezi pe o masă. Sunt mai înalt ca tine, afirmă el cu un sentiment de mândrie, măsurându-se cu cel de aceeași vârstă.

E neplăcut să te ridici pe vârfuri, dar tot să nu ajungi acolo unde vrei, e greu să te ții după adulți când ești copil și ai pașii mai mici; chiar și un pahar scapă din mânuța prea mică a unui copil. Neîndemânatic, cu chiu cu vai se cațără pe scaun, urcă în mașină, urcă scările; nu ajunge la clanța ușii, nu vede nimic pe geam, nu ajunge nici să agațe sau să ia ceva din cuier, pentru că-i vine prea sus. Când ajunge într-o aglomerație, ceilalți îl acoperă, dau peste el, nu-l observă. Este incomod, e neplăcut să fii mic.

Respect și admirație trezește ceea ce e mare, ceea ce ocupă mai mult loc. Ce e mic e obișnuit, neinteresant. Oameni mici – necesități mici, bucurii și necazuri mici.

Îți atrag atenția un oraș mare, un munte înalt, un copac impunător.

Zicem: o înfăptuire măreață, un om mare.

În schimb, copilul e mic, e ușor, are o masă mai mică. Trebuie să ne aplecăm, ca să ajungem la nivelul lui.

MAI RĂU E FAPTUL CĂ UN COPIL E ȘI SLAB.
Îl putem ridica, îl putem arunca în sus, în ciuda voinței sale îl punem să stea unde vrem noi, îl putem opri cu forța din mers, îi putem zădărnici orice efort.

Ori de câte ori e nesupus, avem ca soluție de rezervă forța. Îi spunem: „Nu pleca, nu te mișca, dă-te la o parte, dă-mi înapoi ce ai luat". Iar el știe că trebuie să se supună; de câte ori nu încearcă inutil, până să înțeleagă, până să se predea, până să renunțe!

Cine și când, în ce condiții ieșite din comun ar avea curajul să-l îmbrâncească pe un adult, să-l smucească sau să-l lovească? Dar câte pălmuțe nevinovate îi administrăm zilnic unui copil, de câte ori îl tragem viguros de mână, de câte ori îl strângem cu afecțiune, până începe să plângă!

Sentimentul neputinței induce în copil cultul forței; oricine, nu numai adulții, oricine este mai mare ca vârstă și mai puternic își poate exprima brutal nemulțumirea, își poate argumenta pretențiile și-și poate forța ascultarea: poate nedreptăți, fără să fie pedepsit.

Prin propriul nostru exemplu, îl învățăm disprețul față de tot ce-i slab. O pedagogie greșită, o prevestire sumbră.

FAȚA LUMII S-A SCHIMBAT. De-acum, nu forța mușchilor execută lucrările și ne apără de dușmani, nu forța mușchilor smulge pământului, pădurilor, mării stăpânirea, bunăstarea și sentimentul siguranței. Sclav în jug e de-acum mașina. Mușchii și-au pierdut privilegiul exclusivității și valoarea. Cu atât mai mare devine acum respectul pentru intelect și cunoaștere.

Tainița suspectă a alchimistului, camera austeră a gânditorului au devenit hale și clădiri întregi dedicate cercetării. Apar noi biblioteci, etaj după etaj, rafturile se îndoaie sub greutatea cărților. S-au populat templele orgolioasei rațiuni. Cel care creează și poruncește acum e omul de știință. Hieroglife compuse din cifre și semne necunoscute,

unele după altele, bombardează mulțimile cu noile cuceriri, dând mărturie despre puterea omului. Și toate acestea trebuie cuprinse cu mintea și memorate.

Se lungește tot mai mult șirul anilor de învățătură laborioasă, sunt tot mai multe școli, examene, tipărituri. Iar copilul e mic, slab, n-a trăit decât o fărâmă de viață, n-a citit, nu știe...

GRAVĂ PROBLEMĂ: cum să împarți teritoriile cucerite, ce sarcină și ce răsplată să-i dai fiecăruia, cum să te gospodărești pe acest glob pe care-l stăpânești? Câte ateliere și cum să le amplasezi în teritoriu, ca să poți sătura toate mâinile însetate de muncă, mintea dornică de activitate, cum să mențiin ascultare și în ordine furnicarul uman, cum să te asiguri împotriva relei-voințe și nebuniei individualismului, cum să-ți umpli orele vieții cu activitate, odihnă sau distracție, cum să te aperi de apatie, de saturație și de plictiseală? Cum să-i unești între ei pe cei din universul carceral, cum să-i faci să se înțeleagă; când să-i împrăștii și când să-i desparți? Aici să impulsionezi și să îndemni, acolo să temperezi; aici să înflăcărezi, acolo să domolești.

Politicienii și legislatorii fac încercări prudente, dar de fiecare dată dau greș.

Iar în legătură cu copiii se sfătuiesc și iau hotărâri; dar cine ar apela cu naivitate la copil, cerându-i părerea și permisiunea? Ce-ar putea avea de spus un copil?

PE LÂNGĂ RAȚIUNE ȘI CUNOAȘTERE, în lupta pentru existență și influență, de mare folos este iscusința. Cel întreprinzător se bazează pe fler și este răsplătit cu vârf și îndesat; în ciuda oricăror calcule corecte, el câștigă brusc și ușor; uimește și-și atrage invidia. Omul trebuie cunoscut în toată șiretenia lui – nu ca altar al vieții, ci ca sălaș al animalității.

Iar copilul se chinuie între manualul de şcoală, minge şi păpuşă; îşi dă seama că, dincolo de persoana lui, pe deasupra lui, se întâmplă lucruri importante şi inaccesibile, care-i decid fericirea sau nefericirea, care-l pedepsesc şi-l recompensează şi-i frâng voinţa.

FLOAREA VESTEŞTE FRUCTUL VIITOR, puiul va fi cândva găină, aceasta va face ouă, viţica va da şi ea lapte cândva. Dar, până atunci, câtă străduanie, câte cheltuieli, câte griji; oare se va ajunge până acolo, oare nu ne vor fi înşelate aşteptările?

Tinerii ne umplu de nelinişte, trebuie să aşteptăm mult; poate că vor ajunge sprijinul bătrâneţii noastre şi ne vor răsplăti din plin. Dar în viaţă există şi secetă, şi ger, şi grindină, care mănează şi distrug recoltele.

Căutăm semne prevestitoare, dorim să ştim dinainte, să ne asigurăm; aşteptarea neliniştită a ceea ce va să fie creşte desconsiderarea pentru ceea ce este.

Valoarea de piaţă a tânărului, redusă. Doar în faţa Legii şi a lui Dumnezeu floarea de măr face cât fructul lui, holda verde – cât lanul de grâu copt.

ÎL ÎNGRIJIM, ÎL PROTEJĂM, ÎL HRĂNIM, ÎL EDUCĂM. Primeşte, fără să-şi facă griji; ce-ar fi el fără noi, de vreme ce ne datorează totul?

Doar noi, exclusiv, totul – prin noi.

Noi ştim cum se ajunge la succes, îi dăm indicaţii şi sfaturi. Îi dezvoltăm calităţile, îi combatem defectele. Îl conducem, îl corectăm, îl îndreptăm. El – nimic; noi – totul.

Poruncim şi pretindem ascultare.

Moral şi juridic responsabili, ştiind şi prevăzând, suntem singurii judecători ai acţiunilor, mişcărilor, gândurilor şi intenţiilor copilului.

Îi dăm ordine, suntem atenţi la felul cum le îndeplineşte; în funcţie de voinţa noastră şi de felul în care înţelegem

lucrurile sunt copiii noștri, proprietatea noastră – fără comentarii.

(Este adevărat că lucrurile s-au mai schimbat cât-de-cât. De acum, nu numai voința și autoritatea exclusivă a familiei contează, ci și controlul social, deocamdată prudent. Încet-încet, pe neobservate.)

CERȘETORUL FACE EXACT CE VREA EL cu pomana primită, dar copilul nu are nimic al lui, trebuie să dea socoteală de fiecare obiect primit pe gratis spre utilizare. N-are voie să-l deterioreze, să-l rupă, să-l murdărească, să-l dea cuiva cadou, să-l arunce, pentru că nu-i place. Trebuie să primească și să fie mulțumit. Toate la locul lor și la timpul potrivit, atent și în conformitate cu destinația. (Poate tocmai de aceea copilul prețuiește amănuntele lipsite de importanță, care provoacă milă și uimire, niște nimicuri – singura lui adevărată proprietate și bogăție: o bucată de sfoară, o cutie, niște mărgele.)

În orice problemă, copilul trebuie să fie supus, să se poarte frumos – să roage, să obțină, dar nu să pretindă. Lui nu i se cuvine nimic; dacă-i dăm, îi dăm din bunăvoință. (Se impune aici de la sine o analogie dureroasă: ruda săracă.)

Din cauza acestui statut inferior al copilului și a dependenței lui materiale de adult, relația dintre ei este denaturată.

DISPREȚUIM COPILUL PENTRU CĂ EL NU ȘTIE, nu bănuiește, nu presimte.

Copilul nu cunoaște greutățile și problemele vieții adulte, nu știe de unde vin perioadele noastre de exaltare, sau de dezgust, sau de surmenaj, ce ne alungă liniștea și ne strică buna-dispoziție: el nu cunoaște eșecurile, nici falimentul vârstei adulte. Pe el îl adormi ușor, lui îi amăgești naivitatea și-i ascunzi orice. El crede că viața e simplă și

ușoară. Are un tată, are o mamă; tata aduce bani în casă, mama face piața. Nu știe ce înseamnă să-ți nesocotești obligațiile, nu știe cât trebuie să lupte omul pentru ce-i al său și pentru mai mult.

Este singurul lipsit de griji materiale, de puterea ispitelor, de zguduiri – nu știe și nu poate să judece. Noi ghicim totul din zbor, dintr-o privire nonșalantă ne dăm seama de tot, n-avem nevoie să facem anchete ca să-i descoperim șmecheriile neîndemânatice.

Sau poate ne amăgim, crezând că un copil este doar atât și nimic mai mult decât vrem noi. Dar dacă el se ascunde de noi, dacă suferă în ascuns?

PRĂDĂM MUNȚII, TĂIEM COPACII și exterminăm animalele. Înainte: păduri neumblate, mlaștini; acum: tot mai multe așezări omenești. Implantăm omul pe mereu alte și alte teritorii.

Lumea am îngenuncheat-o, fierul și animalul ni le-am făcut slugi; am înrobit rasele colorate, cu de la noi putere am stabilit relațiile reciproce dintre popoare și am pacificat masele. Mai este încă mult până când această ordine va fi și cea dreaptă – acum e multă nedreptate și nepăsare.

Incertitudinile și rezervele copiilor par neserioase.

Democrația luminată a copilului nu cunoaște ierarhiile. El uneori suferă pentru sudoarea lucrătorului, pentru colegul flămând, pentru soarta calului chinuit în ham, pentru găina al cărei cap a fost retezat. Apropiați îi sunt câinele și pasărea, egali îi sunt fluturele și floarea, își descoperă fratele printre pietricele și scoici. Se desolidarizează de orgoliul țâfnos al celor ajunși, dar nu știe că doar omul are suflet.

DISPREȚUIM COPILUL, pentru că mai are înaintea lui încă multe ore de trăit.

Simțim efortul propriilor noștri pași, greutatea apăsătoare a mișcărilor noastre interesate, zgârcenia percepțiilor și a senzațiilor noastre. Copilul aleargă, țopăie, se uită fără să fie obligat de vreun interes, se miră și întreabă; lacrimile-i curg pentru orice nimic și se bucură cu toată generozitatea.

Prețioasă e orice zi frumoasă de toamnă, când soarele se vede rar; primăvara, totul e verde. Totul e frumos, nu-ți trebuie mai nimic ca să fii fericit – de prisos e orice strădanie în plus. În grabă, cu indiferență, ne descotorosim de copil. Disprețuim pluralitatea vieții lui și bucuria pe care o oferă cu atâta ușurință. Orele și anii noștri prețioși se duc prea repede; el are timp, nu se grăbește, va ajunge la timp.

COPILUL NU ESTE SOLDAT, nu-și apără patria, deși suferă împreună cu ea.

Despre părerile lui nu e cazul să ne facem griji, fiindcă nu-i alegător: nu amenință, nu formulează revendicări, nu vorbește.

Slab, mic, sărac, dependent – mai e mult până va deveni cetățean.

Îngăduitor, neînduplecat, brutal – tot disprețuit rămâne. Un mucos, doar un copil, mai încolo va deveni om, nu acum.

Mai încolo va fi cu adevărat.

TREBUIE SUPRAVEGHEAT, nici o secundă nu trebuie pierdut din ochi. Trebuie supravegheat, nu trebuie lăsat singur. Fără încetare trebuie supravegheat.

Se tăvălește pe jos, love ște, se rănește, se murdărește, răstoarnă vasele, rupe, sparge, strică, aruncă, pierde, provoacă incendii, lasă hoții să intre în casă. Își face singur rău, lui și nouă; dar îngrijește rănile – și ale lui, și ale noastre, și ale tovarășului de joacă.

Trebuie să ai grijă: niciodată să nu facă vreun lucru de capul lui; drepturi depline de control şi de critică.

Nu ştie ce şi cât să mănânce, când şi cât să bea, nu cunoaşte limitele propriei oboseli. Deci, trebuie să ai grijă de hrana, de somnul şi de odihna lui.

Cât timp, până când? Tot timpul. Cu timpul se va schimba, dar neîncrederea nu scade, ci devine tot mai mare.

NU ARE DISCERNĂMÂNT în legătură cu ce este important şi cu ce e neînsemnat. Străine îi sunt ordinea şi munca sistematică. E distrat: uită, desconsideră, neglijează. Pentru că nu ştie – responsabil e viitorul.

Trebuie să-l învăţăm, să-l dirijăm, să-l obişnuim, să-l calmăm, să-l atragem, să-l îndreptăm, să-l avertizăm, să-l prevenim de ce i se poate întâmpla, să-i impunem şi să-i combatem apucăturile rele.

Să-i combatem strâmbăturile, încăpăţânarea şi capriciile.

Să-i impunem un program preventiv, de precauţie faţă de teamă şi nelinişte, faţă de presimţirile rele şi cele sumbre.

Noi, cei cu experienţă, ştim câte pericole pândesc în jur, câte capcane, câte curse, câte primejdii şi catastrofe fatale.

Noi ştim că nici prudenţa cea mai desăvârşită nu ne oferă o garanţie deplină; ceea ce ne face să fim cu atât mai circumspecţi: ca să avem conştiinţa împăcată, pentru ca, în caz de nenorocire, cel puţin să nu ne putem reproşa nimic.

PLĂCUTUL HAZARD AL ZBURDĂLNICIEI îl atrage, în mod surprinzător, tocmai spre rău. Mai degrabă ascultă şoaptele care-l îndeamnă spre rău, mai degrabă se ia după modele dintre cele mai rele.

Ușor se învață la rău, mai greu se dezvață.

Nu-i dorim decât binele, vrem să-i ușurăm povara; îi împărtășim cu generozitate toată experiența noastră: doar să vrea să se servească de ea – totul de-a gata. Știm ce e rău pentru copii, pentru că ne amintim ce a fost rău pentru noi – așa încât n-are decât să se ferească, să se menajeze, să nu treacă și el prin ce am trecut noi.

Ține minte, cunoaște, pricepe. O să te convingi, o să vezi tu.

Și tot nu ascultă. Parc-ar face dinadins, parc-ar face în ciuda noastră.

Trebuie supravegheat, ca să fie ascultător; trebuie supravegheat, ca să facă ce i se spune. Lăsat singur, trage spre rău, alege mereu drumul greșit, drumul primejdios.

CUM SĂ-I TOLEREZI NĂZBÂTIILE NECUGETATE, ieșirile stupide, revoltele iresponsabile!

Suspect este omul originar. Pare ascultător, nevinovat, dar în fond e viclean, e perfid.

Reușește să scape de sub control, să adoarmă vigilența, să păcălească. Mereu are pregătită o scuză, un șiretlic; se ascunde și minte cu nerușinare.

Nesigur, trezește îndoieli.

Dispreț, și neîncredere, și suspiciune, și acuze.

Dureroasă analogie: așadar, scandalagiu, bețivan, revoltat, nebun.

Cum pot sta toate acestea sub același acoperiș?

Aversiunea

N-ARE IMPORTANȚĂ. Iubim copiii. Ei, totuși, sunt mângâierea, curajul și speranța, bucuria și odihna, strălucirea luminoasă a vieții. Să nu-i speriem, să nu-i împovărăm, să nu-i ademenim; se simt liberi și fericiți...

De ce, însă, avem impresia că sunt o greutate, o piedică, un apendice incomod? De unde această aversiune în relația noastră cu copilul iubit?

ÎNCĂ ÎNAINTE DE A FACE CUNOȘTINȚĂ cu lumea neprimitoare, el a adus în viața familiei confuzie și restricții. S-au dus fără întoarcere scurtele luni de bucurie instituționalizată, atât de mult așteptată.

Lunga perioadă de indispoziție greoaie se încheie cu boală și suferință, cu nopți pline de neliniști și cheltuieli suplimentare. Pacea căminului e tulburată, ordinea – răvășită, echilibrul bugetului – dat peste cap.

Odată cu mirosul acid de scutece și țipetele ascuțite ale copilului nou-născut, începe să zornăie și lanțul sclaviei conjugale. Dificultatea este că, atunci când nu ne putem înțelege cu copilul, trebuie să ghicim, să intuim. Și să așteptăm, uneori chiar cu răbdare.

Când, în cele din urmă, vorbește și merge, în schimb se împiedică, trage de tot și toate, scotocește prin toate

ungherele, întoarce totul cu susul în jos şi distruge ordinea – un mic despot dezordonat.

Face pagube, se împotriveşte voinţei noastre raţionale; cere şi nu înţelege decât ce-i place lui.

Nu trebuie să dispreţuim amănuntele: resentimentele faţă de copii sunt provocate de sculatul prea devreme, de ziarul făcut ferfeniţă, de pata de pe rochie sau de pe tapet, de covorul ud, de ochelarii striviţi, de vaza preţioasă spartă, de laptele vărsat sau de parfumul împrăştiat, de onorariul doctorului.

Niciodată nu doarme atunci când am dori noi, mănâncă aşa cum nu vrem noi; credeam că va râde, iar el plânge speriat. Şi-i atât de fragil: orice neglijenţă îl poate îmbolnăvi, prevestind alte dificultăţi.

Dacă unul îl iartă, celălalt cu atât mai aspru îl ceartă şi-l întărâtă; pe lângă mamă, păreri în legătură cu copilul formulează tatăl, dădaca, servitoarea, vecina – în pofida mamei sau pe ascuns de ea, toţi îi administrează câte o pedeapsă.

Micul intrigant este uneori cauza unor fricţiuni şi a unor situaţii tensionate între adulţi; întotdeauna cineva este deranjat şi nemulţumit. Pentru că unul e îngăduitor, copilul îi răspunde obraznic altcuiva. Adesea, bunătatea aparentă este o neglijenţă nechibzuită; aşa că răspunderea pentru vina altcuiva cade pe umerii copilului.

(Nici băieţilor, nici fetelor nu le place când li se spune *copii*. Acest cuvânt îi pune în aceeaşi categorie cu cei mici, îi face să suporte aceeaşi părere nefavorabilă ca şi aceştia, îi obligă să fie răspunzători pentru trecut şi să primească în continuare la fel de multe reproşuri.)

CÂT DE RAR ESTE COPILUL aşa cum ni l-am fi dorit şi cât de des, odată cu creşterea lui, creşte în noi sentimentul deziluziei.

Păi, la vârsta asta, ar fi trebuit...

În schimbul a tot ce-i oferim cu bunăvoință, el ar trebui să se străduiască și să ne răsplătească, ar trebui să înțeleagă, să se resemneze și să renunțe; și, în primul rând, ar trebui să aibă un sentiment de recunoștință.

Odată cu vârsta, cresc obligațiile și cerințele; dar, de cele mai multe ori, ele cresc altfel și mai puțin decât ne dorim noi. O parte din timp, din cerințe, din autoritate îi revin de-acum școlii. Vigilența devine de două ori mai intensă, la fel și responsabilitatea, apar coliziuni între drepturile divergente ale unora și altora. Se manifestă lacune.

Părinții iartă cu multă bunăvoință, indulgența lor decurge din evidentul sentiment de vină că l-au adus pe lume, că i-au făcut o nedreptate acestui copil cu infirmități. Uneori, mama caută într-o pretinsă boală a copilului scutul de apărare împotriva acuzelor celor străini și propriilor ei îndoieli.

În general, ceea ce spune mama nu prea e considerat de încredere. Pentru că e părtinitoare, pentru că nu poate judeca imparțial. De aceea ne interesează mai mult părerea dascălilor, a celor cunoscători în materie, a celor cu experiență: merită copilul bunăvoința noastră?

PROFESORUL PARTICULAR nu găsește prea des condiții corespunzătoare pentru a coopera cu copiii.

Incomodat de faptul că este controlat cu neîncredere, educatorul se vede obligat să penduleze între exigențele celorlalți și propriile concepții, între cerințele care-i sunt impuse din exterior și propria liniște, propriul confort psihic. El este răspunzător pentru copilul care i-a fost încredințat, dar suportă consecințele deciziilor îndoielnice pe care le-au luat în privința acestuia cei care sunt juridic responsabili de el și-i asigură subzistența.

Obligat să ascundă și să evite dificultățile, profesorul poate ușor să cadă în demoralizare, impostură, amărăciune și lenevie. Pe măsură ce copilul crește, crește și distanța

dintre ceea ce pretinde adultul şi ceea ce doreşte copilul; se diversifică ştiinţa modalităţilor de a-l supune pe acesta din urmă.

Apar nemulţumiri legate de caracterul ingrat al acestei activităţi didactice: pe cine vrea Dumnezeu să-l pedepsească, îl face profesor.

NE OBOSEŞTE VIAŢA AGITATĂ, zgomotoasă, interesantă, ne obosesc enigmele ei, ne chinuie întrebările şi mirarea, descoperirile şi încercările cu rezultate de cele mai multe ori nefericite.

Mai rar îi suntem sfătuitori şi consolatori, de cele mai multe ori nu-i suntem decât judecători severi. Sentinţa urmată imediat de pedeapsă nu are decât o singură consecinţă:

Mai rare, dar cu atât mai violente şi neînduplecate vor fi capriciile plictiselii şi ale revoltei. Deci, trebuie să sporim supravegherea, să eliminăm opoziţia, să ne asigurăm împotriva oricăror surprize.

Iată care ar fi curba decăderii dascălului:

Disprețuieşte, n-are încredere, are bănuieli, urmăreşte, prinde asupra faptului, mustră, învinuieşte şi pedepseşte, caută modalităţi corespunzătoare ca să prevină.

Tot mai des interzice şi tot mai intransigent obligă, nu vede efortul copilului atunci când scrie o pagină de caiet sau atunci când, timp de o oră din viaţa lui, trebuie să copieze ceva, ci afirmă indiferent că nu-i bine.

Prea rar seninătatea iertării, prea des stacojiul enervării şi al indignării.

PE CÂT DE MULTĂ ÎNŢELEGERE necesită educaţia unui grup, pe atât de uşor este să cazi în greşeala condamnării şi a resentimentelor.

Un singur copil, oricât de mic şi slab, te oboseşte; năzbâtiile lui izolate te scot din sărite; dar cât de supărătoare,

de agasantă, de solicitantă şi de iresponsabilă în mişcările ei este mulţimea. Trebuie înţeles, în sfârşit, că nu e vorba de copii, ci de o mulţime. O grămadă, o bandă, o gaşcă – nu copii.

Te-ai obişnuit cu ideea că eşti puternic, dar deodată te simţi mic şi slab. Mulţimea este un uriaş, cu o greutate comună uriaşă, cu o sumă uriaşă de experienţe şi ba creşte într-o împotrivire solidară, ba se destramă în zeci de picioare, mâini şi capete, în fiecare fiind ascunse alte gânduri şi cerinţe secrete.

Cât de greu este pentru noul dascăl al clasei sau pentru pedagogul unui internat atunci când copiii au fost ţinuţi din scurt, când au fost supuşi unei discipline severe, iar cei obraznici şi dezgustaţi s-au organizat pe principiile constrângerii banditeşti. Cât de puternici şi periculoşi devin atunci când, printr-un efort colectiv, lovesc în voinţa ta, vrând să spargă digul – nu mai e vorba de copii, ci de o stihie.

Câte revoluţii ascunse, despre care dascălul nu zice nici pâs; îi e ruşine să recunoască faptul că e mai slab decât copilul.

Odată şcolit, fiecare găseşte un mijloc de a-i reprima pe ceilalţi şi de a domina. Nici vorbă de încredere, de vreo glumă nevinovată: fără răspunsuri murmurate, fără dat din umeri, fără gesturi de aversiune, fără tăceri încăpăţânate, fără priviri pline de nervi. Disprețul şi nesupunerea trebuie smulse din rădăcini, arse în foc fără milă. Pe liderul grupului îl cumpără cu privilegii, îşi caută confidenţi, nu-şi pune problema ca pedepsele să fie corecte, chiar dacă sunt aspre, tocmai pentru a servi drept exemplu, pentru a stinge la timp orice scânteie de revoltă, pentru ca mulţimea-potentat nici în gând să nu fie tentată să formuleze revendicări sau să deranjeze ora.

Slăbiciunea copilului poate induce un sentiment de tandreţe, forţa mulţimii indignează şi supără.

EXISTĂ O FALSĂ IMPUTARE: că bunăvoința îi obrăznicește pe copii, că răspunsul la blândețe e dezordinea și convingerea că nu există pedeapsă.

Dar să nu confundăm bunătatea cu neglijența, cu incapacitatea și cu prostia. Printre pedagogi, pe lângă brute șmechere și mizantropi, mai întâlnim și indivizi inutili, respinși de peste tot, incapabili să-și asume orice post de răspundere.

Se întâmplă ca unii dascăli să vrea să cocheteze cu copiii, să le câștige încrederea repede, ieftin, fără efort. Ei vor să se joace atunci când sunt în toane bune, și nu să organizeze cu efort viața colectivului. Uneori, împletesc brusc indulgența de slugarnici cu explozii de proastă dispoziție. Se fac de râs în fața copiilor.

Se întâmplă, de asemenea, ca un ambițios să aibă impresia că, prin metoda convingerii și prin căldură sufletească, poate să transforme omul, că e suficient să-i provoace o emoție și să obțină de la el promisiunea că se va îndrepta. Nu face decât să irite și să obosească.

Se întâmplă și ca unii să fie aparent binevoitori, să pactizeze cu copiii prin fraze nesincere, dar se dovedesc dușmanii perfizi ai acestora, făcându-le numai rău. Ei nu inspiră decât silă.

Răspunsul la nepăsare va fi disprețul; la bunăvoință – aversiunea și revolta; la neîncredere – conspirația.

ANI ÎN ȘIR DE ACTIVITATE au confirmat tot mai clar că și copiii merită respect, încredere și bunăvoință; că se lucrează bine cu ei într-o atmosferă senină, de sentimente plăcute, de amuzament plin de veselie, de eforturi inițiale pline de vervă și uimire, de bucurii curate, luminoase, îndrăgite de toată lumea; că munca împreună cu ei este alertă, fructuoasă și frumoasă.

Ceva, totuși, mi-a trezit îndoieli și neliniști.

De ce uneori chiar şi cel mai sigur lucru dezamăgeşte? De ce – rar, dar se întâmplă – o explozie bruscă a grupului într-o acţiune de indisciplină? Poate nici adulţii nu sunt mai buni, dar ei sunt mai stabili, mai siguri, te poţi baza pe ei cu mai mult temei. Am căutat cu încăpăţânare şi, treptat, am găsit răspunsul:

1) Dacă educatorul caută (să formeze la copii) trăsături de caracter şi valori care lui i se par deosebit de valoroase, dacă doreşte să formeze toţi copiii după acelaşi model, să-i atragă pe toţi în aceeaşi direcţie, va face o greşeală; unii vor lăsa impresia că se mulează pe dogmele lui, alţii vor prelua sincer sugestiile lui – până când? Până când va începe să se manifeste adevărata faţă a personalităţii copilului şi atunci atât educatorul, cât şi copilul vor simţi gustul amar al eşecului. Cu cât a fost mai mare efortul de a da impresia sau chiar de a urma sincer sugestiile educatorului, cu atât mai violentă va fi reacţia; identificat în tendinţele lui fundamentale, copilul nu mai are nimic de pierdut. Ce lecţie importantă decurge de aici!

2) Alte criterii de evaluare are educatorul şi altele grupul: şi unul, şi ceilalţi recunosc bogăţia sufletească; educatorul aşteaptă ca elevii să se dezvolte, ei aşteaptă să vadă ce avantaj vor obţine azi, să vadă dacă beneficiul le va fi distribuit tuturor celor care posedă bogăţia respectivă sau el o va considera privilegiul său propriu şi exclusiv – îngâmfat, invidios, egoist şi zgârcit. El nu le spune basme, nu se joacă cu ei, nu desenează, nu-i ajută, nu-i serviabil – „parcă ar da de pomană", „trebuie să te rogi de el". Izolat, cu un gest eroic, vrea să câştige bunăvoinţa propriei sale comunităţi, care acceptă cu bucurie îndreptarea lui. N-a stăruit în rău, dimpotrivă, a înţeles şi s-a reabilitat.

3) Colectivul a dezamăgit, grupul a înşelat aşteptările. Am găsit o explicaţie într-o carte despre dresarea animalelor – şi nu ascund acest izvor de informaţie. Aşadar, leul

nu este periculos atunci când e furios, ci când are chef de joacă și vrea să se hârjonească; iar mulțimea e ca leul... Soluțiile trebuie căutate nu numai în psihologie, ci, mai degrabă, în manualele de medicină, de sociologie, de etnologie, de istorie, de poezie, de criminologie, în cărțile de rugăciuni și în cele de dresaj. *Ars longa.*

4) Am ajuns la partea cea mai însorită – măcar de n-ar fi ultima explicație. Copilul poate să se îmbete cu oxigenul din aer, așa cum adultul se îmbată cu alcool. Excitație, inhibiție a centrilor de control, hazard, eclipsă; ca reacție – jenă, acreală, sentiment de dezgust și de vină. Observația mea este exactă, clinică. Până și cel mai respectabil individ poate avea lipsurile lui. Nu-l dojeniți: această beție pură a copiilor provoacă doar înduioșare și le face cinste: ea nu îndepărtează și deosebește, ci apropie și unește.

NE ASCUNDEM PROPRIILE DEFECTE și faptele condamnabile. Copiii n-au voie să critice, n-au voie să observe cusururile, ridicolul și viciile noastre. Pozăm în ființe perfecte. Sub amenințarea celei mai mari pedepse, apărăm secretele clanului aflat la putere, ale castei celor inițiați – care se dedică unor scopuri superioare. Doar pe copil avem voie să-l înjosim fără rușine și să-l punem la stâlpul infamiei.

În jocul nostru cu copiii, folosim cărți măsluite; slăbiciunile vârstei copilăriei le copleșim cu atuurile meritelor vârstei adulte. Trișori, amestecăm cărțile în așa fel, încât ei să le aibă pe cele mai proaste, iar noi – pe cele bune și valoroase.

Unde sunt neglijenții și ușuraticii, mâncăii lacomi, proștii, leneșii, derbedeii, scandalagiii, cei lipsiți de conștiință, escrocii, bețivii, hoții, unde sunt violurile noastre și crimele cunoscute și tăinuite; câte certuri, înșelătorii, invidii, bârfe, șantaje, cuvinte care schilodesc, fapte care

dezonorează; câte tragedii de familie tăcute, din cauza cărora copiii suferă – cele dintâi victime martirizate!

Avem, oare, curajul să ne învinuim și să ne condamnăm?! Dar societatea celor adulți este cernută cu grijă, e filtrată.

Câți n-au ajuns în mormânt, câți la pușcărie și la balamuc, câți nu s-au dus pe canalul scursorilor și al gunoaielor.

Le cerem copiilor să-i respecte pe cei mai în vârstă și mai experimentați, nu să raționeze; dar există, printre cei apropiați lor, și unii mai în vârstă, mai experimentați, ale căror exigențe și presiuni trebuie să le suporte.

Unii, dedați la rele și dezechilibrați, umblă nestingheriți și lovesc, busculează, ultragiază, molipsesc. Din cauza acestora, toți copiii suportă consecințele în mod solidar – pentru că și nouă ni se pare uneori că sunt de aceeași teapă. Acei puțini provoacă revolta opiniei echilibrate, ies în evidență ca niște pete stridente pe suprafața vieții copiilor: ei sunt cei care-i dictează rutinei metodele de acțiune: scurt – chiar dacă umilesc; aspru – chiar dacă rănesc; sever, adică brutal.

Nu le permitem copiilor să se organizeze; disprețuindu-i, neavând încredere în ei, lipsindu-i de bunăvoință, nu avem grijă: fără participarea cunoscătorilor, nu vom reuși; iar cunoscătorii sunt copiii.

OARE SUNTEM ATÂT DE LIPSIȚI DE simț critic, încât considerăm drept bunăvoință mângâierile cu care-i chinuim pe copii? Oare chiar nu înțelegem că, strângând un copil la piept, de fapt noi ne scăldăm în afecțiunea lui, ne ascundem neputincioși în îmbrățișarea lui, căutăm protecție și refugiu în momentele de durere pribeagă, de abandonare în voia sorții, îl împovărăm cu greutatea durerilor și a dorurilor noastre?

Orice altă mângâiere, în afară de căutarea copilului pentru un dram de speranță, este o condamnabilă căutare de sine în el și trezire a unor impulsuri senzuale.

Te strâng la piept, pentru că sunt trist. Sărută-mă și-ți dau. Egoism, nu bunăvoință.

Dreptul la respect

DE FAPT, EXISTĂ DOUĂ VIEȚI: una serioasă, respectabilă, și alta tolerată cu indulgență, mai puțin valoroasă. Nu de puține ori, spunem: cutare o să devină un om, un viitor specialist, un viitor cetățean. Că adică vor fi, că mai încolo vor începe cu adevărat, că partea serioasă urmează abia în viitor. Cu alte cuvinte, le permitem, îngăduitori cum suntem, să mai și greșească, dar ne-am simți mai comod fără ei.

Nu, pentru că dintotdeauna copiii au existat și vor exista. Ei nu ne-au surprins pe nepusă-masă și pentru scurtă vreme. Sunt copiii noștri, nu vreun cunoscut oarecare întâlnit în treacăt, pe lângă care putem trece grăbiți, de care scăpăm ieftin, cu un cuvânt de salut și un zâmbet.

Copiii constituie un procent important din totalul omenirii, al populației, al poporului, al locuitorilor, al concetățenilor – ei sunt însoțitori permanenți. Au fost, sunt și vor fi.

Dar există, oare, o viață de glumă? Nu, vârsta copilăriei înseamnă niște ani lungi, importanți ai vieții, ai omului.

LEGEA ATROCE, DAR SINCERĂ a Greciei și a Romei permitea uciderea copilului. În Evul Mediu, pescarii scoteau cu năvoadele lor din râuri cadavre de nou-născuți înecați. În secolul al XVII-lea, la Paris, copiii mai mărișori le erau

vânduți cerșetorilor, iar cei mai mici erau dați de pomană în fața catedralei Notre-Dame. În fond, e vorba de lucruri foarte recente. Chiar și azi – când îi incomodează, părinții îi aruncă.

Crește numărul copiilor din afara căsătoriei, al celor părăsiți, al celor neglijați, exploatați, pervertiți, maltratați. Legea îi apără, dar oare îi și asigură într-o măsură îndestulătoare? Multe s-au schimbat: vechea legislație necesită îmbunătățiri.

NE-AM ÎMBOGĂȚIT. Deja nu mai profităm de fructele propriei noastre munci. Suntem moștenitori, acționari, coproprietari ai unei averi uriașe. Câte orașe avem, câte clădiri, fabrici, mine, hoteluri, teatre; câte mărfuri sunt în piețe, câte vapoare le transportă de colo-colo – iar consumatorii se înghesuie care mai de care, le cer, ca să le utilizeze.

Să facem un bilanț, să socotim: cât îi revine copilului din totalul general, cât i se cuvine ca parte a lui, nu ca o favoare din partea noastră, nu ca pomană. Să verificăm cu onestitate cât distribuim spre folosul copiilor, al părții nevârstnice din întregul populației, și cât pentru cei de la putere. La cât se ridică masa succesorală și cum se face împărțeala; oare nu i-am dezmoștenit, în calitatea noastră de tutori, nu i-am deposedat de ce era al lor și li se cuvenea?

Se simt strâmtorați, sufocați, săraci, viața le este searbădă și aspră.

AM INTRODUS ÎNVĂȚĂMÂNTUL GENERAL, obligativitatea activității intelectuale; există o evidență și o înscriere la școală. Am aruncat pe umerii copilului dificultatea de a împăca interesele divergente a două autorități paralele.

Școala cere, părinții dau fără tragere de inimă. Conflictele dintre familie și școală îl împovărează pe copil. Părinții se solidarizează cu acuzațiile nu întotdeauna

corecte la adresa copilului venind din partea şcolii, în încercarea de a refuza responsabilitatea asupra copilului impusă de şcoală.

Efortul serviciului militar e, de asemenea, pregătirea pentru ziua când fiecare va fi chemat la luptă; iar statul îi asigură toate necesităţile. Îi oferă acoperiş deasupra capului şi hrană; arma, uniforma şi solda sunt drepturi ale militarului, nu pomană.

Copilul trebuie să cerşească de la părinţi sau de la primărie, pentru că e supus obligativităţii învăţământului general.

Legislatorii de la Geneva au confundat îndatoririle cu drepturile; tonul declaraţiei e tonul celui care încearcă să convingă, nu al celui care pretinde: este un apel la bunăvoinţă, o rugăminte adresată bunăvoinţei cuiva.

ŞCOALA CREEAZĂ UN RITM AL ORELOR, zilelor şi anilor. Funcţionarii şcolii trebuie să satisfacă necesităţile actuale ale tinerilor cetăţeni. Copilul e o fiinţă raţională, care cunoaşte foarte bine necesităţile, dificultăţile şi impedimentele propriei sale vieţi. Nu de porunci despotice, de disciplină impusă şi de control bănuitor are nevoie, ci de înţelegere plină de tact, de încredere în experienţa lui, de colaborare şi convieţuire.

Copilul nu-i prost; printre copii, prostia nu e mai frecventă decât printre adulţi. Împodobiţi de purpura vârstei, cât de frecvent le impunem reguli necugetate, lipsite de simţ critic, imposibil de executat! Copilul raţional cade uneori pe gânduri în faţa prostiei agresive, împovărate de ani, batjocoritoare.

COPILUL ARE VIITOR, însă are şi trecut: evenimente memorabile, amintiri, multe ore de meditaţii însingurate, de maximă importanţă. Exact la fel ca noi, el ţine minte sau uită, apreciază sau disprețuieşte, gândeşte logic sau

greşeşte atunci când nu ştie. Are încredere sau are îndoieli prudente.

Copilul e un străin, nu înţelege limba, nu ştie încotro duc străzile, nu cunoaşte legile şi obiceiurile. Uneori, vrea să se uite singur în jur; când nu se descurcă, el cere indicaţii şi sfat. Ar avea nevoie de un ghid care să-i răspundă politicos la întrebări.

Respect pentru lipsa lui de cunoaştere.

Răutăciosul, afaceristul şi şmecherul profită de ignoranţa străinului, îi dau răspunsuri de neînţeles, îl dezinformează intenţionat. Bădăranul mormăie ceva cu ostilitate. Îi beştelim pe copii, îi certăm, îi mustrăm, îi dojenim, îi pedepsim, dar nu-i informăm cu bunăvoinţă.

Ce jalnic de sărace ar fi informaţiile pe care le au copiii, dacă nu le-ar completa cu cele pe care li le oferă colegii lor, pe care le aud, trăgând cu urechea, pe care le fură din cuvintele şi conversaţiile adulţilor.

Respect pentru strădania cunoaşterii.

RESPECT PENTRU INSUCCESE ŞI LACRIMI.

Nu-i vorba numai de ciorapii rupţi, ci şi de genunchii zdreliţi, nu numai de paharul spart, ci şi de rana de la deget, şi de vânătăi, şi de cucuie, adică de durere.

Pata de cerneală din caiet este un accident, un motiv de supărare, un insucces.

Când tata varsă ceaiul, mama zice: „Nu-i nimic", dar pe copil tot timpul îl ceartă.

Neobişnuiţi cu durerea, cu nedreptatea, cu incorectitudinea, copiii suferă intens, de cele mai multe ori plâng; până şi lacrimile copiilor par mai puţin importante, provoacă observaţii glumeţe sau chiar scot din sărite.

Ei ţipă, urlă, se smiorcăie, se tăvălesc pe jos.

(Iată o succesiune de cuvinte care utilizează un vocabular adult, pentru a reda o realitate specifică copiilor.)

Lacrimi de încăpăţânare şi capricii – este vorba, de fapt, de lacrimi ale neputinţei şi ale revoltei, de un efort disperat de a protesta, de un strigăt după ajutor, de expresia nemulţumirii faţă de neglijenţa cu care este ocrotit, de o dovadă că adulţii se înverşunează să-l oblige fără să-l înţeleagă, de expresia disconfortului şi întotdeauna a suferinţei.

RESPECT PENTRU PROPRIETATEA COPILULUI şi pentru bugetul lui. Copilul împărtăşeşte dureros grijile materiale ale familiei, resimte lipsurile, îşi compară propria sărăcie cu îndestularea colegului, îl dor bănuţii lui amari, smulşi din sărăcia familiei. Nu vrea să fie o greutate în plus.

Cum să faci, când ai nevoie şi de căciuliţă, şi de carte şi ai merge şi la film; şi de caiet nou, când cel vechi s-a terminat, şi de creion, când pe celălalt l-ai pierdut sau ţi l-a luat cineva; când ai vrea să-i oferi un cadou mic unei persoane dragi, ai vrea să cumperi şi o prăjitură şi i-ai da şi colegului cu împrumut? Atâtea nevoi urgente, atâtea dorinţe şi ispite, dar bani, de unde?

Oare faptul că la tribunalele de copii tocmai furturile constituie proporţia cea mai mare nu şochează, nu e luat în seamă? Noi vedem aici răzbunarea disprețului faţă de bugetul copilului, dar pedepsele nu ajută la nimic.

Proprietatea copilului – nu nişte vechituri, ci obiecte cerşite, inclusiv rechizitele, şi speranţele, şi amintirile.

Nu-s imaginate, ci absolut esenţiale grijile şi neliniştile actuale, amărăciunea anilor tineri şi dezamăgirile lor.

COPILUL CREŞTE. Trăieşte mai intens, respiraţia lui e mai rapidă, pulsul mai viu, se construieşte pe sine – e tot mai mare; tot mai adânc creşte în viaţă. Creşte ziua şi noaptea, când doarme şi când e treaz, când e vesel şi când e trist, când face trăsnăi şi când vine înaintea ta spăşit.

Sunt primăveri de dezvoltare intensă şi toamne liniştite. Ba creşte scheletul şi inima nu poate ţine pasul, ba

lipseşte ceva, ba e ceva prea mult, o altă chimie a unor glande care, fie încetează, fie încep să funcţioneze, alte nelinişti, alte surprize.

Acum vrea să alerge sau să răsufle, să se mişte, să se lupte, să câştige; acum să se ascundă, să viseze, să se legene în amintiri duioase. Rând pe rând forţă sau nevoie de linişte, de căldură şi de confort. Rând pe rând doreşte impetuos şi fierbinte sau e dezgustat.

Oboseală, dureri şi proastă dispoziţie, răceală, ba e prea cald, ba e prea frig, ba îi e somn, ba îi e foame, ba îi e sete, ba e prea mult, ba e prea puţin, ba se simte rău – nu-s capricii sau încercări de a scăpa de şcoală.

Respect pentru tainele şi oscilaţiile greu suportabile ale creşterii.

RESPECT PENTRU ORA PREZENTĂ, pentru ziua de azi. Cum va putea să ştie mâine, dacă astăzi nu-l lăsăm să-şi trăiască viaţa în mod conştient, responsabil?

Nu trebuie călcat în picioare, nu trebuie brutalizat, nu trebuie vândut ca sclav zilei de mâine, nu trebuie oprit în loc, nu trebuie grăbit, nu trebuie gonit din urmă.

Respect pentru fiecare clipă separat; fiindcă trece şi nu se va mai repeta nicicând, fiecare secundă trebuie tratată cu seriozitate; dacă e schilodită, va sângera; dacă este ucisă, va deveni fantoma înspăimântătoare a amintirilor nefericite.

Să-l lăsăm să soarbă în voie bucuria dimineţii şi să capete încredere. Copilul tocmai asta îşi doreşte. El nu regretă timpul cât a ascultat povestea sau cât a stat de vorbă cu căţelul, cât a bătut mingea, cât s-a uitat cu atenţie la o imagine, cât a stat să deseneze o literă – a făcut totul cu drag. Şi e cel care are dreptate. Ne temem naiv de moarte, ignorând faptul că viaţa nu-i altceva decât un cortegiu de clipe care mor, pentru ca altele să le ia locul. Un an e doar încercarea de a înţelege veşnicia spre folosul general.

O clipă durează cât un zâmbet sau un oftat. Orice mamă vrea să-şi educe copilul. Dar nu va apuca: rând pe rând, o femeie se desparte de copil sau se alătură bărbatului.

Cu stângăcie categorisim anii ca fiind mai maturi sau mai necopţi; dar azi nu există vârstă imatură, nu există o ierarhie a vârstei, după cum nu există dureri şi bucurii, speranţe şi decepţii de rang superior sau inferior.

Când mă joc sau vorbesc cu un copil, se împletesc două momente la fel de mature: din viaţa mea şi din viaţa lui; când sunt cu un grup de copii, întâmpin şi mă despart de clipa fiecăruia cu un clipit din ochi, cu o privire şi cu un zâmbet. Când mă enervez, la fel: dar clipa mea plină de răutate, răzbunătoare, agresează şi otrăveşte clipa matură, importantă, a vieţii lui.

Să renunţ la ziua de azi pentru cea de mâine? Ce atracţii promite? O schiţăm în mod exagerat în culori întunecate. Se verifică prezicerea: acoperişul se prăbuşeşte, pentru că fundaţia casei a fost neglijată.

Dreptul copilului de a fi ceea ce este

CE VA IEȘI DIN EL, CE SE VA-NTÂMPLA CU EL, ne întrebăm neliniștiți.

Am vrea ca ei, copiii, să fie mai buni decât am fost noi.

Visăm la omul perfect al viitorului.

Trebuie să ne ocupăm vigilenți de minciună, să demascăm orice egoism deghizat în exprimări nevinovate. Aparent, nu-i decât o renunțare generoasă; de fapt, o escrocherie ordinară.

Ne-am înțeles cu noi înșine și ne-am resemnat, ne-am iertat și ne-am scutit de obligația de a ne îndrepta. Am fost educați rău. Prea târziu. Defectele și cusururile noastre erau deja înrădăcinate. Nu le permitem nici copiilor să ne critice, nici noi înșine nu ne controlăm.

Dezvinovățiți, am renunțat la lupta cu noi înșine, împovărându-i, însă, cu responsabilitatea ei pe copii.

Educatorul își însușește sârguincios privilegiul adulților: nu se supraveghează pe sine, ci pe copii; nu-și ține socoteala greșelilor proprii, ci le pune pe răboj pe cele ale copiilor.

GREȘEALA COPILULUI e tot ceea ce afectează liniștea, ambițiile, confortul nostru, tot ce ne amenință și ne irită, tot ce aduce atingere obiceiurilor noastre, ne înghite

timpul şi gândurile. Pentru noi, orice jignire de acest fel este făcută din rea-voinţă.

Nu ştie, n-a ascultat cu atenţie, n-a înţeles, a înţeles pe dos, a confundat; n-a reuşit, n-a putut – totul constituie o vină. Insuccesul lui, faptul că nu se simte în largul lui, orice moment dificil – totul este vină şi rea-voinţă.

Faptul că n-a făcut suficient de repede un lucru, sau l-a făcut prea repede, sau nu l-a executat cu atenţie – e vinovat de neglijenţă, de lene, de neatenţie, de lipsă de chef.

Neexecutarea unei sarcini injuste, peste puterile lui: o vină. Bănuiala că din răutate a executat prost: tot o vină. O vină a copilului sunt toate temerile noastre şi suspiciunile şi chiar efortul lui de a se îndrepta.

Vezi? Dacă vrei, poţi.

Întotdeauna îi vom găsi ceva de reproşat şi cerem cu voracitate tot mai mult de la el.

Când renunţăm, oare o facem din tact, ca să evităm tensiuni inutile, ca să-i uşurăm convieţuirea împreună cu noi? Nu tocmai noi suntem cei încăpăţânaţi, capricioşi, agresivi, plini de toane?

COPILUL SE IMPUNE ATENŢIEI NOASTRE când ne deranjează şi ne tulbură; doar aceste momente le observăm, ni le amintim. Nu-l vedem, însă, atunci când e liniştit, serios, concentrat. Dispreţuim clipele sacre când copilul vorbeşte cu sine, cu lumea, cu Dumnezeu. El e obligat să-şi ascundă dorurile şi momentele de exaltare faţă de atenţia batjocoritoare şi anchilozată, trebuie să-şi ascundă dorinţa de a înţelege şi nu-şi mărturiseşte hotărârea de a se îndrepta.

Îşi ascunde ascultător privirile pătrunzătoare, mirările, neliniştile, regretele, mânia şi revolta. Dacă noi vrem să ţopăie şi să bată din palme, potrivit dorinţei noastre ne va arăta o faţă zâmbitoare de măscărici.

Faptele rele se manifestă zgomotos, la fel copiii răi; şoapta binelui ei o înăbuşă, dar există de o mie de ori mai mult bine decât rău! Binele e puternic şi va dura cu dârzenie. Nu-i adevărat că-i mai uşor să strici decât să îndrepţi.

Ne antrenăm atenţia şi inventivitatea spionând răul, străduindu-ne să-l adulmecăm, să-l urmărim, să-l găsim, vrând să surprindem copilul asupra faptului; ne antrenăm în previziuni rele şi în suspiciuni nedrepte.

(Oare pe cei în vârstă îi pândim să nu joace fotbal? Ce dezgustătoare este încăpăţânarea de a depista onanismul la copii!)

Unul a lovit uşa, altul nu şi-a făcut patul cum trebuie, unul şi-a aruncat paltonul la întâmplare, altul a făcut în caiet o pată de cerneală. Chiar dacă nu-i dojenim, măcar ne exprimăm nemulţumirea, în loc să ne bucurăm că e doar atât.

Îi auzim, uneori, cum se plâng unii de alţii, cum se ceartă; dar de câte ori mai multe sunt împăcările, concesiile, ajutorarea reciprocă, grija faţă de celălalt, serviciile acordate, informaţiile, influenţa pozitivă, profundă şi frumoasă! Chiar şi cei agresivi şi răutăcioşi nu tot timpul îi fac pe ceilalţi să plângă, ci îi mai fac şi să zâmbească.

Pretindem cu rigiditate ca, din cele zece mii de secunde ale orelor de curs din cadrul şcolii (socotiţi, vă rog), să nu existe niciodată nici una dificilă.

De ce acelaşi copil e rău pentru un profesor şi bun pentru altul? Pentru că exagerăm, pretinzând uniformizarea meritelor şi a momentelor, potrivit propriilor noastre preferinţe şi modele. Oare mai găsim pe undeva, în istorie, exemple ale unei asemenea tiranii? Prea s-a înmulţit generaţia lui Nero.

PE LÂNGĂ SĂNĂTATE, MAI EXISTĂ ŞI INDISPOZIŢIE; pe lângă merite şi valoare, mai există şi lipsuri şi defecte.

Pe lângă puţinii copii veseli, a căror viaţă este o permanentă sărbătoare, un basm, o legendă sublimă şi care sunt firesc încrezători şi plini de bunăvoinţă, mai există şi marea majoritate a celor cărora, încă din fragedă pruncie, lumea le predică adevăruri triste prin cuvinte tari, fără înfloriturі.

Alteraţi de desconsiderarea dispreţuitoare a grosolăniei şi a lipsurilor, alteraţi de batjocura îmbuibării senzoriale şi a rafinamentului dezmierdător.

Poate nespălaţi pe faţă, neîncrezători, dezgustaţi de oameni, dar nu răi.

Nu numai casa, ci şi tinda, coridorul, curtea şi strada sunt modele pentru copii. Ei vorbesc, folosind cuvintele celor din jur, îşi exprimă păreri, imită gesturi, urmează exemple. Nu există copil imaculat – fiecare dintre ei este, într-o măsură mai mare sau mai mică, afectat de ceva.

Dar cât de repede se eliberează şi se curăţă; unele lucruri nu se lecuiesc, ci doar se şterg superficial; iar copilul participă plin de râvnă, bucurându-se că s-a găsit ce era rău. Aştepta cu atâta dor baia purificatoare şi-ţi zâmbeşte şi ţie, şi lui însuşi.

Asemenea triumfuri naive ca în povestioarele despre orfani înregistrează fiecare educator; asemenea cazuri îi iluzionează pe moraliştii fără prea mult simţ critic, cum că ar fi uşor. Superficialul se îmbată cu ele, ambiţiosul îşi atribuie meritul lor, pe brutal îl enervează faptul că nu se întâmplă aşa întotdeauna; unii vor să generalizeze la toţi copiii asemenea rezultate şi sporesc activitatea de convingere, alţii sporesc constrângerea.

PE LÂNGĂ CEI CARE SUNT DOAR SUPERFICIAL murdăriţi de rău, mai întâlnim şi copii răniţi sau chiar schilodiţi; există răni de la tăieturi care nu lasă cicatrice, ale căror ţesuturi se sudează singure din nou sub un pansament curat. Pentru vindecarea rănilor sfâşiate, trebuie să

aşteptăm mai mult timp şi ele lasă cicatrice dureroase; nu trebuie zgândărite. Buboaiele şi ulcerele cer şi mai multă străduinţă şi răbdare.

Poporul zice: vindecarea trupului. Îţi vine să completezi: şi a sufletului.

Câte zgârieturi mărunte şi infecţii nu apar la şcoală sau la internat, câte ispite şi şoapte neavenite; şi faptele copiilor, cât de trecătoare şi nevinovate. Să nu ne temem de epidemiile grave, dacă atmosfera internatului este curată, dacă în aer există ozon şi lumină.

Cât de înţelept, treptat şi minunat decurge procesul însănătoşirii. Câte admirabile taine se ascund în sânge, în celelalte sucuri şi în ţesuturi. Cum se străduieşte fiecare funcţie perturbată şi fiecare organ afectat să-şi recâştige echilibrul şi să-şi reia activitatea căreia îi sunt destinate. Câte minuni doar în fenomenul de creştere a plantei sau a omului, sau în inimă, sau în creier, sau în respiraţie. Cea mai măruntă emoţie, cel mai mărunt efort, şi inima bate mai tare, pulsul se accelerează.

Aceeaşi putere şi aceeaşi rezistenţă le are şi sufletul copilului. Există în el un echilibru moral şi o vigilenţă a conştiinţei. Nu-i adevărat că un copil se molipseşte repede.

E foarte bine, deşi cam târziu, că igiena personală şi a mediului se regăseşte în programele şcolare. Fără a înţelege armonia trupului, nu te poţi simţi pătruns de respect pentru misterul vindecării.

O CLASIFICARE AD-HOC A COPIILOR i-ar împărţi în: vioi, ambiţioşi, cu simţ critic, cu toţii imperfecţi, dar sănătoşi şi curaţi; alături de aceştia, ar veni cei trişti, morocănoşi, bănuitori; apoi cei murdari, fleţi, superficiali, care se iau fără discernământ după modelele rele. Un asemenea punct de vedere imatur, neglijent, superficial îi amestecă şi-i confundă pe mulţi dintre ei cu rarii copii vicioşi, împovăraţi de tare.

(Noi, adulţii, ştim nu numai să neutralizăm vitregia sorţii, ci şi să profităm cu iscusinţă de munca celor dezmoşteniţi.)

Copiii sănătoşi, obligaţi să convieţuiască alături de cei taraţi, suferă de două ori mai mult: pentru că sunt nedreptăţiţi şi pentru că sunt supuşi atracţiei spre infracţionalitate. Şi noi ce facem? Nu cumva condamnăm cu superficialitate tot grupul, oare nu impunem o responsabilitate colectivă?

Aşa sunt ei, doar de asta sunt capabili.

Cu alte cuvinte: cea mai mare nedreptate din toate câte li se puteau face.

URMAŞII CELOR ALCOOLICI, ai violatorilor şi ai nebunilor. La ei, contravenţiile nu sunt ecourile unor voci din exterior, ci ale unei porunci din interior. Un moment sumbru în care ei au înţeles că nu e vina lor, că e greu, că sunt schilozi; că sunt parcă blestemaţi şi întărâtaţi. Prima decizie de a lupta împotriva forţei care le dictează faptele rele. Ceea ce alţii au primit pe degeaba, cu atâta uşurinţă, ceea ce la alţii e banal şi fără valoare, zilele luminoase de echilibru sufletesc, ei obţin doar ca premiu pentru chinuri supraomeneşti. Şi caută ajutor; dacă are încredere în cineva, un astfel de copil nu-l mai lasă-n pace, îl roagă, îl imploră: „Ajutor".

Îşi mărturiseşte taina, vrea să se îndrepte, odată pentru totdeauna, dintr-odată, prin elanul unui singur efort.

Iar noi, în loc să frânăm cu atenţie elanul acesta superficial, să întârziem decizia de îndreptare, cu stângăcie îl îndemnăm şi-l grăbim. El vrea să se elibereze, noi ne străduim să-l atragem în plasă; el vrea să se smulgă din aceasta, noi îi pregătim fătarnic o altă cursă. Atunci când ei doresc sincer şi deschis, noi ce-i învăţăm? Doar să se ascundă. Ei ne oferă nouă o zi, cât e ea de lungă, fără cea

mai mică pată, iar noi, pentru o clipă de rătăcire, îi respingem. Oare merită?

FĂCEA PIPI ÎN PANTALONI în fiecare zi, acum mai rar, a avut o perioadă mai bună, acum e mai rău – nu face nimic. Pauze mai mari între două crize consecutive de epilepsie. Mai rar apar și crizele de tuse, i-a mai scăzut febra bolnavului de tuberculoză. Încă nu e mai bine, dar nu merge spre rău. Și astfel de lucruri mai prescrie medicul, în afară de medicamente. În asemenea cazuri, nimic nu poate fi obținut prin fraudă și nici cu forța.

Acești copii vin în fața educatorului disperați, revoltați, plini de dispreț față de meritele gloatei supuse și răsfățate; un singur lucru sfânt le-a mai rămas, poate ultimul: aversiunea față de ipocrizie. Vrem să le-o eliminăm și pe aceasta, s-o combatem. Ne permitem o crimă sângeroasă! Îi dezarmăm prin foame și torturi – le frângem brutal nu revolta, ci exteriorizarea acesteia, și nu facem decât să împingem la paroxism ura față de înșelătorie și de ipocrizie.

Nu vor abandona ideea răzbunării, ci doar o amână, așteptând momentul prielnic. Dacă ei cred cumva în bine, dorul după acesta îl vor îngropa în cel mai secret loc al sufletului lor.

De ce m-ați lăsat să mă nasc, cine v-a rugat să-mi dați viața aceasta de câine?

Fac apel la cea mai înaltă inițiere, la iluminarea atât de dificil accesibilă. Când e vorba de contravenții și greșeli, ajunge o indulgență binevoitoare și răbdătoare; infractorii au nevoie de dragoste. Revolta lor furioasă este justă. Trebuie să dorim mai mult decât meritele ieftine, trebuie să fim alături de infractorul singuratic, marginalizat. Dacă nu acum, când să primească și el floarea unui zâmbet?

În instituțiile de reeducare, încă domnesc inchiziția, tortura pedepselor ca în Evul Mediu, înverșunarea solidară și nepăsarea răzbunătoare. Nu vedeți, oare, că, printre

copii, celor mai buni le e milă de cei mai răi: cu ce sunt ei vinovați?

NU DEMULT, UN MEDIC SIMPLU, supus, le dădea bolnavilor siropuri dulci și mixturi amare; îi lega pe cei agitați, lăsa sânge, îi înfometa în capelele întunecoase ale cimitirului. Le făcea pe plac celor bogați, era indiferent față de săraci.

Dar, la un moment dat, a început să emită pretenții – și a primit.

Medicul a obținut pentru copii spațiu și soare, la fel cum – spre rușinea noastră – generalul Piłsudski* i-a dat copilului tabere unde să alerge, aventuri după pofta inimii, bucuria unor servicii amabile, hotărârea unei vieți corecte, cu conversații în jurul focului, cu licărit de stele în noapte.

Care este rolul nostru, al educatorilor, ce sarcini avem noi? Administrator al pereților și al mobilierului, al liniștii din curte, al spălatului urechilor și al podelelor; păstor al turmei – să nu facă stricăciuni, să nu-i deranjeze pe adulți în muncă și în timpul liber; chelar având în grijă ușile și încălțămintea stricate; zgârcit magazioner de alimente. Adică apărător al privilegiilor celor adulți și leneș executant a tot ce nu-i obligație de serviciu, deci pare un simplu capriciu.

Tarabă cu temeri și avertismente, dugheană cu nimicuri morale, debit de cunoaștere denaturată, care intimidează, încurcă și adoarme în loc să trezească, să învioreze și să aducă mulțumire. Agenți ai virtuții de doi bani, avem ca misiune să le impunem copiilor onoruri și umilințe, să-i emoționăm pe adulți, să le oferim trăiri care să-i gâdile plăcut. Pentru un salariu de nimic, să construim un viitor

* Józef Klemens Piłsudski (1867–1935): primul șef de stat (1918–1922) și dictator (1926–1935) al Poloniei renăscute, întemeietorul forțelor armate poloneze. (*N. trad.*)

solid, să înşelăm şi să tăinuim faptul că în copii avem un număr, o voinţă, o putere şi un drept. Medicul l-a smuls pe copil morţii; misiunea educatorilor, acum, e să-l ajute să trăiască, să-i cucerească dreptul de a fi copil.

CERCETĂTORII AU AFIRMAT că adultul se conduce după impulsuri, copilul, după înclinaţii; că adultul e logic, iar copilul este răpit într-o imaginaţie iluzorie; că adultul are caracter, o ţinută morală bine stabilite, copilul rătăceşte într-un haos de instincte şi acte volitive. Ei studiază copilul nu ca pe un sistem de organizare psihică diferită, ci ca pe ceva inferior, mai slab, mai sărac. Cu alte cuvinte: toţi adulţii sunt mari profesori cu carte.

Dar cum rămâne cu harababura din capul adulţilor, cu înapoierea concepţiilor şi a convingerilor lor, cu psihologia lor gregară, cu prejudecăţile şi năravurile lor, cu faptele necugetate ale taţilor şi mamelor, cu viaţa adulţilor complet iresponsabilă? Cum rămâne cu neglijenţa, cu lenea, cu încăpăţânarea absurdă, cu neatenţia, cu stupiditatea, cu nebunia şi cu extravaganţele săvârşite la beţie?

Şi cu seriozitatea, cumpănirea şi echilibrul copiilor, cu angajamentele solide, cu experienţa pe cont propriu, cu capitalul de judecăţi şi evaluări corecte, cu sobrietatea plină de tact a cererilor lor, cu subtilitatea intuiţiei, cu simţul lor infailibil al dreptăţii?

Orice adult e capabil să câştige, jucând şah cu un copil?

SĂ CEREM RESPECT PENTRU OCHII LOR LIMPEZI, pentru tâmplele lor plinuţe, pentru efortul tineresc şi pentru încrederea lor. Cu ce sunt mai demne de respect privirile stinse, fruntea încreţită, părul aspru cărunt, resemnarea gârbovită?

Şi răsăritul, şi apusul soarelui. Şi rugăciunea de dimineaţă, şi cea de seară. Şi inspiraţia, şi expiraţia, şi sistola, şi diastola inimii.

Soldatul este plin de praf și când pleacă la luptă, și când se întoarce.

Crește o nouă generație, un alt val se ridică. Vin cu toate defectele și calitățile lor; oferiți-le condiții să crească mai buni. Nu vom câștiga procesul cu sicriul moștenirii noastre bolnave – degeaba-i spunem neghinei să fie grâu.

Nu suntem făcători de minuni – nu vrem să fim șarlatani.

Ne lepădăm de dorul ipocrit de a avea copii perfecți.

Cerem: eliminați foamea, frigul, igrasia, duhorile, îngustimea spațiului, suprapopularea.

Voi sunteți cei care-i concepeți bolnavi și malformați, voi creați condițiile pentru revoltă și contagiune: frivolitatea, nechibzuința și lipsa voastră de ordine.

ATENȚIE: VIAȚA CONTEMPORANĂ creează o brută puternică, *homo rapax*; acesta dictează modul de acțiune. Concesiile lui pentru cei slabi nu sunt decât minciuni, cinstirea celor bătrâni e o comedie, ca și drepturile egale pentru femei și bunăvoința pentru copii. Simțirea rătăcește fără adăpost – o cenușăreasă. Și e vorba tocmai de copii: prinții sentimentului, poeți și gânditori. Respect, dacă nu smerenie, în fața copilăriei curate, limpezi, imaculate, pline de sfințenie.

Tipar: ARTPRINT
E-mail: office@artprint.ro
Tel.: 021 336 36 33

Însemnările unui medic pediatru, pedagog, director de orfelinat

Cum să-ți cunoști copilul și să-l lași să devină un univers de curiozitate? Cum să-i dezvolți imaginația și aptitudinile fără să-i reprimi nevoia de libertate sau dreptul la propria opinie? Janusz Korczak nu oferă o rețetă, ci spune simplu: „Un copil îi este egal unui adult și trebuie tratat cu același respect și aceeași responsabilitate."

În volumul a cărui nouă ediție o oferim cititorilor, Korczak propune un concept actual de a crește copii – acela al stabilirii unei relații de parteneriat între ei și adulți. Ideile lui se bazează pe experiența dobândită de-a lungul câtorva decenii în orfelinatele pe care le-a înființat și coordonat. Devotamentul față de aceste idei l-a făcut să nu abandoneze micuții din orfelinatul pentru copii evrei unde a lucrat în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, murind alături de ei în lagărul nazist de exterminare din Treblinka.

Datorită viziunii sale inovatoare asupra educației copiilor, Korczak a devenit unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai așa-numitei mișcări „noua educație". Valorile lui stau la baza Convenției ONU privind drepturile copilului, adoptată în 1989, iar principiile promovate de el au dus la elaborarea unui nou model educațional, care este eficient și astăzi.

CURTEA VECHE

curteaveche.ro

ISBN 978-606-44-0326-1

9 786064 403261